

MEMLEKETİMİZDE MERİ OLAN TELİF
HAKKI KANUNUNUN
TAHLİLİ

Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch

ÖN SÖZ

Türkiyede halen meri olan TELİF HUKUKU *ansiklopedik* usullere göre tetkik ve tahlil edilmiştir [*].

Bu itibarla bu etüd bir nevi istilahlar Kamusu mahiyetindedir. Herhangi bir mesele hakkında malûmat edinmek için alfabetik sıraya göre tasnif edilen başlıklara müracaat edilmelidir.

Meselâ tercüme eserleri hakkındaki kanunî mevzuatı bulmak için (tercümeler) kelimesine bakmak lâzımdır. Hakkı telifle ilgili muahedeler (Muahedeler) başlığı altında bulunacaktır ve ilâh.

Abone kaydı:

Hazırlanmakta olan bir esere abone kaydı, müstakbel (atiyen vücut bulacak) bir şeye müteallik bir bey'i akdidir. Bu kabil bir bey'i akdi câiz ve muteberdir. (Ticaret Kan. Mad. 688). Bu akdin hüküm ifade etmesi, abone şartları meyanında tesbit edilen asgarî abone sayısının dolması şartına talik edilmiştir. Eser müstakil ve tam (mevzu itibariyle eksik olmayan) seriler halinde intişar ederse, o

[*] Bu etüd ("WORLD COPYRIGHT,.. An Encyclopedia by Dr. P. Dienstag and Dr. H. L. Pinner. // A. W. Sijthoffs Uitgeversmij. N. V. Leiden — The Netherlands —) adlı eserde *İngilizce* olarak intişar edecektir.

Harp neticesinde İngiliz metninin ne zaman neşredileceği belli olmadığından TÜRKÇE metni derhal umuma arz etmeyi fâideli bulduk.

vakit aynı zamanda ticaret kanununun 707 inci maddesine tevfi kan tedrici bir teslim mukavelesi mevcuttur.

Bey'i akdinin infisahını veyahut bey'i akdinden vaz geçmeyi muhik kılan bir vaziyetin tahaddüsü halinde, fesih keyfiyeti ancak akdin daha ifa edilmemiş aksamı hakkında hüküm ifade eder.

Buna mukabil Gazete ve mecmua abonömanlarında olduğu gibi, toplu bir fiat verilmek şartıyla, muayyen muntazam zamanlarda ifa edilen borçlara istinat eden bir beyi' akdi mevzuubahs olduğu takdirde, münferiden (ayrı ayrı) ifa edilen borçlar, daha az müstakil bir mahiyet arz edip bunlar hakkında tedrici teslim mukavelesine müteallik hükümler tatbik edilemez.

Adaptasyon:

I. Adaptasyon (işleme), bir eserden (-orijinal eser-) iştirak eden her şekil ve nevideki eserlerin heyeti mecmuasını ihtiva eden bir mefhumdur.

Meri kanunumuz bu mefhumu tanımamaktadır. Fakat aynı kanunun üçüncü maddesinde, müellifin lehine mahfuz haklar meyânında, edebî ve ilmi eserlerin işlenmesine dair bazı mühim işleme neveleri, yani bir başka lisana tercüme ve tiyatro piyesi haline ifrağ keyfiyetleri, sarahaten zikredilmektedir. Bundan başka telif hakkı kanununun otuzuncu maddesinde, bir kitabın metninde ve yahut bir bestenin nağmelerinde sadece takdim ve tehir yapan ve yahut bir kitabın tarzı ifadesini ve yahut bir melodiyi, «*Orijinal*» aşikâr surette belli olacak derecede tahrif eden ve bu kabil bir esere kendi ismini veren kimselerin bu tarzı hareketi cezayı mucip «*intihal*» addedilmiştir.

II. — Yukarıda mezkûr kanunî hükümlerden şu netice çıkar:

A) Telif kanununca himaye edilen *ilmi ve ebedi eserlerde* müellifin salâhiyetleri yalnız «*tercüme*» ve «*Tiyatro piyesi haline ifrağ*» keyfiyetlerine değil, aynı zamanda, orijinal esere istinat eden her nevi tadil ve işlemeye (adaptasyona) dahi şâmindir.

(Meselâ: bir sahne eserinin hikâye veya roman şekline ifrağı; icmallar; Opera ve operet metinleri; filmler ve muayyen maksatlar için yapılan sair adaptasyonlar.)

B) Telif kanununca himaye edilmiş bulunan *musiki eserlerinde*, müellifin salâhiyetleri, adaptasyonun tekmil şekillerine, meselâ piyano parçasının orkestra için tertip edilmesine, orkestra ve Opera eserlerinden piyano için icmallar vücade getirilmesine, Potpurilere, Parafrazlar ve emsaline dahi şâmindir.

C) — Telif hukukunca himaye edimiş olan *resim* san'atına müteallik eserlerin (her nevi tersimat dahil), hangi teknik vasıta ile olursa olsun kopye edilmesi memnudur. (Hakikî Telif Kanunu madde 29). Şu halde müellifin salâhiyetleri, fotoğraf da dahil olmak üzere, adaptasyonun tekmlil şekillerine şâmindir.

D) — Telif hukukunca himaye edilen *Plâstik* eserler, ancak orijinal şekli bakımından «taklit» e karşı korunmuştur. Öyle ki, meselâ bir plâstik eserin fotoğrafla tesbiti, istinsahı telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil etmez ve bu suretle müellif lehine mahfuz salâhiyetler meyanına dahil değildir.

E) — Herkesin istifadesine açık (sahipsiz) eserler, — adaptasyonun arzettiği hususî evsafı haiz mahiyet dolayısıyla, adaptasyon üzerinde bir telif hakkı ihraz etmiş olan kimselerin hukuku mahfuz kalmak üzere, — her şekilde adapte edilebilirler.

III. — Lâtince ikide gösterilen hudutlar dahilinde eserin her nevi adaptasyonunu yapmak münhasıran müellife ait bir haktır. Müellif bu haktan neş'et eden salâhiyetleri münferiden veyahut toptan başkalarına terkedebilir (Telif Hak. Kan. Mad. 25) Bu kabil bir hukukî muamelenin tevliit ettiği hukukî netice şüphelidir:

A) — Telif hakkı kanununun (25) inci maddesine nazaran bir imtiyaz sahibi akdî anlaşmanın çerçevesi dahilinde olmak üzere, müellifin yerine kaim olur. Bundan anlaşılıyor ki, müellifin hakları ancak mevzuu bahs mukavelenin ifası için zarurî olan nisbet ve müddet dahilinde iktisap edene intikal eder.

Borçlar Kanununun 373 üncü maddesi neşir mukavelesi hakkında, sarahaten bu şekilde bir hüküm ihtiva etmektedir. Telif hakkının intikali, şümül ve zaman bakımından mevzuu bahs mukavelenin gayesiyle tahdit edilmiştir. Binaenaleyh vaziyet bu merkezde olunca, telif hakkının bilâkaydû şart intikali değil, bilâkis sadece, telif hakkının heyeti umumiyesinden sudur eden münferit bir salâhiyetin, mevzu ve zaman itibariyle mahdut intikali mevzuu bahistir. Bu münferit hak, mukavelenin gayesinin muktazi kıldığı müddetçe, hukukan müstakil mahiyettedir. Gayeye ulaşılmıca, mezkûr münferit hak, kendiliğinden tekrar müellife rucu eder ve müellif tarafından tekrar yeniden tasarruf edilebilir.

B) — Eğer müellif adaptasyon selâhiyetini muayyen bir nev'e mahsus olmak üzere vermişse ve buna binaen mevzubahs selâhiyet işleyene vüs'at ve zaman itibariyle mahdut olarak devredilmişse, bu

takdirde müellif, mezkûr adaptasyon şekline müteallik izin ve müsaadeyi yeniden ita edemez. Meğer ki, mukavelen hilâfı anlaşılsın.

C) — Bir eserin herhangi bir adaptasyon şekli hakkında verilen ruhsat, müellife orijinal eser üzerinde tanınan «telif hakkı» nin heyeti umumiyesinden çıkarılan münferit bir selâhiyetin muayyen bir maksatla başkasına devredilmesi şeklinde kabul edilirse, mezkûr adaptasyon, ancak, orijinal esere istinat etmesine rağmen, adapte edenin hususî evsafı haiz fikrî bir ibdâ mahiyetini arzettiği takdirde yapılan adaptasyon üzerinde adapte eden kimsenin müstakil bir telif hakkı teessüs edebilir. Bundan dolayı eserin ancak adaptasyonu yapanın yaratıcı bir başarısı olarak tezahür eden aksamı üzerinde mezkûr şahsın müstakil bir telif hakkı teessüs eder. Bu noktâ nazar, telif hakkı kanununda, sahihsiz eserlerin adaptasyonu (işlenmesi) bahsinde, tahsisan kavanin ve emsalinin tahşiyesi ve şerhlendirilmesi mevzubahs olduğu ahvalde sarahaten ifade edilmektedir. Binaenaleyh kavanin, bu sıfatla, himaye edilmediği halde diğer taraftan tahşiyeler, yani kanunu işleyenin hususî evsafı haiz ibdâ (başarısı), himaye edilmiştir. (Telif Hak. Kan. Mad. 8).

D) — Orijinal esere istinat etmesine rağmen bir adaptasyon, adapte eden kimsenin fikrî bir başarısı addedilmek icab ettiğinden dolayı mezkûr şahsın adaptasyon üzerinde hususî mahiyette bir telif hakkı teessüs ediyorsa, bu telif hakkı aynı zamanda orijinal eserin müellifine karşı da bir hüküm ifade eder. Adaptasyon üzerindeki telif hakkı himaye müddeti bakımından da müstakildir. Himaye müddetinin inkizasından evvel bir romanın Tiyatro piyesi haline ifrağı hakkını ihraz eden kimse, kendisini, ayrı eserin himaye müddetinin inkizasından sonra, başka şahıslar tarafından yeni bir Tiyatro piyesi haline ifrağ edilmesine karşı koruyamaz; Fakat, Tiyatro piyesi halinde vücade getirdiği eser fikrî bir yaratma (başarı) teşkil ediyorsa, adapte eden kendisinin müsaadesi alınmadan eserin teksiri, oynanması, filme alınması ve buna benzer hallerde, vücade getirdiği piyes üzerinde teessüs eden telif hakkına vaki tecavüz bakımından, takibatta bulunabilir.

Tercüme hakkındaki hususî hükümlerin umumileştirilerek diğer adaptasyon neveleri hakkında kıyasen tatbik edilmesi, menfaatler vaziyetindeki hususiyet dolayısıyla caiz değildir: («Tercümeler» başlığını taşıyan fıkraya müracaat).

IV. — Orijinal eserin müellifi tarafından adaptasyona müsaade edilmediği takdirde, telif hakkına müteallik münferit bir hakkın gay-

ri kanunî şekilde benimsemesi mevzubahs demektir. Bu kabil bir «benimseme» ye, sonradan hak sahibi tarafından icazet verilirse, Lâtince üçte izah edilen esas kaideler caridir. Mezkûr «benimseme» ye icazet verilmediği takdirde, şu şekilde bir tefrik yapılması icap eder:

A) — Fiilen istimal edilen adaptasyon selâhiyeti, adapte eden şahsa intikal etmediğinden, mezkûr şahıs, müellife karşı herhangi bir hukukî himayeden müstefit olamaz.

B) — Adaptasyon, orijinal esere istinat etmesine rağmen hususî evsafı haiz fikrî bir başarı teşkil etmesinden ötürü başlı başına bir telif hakkı tevhit ettiği takdirde, üçüncü şahıslara karşı telif hukukunca himaye edilir. Fakat bu himaye, orijinal eserin müellifine karşı hükümsüzdür. Meğer ki, müellifin hattı hareketi, Medenî Kanununun ikinci maddesinin tazammun ettiği manâda hakkın aşikâr surette suiistimali olarak tezahür etsin.

Her kim, müellifin müsaadesi olmaksızın bir hikâyeden bir Opera metni vücade getirmişse ve mezkûr metin bir Opera için kullanılmışsa, bu takdirde hikâyenin müellifi operanın temsilini menedemez. Çünkü bu şekilde hareket, hakkın suiistimali olur. Fakat buna mukabil, teksir edilen tekmil nüshalar üzerinde ve operanın tekmil temsillerinde, opera metninin istinat ettiği hikâyenin müellifi olarak isminin zikredilmesini, isteyebilir. Bundan başka opera metnini vücade getiren müelliften bu gibi ahvalde mutad olan para tazminatını isteyebilir.

C) — Adaptasyon, adaptasyonu yapanın hususî evsafı haiz fikrî bir başarısı mahiyetini arzetmezse mezkûr şahıs, üçüncü şahıslara karşı dahi herhangi bir hukukî himayeden müstefit olmaz. Bu kabil bir adaptasyonun suiistimali hakkında ancak orijinal eserin müellifi tarafından takibatta bulunulabilir.

Afişler :

Sınâî ve ticarî maksatlara hâdim afişler üzerinde telif hakkı mevzubahs olamaz. (Telif Hak. Kan. Mad. 8). Afiş mefhumuna plâkalar ve sair alenî ilânlar dahi dahildir. (Matbuat Kanununun 2, 7 ve 8 inci maddelerine de müracaat). Taklitlere karşı bir himaye ancak gayri kanunî rekabet ve alâmeti farika himayesi bakımından mümkündür.

Alenen kıraat:

Telif hakkı kanununun 29 uncu maddesi mucibince, himaye müddeti esnasında, müellifinin müsaadesini almaksızın «bir kitabın tem-

sili» cezayı müstelzim bir fiil teşkil eder. Sahne eserlerinin mevkii temaşaya vaz'ı hakkında ahkâmı mahsusa mevcut olduğundan, zikredilen kanunî hüküm, ancak, «kitap» tâbiri altında toplanmış bulunan sair âsarı kalemiyenin takririne (temsiline) taallûk edebilir. Binaenaleyh âsarı kalemiyenin alenen kıraatı, ancak müellifin müsaadesini ita ettiği hallerde caizdir. Maamafih, sahne eserlerinin mevkii temaşaya vaz'ı hakkında câri ahkâmı mahsusanın, sair âsarı kalemiyenin kıraatı hakkında dahi kıyasen tatbiki caiz olabilir. Buna nazaran, bir mektebin, hususi bir cemiyetin, intifa maksadı takip edilmeksizin, tertip ettiği müsamere münasebetiyle, telif hakkınca himaye edilmiş bir eserin kıraatı, müellifin müsaadesi olmaksızın dahi caiz addedilmek icap eder. (Tel. Hak. Kan. Mad. 11).

Aleni konserler:

Musiki eserinin alenen çalınması, müellif lehine mahfuz mutlak bir salâhiyet değildir. [«Besteler» sedlevhasını taşıyan izahata mürac.].

Amatörler cemiyeti:

Hususi cemiyetlerin, kazanç maksadı gözetilmeksizin tertip edilen müsamerelerinde Tiyatro eserlerinin ve Operaların temsil edilmeleri, telif hukukunca bir tecavüz teşkil etmez. Diğer musiki eserlerinin çalınması, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın, herkese müsaade edilmiştir.

Anonim eserler:

Telif Hakkı Kanununun 41 inci maddesine göre, müellifinin ismini taşımayan eserlerin telif hakkı, müellif ismini saklamaktan vazgeçip aleniyete çıkıncaya kadar, naşire aittir.

a) — Naşir, telif hakkından istifade etmek istediği takdirde, telif hakkı kanununun 20 ilâ 24 üncü maddelerine tevfikan eseri kayıt ve tescil ettirmesi icap eder. Müellifin ismi sicilde gösterilmiş bulunmadıkça eseri «anonim» addedilir. Müellif anonimliği bertaraf etmek istediği takdirde, kendini eserin müellifi olarak sicilde göstermelidir.

b) — Telif Hakkı Kanunu, anonim eserlerin himaye müddeti hakkında herhangi bir hükmü ihtiva etmemektedir. Bir faraziyeye istinaden naşiri müellif addetmek, kanunun lafız ve ruhuna muhaliftir. Naşir, telif hakkını, «kimi alâkadar ediyorsa, onun hesabına» gözetir. Bu sebeple bu gibi eserlerin mazhar oldukları himaye müddeti mevzubahs oldukta naşirin yaşadığı müddeti esas ittihaz etmek, kanaatimce, gayrı muhik ve gayrı makûl görünmektedir. Şayet müellif

ismini saklamakta ve aleniyete çıkmamakta ısrar ederse, anonim eserlerin mazhar oldukları himaye müddetinin, eserin neşri ile yürümeğe başlamasile ne müellife, ne de naşire karşı bir haksızlık işlenmiş olmaz. Eğer müellif himaye müddetinin vaktinden evvel münkazi olmasına mâni olmak isterse, müddetin hitamından önce kendisinin müellif olduğunu beyan edebilir ve ismini, o ana kadar geçmiş olan müddetin hesaba katılmaması ve asıl himaye müddetinin, kendisinin vefatı tarihinden itibaren başlaması neticesini tevlit edecek şekilde, sicilli mahsusa kaydettirebilir. Kezalik müellifin mirascısına da, telif hakkı kanununun 6 cı maddesi ahkâmına tevfikan müellifin isminin bilâhare bildirilmesi salâhiyeti tanınmalıdır. Mamafih eserin neşriyle yürümeğe başlayan himaye müddetinin, mirascı tarafından müellifin isminin bildirildiği tarihte henüz münkazi olmamış bulunması şarttır.

c) — Yukardaki izahat, bir hükmî şahsın (ticarî şirket, birlik, cemiyet ve yahut Hukuku Amme Müessesesi) evvelâ isminin meçhul kalmasını isteyen, fakat bu saklı vaziyetten her zaman aleniyete çıkmak imkânına sahip bulunan bir müellifin eserini neşrettiği ahvalde de caridir. (Buna mütaallik hususî mahiyetteki misaller hakkında «Hükmî şahıslar» ve «Müstahdemler» serlevhalarını taşıyan fıkralara muracaat).

Artistler:

İcrayı san'at eden san'atkârın vücade getirdiği temsil veya çalmanın şekli (mimik, hareket, ses ve sairedeki hususiyetler) üzerinde bir telif hakkı veyahut buna müşabih bir selâhiyeti, Türk hukukunda tanınmamıştır. Artistler yalnız gayri kanunî rekabet ve şahsiyet hakları bakımından himaye görürler.

Başlık:

Herkes, umumen mutat ve müstamel isim ve başlıklar altında yazı eserleri neşrettirebilir. Mamafih gazetelerin, mecmuaların, risalelerin ve kitapların kanunen himaye edilmiş mahsus adları, başkaları tarafından kullanılamazlar. Hakkı Telif Kanununun (5) inci maddesinin bu hükmü, gazete ve mecmua adları hususunda, Matbuat Kanununun (24) üncü maddesiyle şu şekilde tadil ve itmam edilmiştir:

«Bir sene müddetle neşrolunmıyan veya neşrolunduktan sonra kendiliğinden neşriyatı beş sene tatil eden bir gazete veya mecmuanın adı üzerinde sahibinin hakkı kalmaz».

Başlık himayesine vaki bir tecavüz cezaî neticeler tevlit etmez,

bilâkis sadece Medeni Hukuktan sudur eden mutata hukukî himayeyi bahşeder. (Hususile tecavüzün kaldırılması ve men'i davalarile kusur halinde tazminat davası. Borçlar Kanunu. Madde 41). Bazan bir kitap veyahut gazete başlığının telif hukukunca memnu olmıyan istimali, gayri kanunî rekabet hakkındaki hükümler mucibince gayri caiz olabilir.

Başlığın mazhar olduğu himaye, hukukî mahiyeti itibariyle, asıl manâda bir telif hakkı himayesi olmayıp sadece kanun tarafından, telif hukukunca himaye edilmiş eserler için hususî mahiyette ferî bir hak olarak düşünölmüş olsa da müellifin rıza ve muvafakati olmaksızın, naşir veyahut Tiyatro veya film müessesesi sahibi tarafından başlık üzerinde yapılan tâdilât müellifin şahsiyet sahasına vaki bir müdahaledir ve bu sebeple gayri caizdir. Müellifin rıza ve muvafakati olmaksızın naşir başlığı değiştirirse, bu tarzı hareket, eserin gayri caiz bir şekilde tâdilâta uğraması manasını tazammun eder. Mahkeme, müellifin müracaat ve talebi üzerine, eserin neşrini me'edebilir. Naşir evvelce verdiği bedeli geri isteyemez. (Telif Hak. Kan. Mad. 28).

Bedava nüshalar :

Borçlar Kanununun (381) inci maddesinin son fıkrası mucibince, eseri neşre veren kimse, naşire karşı, aksi mukavele edilmemişse, Bedava nüshalardan mutata miktarda isteme hakkını haizdir. İhtilâf hallinde hâkim, ehli vukufu dinledikten sonra, şayet muayyen bir örf gayri kabili tesbit ise, verilecek nüshaların sayısını tesbit eder.

Besteler:

Telif hakkı kanununun (10) uncu maddesi mucibince, sahne eserleri ve operalar, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın, ne tamamen, ne de kısmen, mevkii temaşaya vaz'edilemezler. Meğer ki, mektepler ve hususî cemiyetler tarafından tertip edilen müsamere temsilleri mevzubahs ola! (Tel. Hak. Kan. Mad. 11). Telif hakkı kanununun (29) uncu maddesi mucibince, himaye müddeti esnasında, müellifin izni olmaksızın, Operaların temsili cezayı mucip taklit ad edilir.

Mezkûr üç maddede sadece operalardan bahsedilip telif hukukunca himaye edilmiş bulunan diğer bestelerin temsilinden bahsedilmemesi nazarı dikkati caliptir. Bu keyfiyetten, vakıa telif hukukunca himaye edilen musiki eserlerinin notalarının tekrar, (takliden) tab'ı, Gramofon plâkları ve yahut her nevi musiki eserlerine mahsus klişelerin (kalıpların) imali, telif hakkına vaki cezayı müstelzim bir tecavüz olmakla beraber mevkii temaşaya vaz'ı alenen temsil ve Radioda

neşir gibi hususların müellifin izni olmaksızın dahi cari olduğu istihraç edilebilir. Bir musiki eseri, notalar, plâklar, (Madenî ve yahut sert kauçuk) üstüvaneler (silindir) şeklinde, müellif tarafından ve yahut onun müsaadesiyle teksir edilirse, teksir edilen nüshaların iktisap eden her şahıs, kanunun istinat ettiği telâkkiye göre, musiki eserini alenen çalmak, temsil ve radioda neşretmek hakkını haizdir. Meğer ki, bir opera mevzubahs ola: (Bu başlığı taşıyan fıkraya mürac.).

Diğer bütün hususatta, musiki eserleri hakkında asarı kalemiyeye mütedair hükümler tatbik edilir.

Canlı tablolar:

Bu hususta sarîh kanunî hükümler yoktur. Canlı tabloların «tiyatro piyesi» mefhumuna idhal edilebilip edilemeyeceği cayı sualdir. Çünkü kanuna göre ancak kabili teksir bir şekle sokulmuş bulunan fikir mahsulleri telif hakkı himayesinden istifade edebildiklerinden canlı tablolar bizzat himayeye ehil değildirler; fakat buna mukabil canlı tablolar vaz'ına mahsus tahriri veya tersimi izahat (plân, direktif ve saire) herhalde mezkûr himayeye mazhardırlar.

Bir canlı tablonun temaşaya vaz'ı bir «kitabın temsili» şekline tavsif edilebilirse bu tarzı harekette, telif hakkı kanununun 29 uncu maddesinin tazammun ettiği manada cezai mucip bir taklit mevcuttur. Fakat mezkûr edebî eserin telif hakkı himayesine mazhar olması ve müellifinin izin ve müsaadesinin alınmamış bulunması şarttır.

Cebrî icra :

Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununun fikri, edebi ve ilmi eserlere karşı cebrî icraya mütedair hükümler ihtiva eden (460) inci maddesinin (22) No. lu fıkrası; 1929 tarihli İcra ve İflâs Kanununun (342) inci maddesile mülğadır. Halen meri (1932) tarihli İcra ve İflâs Kanunu ise ahkâmı mahsusayı ihtiva etmemektedir. Binaenaleyh, bu güne kadar sarahaten kaldırılmamış olan, telif hakkı kanununun (37) inci maddesi tatbik edilemediği ahvalde, telif haklarına karşı yapılan cebrî icra hakkında «haklara karşı cebrî icra» ya müteallik umumî hükümler merîdir. Buna nazaran, bir müellifin henüz tabedilmemiş eserleri alacaklılar tarafından haciz edilemezler. Hacz edilen eserlerin cebrî satışına karar verildiği takdirde, tedricî surette satılarak hak sahiplerinin gadre uğramasına mâni olmak lâzımdır.

I. — Bu prensipten şu neticeler çıkarılabilir:

a) — Fikri eserin maddeten tezahür ettiği eşyaya (manüskri, tablo, plâstik) karşı, esas itibariyle cebrî icra caizdir. Mamafih daha

tabedilmemiş bir eserin manüskrisinin, müellifin alacaklıları tarafından haczedilemeyeceği cihetine dikkat etmek lâzımdır. Aynı kaide, heykeltraşlık ve resim san'atına müteallik henüz teşhir ve yahut satışa arz edilmemiş eserler hakkında kıyasen cari olmak icabeder.

b) — Haczedilen eşyanın nakde tahvili, menkul eşyanın cebri icra yoluyla satışına müteallik umumî kaidelere göre cereyan eder. Mamafih, şayet matbu bir eserin tab'ı tamamen veya kısmen, — müellife, naşire ve yahut komisyoncuya müteveccih olarak —, haczedilmişse, tab'ın tekmili, def'aten, müzayedeye vaz'edilmemek lâzımdır. Bilâkis hak sahiplerinin gayrı munsif zararlara uğramalarına mâni olmak için, cebri satış yavaş yavaş yapılmalıdır.

c) — Cebri müzayedeye istinaden vukubulan bir iktisap ile, eşya üzerinde ihrazı hak eden kimse, mezkûr eşyanın hukukî muamele tarikiyle iktisabı halinde ihraz etmiş olacağı haklardan daha fazla bir hak elde edemez. Binaenaleyh bu suretle sadece eşya üzerinde bir mülkiyet iktisap edip telif hakkının taallük ettiği bir salâhiyet iktisap edemez. Meselâ her kim halen tabedilmiş bulunan bir manüskriyi cebri müzayedeye tarikiyle iktisap ederse, manüskriyi tab ve teksir ettirmeğe salâhiyettar değildir.

II. — Telif hakkı kanununun (37) inci maddesi sadece fikri eserin maddeten tezahür ettiği eşyanın haczi meselesini mevzubahs etmektedir. Buna mukabil telif hakkı kanunu, bizzat telif hakkının cebri icraya tâbi olup olmadığı meselesi hakkında herhangi bir hükmü ihtiva etmemektedir. Telif hakkının mali unsurları, yani eserden istifadeye matuf imtiyaz hakları esas itibariyle kabili ferağ ve tevârüstür. Ve bundan dolayı cebri icraya da açıktır. Ancak tamamen şahsî bir mahiyet arzeden eserden istifadeye matuf imtiyaz hakları veya «müellifin şahsiyet hakkı» mevzubahs olan ahvalde bazı takyidat vücut bulur.

a) — Müellifin eseri üzerindeki şahsiyet hakkı kabili devir olmadığı için gayrı kabili hacizdir. (Medenî Kan. Mad. 23). Henüz neşre dilmemiş bulunan eserini, herhangi bir şekilde mevkii aleniyete vaz edip etmemek hakkında bir karar vermek tamamen ve bilâ kaydı şart müellife ait bulunduğundan bu kabil bir eserden istifadeye matuf imtiyaz hakları, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın haczedilmezler. Müellif müsaade ettiği takdirde mezkûr istifade haklarının haciz ve tasarrufu keyfiyeti yalnız müellifin tesbit ettiği hudut ve onun tarafından konan şartlar dahilinde mümkündür.

b) — Müellif imtiyaz hakları üzerinde halen tasarrufta bulun-

muşsa bu tasarruftan temin ettiği para ve buna mumasil talepler muayyen bir miktara kadar kabili hacizdir. («Temettü hissesi» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.). Buna mukabil, bu kabil mukavelelerden sudur eden, (ve meselâ müellifin, neşir mukavelesinden mütevellit ve naşire müteveccih, mutat miktarda bedava nüshalar istemek hakkı) tamamen şahsî mahiyette talep hakkı kabili haciz değildir. Şayet müellif, naşire ancak bir tab'ın vücade getirilmesi hakkını devretmişse, yalnız bu tabıdan mütevellit, müstakbel ücret talepleri kabili hacizdir. Buna mukabil haciz alacaklısı müellifin telif hakkını haczedemez ve naşire sair tabıların vücade getirilmesi hakkını veremez ve bu sebepten tevellüt edecek ücret taleplerinden kendi hesabına istifade edemez. Çünkü, eserinin kaç tabı halinde intişar etmesi lâzım geldiği cihetini tayin etmek müellife ait bir iştir. Bunun gibi bir müellifin alacaklıları, halen intişar etmiş bulunan bir eser üzerindeki telif hakkını haczetmek suretile, telif hakkına dahil tercüme ve eseri Tiyatro piyesi haline kalbetme salâhiyetinden de kendi hesaplarına istifade edemezler. Çünkü bu salâhiyetlerin istimali, müellifin şahsiyetiyle o derece kaynaşmıştır ki, üçüncü şahıslar bunlar üzerinde ancak müellifin izin ve müsaadesiyle tasarrufda bulunabilirler.

c) — Kezalik müellifle yapılan hukukî muameleler neticesinde üçüncü şahıslara intikal etmiş olan imtiyaz haklarının ne dereceye kadar, mezkûr üçüncü şahısların alacaklıları tarafından haczedilebilecekleri ciheti de, bu salâhiyetlerin şahsî mahiyette olup olmadıklarına tâbidir. Bir mütercimın alacaklıları, asıl eserin müellifi tarafından mütercime bırakılan tercüme salâhiyetini haciz ve alenî müzayede ile en yüksek fiyatı veren şahsa devretmek suretiyle, nakde tahvil edemezler. Çünkü bir eserin tercümesi başkası tarafından ifa edilmesi caiz olmıyan bir başarıdır ve asıl eserin müellifi herhangi bir şahsı, zorla mütercim olarak kabul etmeğe mecbur değildir. Bir naşirin alacaklıları, naşire neşir mukavelesinin temin ettiği «eser neşretme ve yahut yeni tabılar vücade getirme» salâhiyetini ancak, müellifin menfaatleri ihlâl edilmediği nisbette, haczedebilirler. Bir eseri «temsıl etme» hakkını ihraz etmiş olan bir Tiyatro müessesesinin alacaklıları hakkında da kıyas tarikiyle aynı hüküm caridir. Bu «temsıl etme salâhiyeti» dahi, ancak müellifi tarafından mezkûr Tiyatro müessesesine, piyesi oynayacak grupun sureti mahsusada teşkili nazarı itibare alınarak, verilmiş olmadığı takdirde kabili hacizdir.

d) — İmtiyaz haklarının haczi caiz olduğu takdirde mezkûr haciz, İcra ve İflâs Kanununun, hakların haczine mütedair ahkâmı dairesinde cereyan eder. Mahcuz hakların nakde tahvili, para alacakları mevzuubahs olmadıkça, İcra ve İflâs Kanununun (121) inci maddesine tevfikan cereyan eder: İcra dairesinin talep ve müracaati üzerine, hâkim alâkadarları dinler, ve tekmil alâkadarların menfaatlerine en ziyade hâdim olan tasarruf şeklini emir ve tensip eder.

Cemiyetler :

Bak: Hususî Birlikler

Cezai müeyyede :

I. — Aşağıdaki fiiller, 125 ilâ 500 lira para cezasiyle ve bir haftadan iki aya kadar hapis cezasiyle tecziye edilirler:

a) — Telif hakkı kanununun 29 uncu ve 32 inci maddesi mucibince aşağıdaki fiiller, himaye müddeti esnasında hak sahibinin izin ve müsaadesi olmaksızın, işlendiği takdirde, cezayı müstelzim taklid olarak tecziye edilirler. — Bir kitabın tab'ı ve temsili, tiyatro piyesleri ve operalar oynanması, musiki eserlerine müteallik notaların tab'ı her nevi haritaların, resim levhaları ve her nevi hututun fotoğraf veyahut başka bir vasıta ile instinsah edilmesi ve bütün kalem ve musiki eserlerinin sınaî vasıtalarla kalıp ve plâklarının imal ve tabetirilmesi.

b) — Telif hakkı kanununun 30 uncu, 32 inci ve 35 inci maddeleri mucibince, her kim, gerek edebî eserlerde (telifatta) gerek güzel san'atlarda başkasının eserini kendisine nisbet ederse yahut bir kitabın ibarelerinde veya bir musiki bestesinin nağmelerinde, münhasıran metin ve notların yerlerini değiştirmek suretile, tadilat yapar ve bu mesaisinin semeresine kendi ismini verirse; veyahut her kim bir kitabın veya nağmenin (melodinin) tarzı ifadesini, orijinalle olan münasebeti aşikâr surette belli olacak şekilde tahrif eder ve böyle bir esere kendi ismini verirse cezayı mucip bir intihal mevcuttur.

c) — Telif hakkı kanununun (32) inci maddesi mucibince, sahne hakkı himayesi altında bulunan eserleri, hak sahibinin izin ve müsaadesi olmaksızın tab'eden veya ettiren veyahut tiyatro piyeslerini ve operaları temsil ettiren kimse tecziye edilir.

II. — Her kim, (I a - c) fıkrasında mezkûr cezayı mucip tabı ve teksirleri, ecnebî memleketlerde vücade getirir ve Türkiyeye ithal ederse, 125 liradan 500 liraya kadar para cezasına çarptırılır.

III. — Her kim bilerek, (I) ve (II) No. lu fıkralar mucibince, vücade getirilmeleri cezayı müstelzim bir fiil teşkil eden, matbu eserleri satar ve satılığa çıkarırsa, 25 liradan 125 liraya kadar para cezasına çarpılır.

IV. — Telif hakkı kanununun 34 cü maddesi mucibince müellifle akdedilmiş olan mukavelenin vüs'at ve şumulünü aşarak kitaplar tabeden tabi'ler emniyeti suiistimal maddesine müteallik ahkâma göre, yani Ceza Kanununun 508 inci, 510 uncu maddelerine tevfiikan, bir seneden beş seneye kadar hapis ve 250 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasiyle tecziye edilirler.

Cezai takibat:

Telif hakkı kanununun 40 inci maddesi mucibince, telif hakkı kanununda tesbit ve tanzim edilmiş bulunan cezayı müstelzim fiiller, şahsî şikâyete bağlı cürümlerdir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 344 cü maddesinin 8 No. lu fıkrasına göre zarara uğrayan kimse, telif hakkına vâki tecavüz dolayısıyla şahsî dava açmak suretile de harekete geçebilir. Şikâyette bulunmak ve şahsî dava açmak salâhiyeti telif hukukundan neş'et eden hakları ihlâl edilmiş olan şahsa aittir. Borçlar Kanununun 373 cü maddesi mucibince, müellifin hakları, neşir mukavelesinin ifasının icap ettirdiği vüs'at ve zaman için naşire devredildiğinden; ve bu sureti tesviye, telif hakkı kanununun 25 inci maddesine tevfiikan, telif hakkının heyeti umumîyesinden neş'et eden münferit hak ve salâhiyetlerin, mezkûr vüs'at ve zaman itibarile mahdut çerçeve dahilinde olarak, naşire intikal ettiği şeklinde tefsir edilmek icap ettiğinden, naşir dahi, telif hakkının kendisine ait bulunan münferit hak ve salâhiyetine karşı cezayı müstelzim bir fiil işlendiği takdirde, doğrudan doğruya takibatı cezaiye talep veyahut şahsî dava ikame edebilir.

Hukuku Âmme ve Hukuku Hususiye hükmi şahıslarının sahip oldukları telif hakkına bir tecavüz vukubulursa, mezkûr şahısların kanuni mümessilleri takibatı cezaiye talebinde bulunmak veyahut şahsî dava ikame etmek salâhiyetini haizdir.

Kayıt ve tescilin ceza davası üzerindeki tesirati hakkında «Formaliteler» serlevhasını taşıyan fıkraya müracaat.

Takibatı cezaiye faile, müşterek faile, yardımcıya (cürmün icrasını kolaylaştırmağa yardım eden) ve müşevvika müteveccihdir. Telif hakkı bir hükmi şahıs tarafından tecavüze uğrarsa, yalnız işlenen fiilden mes'ul olan hakiki şahıs cezalandırılabilir.

Telif haklarına karşı vaki tecavüz gazete ve mecmular vasıtasıyla icra edilecek olursa mürür zaman hakkında Matbuat Kanunu hükümleri tatbik olunur. Diğer bütün hallerde ceza kanununun umumî hükümleri caridir.

Ceza Usulünün umumî hükümlerine göre musadere ve araştırma caizdir. Bundan başka telif hakkı kanununun 29 uncu, 32 inci ve 34 cü maddeleri mucibince telif hakkına vâki tecavüzlerde, gayri kanunî surette vücade getirilen eserler müsadere edilir ve hak sahibine verilir. «Müellifi ile yaptığı mukaveleden ziyade miktarda kitap basan tabii'ler dahi, keza fazla basılan kitapları diğer tarafa (müellife) iade etmekle mükelleftir.» (Telif Hak. Kan. Mad. 34).

Telif hakkına vaki tecavüzden dolayı bir cezaî kararının neşir ve ilânı, ancak, tabiin, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın eser üzerinde tadilat yaptığı ahval için düşünülmüştür. (Telif Hak. Kan. Mad. 28). Maamafih Borçlar Kanununun (49) uncu maddesine tevfi kan, tevhit ettiği netayiş bakımından ağır ve ehemmiyetli bir mahiyet arzeden «Telif hakkına vâki bir tecavüz» den dolayı manevî tazminat yerine kaim olmak üzere Hukuk Mahkemesinin verdiği bir kararın neşir ve ilânı istenebilir ve hâkim de bunu hükmedebilir.

Clausula rebus sic stantibus:

a) — «Clausula» kanun tarafından, umumî bir hukuk kaidesi olarak tanınmamıştır. Akit esnasında mevcut muayyen şartlar göz önünde tutularak vücade getirilmiş bulunan bir hukukî münasebetin, mezkûr şartların ortadan kalkması halinde münfesih ad veya Hâkim tarafından tadil edileceği yalnız muayyen münferit hallerde sarahaten tesbit edilmiştir. Maamafih her akit münasebeti umumî hüsnü niyet prensibine tabidir. Onun için kanun tarafından sarahaten zikredilmeyen hallerde de karşılıklı akitlerde «Clausula» nın tatbiki, Medenî Kanununun 1 inci ve 2 inci maddelerine tevfi kan, ancak ahvalin tamamen değişmesine ve bu suretle eda ve mukabil eda arasındaki muvazenede vukua gelen bozukluğa rağmen akde bağlı kalmanın hüsnü niyet kaidelerine aykırı bir hareket teşkil etmesi halinde, şayanı tecviz addedilir.

b) — «Clausula» nın telif hakkı sahasında tatbiki bakımından, borçlar kanununun 384 cü maddesi bize iyi bir misal vermektedir: Şayet müellif, eserinin tamamlanmasından evvel ölür veya ikmal kabiliyetini zayi eder veyahut taksiri olmaksızın eseri ikmal etmek

imkânsızlığında bulunursa neşir mukavelesi münfesh olur. Müstesna olarak Hâkim mukavelenin tamamen veya kısmen devamı mümkün ve münsif görüldüğü takdirde, mezkûr münasebetin devamını tasvip ve icabının yapılmasını emir eder. «Clausula»nın tatbiki hakkında diğer bir misal de, naşirin iflâsı halinde naşirle müellif arasındaki hukukî münasebetlerin tarzı tanzimi meselesidir. («İflâs» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac).

«Clausula» neşir mukavelesinin ihtiva ettiği tamamen şahsî mahiyetteki unsurlar nazarı itibare alınarak, kanun tarafından mezkûr hallerde kabul edilmiş bulunduğundan, bunun telif hakkını alâkadar eden diğer hukukî münasebetlerde de, akde mutlak bir şekilde bağlı kalmanın hüsnü niyet kaidelerine muhalif bir hareket teşkil etmesi halinde tatbik edilmesinin bir mahzuru yoktur. Bu keyfiyet bilhassa, mukavelenin akti esnasında tahmini mümkün olmayan ve tarafların, vaziyete muttali oldukları ve ahval ve şeraiti makul bir şekilde mütalâa ettikleri zaman tamamen veyahut tesbit edilen şartlar altında mukaveleyi aktetmekten vazgeçmiş bulunacakları aşikâr olan hallerde mevzuu bahsolabilir. Meselâ bir tiyatro piyesinin oynanması hakkında devri, muayyen san'atkârların oyuna iştirakleri nazarı itibare alınarak vukubulmuşsa ve bu san'atkârlar da fiilen veyahut hukukan sahneye çıkmak imkânından mahrum bulunuyorlarsa, Hâkimin (Clausula) kaydının yardımıyla, hususî bir mahiyet arzeden şu vaziyete uygun bir hal çaresi bulması icap eder. Bir müellif, naşire bir ilmî eserin mütaaddid tabılarının neşri hakkını bahşetmiş ve fakat bu eser aradan bir müddet geçtikten sonra başkalarının yeni keşiflerle tamamen eskimiş bulunuyorsa, tarafların her ikisinden de neşir mukavelesine bağlı kalmaları istenemez.

Devir: bak «Terk».

Dokumalar:

Telif hakkı kanununun tazammun ettiği manâda hususî mahiyeti haiz bir fikir mahsulü olarak tavsif edilebildikleri takdirde dokumalar dahi telif hakkı himayesinden hisseyap olurlar. Bununla beraber telif hakkına vâki bir tecavüz, Ceza Hukuku bakımından herhangi bir kuvvei tenfiziye tevlit etmez. Çünkü buna uygun bir ceza tehdidi mevcut değildir.

Halihazırda Türkiyede faydalı modellere müteallik hususî bir himaye daha mevcut değildir. Fakat sınaî mülkiyet hakkındaki bir kanunun ön projesi, modeller (eşantiyon) himayesini, Beynelmîlel anlaşmaların çerçevesi dahilinde olarak tanzim eden bir çok hüküm-

ler ihtiva etmektedir. («El işleri» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.)

Dramlar:

Dramlar, tiyatro piyesleri olarak telif hakkı himayesine dahildir. (Tel. Hak. Ka. Mad. 1, 2, 3).

Telif hakkı kanununun 10 uncu maddesi mucibince, sahne eserleri, müellifin izni olmaksızın ne tamamen, ne de kısmen tiyatrodan temsil edilemezler. Şu kadar ki mektepler veyahut hususî cemiyetler tarafından, kazanç maksadı takip edilmeksizin, tertip edilen temsiller (müsamereler) için müellifinden izin almaya ihtiyaç yoktur. (Tel. Hak. Kan. Mad. 11). Tekmil sair hallerde, muvafakat edilmeyen temsiller cezayı müstelzimidir. (Telif Hak. Kan. Mad. 29 ve 32).

Bir dram üzerindeki tabı veya neşir hakkı bir başkasına terk edilirse, buna temsil hakkı (mevkii temaşaya vaz' hakkı) dahil değildir. (Tel. Hak. Mad. 10).

Diğer hususatta edebî eserler hakkında câ'î hükümler meridir.

Ecnebi memleketlerde intişar eden eserler:

Türk Hukuku, ilk defa yabancı memleketlerde umuma arzolan (mevkii âleniyete vaz' edilen), intişar eden veyahut temsil edilen (oylanan) eserlerin himayesi hakkında her hangi bir hükümü ihtiva etmemektedir.

Telif hakkı kanununun 32 inci maddesi mucibince, Türk Hukukuna göre telif hakkı himayesi altında bulunan eserleri hak sahibinin izin ve müsaadesi olmaksızın ecnebi memleketlerde tab' ve Türkiye'ye idhal eden kimse, 150 liradan 500 liraya kadar para cezasiyle tecziye edilirler.

Ecnebi müellifler:

Eserleri Türkiyede intişar eden ve telif hakkı siciline kaydedilmiş bulunan ecnebi müellifler Türkiyede telif hakkı himayesinden istifade ederler. Ecnebilerin, ecnebi memleketlerde intişar eden eserleri dahi talep ve müracaatları üzerine, Maarif Vekâletinin hakkı telif siciline kaydedilirler ve bu suretle, sanki Türkiyede intişar etmişler gibi, aynı hukukî himayeye mazhar olurlar. Bu keyfiyet, her halde bugünkü tatbikat sahasında böyledir. 1908 tarihli, Berlinde tesbit ve tâdil edilmiş bulunan şekle Bern anlaşması, ancak Türkiye ile Fransa arasındaki münasebatta, 1/Eylül/1940 tarihine kadar temdit edilmiş bulunan ticaret muahedesi ahkâmına göre meridir. («Muahedeler» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Diğer bakımdan Bern anlaşması Türkiye hakkında merî değildir. Gerçi, Türkiye Hükûmeti 1931 senesinde anlaşmaya, tercüme hakkı mahfuz kalmak şartıyla, iştirak etmeye teşebbüs etmiştir. Bu şarta bağlı iştirak, hukuku düvel bakımından hükümsüz olduğundan, bir çok âkit devletlerin sarîh itirazıyla karşılaşmıştır. Fakat dahilî hukuk bakımından da, anlaşmaya iştirak hükümsüz kalmıştır, çünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi bugüne kadar mezkûr iştiraki, bir kanunla daha tasdik etmemiştir. Ve bu sebeple «Bern anlaşmasının» daha resmî türkçe bir tercümesi bile yoktur.

Neşredilmeyen eserler ve teksir edilmek üzere vücutte getirilmeyen ecnebî müelliflerin fikrî eserleri (tablolar, plâstikler vesaire), Türkiyede buldukları takdirde Türk Kanunları ahkâmına göre, telif hakkı himayesinden istifade ederler.

Edebî eserler:

Bu mefhum «âsârı fikriye ve kalemiye» nin muayyen bir kategorisini ifade için umumî bir tâbir olarak, ancak telif hakkı kanununun 12 inci maddesinde, bir defaya mahsus olarak, kullanılmaktadır: Bir eserin bazı münferit parçaları, müellif isminin tasrihi şartıyla, bir faide ve zarurete mebni «edebî» eserlere alınabilir.

Diğer kanunlarda «edebî eserler» tâbiri, üzerinde bir telif hakkı mümkün olan tekmil âsârı kalemiye hakkında umumî bir mefhum olarak kullanılmaktadır.

«Editio princeps» bak: İlk tabı.

Ehli vukuf raporu:

Bir ehli vukufun raporu, kanunun tazammun ettiği mânâda bir fikir mahsulü olarak tavsif edilebildiği takdirde, telif hakkı mevzuu olarak nazarı itibare alınabilir. Bu, umumiyetle ilmî ve san'ata müteallik raporlarda böyledir. Mahkemelere verilen raporların mahkeme huzurunda okunmaları icap etmekle beraber, telif hakkı kanununun üçüncü maddesinin tazammun ettiği mânâda telif hakkı himayesinden hariç «mahkeme huzurunda irad edilen nutuklar» olarak telâkki edilemezler; her halde, evvel emirde tahriri olarak mahkemeye arzedilmiş oldukları takdirde böyle bir şey mevzuubahs olamaz. Çünkü «Mahkeme huzurunda iradedilen nutuklar» mefhumile ancak, iddiameler anlaşılabilir. Maamafih, bilhassa matbuat kanunu ahkâmı da, muhteviyatı ahlâk ve âdâbı umumîyeyi rencide edebilmesi melhuz Tıbbî Adli raporları müstesna, diğer bütün raporların neşri câiz olduğu zehap ve neticesini tevlit edebildiğine göre, bu mesele meşkûk ve şüphelidir.

El işleri ve küçük sınaat eserleri:

Telif Hakkı Kanununun 2 inci maddesi ahkâmı mucibince, telif hukukunca himaye edilen eserler sırasına resim ve elvah ve hutut ve mahkûkât, fennî müssattahat ve mücessemat dahi ithal edilmiştir. Kanunun 7 inci maddesinde mezkûr eserler için himaye müddeti müellifin ölümünden itibaren 18 sene olarak tayin ve tesbit edilmiştir. Telif Hakkı Kanununun 29 cu maddesi mucibince bazı muayyen ahvalde harita ve resim levhaları ve her nevi hututu fotoğraf veya sair vesait ile istinsah taklit hükmündedir.

Yukarıdaki hükümlerden, tatbiki san'at eserlerin de, ister müsattah, ister mücessem olsunlar hususî evsafı haiz fikir mahsulleri addedilebildikleri takdirde telif hakkı himayesinden istifade edebilecekleri anlaşılmaktadır.

Enstitü: Bak: İlmî müessese ve teşekküller.

Evli kadınlar:

Türk Hukukuna nazaran karı medenî hakları istimal ehliyetini haizdir. Kanunî ve mutat usule göre mal ayrılığı şeklinde tecelli eden malların idaresinde tam bir salâhiyetle; akdî usulde ise sadece mahfuz malları üzerinde tasarruf ehliyetini haizdir. Kadın, malların idaresinde hangi usul kabul edilirse edilsin dava ehliyetini haizdir.

Koca evlenme birliğinin reisidir. Ve bu sıfatla birliği alâkadar eden işlerde karar verme hakkını haizdir. Karının şahsî işlerinde ise, koca herhangi bir karar ittihaz etme hakkına sahip değildir. Meğer ki bundan dolayı evlenme birliği doğrudan doğruya müteessir ola! Karının bizzat şahsî işlerine, kendisinin san'at, tahrir ve ilim hayatına hasrı nefsedip bu vâdide sarfı mesaide bulunabilip bulunamayacağı ve ne dereceye kadar bulunabileceği meselesi de dahildir. Karı serbest bir artist, muharrir ve buna benzer şekilde çalıştığı ahvalde kocanın esas itibarile herhangi itiraz hakkı yoktur. Fakat mezkûr mesai bir «meslek» telâkki edilmek icap ettiği takdirde, meselâ bilhassa kadın, muharrir, ressam, muallim vesair şekilde müstahdem vaziyetinde bulunuyorsa, Medenî Kanunun 159 uncu maddesi carîdir: «Karı koca mallarını idare için hangi usulü kabul etmiş olursa olsun karı, kocanın sarahaten veya zımnen müsaadesi ile bir iş veya san'at ile iştigal edebilirler. «Fıkra 2:» Kocanın izinden imtinaı halinde, karı, kendisinin bir iş veya bir san'at ile iştigal etmesi birliğin veya bütün ailenin menfaati icabı olduğunu isbat ederse bu izin, Hâkim tarafından verilebilir.»

Karının kanunen caiz bulunan veyahut kocanın izin ve müsaadesine dayanan bir iş veya san'atla işigaline müteallik bütün hallerde, koca, karının tarzı hareketi kendisini tehlikeye, hacaletе veya zarara maruz bıraktığı takdirde Hâkimin müdahalesini talep edebilir. Bu gibi ahvalde Hâkim evvelâ sadece karıya tarzı hareketinden vaz geçmesini ihtar etmek hakkını haizdir. Bu ihtar semeresiz kaldığı takdirde, Hâkim evlilik birliğinin siyaneti zımında muktazi ve kanunen caiz tedbirleri alabilir, meselâ karıyı icrayı san'atten menedebilir.

Yukarıdaki umumî izahattan, karının esas itibariyle telif hakkına müteallik ve hukuku şahsiye nev'inden olup her müellifin istifade ettiği tekmiil salâhiyetleri haiz olduğu istidlâl edilir. Karı, evlenmenin icrasiyle kocanın ismini almış olmakla beraber yine eskisi gibi o ana kadar kullandığı soyadını veyahut namı müstaarı, tahrir veya san'at hayatındaki mesâisinin çerçevesi dahilinde olmak üzere, istimalle devam etmek hakkını muhafaza eder. Karı, kocanın izin ve müsaadesi olmaksızın, bizzat vücude getirdiği bir eseri neşretmek, neşir mukaveleleri akdetmek ve eserin kıymetinden istifade imtiyazı haklarına müteallik hukukî muameleler icra etmek hakkını haizdir. Koca ancak eserin neşri kendisini veyahut aileyi tehlikeye, hacaletе veyahut zarara maruz bıraktığı takdirde, Hâkimin müdahalesini talep edebilir. Bu ise, bilhassa eserin neşri cezayı mucip bir fiil teşkil ettiği takdirde mevzuubahs olur.

Karının telif hakkına müteallik olmak üzere eserin kıymetinden istifade imtiyazı haklarından mütevellit iradı malların idaresi için hangi usul kabul edilmiş olursa olsun şahsına aittir. Çünkü mezkûr hasilât kendisinin şahsî mesâisinden sudur etmekte ve binaenaleyh mahfuz mallarına ait bulunmaktadır. (Medenî Kan. Mad. 183). Maa-mafih koca, karının evlilik külfetlerine tahammül zımında münâsib bir yardımda bulunmasını talep edebilir. İhtilâf halinde Hâkim bir karar ittihaz eder. (Medenî Kan. Mad. 184 ve 194). Malların idaresinde kanunî usul olan mal ayrılığında karı, gerek evlenmeden evvel, gerek evlilik esnasında vücut bulan borçlarından bizzat mes'uldür. (Medenî Kan. Mad. 187) Mal birliğinde ise karı, şahsî emvalile, tekmiil şahsî mallarından mütevellit borçlarından; buna mukabil tekmiil emvalile, evlenmeden evvel vücut bulan borçlarından, mesleğinin mutat seyrinden mütevellit borçlardan, ve haksız fiillerden doğan borçlardan, mes'uldür. (Medenî Kan. Mad. 203 ve 204). Mal ortaklığı, karı, evlenmeden evvel vücut bulan borçlarından, mesleğinin mutat seyrinden mütevellit borçlardan, ve haksız fiillerden do-

ğan borçlardan; mal ortaklığına giren mallardan başka şahsan de mes'uldür. (Mad. 216 Med. Kan.). Mamafih karı, mal ortaklığı usulü cari olduğu ahvalde, mahfuz mallarile mes'ul olmak üzere tesis ettiği vecibelerden, gerek evlenmeden evvel, gerek evlilik esnasında, yalnız mahfuz mallarının kıymetiyle mes'uldür.

Karı kocanın hususi miras hakkı Medenî Kanununun 444 üncü maddesinde şöyle tesbit edilmiştir:

«Hayatta kalan karı veya kocadan biri, miras bırakanın fûruu mevcut olduğu takdirde, arzusuna göre ya mâlik olarak mirasın dörtte birine sahip olur veya mirasın yarısı üzerinde bir intifa hakkına nail olur. Karı veya kocadan biri miras bırakanın anası babası veya bunların fûruu ile içtima ettikte, mirasın dörtte birinin mülkiyetine ve yarısının intifa hakkına; büyük babaları, büyük anaları veya bunların fûruu ile içtima ettikte, mirasın yarısının mülkiyetine ve dörtte birinin intifa hakkına, bunlar da yoksa, bütün mirasın mülkiyetine nail olur.» Bu hüküm telif hakkı bakımından da câridir. Telif hakkı kanununun (6) cı maddesinin buna muhalif hükmüne, mülga nazariyle bakmak icap eder. (Müellifin ölümü başlığını taşıyan fıkraya mürac.) Kanunî mirasçılarla içtima ettiği takdirde, eşin mahfuz hissesine gelince: Kanunî mirasçılarla içtima halinde mirastan mülkiyet hakkı olan miktarın tamamı veya kendisinden başka mirasçı bulunmadığı takdirde yarısıdır.

Fakülteler: Bak: İlmî müessese ve teşekküller.

Feragat:

Telif kanunu telif hakkından feragat hususunda sarih bir hüküm ihtiva etmemektedir.

Medenî Kanunun, şey üzerindeki mülkiyetin iktisap ve izaası hakkındaki hükümleri, telif hakkına doğrudan doğruya tatbik edilemezler. Çünkü telif hakkı, mezkûr kanunun (632) ve (686) inci maddelerinin ihtiva ettiği şey mehumunun dairei şümülüne girmez. Mamafih mülkiyetten feragat hakkındaki hükümlerin kıyas tarikiyle tatbiki muhik ve şayanı kabul addedilebilir. Bunun sebebi ise telif hakkı kanununun 17 inci maddesinin «sahipsiz eser» meselesini sarahaten tanzim etmesi keyfiyettir: Müellif bilâ varis ölür veyahut eser, mirasın, vaktinde kabul edilmemesi veyahut reddedilmesi yüzünden veya başka sebeplerden sahipsiz kalırsa, herkes mezkûr eseri tabı, neşir vesair lisanlara tercüme edebilir. Bu maddenin miras hukukile alâkadar hükümleri ,yeni Medenî Kanun tarafından bertaraf edilmiş olmakla beraber, yine vazı kanun, bir eserin miras hu-

kukile münasebettar sebeplerden gayrı sebepler dolayısıyla sahihsiz bir hale gelmesi imkânını aşıkâr bir surette nazarı itibare almış bulunmaktadı.

Eser, tabedilmiş bulunuyorsa ve müellif «kayıt ve tescil» hükümlerini yerine getirmişse feragatin bir hüküm ifade edebilmesi için, tescile salâhiyettar makam nezdinde sarıh bir şekilde tahriri olarak beyan edilmesi, bundan maada «telif hakkı vesikası»nın iadesi ve telif hakkından feragatin tescili lâzımdır. (Telif hakkı kanununun 20, 22 ve 26 ıncı maddeleri, Medenî Kanunun 643, 923 ve 929 uncu maddeleri)

Eser hâlen tabedilmiş ve fakat usulüne uygun bir şekilde tescil edilmemişse, müellif telif hakkı kanunu ahkâmına tevfiikan hukukî himaye talep edemez. Meğer ki kayıt ve tescili sonradan yaptırmış ola (telif hakkı kanununun 24 üncü maddesi). Vakıa müellif tescili yaptırmadığı takdirde, telif hakkı kanunu hükümlerine tevfiikan hukukî himayeden istifade edememekle beraber, müellifin, bu tarzı hareketinden telif hakkından da zımnen feragat ettiği neticesine varmak, herhalde muvafıkı maslahat olmasa gerektir.

Eser henüz tabedilmemiş bulunuyorsa, münaskri üzerindeki zilyedliğin ihtiyari olarak terkile vukubulur. (Medenî Kanunun 702 inci maddesi). Bir menkul üzerindeki sadece zilyedliğin izaası, ferağat sayılamaz.

Ferağat ancak, telif hakkı kabili devr olduğu nispette mümkündür. Telif hakkının müellifin şahsiyetine müteallik saha ile münasebettar unsurları kabili devr değildir. Medenî Kanunun 23 ve 24 cü maddelerinde hukukan tanınmış olan şahsiyetin umumî sahası, aynı zamanda müellifin manevî menfaatleri bakımından himayesini de şamilidir. «Şahsiyete müteallik hukukî menafi», esas itibarile devir ve ferağat edilemez mahiyettedir. Bir kimsenin, diğer bir şahsın ilmi edebî veyahut san'at eseri üzerindeki «müellif sıfatı»nı kendine mal etmesi keyfiyeti, telif hakkı kanununun 30 cu maddesi mucibince, Ceza Hukukunu alâkadar eden bir intihal olarak telâkki edildiğinden, telif hakkından ferağat, sadece telif hakkı kanununda (Madde 3) tadat edilen bir eserin kıymetinden istifadeye matuf imtiyaz haklarına taalluk edip «müellifin şahsiyetine müteallik haklar»a tesir etmez.

Halen tabedilmiş bulunan bir eser, ferağat suretiyle sahihsiz bir hale gelmişse, mezkûr eser herkesin istifadesine açık addedilip herkes tarafından tab'ı, neşir ve diğer lisanlara tercüme edilebilir. (Telif Hakkı Kanununun 17 inci maddesi). Henüz tabedilmemiş

bulunan bir eser, terk suretiyle sahipsiz bir hale gelmişse eseri tabetirmek isteyen kimse, müracaat ve talebi üzerine, Maarif Vekâletinden 10 ilâ 15 sene müddetle bir tab'ı imtiyazı alır. Böyle bir imtiyazın mer'i olduğu müddet zarfında eser başka bir kimse tarafından tabedilemez. (Telif Hakkı Kanununun 18 inci maddesi).

Festivaller:

Musiki festivallerinde müellifinin izni alınmaksızın telif hukukunca himaye edilmiş operaların mevkii temaşaya vaz'ı ancak, mezkûr festival, mektepler veyahut hususî cemiyetler tarafından, indifa gayesi takip edilmeksizin, müsamere maksadiyle, tertip edildiği takdirde câizdir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 11). Telif hukukunca himaye edilmiş sair musiki eserlerinin âlenen çalınması hiç bir kayde tâbi değildir («Besteler» başlığını taşıyan fikraya mürac.).

Fikirler:

Fikirler üzerinde bir telif hakkı tanınmamıştır. Ancak fikirlerin tezahürü, yani şekil iktisap etmiş bulunan ve kabili teksir olan eser, himaye edilir.

Formaliteler:

I. — Telif hakkı kanununun 4 cü maddesi mucibince, yevmî gazetelerde veyahut sair mevkut matbualarda neşredilen makaleler ve tersimat üzerindeki haklar, ancak mezkûr makale ve tersimat, hakların mahfuz olduğuna dair bir kayıtle mücehhez oldukları takdirde himaye edilirler. Bu kabil bir kayıt mevcut olmadıkça, mezkûr mahsulâtı kalemiye ve fikriye üzerinde her hangi bir telif hakkı mevzuubahs olamaz.

II. — Telif hakkı kanununun (20) inci maddesi mucibince, eserin üç matbu nüshası Ankarada Maarif Vekâletine veyahut, Vilâyetlerde Maarif Müdürlüklerine tescil edilmek üzere sunulmaları lâzımdır.

A) — Tescile yalnız matbu eserler tâbidir. Bu keyfiyet, telif hakkı kanununun (21) inci maddesinden istihraç edilir. Bu maddede sicile kaydedilen hususlar tâdat edilmiştir. Bu noktalar müellifin hüviyetinden başka şunlardır: Eserin ismi, mevzuu, basıldığı yer, basıldığı tarih ve sahifelerinin adedi. Bundan başka Telif Kanununun 20 inci maddesinin 2 inci cümlesi, elvah ve temasıl ve madalyeler gibi yalnız bir sureti olan eserlerin tescilden muaf olduklarını tesbit etmektedir. Bir sene zarfında tescil edilen eserlerin müellifleri ve isimleri aynı senenin nihayetinde ilân edilir. (Telif Hakkı kanununun Mad. 24,

fıkra2). Mevkuat matbuaların tescilinin, her sene nihayetinde, intişar eden sayıların ibrazı ve tescili suretiyle, vukubulmasını âmir bulunan (Telif Hak. Kanununun) (29) cu maddesi matbuat kanununun (26) cı maddesiyle sarahatan mülğadır. Bu madde hükmünce, bir gazetenin veyahut bir mecmuanın iki nüshasının, intişar ettiği yerin en yüksek mülki makamına teslimi, gazete veya mecmuada neşredilen makalelerin ve resimlerin tescili hükmündedir.

B) — Tescil yapılırken riayet edilmesi icabeden bir müddet yoktur. Maamafih müellifin tescilin mümkün mertebe çabuk yapılmasında menfaati vardır. Çünkü tescil yapılmadığı müddetçe, hukukuna bir tecavüz vukuunda hakkı telif davası mesmu olmaz. (Telif Hak. Kan. Mad. 24).

C) — Bir eserin ilk defa tescili için 25 kuruş harç, telif haklarına müteallik hukukî muamelelerin tescili için 50 kuruş harç verilir. Telif hakkı kanununun 22 inci ve 26 ıncı maddelerinde eski altın para esas ittihaz edilerek tesbit edilen harç tarifesi bugün dahi mer'îdir. Yani kıymetleri yükseltilmemiş veyahut değiştirilmemiştir. (28/11/1924 tarihli muvakkat muvazenei umumîye kanununun yedinci maddesi). Eserini tescil ettiren müellif, bir telif ilmühaberi alır. Bu ilmühaber, kendisini hak sahibi olarak gösterir ve mahkemece aksi tesbit edilinceye kadar muteberdir. (Telif Hak. Kan. Mad. 22).

D) — Tescil, telif hakkını te'sis etmez. Eilâkis, kanunda sarahatan zikredildiği veçhile, sadece müellifin telif hakkının teminine yarar. Maamafih, tescil, telif hakkının tesisıyla alâkadar olmamakla beraber, diğer taraftan yine bir telif hakkının mevcudiyetinin ve bir şahsın telif hakkı salâhiyetinin, aksi tesbit edilinceye kadar, mahkemece tanınması hususunda ehemmiyeti haizdir. Bu suretle tescil, telif hakkının doğması için inşai bir ehemmiyeti haiz olmamakla beraber, telif hakkına tecavüz vukuunda, Devletin bahşettiği hukukî himayenin zarurî şartını teşkil eder. Telif hakkı kanununun 24 cü maddesi mucibince, alâkadar eserler tescil edilmemiş bulundukça her hangi bir dava mesmu olmaz. Maarif Vekâleti ecnebi memleketlerde intişar etmiş bulunan eserlerin de tesciline müsaade eder. Bu kabul eserler, tescil edilmekle dahili kanunların himayesine mazhar olunur. Bu halde tescil ihdasî bir mahiyeti haizdir.

E) — Tescil muamelesi esnasında, eserin veyahut müellifin şahsının himayeye ehil olup olmadığı cihetinin her hangi bir şekilde kontrolü mevzuubahs olmadığından, sicilin ihtiva ettiği malûmatın yanlış olduğu ve tescil edilen hakkın mevcut olmadığı her zaman id-

dia edilebilir. Veya bu hususta tesbit davası ikame edebilir. İşte bundan dolayı da hakkı telif sicilli tapu siciline benzemez. Yani hiç kimse yapılan bir tescilin doğruluğuna dair hüsnü niyete istinaden esasında mevcut olmayan telif hakkına müteallik münferit bir hakkı iktisap edemez. Hak sahibi olmayan bir kimsenin tasarrufu, sicilde sahibi salâhiyet olarak tescil edilmiş olsa da ve hakkı iktisap eden kimse tescilin doğruluğuna inanmış bulunsa da, yine bir hüküm ifade etmez. Hakkı telif ilmühaberi sadece tescilin icra edildiğine dair bir isbat vesikasıdır. Ve mezkûr ilmühaber, mahkemece aksi tesbit edilene kadar muteber olarak kabul edilir. Yani telif sicilli kayıtları ve ilmühaberleri Medenî Kanununun yedinci maddesi mucibince tekmil resmî sicil ve vesikalar hakkında cari olan ahkâmdan fazla bir tesiri haiz değildir.

F) — Telif haklarına müteallik muamelelerin tescili, hakkı telif kanununun 26 cı maddesi mucibince mecburîdir. Fakat tescilin yapılmaması hukukî muamelenin muteber oluşuna her hangi bir zarar iras etmez, bilâkis sadece, bu kabil tescil edilmemiş mukaveleler mahkemeye ibraz edildikleri takdirde, tescil harçının cezaen üç misli ahz ve Maarif İdaresi kasasına yatırılır.

III. — Verilmesi mecburî olan nüshaların teslimi hakkında âti-deki, birbirinden müstakil hükümler mevcuttur:

A) — Telif hakkı kanununun (20) inci maddesi mucibince, eserin matbu üç nüshası Ankarada Maarif Vekâletine, veyahut Vilâyetlerde, Maarif Müdürlüklerine, tescil zımında, sunulmak icap eder. Bu hüküm, gazeteler vesair mevkut matbualar hakkında cari değildir. (Matbuat Kan. Mad. 26).

B) — Matbuat kanununun üçüncü ilâ 8 inci maddeleri mucibince matbaacılar basdıkları her türlü matbualardan ikişer tanesini günü gününe bulunduğu yerin en büyük mülkiye memuru ile C. Müddeiumumisine vermiye mecburdurlar.

C) — 21/Haziran/1927 tarihli ve 1117 No. lu kanun mucibince, Türkiyede basılan kitap, gazete, mecmua ve risalelerden ikişer nüshanın mahallî Maarif Dairelerine teslim edilmesi mecburîdir. (Müstehtecen eserler başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

D) — 1934 tarihli ve 2527 No. lu Kanun mucibince tabi'ler, Türkiyede vücade getirilen ve âleniyete vazedilen her matbuadan beşer nüsha, Maarif Vekâletine teslim etmekle mükelleftirler. Aynı hüküm, Türkiyede neşredilmek üzere ecnebî memleketlerde vücade getirilip Türkiyede mütemekkin hakikî veya hükmi şahıslar tarafından Tür-

kiyeye idhal edilmiş bulunan matbuaların naşirleri hakkında da ca-rîdir. («Kütüphaneler» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Fotoğraflar:

Telif Hakkı Kanununda, fotoğrafın telif hakkına mevzu teşkil edileceği sarahaten zikredilmemiştir. Mezkûr kanunun (2) inci ve (7) inci maddelerinde resim, elvah, hutut, ve mahkûkât, plân ve haritalar gibi şeylerin sarahaten tadat edildiğini düşünecek olursak, fotoğrafın zikredilmemiş olması daha ziyade nazarı dikkati celbe-der. Vazı kanunun fotoğrafı sadece bir teksir vasıtası addetmiş ol-ması muhtemeldir. Çünkü telif hakkı kanununun (29) uncu maddesi mucibince, «harita ve resim levhaları ve her nevi hututu «fotoğraf» veya sair vesait ile intinsah eylemek» cezayı mucip bir taklit naza-rile bakılmaktadır.

Bu keyfiyetten, harici âlemdaki bir vaziyetin ancak alelâde bir kopyesi olmak itibariyle fotoğrafın - vazı kanunun temayül ve telâk-kisine göre - telif hakkı himayesine lâyük, evsafı mahsusayı haiz bir fikir mahsulü olmadığı neticesi istidlâl edilebilir. Bununla beraber gazetelerde, mecmualarda ve kitaplarda çıkan fotoğrafa istinad et-miş olan illüstrasyonların bir gûnâ hukukî himayeden müstefit olup olmadıkları ciheti cayı sualdır. Bu gibi ahvalde şöyle bir tefrik yap-mak icabeder: Bu gibi fotoğraflar, sadece haberleri ve günlük hava-disleri aksettirdikleri takdirde her hangi bir telif hakkı hi-mayesine mazhar değildir. Maamafih iktibas edildikleri takdirde mehazlarının gösterilmesi matlûptur. (Telif hakkı kanununun (4) üncü maddesine kıyasen).

Bu gibi fotoğraflar; telif kanununca himaye edilmiş olan tersimat, resimler, plânlar, haritalar ve emsalini naklediyorsa, bu gibi fotoğ-rafın bilâhara başkaları tarafından tekrar tab'ı veyahut başka şekil-de teksir edilmeleri, fotoğrafla aksettirilen orijinal eser üzerindeki telif hakkına vâki bir tecavüzdür ve bundan dolayı, orijinal eserin müellifi izin ve müsaade etmedikçe gayrı caizdir. Her kim bir eserin müellifinden o eserin fotoğrafik bir şekilde tesbit ve tekrar neşredil-mesi müsaadesini ihtihsal ederse bir inhisarî bir hak iktisap etmez. Meğer ki hilâfı mukave edilmiş ola!

Bu gibi fotoğraflar, telif hukukunca himaye edilmemiş tersimatı, resimleri, plânları, haritaları ve emsalini aksettirdiği takdirde, ancak gayrı kanunî rekabet bakımından bir hukukî himaye mevzuubahs olabilir.

Gazeteler ve mevkut risaleler:

I) — Yevmî gazeteler, mevkut gazeteler ve mecmualar; matbuat kanunu mucibince, yıllıklar, senelik raporlar ve emsali gibi muayyen muntazam zamanlarda intişar eden sair matbualardan farklı muameleye tâbi tutulmaktadır. Bu son zikredilenler, matbuat kanununun gazeteler ve mecmualar hakkındaki hususî hükümlerine tâbi olmayıp müstakil kitap addedilmektedir. Telif hakkı kanununun 4 cü maddesi, tamamen umumî mahiyette olarak «matbuatı yevmiye ve mevkute» den bahsetmekte olduğu ve sırf lugavî bakımdan, aylık ve yıllıkların ve emsalinin dahi, mevkut risaleler sırasına idhali mümkün olduğu halde, telif hakkı sahası için de aynı hükmü kabul etmek icap eder. Zira telif hakkı kanununun gazeteler ve mecmualar hakkındaki hususî hükümleri, sair mevkut risalelere uymamamaktadır. Borçlar Kanununun neşir mukavelesine müteallik hükümlerinin, hususiyle, gazete makalelerini ve mecmualardaki etüdleri müşterek bir eserin kısımlarından tefrik eden 374 cü maddesinin tahlilinde de aynı neticeye varılır. Müşterek bir eserden (Külliyat) ancak, müteaddit müelliflerin müstakil yazıları bir üçüncü şahıs tarafından bir kü! halinde toplanıp neşredildikleri takdirde, bahsedilebileceğinden, bir gazete veya mecmua, kaideten, külliyat telâkki edilmez. Çünkü, burada da muayyen bir tertip takip edilmekle beraber, gazete ve mecmuaların münferit sayıları bir kü! teşkil etmezler. Bunun istisnaları vardır. Hususiyle muayyen bir mevzuun sistematik bir şekilde muhtelif noktai nazarlara göre tetkik edildiği fevkalâde sayılar veyahut ilâveler bu cümledendir. Bu kabil sayı veya ilâve, hakikati halde, gazete veya mecmua çerçevesini aşar ve mevzu bakımından müstakil bir kitap teşkil eder. Maamafih muhteva bakımından müstakil bir eser mahiyeti arzeden mezkûr fevkalâde nüsha ve ilâveler şekil bakımından bir gazete veya mecmuadır ve bu şekilde muamele görmeleri icap eder. (Külliyat başlığının sonuna mürac.).

II) — Hakların mahfuziyetine dair bir kayıtla intişar eden makaleler ve tersimat üzerindeki telif hakları himaye edilmiştir. Bu kaydı taşımayan makaleler ve tersimat ve kezalik haberler ve günlük şunun üzerinde herhangi bir telif hakkı yoktur. (Tel. Hak. Kan. Mad. 4). (Haberler başlığına müracaat.).

III) — Makale veyahut tersimatın müellifi, onu vücade getiren kimsedir. Meğer ki telif hakkı kanununun 27 inci maddesinin ihtiva ettiği şerait mevcut ola! Bu maddeye göre, aksi mukavele edilmedikçe, bir başkasının nam ve hesabına çalışan muharrir veya san'at-kârın, telif hakkını patronuna devrettiği kabul edilmektedir. İmzasız

veyahut bir namı müstaarla neşredilen yazıların üzerinde telif hakkı gazetenin veya mecmuanın naşirine aittir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 41). Gazete veya mecmua naşirine gönderilen mektuplar eser addedildikleri takdirde, mektubu yazan kimse müelliftir. Telif hakkı kanununun 13 üncü maddesi mucibince, mektubu yazanın, mektubun neşri için lâzım olan müsaadesi, neşir keyfiyeti sarahaten menedilmemişse, bu kabil hallerde, zımnen mevcut addedilmek icap eder. Gazete veya mecmuanın sahip veya nâşiri tarafından yazı sahiplerinin yazıları üzerinde ne dereceye kadar tadilât, tashihat ve ihtisarlar icra edilmek caiz olduğu ciheti, hal ve maslahatın icabına, bilhassa müellifin mevkiine, yazının mahiyetine ve neşrin takip ettiği gayeye tâbidir. Neşir mukavelesine müteallik hükümler, müellifle gazete veya mecmuanın sahip ve nâşiri arasındaki hukukî münasebet hakkında kıyasen kabili tatbik olmakla beraber, Borçlar Kanununun, her ihtisarı, tadili veya ilâveyi meneden 376 ncı maddesinin «lâfzi tatbik» i mümkün ve muvafık değildir. Tadilât icrası, her halde, müellifin hüsnüniyet kaidelerine göre müsaadesini esirgeyemeyeceği ve tadilât dolayısıyla manevî veya maddî menfaatlerinin mutazarrır olmadığı nisbette caizdir. «İlâveler», «ihtisarlar» ve «tadilât» başlıklarına müracaat.

IV. — Türkiye Büyük Millet Meclisinde, mahkemelerde ve umumî toplantılarda söylenen nutuklar, Matbuat kanununca hilâfı tesbit edilmeyen ahvalde, gazete ve mecmualar tarafından kelime be kelime veyahut hülâsatan neşredilebilirler. Kanunlar, nizamât ve sair resmî matbualar, bilâistisna, herkes tarafından teksir edilebilir. Maamafih kanunlarla nizamât ancak Resmî Gazetede neşir ve ilânlarından sonra tabedilebilirler. Sair nakil ve iktibaslar, başka bir eserin tenkit ve tahşiyesi için lâzım olduğu nisbette caizdir.

V. — Türk Hukukunca, fotoğraflar telif hakkı himayesinden istifade etmezler. (İllüstrasyonların himayesi hakkında bu başlığa müracaat.).

VI. — Hakların mahfuziyetine dair bir kayıtla mücehhez olmayan makaleler ve tersimat, bundan maada, aynı zamanda haberler ve günlük şunun, mehaz göstermek şartile, başka yerde de tabedilmek caizdir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 4). Gazete ve mecmuaların hususi fedakârlık ihtiyarile elde ettikleri haberler, hak sahibi gazetenin izin ve müsaadesi olmaksızın, ilk intişarından itibaren ancak 24 saat sonra, başkası tarafından neşredilebilir. (Mat. Kan. Mad. 25). Gazete mündericâtının radyo vasıtasile tekrar neşir ve yayımı hakkına Türk mevzuatında ahkâmı mahsusa yoktur.

Bir eserin Gelirleri:

Türk Hukuku, örnek ittihaz ettiği İsviçre Kanunu Medenisine uygun olarak yalnız **tabii** semereler mefhumunu tanımaktadır. Medeni Kanunun 620 nci maddesinin tazammun ettiği mânâda «semeler»: Bir şeyin muayyen zamanlarda hasıl ettiği ve örfün o şeyden sureti tahsisine göre istihsalini tecviz eylediği mahsullerdir. Binaenaleyh, bir başka «şey» tarafından maddî (fizik) bir şekilde tevhit edilmeyen, sadece muayyen bir hukukî münasebete müsteniden istihsal edilen her nevi irat kanunun tazammun ettiği mânâda semere değildir. Medeni Kanunun «eşya» mefhumu, telif hakkına ve bu hakta mündemiç imtiyaz haklarına uymadığından, diğer taraftan ise, imtiyaz haklarının tasarrufu suretile elde edilen menafi, eserin fizik bir «şey» olarak tevhit ettiği hasılat olmayıp bilâkis mezkûr hakların devrinin bir karşılığı olduğundan, aslî hak ile hasılat arasında yapılan tefrik, Türk Hukukuna göre ancak, telif hakkına müteallik münferit bir hak, ruhsatiye mukavelesile muayyen bir müddet için başkasına muvakkaten devredildiği takdirde, ehemmiyet kesbeder. Yalnız bu gibi hallerde ruhsatiye bedeli gelir adedilmek icap eder, çünkü burada muayyen, muntazam zamanlarda eda edilen bir borç mevzuubahs olmaktadır. Buna mukabil bermutat vaki olduğu ve Telif Kanununun 25 inci maddesince kaide olarak kabul edildiği gibi, telif hakkına müteallik bir münferit hak temlik edilirse, bundan dolayı verilen ücret, hakkın geliri değil, bilâkis, iktisadî bakımdan onun yerine kaim, mukabil ivazdır. Bu sebeple Kazanç Vergisi Kanununun üçüncü maddesinin (15) numaralı fıkrası mucibince muharrirler ve mütercimler, eserleri dolayısıyla kazanç vergisine tâbi değildirler. Bir terekeye dahil telif haklarının furuhtu mukabilinde verilen karşılık terekenin geliri olmayıp bilâkis terekeden bir cüzüdüdür. Aynı prensipler karı koca mallarının idaresinde de carîdir. Bundan dolayı, imtiyaz haklarının haczi, gelirin haczi hakkındaki ahkâma göre vukubulmayıp bilâkis bir hakkın haczi hakkındaki hükümlere göre cereyan eder. Şüpheli olan nokta ise, müellifin, satılan nüshaların miktarına göre hesap edilmesi icabeden, nâşire karşı bedel taleplerinin yahut verilen temsillerin miktarına göre hesap edilmesi icap eden temettü hisselerinin tediyesine matuf taleplerin, gelire matuf talepler olarak telâkki edilip edilemeyeceği cihetidir. Telif Hakkına müteallik münferit hak ve salâhiyet, bilâkaydüşart istifade ve intifa maksadile temlik edilmiş olduğu takdirde, ücretten mütevellit alacak, satış bedelinden doğan alacağa müşabih mahiyette bir alacaktır. Ücretten

mütevellit bu alacağın, satışa veyahut verilen temsillerin miktarına tâbi oluşu, sadece mukabil ivazın hesap edilmiş şekli olup onu hakkın bir geliri haline getiremez. Zira bu imtiyaz hakkı müellife kalmayıp bilâkis nâşire veyahut tiyatro müessesesi sahibine intikal etmiştir. Buna mukabil, sadece alelâde bir ruhsatiye verilmiş bulunuyorsa, yani hak müellife kalmışsa, hasılat icrasına müşabih, hakkı telif ruhsatı mukavelesine müsteniden tediyesi icap eden ücret ve temettü hisselerinden mütevellit alacaklara «gelir» nazarıle barmak lâzım gelir.

Haberler:

Gazetelerde intişar eden haberler ve günlük şunun üzerinde telif hakkı mevcut değildir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 4). Matbuat Kanununun (25) inci maddesi mucibince bir gazete veya mecmuanın hususî fedakârlık ihtiyarile (hususî istihbarat servisi, hususî muhabirler ve saire) elde etmiş olduğu haberler üzerindeki «mülkiyet» mezkûr gazete veya mecmuaya aittir. Fakat bu kabil haberlere «mülkiyet» hakkının tevcihi, mezkûr haberlerin, intişarından ancak (24) saat sonra, gazetenin izin ve müsaadesi olmaksızın, başkası tarafından neşri caiz olduğu keyfiyetine inhisar etmektedir. Bir gazetenin veyahut bir istihbarat bürosunun, haberleri üzerinde bundan fazla bir telif hakkı mer'î ahkâma göre reddedilmek icap eder. Suiistimal mahiyetindeki ef'ale karşı ancak, gayri kanuni rekabete müstenit hukukî vasıtalarından istifade edilir.

Hakaret âmiz eserler:

Müellifin neşredilmemiş bulunan müstehcen eserler üzerindeki telif hakkına mütedair umumî izahat, aynı zamanda neşredilmemiş bulunan hakaret âmiz mealli eserler üzerindeki telif hakkı hakkında da kıyasen câridir. («Müstehcen eserler» başlığını taşıyan fıkraya müracaat.).

Ceza ve Matbuat kanunları mucibince, yazı eserlerinin veyahut resimlerin alenen neşri veyahut teşhiri suretile işlenen hakaret ve zemmü kadeh fiilleri hapis ve para cezaları ile tehdit edilmişlerdir. (Ceza Kanununun 480 ve 482 inci maddeleri ve Matbuat Kanununun 35 inci maddesi B, F.).

Tescil dairesinin hakaret âmiz bir eserin tescilini reddedebilip edemeyeceği ve bu suretle telif hakkına vaki tecavüzlere karşı müellif tarafından takibat yaptırılmasını ameli olarak imkânsız bir hale getirebilip getiremeyeceği meselesi hakkında «Formalitelere» başlığını taşıyan fıkraya müracaat.

Hakiki şahıslar:

Medenî Kanununun 24 üncü maddesi mucibince, şahsî menfaatlerinde haksız bir surette tecavüze uğrayan kimse, hâkimden tecavüzün ref ve men'ini ve kusur mevcut ise, tecavüz dolayısıyla uğranılan zararın tazminini talep edebilir. Tecavüzün ve kusurun hususî ağırlığı muhik gösterdiği ahvalde hâkim manevî tazminat olarak muayyen bir meblâğ itasına; bunun yerine veyahut bundan maada manevî tazminatın başka bir şekline hükmedebilir. (Borçlar Kan. Mad. 41, 49). «Şahsî saha» tamamen umumî mahiyette olarak sarahaten kanunun himayesi altına vazedilmiş bulunduğundan, «Portreler» hakkındaki izahat, bir şahsın haricî tezahürü, itiyat, yaşayış tarzı, ve karakterinin musattah veya mücessem bir tarzda tasvir ve temsilinden gayrı bir şekilde aleniyete arz edildiği hallerde de kıyasen mer'îdir. Bilhassa bir şahsın hüviyetinin sahnede veya filmde temsili, şahsî hal ve vaziyetlerinin ve yaşadığı hususî hâdiselerin edebî eserlerde tasviri ve bunların mevkii temaşaya vaz'ı, ancak, hakikî mânâda «portre» çıkarma keyfiyetinin caiz olabileceği şartların aynı olan şerait tahtında caizdir. (Bu hususta «Portreler» ve «Telmihli roman» başlıklarına müracaat).

Haksız yere mal iktisabı:

Bir başkasının mamelekenden haksız yere mal iktisap etmiş bulunan kimse, iktisap ettiği şeyi geri vermekle mükelleftir. Bu bilhassa, bir kimsenin, muteber olmayan veya tahakkuk etmemiş bulunan veyahut vücudu bilâhara nihayet bulmuş olan bir sebebe müsteniden bir şey ahzettiği ahvalde câridir. (Borçlar Kan. Mad. 61). «Haksız olarak bir şey istifa eden kimse, anı istirdadı zamanında elinden çıkmış olduğunu isbat ettiği miktar nisbetinde şeyi geri vermekle mükellef değildir, meğer ki kâbız, o şeyi suiniyet ile elden çıkarmış veyahut elden çıkarırken bilâhara iade edeceğine vakıf bulunmuş ola! (Borç. Kan. Mad. 63), Maamafih kâbız (haksız olarak bir şeyi istifa eden kimse), yaptığı zarurî ve faydalı masraflardan dolayı tazminat talebine sahiptir. (Borç. Kan. Mad. 64). «Haksız surette mal iktisabından dolayı ikame olunacak dava, mutazarır olan tarafın, verdiği istirdada hakkı olduğuna ittilai tarihinden itibaren, ve fakat her halde bu hakkın doğduğu tarihten itibaren on senenin mürurile sakıt olur.» (Borç. Kan. Mad. 66).

Telif hakkı sahası hakkında da tatbik edilebilen bu umumî hüvelce satılmış olan fazla nüshaların bedellerini de müellife ita etmektedir: «Müellifi ile yaptığı mukaveleden ziyade miktarda kitap

basan tâbiler yalnız fazla bastıkları nüshaları değil, aynı zamanda evvelce satılmış olan fazla nüshaların bedellerini de müellife ita etmeğe mecburdurlar.» (Telif Hak. Kan. Mad. 34). Telif hakkınca himaye edilmiş bulunan eserlerin sahiplerinin müsaadesi olmaksızın tab'ı veya sair şekilde teksiri halinde, mutazarrır olan kimse, tabedilen eserlerin iadesini dava etmek hakkını hâizdir. (Telif Hak. Kan. Mad. 32).

Haricî şekil:

Bir eserin haricî şeklinin himayesi, ancak gayrı kanunî rekabet hakkındaki hükümlere göre mevzuubahs olur. (Borçlar Kan. Mad. 48, Ticaret Kan. Mad. 57, 64, 65). Halihazırda Türkiyede örnek ve modeller, henüz her hangi bir himayeye mazhar değildirler. Fakat bu mevzu hakkında bir kanun hazırlanmaktadır.

Haritalar:

Haritalar, plânlar, krokiler tıpkı coğrafi, topoğrafik veyahut teknik mahiyetteki plâstik eserler gibi telif hakkınca himaye edilmişlerdir. (Telif Hak. Kan. Mad. 2). Himaye müddeti, müellifin ölümünden itibaren hesap edilmek üzere (18) senedir. (Telif Hak. Kan. Mad. 7). Resmî daireler tarafından neşredilen bu kabil eserler üzerindeki telif hakkı, resmî daireye aittir. (Telif Hak. Mad. 15) Her kim bir başkasının müstahdemi sıfatile onun nam ve hesabına bu kabil eserler vücade getirirse, patronun lehine olarak telif hakkını kaybeder. Fakat bu takdirde aksi mukavele edilmemiş olmak şarttır. (Telif Hak Kan. Mad. 27). Müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın mezkûr eserleri himaye müddeti esnasında fotoğrafla istinsah etmek veyahut sair teknik vasıtalarla teksir etmek telif hakkı kanununun (29) uncu maddesinin tazammun ettiği mânâda cezayı mucip bir taklittir. Binaenaleyh telif hakkınca himaye edilmiş bulunan haritaların ve emsalinin edebî ve ilmi eserlere (yazı eserlerine) müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın dercedilmesi dahi esas itibarile memnudur. Yalnız telif hakkı kanununun 12 inci maddesine tevfi-kan bir istisnai vaziyet vardır. Zarurî olduğu nisbette ve müellifin ismi sarahaten zikredilmek şartile, bir atlastan münferit haritalar veyahut bir haritadan küçük parçalar edebî ve ilmi eserlere, mektep kitaplarına ve kritiklere müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın dahi alınabilirler.

Hasılat. bak: Gelirler.

Hatıralar:

Bu fikrî mahsuller, ancak, kanunun tazammun ettiği mânâda

eser olarak tavsif edilebildikleri takdirde, telif hakkı himayesinden istifade ederler.

Bundan sarfınazar, Medeni Kanununun 24 üncü maddesine tevfi-kan gayri kanunî bir surette neşir veyahut herhangi bir tasarruf, şahsiyet hakkına vaki bir tecavüzdür.

Havadis. bak: Haberler.

Hayri maksatlar için verilen temsiller.

Telif Hakkı Kanununun 11 inci maddesi mucibince, ancak mektepler ve hususî cemiyetler tarafından, herhangi bir kâr temini gayesi gözetilmeksizin, tertip edilen müsamerelerde temsil edildikleri takdirde tiyatro piyeslerinin ve operaların oynanması, telif hakkı kanununun vazettiği tahdidata tâbi değildir. Hayri maksatlar için tertip edilen müsamereler, bu istisnai ahkâma tâbi değildir Çünkü bu gibi müsamerelerle, müsamereyi tertip eden ve oynayanların değil, fakat, üçüncü şahısların menfaatlerine dahi olsa, maddî bir kâr temin etmek gayesi güdülür.

Hesap verme hakkında ahkâm.

I. — Akde istinat eden hesap verme mecburiyeti:

Borçlar Kanununun 381 inci maddesi mucibince, nâşir bedelin tamamen ve kısmen tediyesi satışın neticesine tâbi kılındığı ahvalde, satışa müteallik hesabatı ibraz etmek ve teamül dairesinde isbata yarayan vesikaları göstermekle mükelleftir. Bu gibi neşir mukavelesinde, kâra iştiraki istihdaf eden bir hukukî münasebet mevzuubahs olduğundan, başkaca bir örfün mevcudiyeti tesbit edilmedikçe, Borçlar Kanununun 323 üncü maddesi 2 ci fıkrası ahkâmının kıyas tarikiyle tatbiki kabili tecviz görülmektedir: Nâşir, müellifin şahsına veyahut mukavele ile veya hâkim tarafından tayin edilen bir mutemede, eserin satışı hakkında muktazi izahatı vermek ve onu tenvir etmek; hesabatı gösteren bir cetvel tanzim etmek; hesabatı alâkadar eden kayıtları ihtiva ettikleri nisbette, ve ibraz edilen hesabat cetvelindeki izahatın doğru olup olmadığı hakkında haklı bir şüphe mevcut olduğu takdirde, muamelât defterlerinin tetkikine müsaade etmekle mükelleftir.

Yukarıki kaideleri, hak sahibinin, eserinin teksir, temsil veya işlenmesi hakkını; peşinen tesbit edilmemiş olup bilâkis yapılacak vaz'ı sahnelerin sayısına, filim gösterme imtiyazının vüsat ve şumulüne, işlenmiş bulunan eserin sürümünün miktarına ve buna benzer ahvale göre takdir edilen bir ücretin tediyesi mukabilinde, bir

başkasına terketmiş bulunduğu, ve mukavele ile tanzim edilmemiş olan diğer bütün ahvalde de kabul etmek caiz olur.

II .— Telif hakkına tecavüz vukuunda hesap verme mecburiyeti:

Mukavele edilen nüsha miktarını aşarak eseri teksir eden nâşir, halen mevcut fazla nüshalarla satılmış bulunan fazla nüshalardan elde edilen kazancı geri vermeğe mecburdur. Bu mecburiyet, Telif hakkı kanununun 34 üncü maddesine uygun olarak, Ceza mahkemesince verilecek cezaî bir hükmün fer'i neticesidir. Kanun, mezkûr fiili aktin ihlâli değil, bilâkis bir haksız fiil telâkki ettiğinden, Borçlar Kanununun 42 inci maddesi ahkâmına göre, zararın isbatı davacıya ait bir iştir. Hakikî miktarının tesbit ve isbatı mümkün olmayan zarar, ahvalin mutat seyri nazarı itibara alınmak şartile, hâkim tarafından takdir edilir. Zarar takdirine bir esas elde etmek için, hâkim, nâşire tesviyei hesabâtı muhtevi bir cetvel vermek vazifesini tahmil edebilir.

Aynı prensipler, telif hakkına vaki diğer bütün tecavüz hallerinde de câridir. (İntihal, bir eseri gayri kanunî olarak teksir, temaşa eserleri ve emsalinin gayri kanunî olarak gösterilmesi ve saire gibi). Cârî ahkâma göre, telif hakkına tecavüz eden kimselerin tesviyei hesabâtı muhtevi bir cetvel vermesine müteallik herhangi bir hukukî vecibesi mevcut değildir. Zararın tesbiti ile tazminatın miktarını tesbit işi hâkimin takdirine bırakılmıştır. (Borçlar Kanununun 42 ve 43 üncü maddeleri).

III. — İbrazı vesaik mecburiyeti.

İbrazı hesabat mecburiyeti akdî bir esasa istinat ediyorsa ve bu mecburiyeti deruhte eden kimse, Ticaret Kanununun ifade ettiği mânada olmak üzere bir tacir ise, (ki bu bütün nâşirler, matbaalar, tiyatro ve sinema gibi müesseseler hakkında söylenebilir) mahkeme, resen veya taraflardan birinin müracaat ve talebi üzerine münazalı noktalar bakımından ehemmiyeti haiz olduğu nisbette, ticarî defterlerin, evrak ve vesaikin ibrazını emir ve muhtevalarını tetkik edebilir. Ve aynı zamanda kopyelerini çıkarabilir. (Ticaret Kanununun 77 inci maddesi) Bundan maada hukuk muhakemeleri usulü kanununun 326 ilâ 336 ıncı maddelerinin «Hukuk davalarında ibrazı vesaik» a mütedair umumî hükümleri mevcuttur.

Telif hakkına vaki tecavüzden doğan ceza davalarında mahkeme resen, ticarî defterlerle sair evrak ve vesaiki, isbat malzemesi olarak, isteyip tetkik edebilir.

Heykeltraşlığa müteallik eserler.

Heykeltraşlığa müteallik eserlerle fennî mücessemat telif hakkı kanununun ikinci maddesinin sarîh hükümleri mucibince telif hakkı himayesine ehildirler. Maamafih himaye müddeti, müellifin ölümünden itibaren ancak 18 senedir. Telif Hak. Kan. Mad. 7). Herhangi bir tescile lüzum yoktur. Çünkü bu eserler umumiyetle yalnız bir nüsha olarak — asıl — mevcuttur. Ve teksir edilmek üzere vücuda getirilmemiştir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 20). Taklit, kopye, fotoğrafla istinsah veya sair şekilde telif hakkının ihlâli, burada, cezayı müstelzim değildir. (Kanunsuz suç olmaz.) Fakat bu kabil fiiller, Hususî Hukuk bakımından ise, telif hakkına karşı bir tecavüz olarak tavsif edilebilirler, çünkü aksi takdirde bu eserlerin, telif hakkı mevzuu olarak sarahaten zikredilmelerinin bir mânâsı olmazdı.

Hezeliyat.

Bir eserin ne dereceye kadar mizahî bir taklidi vücuda getirilebileceği, hezel tarzına konulabileceği veyahut gülünç bir hale sokulabileceği cihetinin hudutları, müellifin şahsiyet hakkı ve münek-kidin iktibas hakkile mukayyettir. (Telif Hak. Kan. 30 ve 31 inci maddeleri ve Medenî Kanunun 23 ve 24 üncü maddeleri.) Orijinal eserin müellifini, şerefi ve haysiyeti bakımından, rencide etmeksizin, eserin karakteristik hususiyetlerini mizahî taklit vasıtasile te-barüz ettirmek isteyen her hezel tarzına müsaade edilmiştir. Bu kabil bir hezel, hezel tarzına konulan eser veyahut eserin müellifi zikredilmeksizin, hezel sahibinin ismi tahtında neşredilmekle beraber şayet hezel tarzına konulan eser herkesçe tanınmış olup tenkit maksadı aşikâr ise, telif hakkı kanununun (30) uncu maddesinin tazammun ettiği mânâda cezayı mucip bir intihal mevcut değildir.

Himaye edilen eserler.

Telif Hakkı Kanununun 1 inci maddesi mucibince müellif, her nevi «mahsulâtı fikriye ve kalemiye» üzerinde «telif hakkı» diye tevsim edilen bir «hakkı temellük» e sahiptir. «Mahsulâtı fikriye ve kalemiye» mefhumu ise, Telif Hakkı Kanununun 2 inci maddesinde yapılan tâdada göre: Kitaplar, yazılar, resimler, levhalar, hutut, mahkûkât, heykeller, plânlar, haritalar, mimarî coğrafi; topoğrafi ve sair fennî satırlar ve cisimler, musiki besteleri ve notalar gibi eserleri şamildir.

Telif Hakkı Kanunu tâdat edilen gruplara mensup her fikri, edebî ve ilmî mahsulü değil, bilâkis ikinci maddenin sarîh hükmü

mücbince ancak «eser» mahiyeti arzeden bu mahsulleri, himayeye ehil addetmiştir.

«Mahsulâtı fikriye ve kalemiyenin» hangi şartlar altında «eser» addedilmek icap ettiği ciheti ise, kanunda sarahaten zikredilmemektedir. Maamafih, diğer ahkâmdan (meselâ madde 4: Haberler ve günlük havadisler; madde 8: smâî ve ticarî maksatlara hâdim afişler ve ilânlar) eser tâbirinin, lisandaki mutata tarzı istimalle tevfiğe tefsir edilmek icap ettiği anlaşılmaktadır. Fikrî eser, gerek şekil, gerek muhteva bakımından bir vahdet arzeden hususî evsafı haiz bir fikir mahsulüdür. Binaenaleyh yukarıda tâdat edilen neviden fikrî, ilmî ve edebî mahsuller, haricî (şekli) ve derunî (fikrî) vahdetlerinden sarfınazar hususî evsafı haiz yeni bir fikrî ibda teşkil etmedikleri takdirde, himaye mevzuu olarak nazarı itibara alınmazlar.

Bu izahattan, fazla bir fikrî emek sarfetmeksizin vücuda getirilen yaratıcı bir mesainin neticesi olmaktan ziyade mihanikî bir meleke mahsulü olan fikrî, ilmî ve edebî mahsuller Telif hukukunun himaye mevzuları olarak nazarı itibara alınamazlar. Bundan dolayı hususî mahiyeti haiz edebî bir şekle sahip olmaksızın sadece hâdiselerin izah ve tafsili mahiyetinde bulunan haberler ve günlük şun, fiat listeleri, adres rehberleri, kataloğlar, piyango listeleri, fişler, takvimler, reklâm afiş ve ilânları, prospektler, bir şeyin sureti istimaline ait izahat ve talimat, vesaiti nakliye tarifeleri ve sairde olduğu gibi haricî âlemdeki bir vaziyetin sadece teknik bir kopyesi olmak itibarile, fotoğraflar dahi telif hukuku himayesinden istifade etmezler.

Kanunun tefsirile elde edilen bu netice, teamül ve örf ve âdetle teyyüt etmektedir. Bu tefsire muhalif kararlar neşredilmemiştir.

Buna mukabil kaideten vazife (temrin, müsamere, ekzersiz) kolleksiyonları, logaritma cetvelleri, ve riyaziyeye ait sair cetveller, yemek pişirme usulüne mütedair kitaplar, ticarî hayatta kullanılan kısaltma telgraflarına (Kodlara) müteallik kitaplar ve emsali himayeye ehil addedilmek icap eder. Çünkü bu gibi eserlerde, işlenen materyalin (mevzuun) hususî mahiyetteki şekli sureti tezahüründe hususiyeti haiz fikrî bir başarı mahiyeti mevcuttur.

Himaye müddeti.

Kalem eserleri, musiki notaları ve sair musiki eserleri hakkında mutata himaye müddeti (30) senedir. Tezyinî levhalar, tezyinî

yazılar, mahkûkât, (klişeler), resimler, şekiller, haritalar; mimari; coğrafi, topografik ve sair musattah ve mücessem eserler hakkında himaye müddeti, müellifin ölümünden itibaren (18) sene; tercüme-ler hakkında mütercimın ölümünden itibaren (15) senedir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 6, 7, 14).

Müelliflerinin ölümünden sonra ilk defa olarak neşredilen eser-ler hakkında, himaye müddeti neşir ile birlikte yürümeye başlar. (Tel. Hak. Kan. Mad. 9).

Hukuku Hususiye ve Hukuku Amme hükmi şahısları tarafın-dan neşredilen eserler ve anonim müelliflerin eserleri hakkında hi-maye müddeti, keza, neşir ile başlar. (Bu husustaki esbabı mucibe hakkında «Anonim eserler» ve «Hükmi şahıslar» başlıklarını taşı-yan fıkralara bak!)

Müşterek müelliflerin eserleri hakkında himaye müddeti, sonun-cu müşterek müellifin ölümile başlar. (Mad. 16). Henüz neşredilme-miş bulunan sahipsiz eserler hakkında, Maarif Vekâletince, 10 ilâ 15 sene müddetle bir «tabı imtiyazı» verilebilir. (Mad. 18 ve «İlk tabı» başlığını taşıyan fıkraya müracaat.)

Hususî birlikler.

Hususî cemiyetler, (birlikler) mefhumu, yalnız telif hakkı ka-nununun (12) inci maddesinde kullanılmaktadır. Buna nazaran mü-ellifin müsaadesi olmaksızın sahne eserleri ve operaların mevkii te-maşaya vaz'ı, intifa maksadı takip etmeksizin hususî birliklerin (cemiyetlerin) tertip ettikleri müsamereler vesilesile vukubulduğu takdirde, câizdir. Bu mânada olmak üzere hususî birlikler (cemiyet-ler) tâbirile, — hukukî ehliyeti haiz bir cemiyet şeklinde teşkilât-landırılmış olup olmadıkları ciheti nazarı itibara alınmaksızın, — tekmlil gayrı iktisadî «eşhas birlikleri» anlaşılmaq icap eder. Husu-sî müzik birlikleri, korolar, amatörler orkestrası ve sair klüpler dahi, cemiyet şeklinde organize edilmemiş olsalar bile, yine şahıs birliklerinden mâduttur.

Bir eserin bu kabil bir birlik dahilinde neşri veyahut bir eserin teksir edilmiş nüshalarının yalnız mezkûr birliğin azaları arasında tevzii, Matbuat Kanununun tazammun ettiği mânâda bir «neşir» değildir.

Buna rağmen bir eserin müsaade edilmiyen «teksir edilmiş nüshaları», mezkûr nüshalar yalnız birliğin azâlarına tahsis edilmiş ol-salar bile telif hakkına karşı bir tecavüzdür. Çünkü, müsaade edil-miyen tab'ın takip ettiği gaye, ve menafiin şamil olduğu saha, telif

hakkı kanununa göre haizi ehemmiyet değildir. Buna uygun olarak, bir eserin, hususî bir cemiyet (birlik) muhitinde, müsaade edilmeyen ilk defa neşri dahi müellifin şahsiyet sahasına bir tecavüzdür. Çünkü şahsiyetin ve mahremiyetin himayesi noktai nazarına göre, bu birlik muhitindeki aleniyet mahdut mahiyette olsa bile, yine aleniyet mefhumuna dahildir.

Hükmî şahıslar.

Telif hakkı kanununun 15 inci maddesi mucibince resmî makamlar veyahut resmen tanınmış teşekküller tarafından neşredilen eserler üzerindeki telif hakkı, mezkûr resmî daire ve teşekküllere aittir.

a. — «Devairi resmiye» diyince, tekmil resmî daireler, idarî makamlar, Amme hukukuna mensup müesseseler ve teşekküller anlaşılmak icap eder. «Resmen tanınmış cemiyet» ise, hükmî şahsiyeti haiz tekmil ticaret şirketleri, 1938 tarihli Cemiyetler Kanunu hükümleri mucibince usulüne uygun olarak tescil edilmiş bulunan tekmil, ikiden ziyade azası bulunan cemiyetler ve «eşhas birlikeri»; kezalik tesisler ve resmen tanınmış sair hukuku hususiye müesseseleridir.

b. — Resmî bir dairenin veyahut bir teşekkülün, yalnız onlar tarafından neşredilmiş bulunan eserler üzerinde bir telif hakkı mevcut olduğundan, bu gibi müesseseler aslî bir telif hakkı hamili olmazlar. Neşredilinceye kadar telif hakkı, eserin hakikî müellifine aittir. Neşredildikten sonra, resmî daire veyahut teşekkül telif hakkını ancak müellifin ismi tasrih edilmediği takdirde iktisap ederler. Fakat bu gibi neşriyatta, hükmî şahsın müellif olmadığını herkes bildiğinden, burada hakikati halde sadece müellifi anonim bir eserin neşri kenfiyetinin bir nev'i mahsus mevzu bahis demektir. Bu hususiyet, hakikî müellifin, ismini saklamaktan vazgeçip aleniyete çıkmak hakkını haiz olmamasında mündemiçtir. Çünkü, eserlerini hükmî şahsa vermekle böyle bir imkândan, önceden feragat etmiş bulunmaktadırlar. Bu feragat, mezkûr ahvalde nazarı itibara alındıkta, âdab ve ahlâk kaidelerine aykırı değildir ve binanealeyh şahsiyet hakkına karşı işlenmiş bir tecavüz addedilmez. Onun için bu gibi eserlerin mevzu bahs olduğu ahvalde, müellife, bilâhara ismini saklamaktan vazgeçip aleniyete çıkmak suretile himaye müddetini, ölümünden sonraki zamanı da şamil olarak, temdit edebilme hakkını bahşeden telif hakkı kanununun 41 inci maddesinin tatbiki mümkün değildir.

c) Hükmi şahıslar tarafından, hakiki müellifin ismi tasrih edilmeksizin, neşredilen eserler bakımından himaye müddetinin ne kadar devam edeceği ciheti caıi sualdır, ve kanunda halledilmemiştir. Anonim olduğundan, müellifin şahsına rücu mümkün ve hükmi şahsın infisahı zamanı mebde ittihaz edilmek münasip olmadığı için; fakat diğer taraftan da zaman itibarile gayri mahdut inhisar mahiyetinde bir himaye, kanunun ruhuna aykırı düştüğünden, kanundaki bu boşluk, Kanunu Medeninin birinci maddesine tevfikan «bu gibi eserlerde, himaye müddetinin müellifin ölümü ile değil, bilakis eserin neşriyle yürümeğe başladığı» şeklinde tamamlanabilir.

d) Telif hakkı kanununun isdarı zamanında (1910) cari Türk Miras Hukuku ahkâmına göre bir mirasın, varissiz kalması mümkündür. (Bona vacantia [*]). Bu hukuki vaziyet Medeni Kanunun 448 inci maddesile değiştirilmiştir; Şayet miras brakanın, kanunen mirasa müstahak kimsesi yoksa, miras Devlete intikal eder. Binaenaleyh Devlet, mirasçılık keyfiyetine istinaden telif hakkına nail olabilir. Bu gibi ahvale müteallik ahkâmı mahsusa yoktur.

Hülâsa — Kontrandü — Tenkit:

Telif hukukunca himaye edilen eserler hakkında yapılan tenkitler, verilen izahat ve bu kabil eserlerin muhtevalarının iktibas ve nakil suretile neşri cihetleri, yalnız 12 inci ve 31 inci maddelerin çerçevesi dahilinde caizdir. 12 inci madde mucibince, telif hakkınca himaye edilmiş bir eserin münferit kısımları, edebî veya ilmi eserlere, mektep kitaplarına ve tenkitlere, müellifinin isminin zikredilmesi iktibasta bir faide ve zaruret bulunması şartıyla alınabi-

[*]Eski Roma Hukukundaki telâkkiye göre tereke, daha hiç bir mirasçı mirası ihraz etmediği müddetçe, yani (hereditas iacens) müddeti zarfında, sahipsiz addedilirdi. Binaenaleyh bu vaziyete göre bidayette herkes böyle bir tereke üzerinde, cezayı müstelzim bir fiil addedilmek gibi bir tehlikeye maruz kalmaksızın zilyedlik tesis ve müruru zamanla da (usucapio pro herede) mülkiyet iktisap ederdi. Bilâhare bu kabil bir terekenin müruru zamanla iktisabı keyfiyeti varislere karşı hükümsüz ve bu suretle terekeye dahil mallar üzerinde ancak hakikaten hiç bir mirasçı bulunmadığı takdirde zilyedlik tesisi şayanı tecviz addedilmişti. Muahhar Roma Hukukunda ise böyle bir vaziyetin tahaddüsü katiyyen imkân haricinde idi. Çünkü (Lex Julia et Papia Poppaea) nam kanun ile Devlet varissiz bir terekenin sahibi addedilmişti. Maamafih Devletin, bu kabil bir tereke üzerinde zilyedlik tesis etmiş bulunan şahsa karşı dermeyan edebileceği talep hakkı «varissiz bir mamelekin mevcudiyeti» hakkında hazineye yapılmış olan ihbardan itibaren dört sene zarfında müruru zamanla uğrayordu. [Tercüme edenin notu.]

lirler. 31 inci madde mucibince, tenkitler, — mehazinin gösterilmesi şartile —, başka eserlerden naklen iktibas edilen bazı cümleler ve fıkralar gibi cezayı müstelzim bir intihal sayılmaz. Hudutları, halin icabına göre hâkim tarafından tayin edilecek olan bu hükümlerce çizilmiş bulunan çerçeve açıldığı nisbette, telif hakkına bir tecavüz mevcuttur

Tenkit, hulâsa ve kontrandüler, yalnız kanunun tazammun ettiği manâda hususiyeti haiz bir fikir mahsulü olarak tavsif edildikleri takdirde, bizzat telif hakkı himayesinden istifade ederler.

Telif hakkı kanununca orijinal eserin müellifinin, fikirlerinin yanlış veyahut sui tefehhümü mucip olabilecek veyahut bozuk bir şekilde iktibas ve zikredilmesi keyfiyetine karşı ne dereceye kadar himaye talep edebileceği meselesi hal ve tanzim edilmemiştir. Bu hususta Medenî Kanunun hükümleri caridir. Herkes haklarını kullanmakta hüsnü niyet kaidelerine riayetle mükelleftir. Hülâsa yapılırken, iktibas edilen kısımlar zikredilirken ve tenkitde, eserden alınan parçalar kelime be kelime neşredilirken müellifin fikirlerinin doğru ve taşıdıkları mânaya mutabık olarak aksettirilip ettirilmedikleri ciheti hakkında, hüküm vermek hâkime düşen bir vazifedir. Müellifin fikirlerinin yanlış, sui tefehhümü mucip ve sakat bir şekilde aksettirilmesi, Kanunu Medenînin 23 cü ve 24 cü maddelerince himaye edilmiş bulunan şahsiyet haklarına aykırı bir harekettir. Tecavüze uğrayan kimse, tecavüzün ref'i, men'i ve kusur halinde tazminat, tecavüz ve kusurun çok ağır olması halinde manevî tazminat davaları ikame edebilir. (Kan. Med. Mad. 24; Borç. Kan. Mad. 41 ve 49).

Hüsnü niyet:

I. Herkes haklarının istimalinde ve vecibelerinin ifasında hüsnü niyet kaidelerine göre hareket etmelidir. Bir hakkın sırf gayri izrar eden suiistimali, hukukî himayeye mazhar olamaz. Medenî Kanunun 2 inci maddesinin ihtiva ettiği bu prensip, tekmil Türk Hukuk Nizamı, dolayısıyla telif hukuku sahasında da caridir. Hüsnü niyet, her hakkın istimalinin hududunu teşkil etmekte ve her kanunun tatbikinde, ve bilhassa mezuumuzla alâkadar olmak hasebile kısmen eskimiş bulunan (1910) tarihli telif hakkı kanununun tefsirinde ve boşluklarının tamamlanmasında nâzım prensip vazifesini görmektedir.

II Bir şahsın bir hakkın mevcudiyetine veyahut temlik edenin tasarruf salâhiyetine dair hüsnü niyeti esas ittihaz edilerek hak iktisabı ancak, menkul veya gayri menkul eşyanın iktisabına mü-

teallik, kanun tarafından sarahaten tanzim edilmiş bulunan hallerde mümkündür. Telif hukuku sahasına dahil bulunan hakların dermeyanı, tescile bağlı ve telif hakkına müteallik münferit bir hak ve salâhiyet hakkındaki her hukukî muamele bilvasıta tescil mecburiyetine tâbi olduğu halde, Medenî Kanununun 901 ilâ 904 ve 931 ilâ 933 üncü maddelerinin kıyas tarikiyle tatbiki, istisnâî karakterleri dolayısıyla, mevzu bahis olamaz. («Formalitetler» başlığını taşıyan fıkraya mürac.). Mevcut olmayan veyahut devredenin, üzerinde tasarruf salâhiyetini haiz olmadığı, telif hakkına müteallik bir hak ve salâhiyeti hüsnü niyetle iktisap eden kimse, ancak, bir alacağı mezkûr ahval ve şerait tahtında hüsnü niyetle iktisap etmiş bulunan bir kimsenin sahip olduğu talepleri dermeyan edebilir. Borçlar Kanununun (169) uncu maddesi mucibince, alacağı ivaz mukabilinde temlik eden kimse, alacağın temlik zamanında mevcudiyetini zamin-dir. Buna mukabil alacak meccanen temlik edilmişse, alacağın mevcudiyetini zamin değildir. Salâhiyeti olmadığı halde bir hak üzerinde tasarruf eden kimse taahhüdünü ifa, buna imkân bulamadığı takdirde zârarı tazmin etmekle mükelleftir. Haksız mal iktisabından veyahut haksız fiillerden doğan talepler manfuzdur.

İcazet:

Hak sahibinin izninin mevcut olmaması Telif Hakkına vaki tecavüzlerde, suçun esaslı bir unsurunu teşkil eder. (Meselâ Tel. Hak. Kan. Mad. 28, 29, 32 ve 39). Kanun «izin», «müsaade», «ruhsat», ve «rıza» tabirleriyle, matbu bir eserin tasarrufuna müteallik hakların tamamen veya kısmen devrini alâkadâr eden hallerde, tescili mecburî olan sarîh bir «beyanat» kasetmektedir. (Telif Hakkı Kanununun 26 cı maddesi). Bu sebeple, Ceza Hukuku bakımından, telif hakkına vaki bir tecavüze zımnen tahammül edilmiş bulunulması keyfiyetine istinat etmek esas itibariyle imkân haricindedir.

Medenî Hukuk bakımından, Borçlar Kanununun 44 cü maddesi mucibince, Hâkim, şayet zarara uğrayan kimse, zararı mucip fiile rıza ve muvafakat etmişse, zarar tazmini mecburiyetini tahfif veyahut zarar tazmini ile mükellef olanı, ondan tamamiyle halâs edebilir. Ahval ve vaziyetten katiyetle istidlâli mümkün olan «rıza ve muvafakat» sarahaten verilmiş rıza hükmündedir. Meselâ hikâyesininin, bir tiyatro piyesi haline kalbedilmesine muttali olduğu halde, buna karşı bilâ taahhür icabeden tedbirleri almayup, bilâkis evvel emirde piyesin kazanacağı muvaffakiyete intizar eden bir müellif, aradan uzun bir müddet geçtikten sonra zarar tazmini talep edemez.

Bu takdirde Hâkim, müellifin, hadisata karşı âtıl bir şekilde seyirci kalması keyfiyetini, telif hakkına vaki tecavüzü zımnen kabul ettiği ve bu suretle, herhalde bu tecavüzün, Medeni Hukuk bakımından, ihdas ettiği kanuna muhalif vaziyeti izale ettiği şeklinde tefsir edebilir.

İcmal:

Telif Hakkı Kanununca himayeye mazhar olan bir eserin işlenmesi meselesi telif hakkı kanununda ancak gayri kâfi bir şekilde tetkik ve izah edilmiştir; 3 cü madde mucibince telif hakkı, «bir eserin tiyatro piyesi haline kalbi» hakkını da şamildir; 30 cu maddeye göre metindeki tertibin değiştirilmesi suretiyle bir kitabın metni, veyahut bir musiki bestesinin nağmeleri; veya orijinalin tarzı ifadesi; aşikâr yani anlaşılacak derecede tahrif edilmesi ve failin mezkûr değiştirmelere kendi ismini vermesi cezayı mucip bir intihal addedilmektedir. Bu ahkâmdan, kanunun, yalnız bir eserin takliden teksir ve kopye edilmesi suretiyle telif hakkına doğrudan doğruya vukubulan bir tecavüzü değil, aynı zamanda orijinalle olan münasebeti vâzihan gözüken «başka şekle ifrağ suretiyle yapılan tadilat» ile vukubulan bilvasıta tecavüzü de cezalandırmak istediği anlaşılır. Şu mütemmim tefsirden anlaşılarki müellifin rıza ve muvafakati olmaksızın, telif hakkı kanununca himaye edilen bir esere müteallik icmalin vücade getirilmesi telif hakkına bir tecavüz teşkil eder, Yapılan icmal, müellifin ismi zikredilmek suretiyle, edebî veyahut ilmî bir esere, bir mektep kitabına veyahut bir tenkide alınır, güdülen gayenin çizdiği hududlar tecavüz edilmediği takdirde, tecavüz keyfiyeti mevcut değildir. (Telif Hakkı Kanununun 12 ci ve 31 ci maddeleri).

Himayeye mazhar bir eserin, telif hakkı kanununca tecviz edilen icmalı de ayrıca telif hukukunun bahsettiği himayeye mazhardır.

Herkesin istifadesine açık olup (yani sahihsiz) halen tabedilmiş, bulunan bir eserden yapılan icmal, ancak mezkûr icmalin, şekli, tertibi, bünyesi ve diğer karakteristik zevahiri bakımından hususiyeti haiz bir fikir mahsulü teşkil etmesi halinde, telif hakkının bahsettiği himayeden istifade eder, Bu takdirde yalnız yapılan icmal kül halinde telif hakkı himayesine mazhar olup, cüzüleri bu himayeden istifade edemez.

Herkesin istifadesine açık olan, fakat halen tabedilmemiş bulunan eserden yapılan icmal hakkında da aynı hüküm caridir. Mama-

fih hülâsayı vücade getiren kimse, Maarif Vekâletinden, zaman itibariyle tahdid edilmiş bir tabı imtiyazı alabilir. Bu suretle aynı zamanda icmalin muhtevası da başkaları tarafından gayrı kanunî bir şekilde teksir edilme tehlikesine karşı korunmuş olur. (Telif Hakkı Kanununun 18 inci maddesine kıyasen).

İddia ve müdafaaname (Mahkemede):

Telif Hakkı Kanununun (3) cü maddesi mucibince, mahkemede irat edilen nutuklar herkes tarafından zapt ve neşredilebilirler. Maamafih, toplu bir şekilde neşir hakkı, sarahaten müellif lehine mahfuz bulunmaktadır. Mahkemeye tahriren verilen arzuhaller ve müdafaanamerler bu hükme tâbi değildirler. meğerki duruşmada okunmuş ola! Arzuhal ve emsali şeyler, telif hakkı kanununun tammun ettiği manâda eser olarak tavsif edilmek icabettiği hallerde, diğer eserler gibi telif hakkı himayesinden istifade ederler.

Bundan maada, Matbuat Kanununun (35) ci maddesi, cereyan etmekte olan davalar hakkında malûmat verme hususunu ehemmiyetli surette tahdit etmiştir. Ve bu meyanda, iddianamenin, son tahkikatın açılmasına müteallik kararın ve tekmil tahkikat evrakı ve vesikalarının duruşmada okunmadan evvel, hakaret davalarındaki zabıtların ve bunlarla alâkadar şikâyetnamelerin aynen veyahut hülâsa suretiyle; mündericatı adap ve ahlâkı rencide edebilecek mahiyette olan Tıbbı Adli raporlarının ve aynı zamanda hafî cereyan eden sair muhakemelerin zabıtlarının neşrini menetmiştir. Meğerki mahkeme, bu kabil şeylerin neşrine müsaade etmiş ola! Bu memnuiyetlere karşı işlenen cürümler, (20) liradan (200) liraya kadar hafif para cezasile cezalandırılırlar.

İdhal:

Telif Hakkı Kanununun 32 inci maddesi mucibince, hak sahibinin izni ve müsaadesi olmaksızın, telif hakkı himayesi tahtında bulunan eserleri, ecnebî memleketlerde tabedilenlerle teksir edilen nüshaları Türkiyeye idhal eden kimseler cezalandırılırlar. Fakat bu cihet, ancak, mevzubahs eser Türk Kanunlarınca himaye edilmiş bulunduğu takdirde câridir. Eser, yalnız ecnebî memleketlerde himaye edilmişse ve teksir edilmek üzere vücade getirilen nüshalar yalnız ecnebî memleket kanunlarınca, telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil ediyorlarsa, bu kabil eşyanın Türkiyeye idhali cezayı müstelzim değildir.

İflâs:

a) Türkiyede iflâs usulüne, esas itibarile, ancak tüccarlar ve onlarla müsavi addedilmiş olan ticarî şirketler ve iktisadî gayeler takip eden Devlet müesseseleri tâbidir. Diğer şahıslar ihtiyariyle selâhiyetli mahkemedен iflâsını talep edebilirler. (İcra ve İflâs Kanununun 178. inci mad.). Bu suretle, telif hakkına müteallik meseleler, kaideten asli bir telif hakkına sahip olmayup sadece, münferiden veya tamamen eserin kıymetinden istifadeye matuf imtiyaz haklarını iktisap etmiş bulunan şahısların ve müesseselerin emvali hakkında açılan iflâslarda mevzubahis olabilir. Fakat müellifin bizzat iflâsa uğraması gibi nadiren vaki olan ahvalde de, henüz neşredilmemiş bulunan eserler iflâs masasına dahil değildirler. Meğerki müellif, bir neşir mukavelesi aktile ve tab'a müsaid manüskriyi nâşire veyahut bir tabloyu veya plâstik bir eseri, satılmak üzere, bir komisyoncuya teslim etmekle eseri mevkiî aleniyete vazetmek maksadını gütmüş ola! Bu cihet, yalnız müellifin şahsiyetini himaye bakımından değil aynı zamanda telif hakkı kanununun 37 inci maddesinin gayrı kabili haciz olma keyfiyetine müteallik ahkâmından da anlaşılmalıdır. («Cebri icra» başlığını taşıyan fıkraya dahi mürac).

b) İflâsın, himayeye mazhar eserlerin imtiyaz haklarına taallük etmek üzere aktedilmiş bulunan mukaveleler üzerindeki tesiri hakkında ancak Borçlar Kanununun 384 üncü maddesinde sarîh hüküm mevcuttur: Nâşirin iflâs takdirinde müellif veya halefi, eseri başkasına tevdi edebilir. Fakat müellif veya halefi iflâs zamanında henüz vadesi hulûl etmiyen borcun ifa edileceğine dair teminat alırsa eseri başka bir nâşire tevdi edemez. Bundan başka eseri neşrettiren kimse, Borçlar Kanununun 82 inci maddesi ahkâmına tevfikân, eseri başka bir nâşire devretmiyerek, neşir mukavelesini fesih edebilir. Ve Borçlar Kanununun 108 inci maddesi ahkâmına tevfikân iflâs masasına karşı bir tazminat talebinde bulunabilir.

Bir Tiyatro piyesi vazı sahne edilmesi hakkının iflâsa uğramış bir tiyatro müessesesine, bir Senaryonun filme alınması hakkının iflâsa uğramış bir film müessesesine verilmiş bulunduğu ahval hakkında, bu hükümlerin kıyasen tatbik edilmesi de hiç bir mani ve mahzur yoktur.

İfrah:

Telif Hakkı Kanunu, orijinal eserin sahibinin izin ve müsaadesi olmaksızın bir eserin diğer bir «san'at nev'ine» ifrah edilmesinin ne dereceye kadar câiz olduğu hakkında sarîh ahkâmı ihtiva etme-

mektedir. Kanun yalnız edebî veya ilmi bir eserin tercümesi ve bir eserin tiyatro piyesi haline ifrağı hakkında hükümleri ihtiva etmekte olup mezkûr «adaptasyon imkân ve şekillerini» sarahaten müellif lehine mahfuz tutmaktadır. Telif Hakkı Kanununun üçüncü maddesinde tâdat edilmiş bulunan bu iki adaptasyon şekli ancak misal mahiyetinde addedilebileceğinden, geniş bir tefsir muhik sayılabilir. Maamafih müsaade edilmeyen ifrağ keyfiyetine karşı cezaî himaye yoktur; sadece haksız fiile karşı tazminat davası, tecavüzün ref ve men'i davaları ikamesi imkânı mevcuttur.

İhtilâfi Kavanin:

Telif hukuku mülkidir. Şahsiyet haklarından her Türk vatandaşı ve tâbi olduğu Devletle yapılan ikamet mukavelesine müsteniden Türkiyede mütemekkin her ecnebî istifade eder.

Telif hakkına mütedair Türk mevzuatı, yerli ve ecnebîlerin eserleri hakkında, tescile tâbi eserlerin tescil formalitelerinin yerine getirilmesi, tescile tâbi olmayan eserlerin ise, Türkiyede bulunmaları şartıyla, tatbik olunur.

Türkiye dahilinde himaye edilen telif hakkının ecnebî memleketlerde ihlâli ancak, yerli telif hakkı ihlâl edilmek suretiyle ecnebî memleketlerde vücade getirilen gayri kanunî nüshalar Türkiyeye idhal edildikleri takdirde, cezayı müstelzim bir fiil teşkil eder.

Yalnız ecnebî memleketlerde himaye edilen telif hakkının Türkiyede ihlâli telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil etmez. Meğerki beynelmilel anlaşmalara müsteniden hilâfı tesbit edilmiş ola; («Muahedeler» başlığını taşıyan fıkraya mürac).

Türkiye dahilinde himaye edilen «telif hakkına müteallik salâhiyetler» hakkındaki mukaveleler, ecnebi memleketlerde aktedilmiş olsalar dahi muteberdirler. Bu mukaveleler, Türkiyede himayeye mazhar telif hakkının ihlâli mahiyetinde oldukları takdirde taraflardan her biri, Türk mahkemeleri huzurunda, mukavele muhtevasının kanuna mugayir olduğunu iddia edebilir. Maamafih mahkeme, resen, telif hakkına vaki tecavüzü nazarı itibare almaya mezun değildir; zira telif hakkına aykırı hareketler, şikâyete bağlı cürümlerdendir.

Türkiye dahilinde, ecnebi telif hakkına müteallik mukaveleler aktedilirse, mezkûr mukaveleler, mevzubahs haklar (Türkiyede telif hakları olarak) tanınmamış olsalar veyahut Türk telif hakkı kanununun himayesine mazhar olmasalar bile muteberdirler. Bu hallerde (locus regit actum) prensibi câridir.

Neşir mukavelelerinin muhteviyatı ve tefsiri hakkında, hilâfı mukavele edilmediği takdirde eserin neşir yeri hukuku cârîdir.

İhtira beratı:

İhtiralar yalnız ihtira beratları hakkındaki kanunun hükümlerine göre himayeye mazhardırlar. Yeni bir ihtira beratı kanunu hazırlanmaktadır. İhtiraa müteallik yazılar ancak, Telif Hakkı Kanununun (1) ve (2) inci maddelerinin tazammun ettiği mânada evsafı mahsusayı haiz bir fikir mahsulü olarak tavsif edilebildiği nisbette, telif himayesinden müstefit olur.

İhtisarlar:

a) Borçlar Kanununun 376 cı maddesi mucibince nâşir, eseri ihtisarsız (kısaltmadan) teksir etmekle mükelleftir. Eseri ihtisar etmek istediği taktirde müellifin rıza ve muvafakatine muhtaçtır. Müellif, rıza ve muvafakatini, hüsnü niyet kaidelerine aykırı bir hareket teşkil ettiği takdirde, yani müellifin ne manevî ve maddî menfaatleri ihlâl edildiği, ne de eserin hususî evsafı haiz bir fikir mahsulü olmak haysiyetiyle hususiyetine dokunulduğu ahvalde, esirgemesi caiz değildir. Yapılan ihtisarlar, eseri, hususiyeti bakımından, değiştirmiş bulunuyorlarsa, Telif Hakkı Kanununun 23 ci maddesine tevfikan eserin neşri, müellifin müracaat ve talebi üzerine mahkemece men ve karar gazetelerle ilân edilebilir. Nâşir, müellife verdiği ücreti bu gibi ahvalde geri isteyemez.

b) Borçlar Kanununun 377 inci maddesi mucibince, nâşirin menfaatlerine muzır ve onun mes'uliyetini arttıracak mahiyette olmamak şartile müellif için eserinde tashih ve ıslah yapmak hakkı mahfuzdur. Hususiyle nâşir, kendisine müteaddit tabılar vücade getirmek hakkı verilmiş bulunuyorsa, müellife eser üzerinde tashihler yapmak fırsatını vermeden, yeni bir tabı veya yeni bir kopye vücade getirmeğe mezun değildir. Mamafih düzeltme maksadile yapılan ihtisarların, eserin aslı mahiyetini kayıp etmesini ve nâşirin menafiinin ihlâlini mucip derecede, vâsi ve şümüllü olması caiz değildir.

c) Sahne ve musiki eserlerinin, oynanırken ve Radioda neşredilirken, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın ihtisarlarına caiz veya gayrı caiz nazarile bakılabılıp bakılamıyacağı ve ne dereceye kadar bakılabileceği hakkında sarih ahkâm mevcut değildir. Bir eserin yapılan ihtisarlar yüzünden yanlış, sakat (bozuk) veyahut sui tefehhümü mucip olacak şekilde neşri şahsiyet hakkına vaki bir

tecavüz teşkil edebilir. Öyleki müellif, bu tecavüze karşı kendini koruyabilir.

d) Herkesin istifadesine açık (sahipsiz) eserlerde yapılan ihtisarlar, ancak mezkûr ihtisarların nev'i ve vüs'ati, evsafı mahsusa-yı haiz ve müstakil bir başarı teşkil ve böylece vücude gelen fikri mahsul bu yeni şekli ile, ihtisarı yapanın hususiyeti haiz bir fikri eseri mahiyetini arzettiği takdirde, telif hakkınca himayeye mazhar olabilir.

İhtiyatî tedbirler:

Bu hususta ahkâmı mahsusa yoktur. Mahkemeler ise, Hukuk Mahkemeleri Usulü Kanununun 103 cü maddesi mucibince kendilerine bahşedilmiş olan, ihtiyatî tedbir tarikiyle, telif hakkının maruz kaldığı tevavüz tehlikelerinin bertaraf edilmesi zımında muvakkat tedbirler ittihazi imkânına ancak pek isteksiz bir şekilde müracaat etmektedirler. Ancak, teahhür halinde tehlike mevcut olması veyahut ağır bir zarara mâni olmak için bu kabil bir ihtiyatî tedbir ittihaz edilebilir. «İhtiyatî tedbir» talep ve müracaat üzerine, fakat esas itibariyle ancak mukaddem şifahi muhakemeyi müteakıp verilir. Müstacel hallerde şifahi muhakemeden sarfınazar edilebilir. (Hukuk Muhakemeleri U. Kanunu Mad. 105). Müracaat sahibi, esas itibariyle teminat göstermeye mecburdur, maamafih Hâkim bundan da sarfınazar edebilir. (Usul Kan. Mad. 110). Gıyaben verilen kararlara itiraz câizdir; fakat taliki herhangi bir hükümü yoktur. (Usul Kan. Mad. 107). İtiraz hakkında, davaya bakan Mahkeme tarafından şifahi muhakemeyi müteakıp karar verilir, mukabil taraf teminat gösterirse, ihtiyatî tedbir tâdil edilir veyahut kaldırılır. Aynı şey, ihtiyatî tedbirin ittihazını intaç etmiş bulunan ahval ve şerait değiştiği takdirde câizdir. (Usul Kan. Mad. 111). Asıl dava daha ikame edilmemişse, o vakit ihtiyatî tedbirin ittihazını müteakıp 10 gün zarfında ikame edilmelidir. Aksi takdirde mezkûr tedbir hükümden sakıt olur. (Usul Kan. Mad. 109). Asıl dava hakkındaki kararın katıyyet kesbetmesiyle ihtiyatî tedbir, herhalde, hükümden sakıt olur. Mamafih Hâkim cebrî icranın temini zımında, ihtiyatî tedbirin hükmünü, asıl dava hakkındaki kararın katıyyet kesbetmesinden sonra muayyen bir tarihe kadar temdit edebilir. (Usul Kan. Mad. 112).

İkmal:

Bir eserin ne zaman ikmal edildiği veyahut bir esere ne zaman ikmal edilmiş nazarile bakılabileceği ciheti hakkında kanunî hüküm-

ler mevcut değildir. Bu meselenin iki noktadan ehemmiyeti vardır:

a) Hukukan himaye edilmiş eserle himayeye mazhar olmayan ihzari mahiyetteki mesainin yekdiğerinden tefriki hususunda, bir fikir mahsulünün himayeye ehliyet kesbetmesi keyfiyetinin, bu fikrin, herhangi bir şekilde, kabili teksir olmak üzere haricen şekil ve hüviyet iktisap etmiş bulunduğu andan itibaren başladığını söylemek icabeder.

b) Neşir mukaveleleri ve müstakbel eserler hakkındaki diğer mukaveleler («Müstakbel eserler» başlığını taşıyan fıkraya mü-rac.) mevzubahs oldukta, bir eserin ikmal edildiği tarihi, daha geç bir zamana bırakmak icabettir. Evsafı mahsusayı haiz fikir mahsulü eser, bir kül halinde olarak, kabili teksir olacak surette vücut bulmuş olsa bile müellife, kanunen kendisine tanınmış olan şahsiyet hakkına istinaden, esere ikmal edilmiş (yani neşre hazır nazarile) bakılıp bakılmıyacağı hakkında karar vermek salâhiyeti terkedilmek icabeder. Yani eser objektif bakımdan ikmal edilmiş olsa bile bunun neşre hazır olup olmadığını (sübjektif cihet) tayin selâhiyeti müellife aittir.

İktitaf:

Bir eserin tamamen veyahut kısmı azamı itibariyle, telif hukukunca himaye edilmiş diğer eserlerin muhtelif kısımlarından toplanarak vücade getirilmesi keyfiyeti, telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil eder. Çünkü bu tarzda yapılan geniş mikyastaki iktibas, telif Hakkı Kanununun 12 ve 31 inci maddelerinin bahşettiği başka eserlerden naklen cümleler ve fıkralar zikretme serbestisi bakımından himaye edilmemiştir. Başka eserlerden muhtelif fırsatlar nakletmek (iktibaslar yapmak), ancak eserin takip ettiği gayenin zarurî olarak icabettirdiği nispette şayanı tecvizdir. Yani eser, diğer eserlerden alınan fıkralar karşısında daima «nüve» (asıl) olarak kalmalı — yani daima müstakil mahiyetini muhafaza etmeli ve bu şekilde, alınan fıkralar olmaksızın dahi hususiyeti haiz bir fikir mahsulü teşkil etmelidir.

Telif hukukunca himaye edilmemiş eserlerden veyahut müellifinin izin ve müsaadesile telif hukukunca himaye edilmiş eserlerden iktitaflar yapmak caizdir. İktitaflar, hususiyetleri dolayısıyla, hususî evsafı haiz bir fikir mahsulü teşkil ettikleri nisbette, bu bakımdan telif hakkı himayesine mazhardırlar. Buna mukabil böyle bir eserin münferit kısımları, ancak telif hukukunca himaye edilmiş eserlerden neş'et ettikleri nisbette telif hakkından istifade ederler.

İlânlar:

Telif Hakkı Kanununun 8 inci maddesi mucibince ticarî ve sînai ilânlar telif hakkı himayesine mazhar değildir.

İlâveler:

a) Borçlar Kanununun 376 cı maddesi mucibince, nâşir eseri ilâvesiz teksir etmekle mükelleftir. Nâşir, ne eserin kendisine, ne serlâvhasına, ne de müellif ismine, müllifin evvelden kabul ve muvafakat etmediği ilâvelerde bulunamaz. Fakat kanunun ihtiva ettiği bu hüküm dahi Kanunu Medenin 2 inci maddesine göre hüsnü niyet prensiplerine tabidir. Müellif, kendi manevî ve maddî menfaatlerini muhil olmayan ve diğer taraftan da eserin müstakil bir fikir mahsulü olarak taşıdığı vasfa dokunmayan bazı muhtemel ilâvelerden rıza ve muvafakatini esirgeyemez. Fakat bu ilâveler, eseri, ihtiva ettiği hususiyet bakımından, değiştirecek ve başka şekle sokacak derecede müessir bir mahiyet arz ediyorsa, Telif Hakkı Kanununun 28 ci maddesine tevfikân, eserin neşri mahkemece men ve karar gazetelerle neşir ve ilân edilebilir. Bu gibi ahvalde nâşir, müellife tediye ettiği ücreti geri isteyemez.

b) Borçlar Kanununun 377 inci maddesi mucibince müellif, nâşirin menfaatleri ihlâl edilmediği veyahut nâşire terettüp eden mesuliyet artmadığı nisbette, ilâveler yapmak hakkını muhafaza eder; fakat diğer taraftan yapılan ilâvelerden mütevellit gayrı melhuz masrafları tazmin etmekle mükelleftir. Kendisine, eserin müteaddit tabılarını çıkarmak hakkı devredilmiş olan nâşir müellife, eser üzerinde tashihat veya ilâveler şeklinde düzeltmeler vücade getirmek imkân ve fırsatı verilmeden evvel, herhangi yeni bir tabı çıkarmamalı ve eserin herhangi bir kopyasını vücade getirmemelidir. Maamafih yapılacak ilâveler, eser aslî karakterini kaybedecek, veyahut satışı güçleştirecek derecede fazla pahalılaşacak şekilde vasi ve şümüllü olmamalıdır.

c) Müellifin ölümü halinde, (a) ve (b) fıkralarında gösterilen hududlar dahilinde olmak üzere gerek nâşir, gerek mirasçılar tarafından, eserin yeni bir tabına müteallik ilâveler yapılabilir.

d) İlâveler, eserin aksamından olmak haysiyetiyle telif hukuğunun bahşettiği himayeden istifade ederler. Üçüncü şahıslar tarafından yapılan ilâveler, mezkûr şahıslar tarafından yapıldıkları gösterilmiş olmak şartile, Telif Hakkı Kanununun 8 inci maddesine kıyasen, müstakillen telif hakkı himayesine mazhar olurlar.

İlk tabı:

Telif Hakkı Kanununun 18 inci maddesi mucibince, her kim henüz tabedilmemiş sahipsiz bir eseri tabettirmek isterse, talep ve müracaatı üzerine, Maarif Vekâletinden 10 ilâ 15 sene müddetle bir tabı imtiyazına mazhar olur. Bu tabı imtiyazı kabili devir ve tevârüstür. İmtiyaz müddeti esnasında, hiç bir kimse eseri tabettirmeğe mezun değildir. Aksi takdirde cezayı mucip bir fiil işlemiş olur.

Bu imtiyaz, imtiyazın ihrazından itibaren bir sene zarfında eserin tabı ve neşir işlerine başlanmadığı veyahut neşir işlerinin başlamasından itibaren bir sene zarfında esere devam edilmediği takdirde, sakıt olur.

İllüstrasyonlar.

Her nevi ilmi, teknik resimler ve san'at resimleri Telif Hakkı Kanununun birinci ve ikinci maddelerine tevfikân evsafı mahsusayı haiz bir fikir mahsulü olarak telif hakkı bakımından himaye edilmiştir.

Bu resimler, gazete ve mecmualarda intişar ettikleri takdirde ancak gazete makaleleri gibi, yani ancak «her hakkı mahfuzdur» veyahut «aharı tarafından neşir ve tercümesi memnudur» ve emsali bir kayıtla mücehhez oldukları takdirde telif hakkı himayesinden istifade ederler. (Telif Hak. Kan. Mad. 4; fotoğraflar bakımından bazı hususiyetler: bu serlevhayı taşıyan fıkraya mürac).

Himaye müddetinin vüs'at ve şümulü şüphelidir. Kitap ve sair yazılarda himaye müddeti müellifin ölümünden (30) sene sonra, tercümelerde mütercimın ölümünden (15) sene sonra münkazi olduğu halde, mahkûkat, resimler, coğrafi, topoğrafik ve sair teknik tersimat bakımından himaye müddeti, müellifin ölümünden itibaren (18) sene olarak tesbit edilmiştir.

Resimlerin ve şekillerin bir kitaba dercedilmelerile, mezkûr kitabın cüzü mütemmimi haline geldikleri ve bundan dolayı kitap gibi (30) senelik bir himaye müddetine tâbi oldukları kabul edilirse, tersimat (resimler) ve emsali hakkındaki, kısaltılmış himaye müddeti kolayca ihlâl edilebilir. Onun için bir kitabın himaye müddetinin, metni bakımından, müellifin ölümünden (30) sene sonra ve kitabın ihtiva ettiği resimler bakımından, resimlerin müellifinin ölümünden 18 sene sonra münkazi olduğu kabul edilmek icap eder.

Bundan maada Telif Hakkı Kanununun müşterek telif hakkına dair (16) inci maddesi ahkâmının resimli eserler hakkında kabili

tatbik olup olmadığı da şüphelidir. Bu ahkâm, lâfzına nazaran sadece yazı eserlerine ve onların tercümelerine taallük etmekte olup müşterek eserler hakkında cari değildir. Çünkü metin ve resimler bakımından, yukarıdaki izahata uygun olarak, himaye müddetinin devamında bir tahallüf kabul etmek icap ettiğinden ve metin üzerindeki telif hakkile resimler üzerindeki telif hakkını birbirinden ayırmak mümkün olduğundan telif hakkı kanununun (16) inci maddesinde vaz'edilmiş olan (müşterek telif hakkı karinesi) bu gibi ahval hakkında kabili tatbik olmasa gerektir.

Bundan başka metnin ve resimlerin telif hakkı bakımından ayrılması hakkında ileri sürdüğüm telâkkiden aynı zamanda, metin üzerindeki tercüme hakkının devrinin, resimlerin teksiri üzerindeki hakkın devrini de, kendiliğinden şamil olmadığı istidlâl edilir. Resimler telif hukukunca himaye edilmişse ve asıl eserin müellifi, resimlerin teksiri salâhiyetini, müelliflerinden almışsa, hâkezâ mütercim de, resimleri yaptığı tercümeyle tekrar derç edebilmek için resimlerin müellifinin izin ve müsaadesine muhtaçtır. Aksi takdirde telif hakkı Kanununun (29) uncu maddesi mucibince, telif hakkına vaki cezayı mucip bir teavüzde bulunmuş olur.

İlmî eserler:

«İlmî eserler» mefhumu, telif hakkı kanununun 12 inci maddesinde kullanılmaktadır; bir eserin münferit kısımları, müellifin ismi tasrih edilmek şartıyla, faydalı ve muktazi olduğu takdirde, ilmî eserlere alınabilirler. Bundan sarfınazar şekiller ve plâstikler, yalnız estetik bakımdan bir san'at eseri addedildiği zaman değil, aynı zamanda, eser olarak ehemmiyetleri ilmî ve teknik kıymetlerinde mündemiç olduğu zaman dahi himaye edilirler. (Meselâ, telif hakkı Kanununun (2) ci ve (7) ci maddelerine müracaat). İlmî eserler hakkında ahkâmı mahsusa yoktur.

İlmî müessese ve teşekküller:

a) Türkiyede ilmî neşriyat için sermayesi kuvvetli nâşirler pek o kadar fazla olmadığından, ilmî eserler tercihan Üniversiteler, Fakülteler ve ilmî teşekküller tarafından tabı ve neşredilirler. Sarıh bir şekilde müellifinin ismini taşıyan münferit eserler bu müesseselerin neşriyat serilerinde intişar etse bile aksi sarahaten mukavele edilmemişse, telif hakkı bütün şumulile müellife aittir. Bu gibi neşriyat mevzubahis oldukça, ilmî müesseselerin vazifeleri, umumiyetle tab'ın finanse edilmesi cihetine inhisar edip tab'ın vücade ge-

tirilmesi, tashihler ve kitabı sürümü işleri de müellife bırakılmış bulunmaktadır. İlmî müessese, tabı işleri için yaptığı masraflara karşılık olmak üzere, tabedilen nüshaların muayyen bir kısmını (meselâ 2000 nüsha tabedildikte, 750 nüsha) alır. Bu suretle müellife ilmî müessese arasındaki hukukî münasebet, Borçlar Kanununun 372 inci ve müteakip maddelerinde ifade edilen manada olmak üzere, bir neşir mukavelesi olmayup bilâkis âtiyen intişar edecek bir eserin muayyen miktardaki nüshalarına mütedair bir beyi aktidir. Bu aktin taşıdığı hususiyet, ilmî müessesenin müşteri sıfatiyle, tabı masrafları için sarfedilen meblâğa karşılık olan satış bedelini, bayi vaziyetinde bulunan müellife değil, bilâkis matbaaya tediye etmesi keyfiyetidir. Bu aktin diğer bir hususiyeti de, ilmî müessese tarafından, müellif hakkında bağlayıcı bir hüküm ifade etmek üzere, azamî bir satış bedelinin tesbit edilmesi, fakat diğer taraftan da, ilmî müessesenin müelliften ilmî müesseseye satın aldığı nüshaları tekrar satmayup bilâkis sadece kütüphanelere, ilmî teşekküllere ve Enstitülere ve fakir talebelere parasız dağıtmak taahhüdünü deruhde etmesinden ibarettir.

b) İlmî Enstitüler ve teşekküller tarafından tertip edilen konferanslar, mezkûr enstitüler ve teşekküller tarafından risaleler halinde teksir edildikleri ve satılığa çıkarıldıkları takdirde, müellife enstitü arasındaki hukukî münasebat neşir mukavelesi hakkındaki ahkâma tâbidir.

c) Üniversiteler ve emsali müesseseler tarafından neşredilen eserlerde müellifin ismi zikredilmediği takdirde anonim bir müellifin eseri mevzubahs olup olmadığı veyahut bir çok müellifler tarafından vücade getirilip yazıları artık eserden ayrılamaz bir mahiyet arzeden toplu bir eserin mevcut olup olmadığı, nihayet enstitüde çalışan yardımcı kuvvetlerin (Asistanlar, yardımcı müstahdemler) enstitü nam ve hesabına sarfettikleri bir mesainin mevzu bahs olup olmadığı bakımından bir tefrik yapılmak lâzım gelir. Birinci şıkta, yani Anonim bir müellifin eseri mevzubahs olduğu ahvalde, müellifleri anonim olan eserler üzerindeki telif hakkına mütedair ahkâm, ikinci şıkta, hükmi şahısların telif hakkına mütedair ahkâm, üçüncü şıkta, müstahdemler tarafından vücade getirilen eserler üzerindeki telif hakkına mütedair ahkâm caridir. (Mezkûr başlıkları taşıyan fıkralara müracaat).

İlmî mülkiyet:

İlmî bir keşif, bir ihtira, veyahut bir fikir, bu sıfatla, mer'î ah-

kâma göre herhangi bir telif hakkı himayesine mazhar olamazlar. Bir yazı eserinde veyahut bir fikri eserde kabili teksir bir mevcudiyet iktisap etmiş olsa da, bu keşif, ihtira, fikir değil, sadece onları ihtiva eden eserler telif hakkı himayesinden istifade ederler. Teknik bir ihtira mevzubahs olduğu nisbette, mezkûr ihtira, kanunen matlup şekli şartların tahakkukundan sonra, ihtira beratı olarak bir imtiyaz hakkına esas teşkil edebilir.

İmha:

Telif hakkı kanunu, gayrı kanunî bir şekilde vücade getirilmiş bulunan nüshaların ve bu hususta kullanılmış olan, teksir vasıtalarının imhasının caiz olduğu hakkında herhangi bir hükmü ihtiva etmemektedir. Bu suretle yalnız umumî hükümler kabili tatbiktir. Ceza Kanunununun 36 cı maddesi mucibince cürüm veya kabahatte kullanılan eşya ve aletler, suçluya ait oldukları ve suçlu cezaya mahkûm olduğu takdirde, müsadere edilirler. Fakat mezkûr eşyanın imali, istimali ve mevkii furuhta vaz'ı esasen cezayı müstelzim bir fiil teşkil ettiği takdirde, mezkûr eşya faile ait olmasa dahi, yine vaz'ı yed ve müsadere edilir ve mücrimin ceza Mahkemesince mahkûm olup olmadığı gözetilmez. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 392 inci ilâ 394 cü maddeleriyle 1290 (1875) ve 1298 (1883) tarihli nizamname, usul hukukuna mütedair hükümleri ihtiva etmektedir.

İntifa hakkı:

Medenî Kanununun 717 inci maddesi mucibince, haklar üzerinde de intifa tesisi mümkündür. Hilâfına sarahat bulunmadıkça intifa hakkı, sahibine haktan mutlak bir istifade bahşeder. İntifa hakkı tesisi hakkında temlike mütedair hükümler, yani telif hakkının 25 inci ve 26 cı maddeleri, kıyas tarikiyle tatbik olunur. İntifa hakkının tesisi keyfiyeti, telif hakkı siciline kaydedilmek lâzımdır. Kaydın yapılmaması, ancak bazı inzibatî cezalar tevhit eder; fakat intifa hakkının teessüsünü hükümden düşürmez. İntifa hakkı sahibi, mukavele ahkâmı mucibince hak sahibinin yerine kaim olur. Ölümü halinde intifa hakkı sakıt olur. (Medenî Kan. Mad. 721). İntifa hakkı sahibi, kendisine devredilen imtiyaz haklarından istifade etmek salâhiyetini haizdir. İntifa maksadiyle devredilen intifa haklarının hasılatı, vadeleri daha geç bir tarihte gelse bile, hakkın teessüs ettiği tarihten sakıt olduğu tarihe kadar intifa hakkı sahibine aittir. İntifa hakkı sahibi, hakkının istimalini, şahsa merbut bir hak

mevzubahs olmadığı takdirde, bir başkasına devredilebilir. Diğer taraftan müellif, hakkın kanuna mugayir veyahut gayrı münasip bir şekilde kullanılmasına mâni olabilir.

Hâsılat icarının aksine olarak intifa hakkı aynı bir haktır; bi-naenaleyh intifa hakkı sahibine, üçüncü şahıslar tarafından yapılan her tecavüze karşı, ilk önce sahibi esere müracaata lüzum olmadan, müstakillen hareket etmek imkânını verir. Hattâ intifa hakkı sahibi, bu şekilde hareket etmeye, müellife karşı borçludur; çünkü aksi takdirde müellifin haklarını tehlikeye koyar.

İntifa hakkı, hak sahibine, haktan tam bir şekilde istifadeyi bahşeder. Maamafih bundan az olmamakla beraber fazla bir şeyde temin etmez. Meğerki hilâfı mukavele edilmiş ola! Bu keyfiyetten anlaşılıyor ki, intifa hakkı sahibinin, kendisine devredilen imtiyaz hakları üzerindeki istifade ve tasarruf imkânı müellifin haiz olduğu imkânın aynıdır. Maamafih tasarruf keyfiyeti hakkın devir ve ferâğı suretile vuku bulamaz.

İntihal:

Hakkı Telif Kanununun 30 uncu maddesi mucibince: gerek telifatta ve gerek fûnunu nefisede başkasının eserini kendine nisbet etmek intihal olduğu gibi bir kitabın ibarâtını ve musikî bestesinin negamatını takdim ve tehir ile veyahut aslı serapa hiss olunur derecede tarzı ifadatını tahrif ile kendi namını vermek dahi intihal hükmündedir.

Hususiyle bir san'at eserinin kopyelerinde, yazıların tercüme ve adaptasyonlarında müellifin beyanı yani asıl eseri vücade getirmiş olan şahsın zikri; ve tercümenin bir tercüme, kopyenin bir kopye, adaptasyonun bir adaptasyon olduğunun tasrihi şarttır. Aksi takdirde, tercüme eden veya adaptasyon yahut kopye yapan kimse kendi mahsulü olmıyan bilgi ile iştihar etmiş olur ki, bu, hem müellifin hem de âmmenin aleyhinedir. Çünkü tercüme eden veya adaptasyon yahut kopye yapan kimsede mevcut olmıyan bir takım vasıflarla âmme aldatılmış olur. Demek oluyor ki, başkasının eserini tercüme veya adaptasyon yahut kopye ile kendi namını vermek dahi intihal hükmündedir.

Hakkı Telif Kanununun 35 inci maddesi mucibince intihal yapanlar hakkında taklid edenler hakkındaki cezai hükümler tatbik olunur. («Cezai müeyyedeler» ve «Taklid» başlıklarını taşıyan fıkralara mürac).

Tenkitler, şerhler, haşiyeler intihal değildir. Bir müellifin baş-

ka yerden aldığını göstererek diğer bir eserin bazı cümleleri veya fıkralarını kendi eserine nakletmesi dahi intihal değildir (Tel. Hak. Kan. mad. 31).

«Intrigue»:

Fikir, fikir olarak, telif hukuku himayesinden istifade edemeyüp, sadece şekil ve hüviyet iktisap etmiş ve kabili teksir bir hale gelmiş bulunan fikrî eser, mezkûr himayeden istifade ettiğinden, bir sahne eserinin, bir romanın, bir filmin ve emsalinin «intrigue»i (yani tiyatro ve oyunların muammâ cihetini teşkil eden vukuat) üzerinde herhangi bir telif hakkı yoktur. Mamafih telif hukukunca himaye edilmiş bir eseri, tarzı ifadesi bakımından tâdil etmekle beraber diğer cihetlerden orijinal hissölünür derecede olduğu gibi bırakan kimse, müntehil olarak cezalandırılır. (Tel. Hak. Kan. Mad. 30. «İntihal» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

İradeler: bak :Gelirler:

İrticaller:

İrticalen söylenen şeyler, şekil, muhteva ve müstakil mevcudiyet bakımından müellifin evsafı mahsusayı haiz bir eserini teşkil ettikleri takdirde, tıpkı konferanslar ve nutuklar gibi, telif hakkı himayesine mazhar olabilirler.

Bir aktör, şantöz veya emsali san'atkârın, eserin metnini bozan ve değiştiren irticalleri, müellifin şahsiyet hakkına vaki bir tecavüz olmak itibarile gayri caizdir.

İsim:

a) Bir eserin müellifinin, isminin eserin üstünde veyahut içinde zikredilmesini talep edebileceğini sarahaten âmir bir hüküm mer'î hukukta yoktur. Mamafih İsviçre Kanunu Medenisinin kabulüne, şahsiyetin manevî menfaatleri bakımından himayesi prensipleri de sarahaten tanınmış olduğundan, Medenî Kanununun (24) üncü maddesi mucibince müellifin, şahsiyet haklarına istinaden, eserine bilâhare dahi müstemirren ismini vaz'etme talebini serdedebileceği kanaati ileri sürülebilir. Hükmi şahısların eserleriyle başkaları nam ve hesabına vücade getirilen eserler hakkında ahkâmı mahsus caridir. (Bu serlevhaları taşıyan fıkralara mürac.).

b) Borçlar Kanununun 376 ıncı maddesi mucibince naşir, neşir mukavelesi mucibince, eseri münasip bir şekilde teksir etmek, icabeden ilânları yapmak, ve eserin satılması için mutad tedbirlerde

bulunmakla mükellef olduğundan, başkaca bir anlaşma mevcut olmadığı takdirde, müellif, eser hakkında verilen ilânlarda ve yapılan reklâmlarda isminin sarahaten zikredilmesini talep etmek hakkını haizdir.

c) Telif Hakkı Kanununun (30) uncu maddesi mucibince her kim bir başkasının eserini, kendi ismi altında neşrederse, bu keyfiyet cezayı mucip bir intihal addedilir. Telif Hakkı Kanununun 41 inci maddesi mucibince, müellif ismi zikredilmeksizin intişar eden eserler üzerindeki telif hakkı nâşire attır. Bu keyfiyetten, kendini bir eserin müellifi olarak gösteren şahsın aksi isbat edilmedikçe veyahut ahval ve vaziyetten vâzihan müsteban olmadıkça, o eserin müellifi addedilebileceği istihraç olunur. Usulüne uygun olarak tes-cil edilmiş eserlerin neşrinde, kendini eserin müellifi olarak gösteren şahsa bir telif ilmühaberi tanzim edilip verilir. Bu vesika, aksi mahkemece tesbit edilinceye kadar muteberdir.

d) Her kim kendi eserini bir başkasının ismi altında neşreder veyahut bir başkasının ismini şahsî gayeleri için başka şekilde sui-istimal ederse, Medenî Kanunun (25) inci maddesine tevfiikan, ismin gayrı meşru şekilde kullanılmasından yani gasbedilmesinden dolayı, aleyhinde, tecavüzün men'ine ve taksir vukuu takdirinde maddî zarar tazminine; izrarın muhik gösterdiği ahvalde, tecavüze uğrıyanın tatmini zımında, manevî tazminat namile muayyen miktarda para itasına matuf takibatta bulunulabilir. (Mad. 41, 49 Borç Kan.). Başkasının isminin benimsenmesi gayrı kanunî rekabet yapmak maksadiyle vukubulursa Borçlar Kanununun (48) inci maddesinin ahkâmı mahsusasına ve Ticaret Kanununun (57) inci ve müteakip maddelerine de istinaden hukukî himaye talep edilebilir.

e) Herhangi bir edebî veya ilmî eserde bir başkasının isminin suiistimal mahiyetinde kullanılması, isme vaki bir tecavüz değil, bilâkis şahsiyete vaki bir tecavüz addedilir. Suiistimal mahiyetinde kullanma keyfiyeti ancak, isim sahibinin şerefi veyahut iktisadî itibarı mütazarrır olduğu veyahut mahrumiyet sahası aleniyete teşhir edildiği takdirde, mevcuttur. Bu gibi ahvalde Medenî Kanunun (24) üncü maddesine tevfiikan tecavüzün men'ine ve taksir vukuu takdirinde maddî zarar tazminine, ve hattâ ahvali mahsusada tecavüze uğrıyanın manen tatminine matuf olmak üzere dava ikame edilebilir. (Mad. 41 ve 49 Borç Kan.).

f) Müellifin, isminin zikredilmesini menetmesi keyfiyetine riayet edilmelidir. Bir müellif eserinin aleniyete arzedilip edilmemesi hakkında bir karar verebileceği gibi, aynı zamanda şahsiyet hakkı-

na istinaden eserin kendi ismini taşıyıp taşıyamaması hakkında da bir karar verebilir. Müellifin muhalif arzu ve kararına rağmen müellifliğe müteallik mahremiyeti açığa vuran bir nâşir mukaveleye aykırı harekette bulunmuş; ve bu suretle müellife mukaveleden vazgeçmek ve tazminat talep etmek hakkını vermiş olur. Matbuat Kanununun (27) inci maddesinde bazı istisnalar mevcuttur. Mezkûr maddenin (1938) tarihli muaddel şekli: «Müstear nam ile veya imzasız ve remizli imza ile intişar eden yazılar muharrirlerinin hüviyetlerini mahallin en büyük mülkiye âmiri veya Cümhuriyet Müddeiumumi-si her istediği zaman gazete veya mecmuanın sahiplerinden ve umumî neşriyatı idare edenlerden sorabilirler». Mezkûr şahıslar, bu gibi kimselerin isimlerini vermekten istinkâf ederlerse, gazete ve mecmualarının kapatılması ve bundan maada hapisle tecziye edilme tehlikesine maruz kalırlar.

g) Borçlar Kanununun (385) inci maddesi mucibince, müellif, bir eserin işlenmesini, naşir tarafından gösterilen bir plân dahilinde deruhde ettiği takdirde, eser üzerindeki telif hakkı naşire aittir. Bu takdirde, müellif ancak bir ücret talebi hakkına sahiptir. Buna nazaran, sipariş üzerine hazırlanan bir eserin müellifi, müstahdem vaziyetinde bulunan bir muharrir veya ressam gibi (Tel. Hak. Kan. 27). isminin zikredilmesinden vazgeçebilir.

İstihbarat:

Bir istihbarat bürosunun istihbaratı ancak telif hakkı kanununun tazammun ettiği mânada eser olarak tavsif edilmek icabettiği takdirde, telif hakkı himayesinden istifade ederler. Bu ise, umumiyetle imkân haricindedir. Bu gibi hallerde, istihbarat bürosu sahibi kendini, gayri meşru tab'a veya sair zarar verici vaziyetlere karşı ancak gayrı kanunî ahkâm mucibince koruyabilir.

İstimval:

Telif hakkının istimvali Türk Hukukunca meçhuldür.

İşleme. bak: Adaptasyon.

Kanunlar ve nizamât ve saire:

Kanunlar, nizamât, emirler ve resmî talimat üzerinde herhangi bir telif hakkı yoktur. (Tel. Hak. Kan. Mad. 8). Mamafih kanunlar ve nizamât ancak, Resmî Gazetede neşir ve ilân edildikten sonra, neşredilebilirler. (Matb. Kan. Mad. 45).

Bu kabil kanunları, nizamâtı ve emsalini şerhlendirir veyahut

tahşiye eden kimse, bundan dolayı telif hakkından istifade eder. (Tel. Hak. Mad. 8). Tahşiye ve şerhlendirme keyfiyeti, makamı aidi tarafından kanunun sureti tatbikine mütedair evamir ve talimat şeklinde vukubulursa mezkûr şerh üzerinde telif hakkı yoktur.

Büyük Millet Meclisinde veya sair umumî içtimalarda söylenen nutuklar, herkes tarafından zabt ve neşredilebilir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 3).

Yukarıda tadat edilen vakıalar, müstesna mahiyetinde olduklarından, kıyas tarikiyle geniş bir tefsir gayri câizdir. Bu suretle, sair resmî matbualar, tahsisan B. M. M. zabıtları, istatistikler, yıllıklar ve resmî dairelerin sair neşriyat ve raporları, «eser» olarak tavsif edilebildikleri ahvalde, telif hukukunca himaye edilmişlerdir. Bu kabil mahsulâtı fikriye muayyen bir resmî daire veya resmî makam tarafından neşir veyahut mevkii aleniyete vaz'edilmişlerse, mezkûr makamları müellif addedilirler. Meğer ki eserin kabında muayyen bir şahıs müellif olarak tasrih edilmiş ola! (Tel. Hak. Kan. Mad. 15). Teferruat hakkında «Hükmi şahıslar» ve «Müstahdemler» başlığını taşıyan fıkralara mürac.

Karikatürler:

Bu hususta ahkâmı mahsusa yoktur. Bir karikatür, bir şahsın, kanuna aykırı bir şekilde şahsî haklarına karşı bir tecavüz mahiyetinde addedilmek icabettiği taktirde, tecavüze uğrayan şahıs şahsiyet haklarının tecavüze uğraması hasebiyle kendisine tahsis edilmiş bulunan kanunî vasıtalara maliktir. («Portreler» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.). Bir karikatür hakaret telâkki edilmek icabettiği takdirde «Hakaret âmiz eserler» serlevhasını taşıyan fıkradaki izahat caridir.

Kataloklar:

Bu hususta ahkâmı mahsusa yoktur. Kataloklar, ticarî veya sınaî ilânlar mahiyetinde telâkki edilebildikleri takdirde — meselâ müstamel kitaplar katalokları, müzayede katalokları ve buna benzer şeyler — herhangi bir telif hakkı himayesinden istifade etmezler. (Telif Hakkı Kanununun 8 inci Mad.). Bu gibi ticarî ve sınaî işlere müteallik kataloklardan, en yüksek mülki makama ve Müddei-umumîliğe mecburî olarak ikişer nüsha vermek mükellefiyeti yoktur. (Matbuat Kanununun 8 inci maddesinin 2 ci fıkrası). Umumî sergi ve Müze katalogları hakkında da aynı hüküm caridir. Mamafih bu kataloglar, hususî evsafı haiz fikir mahsulü addedilebilecek taf-

silâti ihtiva ederlerse, o vakit mezkûr tafsilât telif hukukunca himaye edilmiş bulunmaktadır (Mad. 8. Fıkra 2).

Kitaplar:

Telif hukukunca himaye mevzuu olarak «kitap» tâbiri, Telif Hakkı Kanununda, «matbu kalem eseri» tâbiriyle aynı manada kullanılmaktadır. (Tel. Hak. Kan. 2, 6, 7, 29, 30, 43 üncü maddelerine mürac). «Kitap» tâbiri; herhangi hususî bir hukukî ehemmiyeti haiz değildir.

Klişeler:

a) Hakkı Telif Kanununun 29 üncü maddesi mucibince himaye müddeti zarfında sahibinin rızasını almaksızın her nevi edebî, ilmî eserlerle musiki eserlerinin, her nevi sınaî vasıtalarla kalıp ve klişelerini yapmak cezayı mucip bir taklit addedilir.

b) Klişeler, kanunda ancak bir teksir vasıtası olarak nazari itibare alınmıştır. Binaenaleyh Hakkı Telif Kanununun kabul ettiği manada bir «eser» değildir.

c) Bir klişenin satılması keyfiyeti, klişeyi devreden şahsın zilyetliği meşru olduğu takdirde, klişenin istimaline müteallik hakkın iktisabını da şamildir.

Kolleksiyonlar:

a) Telif Hakkı Kanununun 8 ci maddesi mucibince kanunlar, nizamlar, emirler ve resmî talimat üzerinde herhangi bir telif hakkı mevcut değildir. Bu gibi matbuat kolleksiyonları, izahlı haşiyeler, atıflar, endeksler, fihristler ve emsali ile techiz edildikleri takdirde, bu gibi ilâveler telif hakkı bakımından himaye edilmişlerdir. (Madde 8, Kaziye 2).

b) Telif Hakkı Kanununun 3 cü maddesi mucibince, bir kimsenin nutuklarını veyahut bir hocanın takrirlerini toplu olarak kitap halinde tabı ve neşretmek hakkı bilâ istisna müellife aittir.

c) Mektup şeklindeki eserler, müellifin hayatında kendisinin, öldükten sonra ailesinin izin ve müsaadesi olmaksızın neşredilmezler. (Telif Hakkı Kan. Mad. 13).

d) Şayet aynı müellifin müteaddit eserlerinin münferiden tabı, neşredilmek üzere bir neşriyat müessesesine bırakılmışsa bu keyfiyet, nâşire, aynı zamanda bu eserlerin bir arada (Kolleksiyon halinde) tabı ve neşri hakkını da vermez. Bunun gibi kendisine, aynı müellifin tekmil eserlerinin bir arada tabı ve neşri hakkı havale edilmiş bulunan naşir, aynı zamanda mezkûr

eserlerden ayrı ayrı tablolar vücade getirmek hakkını da haiz değildir. (Borçlar Kan. Mad. 378).

Kontrandü. bak: Hülâsa:

Kopyesi (Bir san'at eserinin-:

Hak sahibi telif hukukunca himaye edilmiş bir san'at eserinin kopyesine müsaade ederse, kopye eden, kendisine bahşedilen salâhiyet dairesinde, müellifin yerine kaim olur. (Telif Hak. Kan. Mad. 25). Telif hakkının heyeti umumiyesinden sudur edip müellife ait olan münferit hak ve salâhiyetler, verilen izin ve müsaade ile takip edilen gayeye uygun olduğu nisbette, kopye eden şahsa devredilirler. Bundan, bir san'at eserinin kopyesinin de telif hakkı himayesinden istifade ettiği anlaşılır. Fakat bu himaye aslî mahiyette olmayup sadece feridir. Kopyeyi yapan şahsın, kopyeyi kendi eseri olarak göstermesi caiz değildir. Çünkü aksi takdirde intihal gibi cezayı mucip bir fiil işlemiş olur (Telif Hak. Kan. Mad. 30). Asıl eserin müellifini zikretmeğe mecburdur. Fakat müellifin yanında, kendisinin de eseri kopye eden şahıs olduğunu zikredebilir. Kopye edenin, meşru bir şekilde yapılmış olan kopyeyi neşretmeğe, teksir etmeğe veya ettirmeğe salâhiyettar olup olmadığı ciheti, asıl eserin sahibi ile aktedilmiş olan mukavelenin muhtevasına tâbidir.

Telif hukukunca himaye edilmeyen bir san'at eserinin kopyesinin ne dereceye kadar telif hakkı himayesinden istifade ettiği keyfiyeti, telif hakkı kanununda hal ve tanzim edilmemiştir. Kaideten, bu gibi ahvalde kopyeyi yapan şahsın telif hakkı kabul edilemez. Meğer ki, kopye, orijinale bağlı bulunmasına rağmen, kopye edenin yaratıcı mesaisi neticesinde, telif hakkı kanununun tazammun ettiği manada fikir mahsulü bir eser olarak tavsif edilmek icabeden hususiyeti haiz fikri bir ibda ola! Sahipsiz (yani telif hukukunca himaye edilmeyen bir san'at eserinin kopyesini yapan şahıs, kendini, mezkûr eserin müellifi olarak göstermeğe mezu değildir. Çünkü Telif Hakkı Kanununun 30 uncu maddesinin intihale müteallik cezaî hükümleri, himaye edilen ve sahipsiz eserler arasında herhangi bir tefrik yapmamaktadır.

Matlup ahkâmı mahsusanın ademi mevcudiyeti dolayısıyla, kopyenin numune veya model olarak müstakillen hukukî himayesi, halihazırda henüz mevzubahis değildir. Mamafih böyle bir himaye, sınaî mülkiyet hakkındaki bir kanunun ön projesinde düşünülmüştür. («El işleri» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Külliyyat:

Aynı müellifin müteaddit münferit eserlerinin ayrı ayrı tabı neşre verilmiş bulunuyorsa, bu keyfiyet aynı zamanda mezkûr eserlerin toplu bir halde (bir arada) tabını vücade getirmek hakkını bahşetmez Bunun gibi, kendisine, aynı müellifin tekmiil eserlerinin ve yahut muayyen bir nev'iden olan tekmiil eserlerinin bir arada neşri havalı edilmiş bulunan nâşir, münferit eserlerden ayrı ayrı tabı'lar vücade getirmek hakkını haiz değildir. (Borçlar Kan. Mad. 378). Tesbit ettiğimiz şu vaziyete muhalif hareketler, emniyeti suiistimale müteallik ahkâm mucibince tecziye edilirler. (Telif Hakkı. Kan. Mad. 34).

Fakat aynı zamanda müellif de, zaten, neşre vermiş olduğu münferit eserlerinin, nâşirin neşretmeğe salâhiyettar bulunduğu münferit eserlerin tabıları tükenmemiş olduğu müddetçe, külliyyat halinde neşretmeğe mezun değildir. Meğer ki, külliyyatın vücade getirilmesi münferit eserlerin nâşirinin zararını mucip bir vaziyet ihdas etmeye. Mamafih müellif, gazete veyahut bilnisepe kısa mecmua makalelerinin veya müşterek bir eserde ve mecmualarda çıkan etüdlerinin bir arada tab'ını her zaman vücade getirmeğe mezundur. (Borçlar Kan. Mad. 374).

B. M. M. de, mahkeme huzurunda ve umumî toplantılarda söylenen nutuklar telif hukukunca himaye edilmemiş olmakla beraber bir şahsın nutuklarının toplu olarak kitap halinde neşri münhasıran müellife aittir. Aynı hüküm muallimlerin takrirleri hakkında da caridir. (Telif hakkı kanunu Mad. 3, son kaziye).

Kütüphaneler:

I. — Bu hususta ahkâmı mahsusa mevcut değildir. Müellifin veya nâşirin, mevzubahs kitapları iare etmek veyahut kiraya vermek hususunu menetmesi telif hakkından değil, bilâkis yalnız bey akdinden sudur eden hususi mahiyette akde müstenit bir ferî vecibeden neş'et edebilir.

II. — Umumî kütüphaneler.

1934 tarihli «Basma yazı ve Resimli derleme» kanunu mucibince, tabiler, Türkiyede herhangi bir şekilde vücade getirilmiş ve neşredilmiş bulunan her nevi matbuadan, Maarif Vekâletine, beşer nüsha teslim etmekle mükelleftirler. Meselâ mezkûr matbualar şunlardır: Gazeteler, ajans haberleri, mecmualar, kitaplar, broşürler tahsil tezleri, plânlar haritalar, atlaslar, tablolar, oyma baskılar, her

nevi tersimat, san'at kıymeti olan duvar ilânları, rehberler, destan ve şarkı kolleksiyonları, musiki ve dans notaları, tiyatro piyesleri, yıllıklar, kataloglar, senelik raporlar ve muhtıralı takvimler).

Aynı mükellefiyet, Türkiyede yayılmak üzere, memleketimizde mütemekkin tabii veyahut hukukî hükmi şahıslar tarafından ecnebi memleketlerde vücade getirilip Türkiyeye idhal edilmiş bulunan eserlerin naşirlerine de terettüp etmektedir.

Teslim edilen matbualardan birer nüsha Devletin Ankara, İzmir ve İstanbuldaki beş umumî Kütüphanesine verilir.

Ecnebi mütahassıslar ve âlimler tarafından ve ecnebi memleketlerde, Türkiyede yaptıkları hafriyat hakkında eserler tab ve neşredilirse, bunlardan Maarif Vekâletine altışar nüsha teslim edilir. Bunlar dahi muhtelif Kütüphanelere tevzi edilirler.

Zabıtaca veyahut Mahkemece toplattırılmış veyahut Hükümetçe yasak edilmiş bulunan neşriyat mevzubahs olsa bile, yine Maarif Vekâletine beş nüsha teslim edilmelidir. Mamafih Kütüphaneler bu kabil eserleri, muktazi olduğu nisbette, kilitli bulundurmaya mecburdurlar.

Yukarda izah edilen kanun mucibince teslim mükellefiyeti, matbuat kanunu mucibince mecburî nüshalar teslimi ve telif hakkının tescili dolayısıyla muayyen bir takım nüshaların verilmesi keyfiyeti ile bir gûna münasebettar değildir.

Umumî Kütüphanelerde bulunan el yazıları hakkında ahkâmı mahsusa yoktur. Mezkûr yazılar, telif hakkınca herkesin istifadesine açık addedilmek icabettiği nisbette, herkes bu yazıları tab ve teksir ettirmek hakkını haizdir. Meğer ki, Maarif Vekâleti zaman itibariyle mahdut bir tabı imtiyazı bahşetmiş ola!

Mahdut tabı:

Bir eserin yalnız sayısı mahdut eşhasa münhasır tab'ı, Matbuat Kanununun tazammun ettiği mânâda bir «neşir» addedilmez. Bundan dolayıdır ki «müstehcen neşriyat» tarifinin şümulüne giren bir san'at veya ilim eseri, alâkadarlarının istifadesi için neşredilir, bu da eserin mevzu ve şekli ile neşir vasıta ve mahallinin nevi ve cinsi arasındaki münasebet kareleriyle anlaşılırsa müstehcen sayılmaz. (Matbuat Kanununun 31 inci maddesi. «Müstehcen eserler» başlığını taşıyan fıkraya müracaat). Maamafih halk, hazırlanmakta olan bir esere abone olmaya davet edilirse ve aboneye herkes iştirak edebilirse, Matbuat Kanununun tazammun ettiği mânâda bir «neşir» vakası tahakkuk etmiş demektir.

Mahkeme kararları:

Mahkeme kararları, telif hakkı mevzuu değildirler. (Telif Hak. Kan. Mad. 3, 8). Mezkûr kararlar sahipsizdir ve herkes tarafından tab'edilebilirler. Kararlardan veyahut karar kolleksiyonlarından yapılan icmaller ancak, yapılan ihtisarin, birleştirmenin (raptetmenin) ve bir arada cem'etmenin nevi ve mahiyeti, hususiyeti haiz bir fikri eser teşkil ettiği hallerde müstakil bir telif hakkı himayesinden istifade ederler. Mahkeme kararları hakkındaki hâşiyeler, şerhler, izahlar ve kritikler (tenkitler) tam telif hakkına mazhardırlar. (Telif Hak. Kan. Mad. 8 Kaziye 2).

Neşredilen kararlarla birlikte, bermutat, tarafların ve onların hukukî mümessillerinin isimleri de zikredilir. Gizli bakılmıyan boşanma davalarında da tarafların ve şahitlerin isimlerinin, mesleklerinin ve adreslerinin gösterilmesine müsaade edilmiştir. (Matbuat Kanunu, Madde 35 Fıkra K).

Makabline şümulü (Telif Hakkı Kanununun):

Telif Hakkı Kanununun 39 uncu maddesinden, «Kanunun makabline şümulü prensibi» sudur eder. Kanunun neşrinden evvel hak sahibinin ve yahut varislerinin izin ve müsaadesi olmaksızın bir eseri tab'etmiş bulunan bir kimse, hak sahibinin veya varislerinin, sonradan, müsaadelerini istihsal etmekle mükelleftir. Aksi halde, kanunun mevkii meriyete girmesinden evvel teksir edilmiş nüshaların satışına devam, cezayı müstelzim bir tecavüz addedilir.

Manevî hak:

Telif hakkına müteallik şahsiyet hakkı, mer'î telif hakkı kanununca meçhuldür. Bu kanun yalnız, müellifin, malî hak ve salâhiyetleriyle iştigal etmektedir. Maamafih İsviçre Medenî Kanunu ve Borçlar Kanununun kabulüyle, Medenî Kanunun 23 üncü ve 24 üncü maddelerinin ve Borçlar Kanununun 49 uncu maddesinin şahsiyetin himayesini istihdaf eden ahkâmı dahi Türk Hukukuna dahil olduktan sonra, 1910 tarihli telif hakkı kanunu tefsir edilirken bu prensiplerin nazarı itibara alınması lâzımdır. Buna uygun olarak, bu etüdün tekmil fıkralarında hassatan bu noktaya hususi dikkat ve ehemmiyet atfedilmiştir. Binaenaleyh burada bu hususa dair daha fazla izahata lüzum yoktur.

Manevî tazminat:

a) İsmi gasbolunmasile mutazarrır olan kimse, bunun men'ini ve taksir vukuu takdirinde maddî tazminat talebi hakkına hâlel gel-

memek üzere maruz kaldığı haksızlığın mahiyeti icap ediyorsa manevî tazminat namile bir meblâğ itasını da talep edebilir. (Mad. 25. Medeni Kan.)

b) Şahsî menfaatlerinde haksız tecavüze uğrayan kimse Medeni Kanununun 24 üncü maddesine tevfikân, «ancak Kanununun tasrih ettiği ahvalde» maddî veya manevî tazminat namile muayyen bir meblâğ tediyesine matuf dava ikame edebilir. Borçlar Kanununun (49) uncu maddesi mucibince şahsî menfaatlerinde tecavüze uğrayan kimse, kusur mevcut olması halinde tazminat, tecavüzün ve kusurun arzettiği fevkalâde ağırlığın muhik gösterdiği ahvalde, manevî tazminat namile nakdî bir meblâğ itasına matuf talep hakkına sahiptir. Buna binaen telif hakkına müteveccih her tecavüz vukunda manevî tazminat istenemez, bilâkis sadece, müellif, şahsî menfaatlerinde tecavüze uğramış olduğu takdirde ve zararın veyahut kusurun arzettiği fevkalâde mahiyetin, maddî tazminat yanında veya yerine manevî tazminatın da tanınmasını meşru kıldığı ahvalde istenebilir. (Misal olarak bilhassa «Hezeliyat» «Hülâsa» «İhtisarlar» «İsim» «Manevî hak» «Sır ifşası» «Tahrif» «Tecavüze karşı tedbirler» «Telif Hakkı» başlıklarını taşıyan fıkralara mürac.).

Manüskriler:

a) Bir menkul olarak manüskri üzerindeki mülkiyet hakkı, bir fikir mahsulünün şekil iktisap etmiş bulunan tezahürü olarak manüskri üzerindeki telif hakkından katiyen tefrik edilmek icabeder.

b) Medeni Kanununun 898 inci maddesinin ihtiva ettiği mülkiyet karinesi [«menkul bir şeyin zilyedi onun maliki addolunur.»], bir manüskrinin zilyedinin onun üzerinde bir telif hakkına sahip olduğu tarzında geniş bir tefsire tâbi tutulamaz. Ancak müellifle manüskrinin zilyedi arasında bir neşir mukavelesi veya buna benzer bir hukukî münasebet (manüskri halinde bulunan bir sahne eserine müteallik mevkii temaşaya vaz' mukavelesi; bir film vücade getirilmek üzere bir senaryonun bir başkasına terki) mevcut olduğu hallerde Borçlar Kanununun 373 üncü maddesinin ihtiva ettiği kanunî karine müdahale eder. Buna nazaran müellifin hakları, mukavelenin ifasının icabettirdiği şümül ve zaman için mukabil tarafa nakledilmiş addedilir.

c) Mektup şeklindeki eserlerin mâlikî, müellifin veya mirasçılarının izin ve müsaadesi olmaksızın himaye müddeti esnasında mezkûr eserleri neşre salâhiyettar değildir. (Telif Hak. Kan. Mad. 13).

d) Müellifin, manüskrinin mâlikinden, tetkik edilmek üzere

talep edebilip edemeyeceği ve hangi ahvalde talep edebileceği hakkında sarıh bir hüküm mevcut değildir. Medenî Kanunun (618) inci maddesi mucibince, bir şeye mâlik olan kimse hukuk nizamının vazettiği takyidat dairesinde o şey üzerinde dilediği gibi tasarruf ve her gayrı meşru müdahaleyi menedebilir. Hukuk nizamı, saraha-ten, müellife eseri üzerinde bir şahsiyet hakkı tanıdığından (Medenî Kan. Mad. 23 ve 24) ve herkes haklarının istimal ve tahakkukunda hüsnü niyet kaidelerine göre hareket etmekle mükellef bulunduğundan (Med. Kan. Mad. 2) müellifin eserin tetkikinde himayeye lâyık bir menfaati varsa ve manüskrinin tetkik edilmek üzere ibrazile mâlikin menfaatleri haleldar olmuyorsa, mâlikin, manüskriyi müellife ibraz etmekle mükellef olduğu kanaati müdafaa edilebilir.

e) Feragat suretile (bu serlevhayı taşıyan fıkraya bak:) veya himaye müddetinin bitmesile veyahut başka sebeplerden telif hukukunca serbest bulunan manüskripler üzerinde mâlikin her hangi bir telif hakkı yoktur. Böyle bir manüskriyi herkes neşredebilir, istediği gibi tab'edebilir, mevkii temaşaya vaz'edebilir ve saire, meğ-er ki mezkûr manüskripler için zaman itibarile mahdud bir tabı imtiyazı istihsal edilmiş ola! (Telif Hakkı Kanununun 17 inci ve 18 inci maddelerile «İlk tabı» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

f) Manüskrinin kazaen ziyai keyfiyeti mevcut bir neşir mukavelesinin veyahut ona benzer bir hukukî münasebetin hemen ve bilâ kaydü şart nihayete ermesini intaç etmez. Bu hallerde bir tef-rik yapmak icabeder:

I. — Şayet manüskri, naşire (mütercime, Tiyatro Müessesesi sa-hibine ve saire) *teslim edilmeden evvel*, kazaen zayi olursa, bundan mütevellit hasar müellife racidir. Mukavelenin mevzuunu ikmal edilmiş bir eser teşkil ederse yalnız bir tek manüskri mevcut olduğu ve müellif büyük bir zahmete katlanmadan yeni bir manüskrinin tekrar vücade getirilmesi mümkün olmadığı takdirde, müellif Borç- lar Kanununun 117 inci maddesine tevfikân, ücret talebi hakkını kay- betmek suretile, taahhut ettiği vecibeden kurtulur. Şayet eserin ikinci bir nüshası mevcut ise veyahut müellif, eser için hazırladığı projeye (müsveddeye), Kartotek şeklindeki kataloga veyahut sair ihzarî mahiyetteki mesaiye istinaden yeni bir manüskri az zahmetle tekrar vücade getirebilirse, edâ imkânsızlığı mevcut olmadığından dolayı Borçlar Kanununun 117 inci maddesi kabili tatbik değildir. Mukavelenin mevzuunu müstakbel bir eser teşkil ederse manüskri- nin veyahut manüskrinin ikmal edilmiş bulunan kısmının kazaen ziyai mukaveleyi kat'iyen alâkadar etmez.

II. — Eğer manüskri mukabil tarafa *teslim edildikten sonra* ka-zaen zayi olursa, mezkûr taraf bittabi ücreti tediye etmekle mükelleftir. Müellif ikinci bir nüshaya malikse, mezkûr nüshayı mukabil tarafa vermekle mükelleftir. Müellif ikinci bir nüshaya sahip değilse, ancak az zahmet sarfile mümkün olduğu takdirde eseri yeniden vücade getirmeğe mecburdur. Her iki halde de müellif ücretten başka münasip bir tazminat talebine de sahiptir. (Mad. 382 B. K.).

g) Terekedeki manüskrieler hakkında «Müştereken vücade getirilen eserler» ve «Terekeye dahil neşredilmemiş eserler» serlevhalarını taşıyan fıkralara mürac.)

Bir manüskrinin arzedilmesi:

Müellif bir naşire, bir gazete sahibine, bir tiyatro müdürüne, bir orkestra şefine ve emsali eşhasa bir manüskri arzederse, bu keyfiyetin hukukî karakterinin tayin ve takdiri hal ve maslahatın icabına tâbidir. Umumiyetle bu keyfiyette sadece bir neşir veyahut mevkii temaşaya vaz' mukavelesi akdine müteallik bir icap dermeyanına davet mündemiçtir. Çünkü bu kabil mukaveleler akdedilirken ittiba edilmesi icabeden hükümler ve şartlar umumiyetle naşir veyahut eseri mevkii temaşaya vazeden kimse tarafından dermeyan edilir. Yalnız gazetelere ve mecmualara manüskrieler verildiği zaman, bu fiilde, mutata şartlara göre bir mukavele akdi hakkında bir icabın mündemiç olduğu kabul edilebilir. Davet edilmeksizin manüskri veren kimse zarar ve ziyân kendisine ait olarak hareket eder. Diğer tarafın sükûtu esas itibarile yapılan icabın kabulünü tazammun etmez. (Borçlar Kan. Mad. 6; Ticaret Kan. Mad. 668).

Maskeler. (Alçıdan mamul kalıplar):

Ölü maskeleri ve yaşayan insanların yüzlerinin kalıplarının alınması, telif hakkı kanununun lâfzına göre, «Heykel» e veya «Fennî mücessemat» a müşabih bir eser olarak, telif hukukunca himaye edilebilir. «Model» in ve varislerinin hukukî hımayesi hakkında, «Portreler» başlığını taşıyan fıkradaki izahat kıyasen caridir.

Mektep kitapları:

I. — Hususî evsafı haiz bir fikir mahsulü olarak tavsif edilebilen mektep kitapları üzerinde de bir telif hakkı tanınmaktadır. Asıl mânâda ilmi eserlerden başka, tertip, tasnif, seçme ve kısımlar arasındaki münasebet ve irtibat bakımlarından, hususî evsafı haiz fikrî bir mesai teşkil ettiği takdirde mümarese (egzersiz) kolleksiyon-

ları, hesap levhaları, kıraat parçaları kolleksiyonları, resim kolleksiyonları, musiki besteleri kolleksiyonları dahi himayeye ehildirler. Halihazırda Türkiyede «Müttehit Mektep kitabı» sistemi caridir. Muayyen zamanlarda mektep kitaplarının muhtelif ve mütenevvi nevileri ve cinslerine müteallik olmak üzere müsabakalar tertip edilmektedir. Müsabakada kazanan kitaplar Devlet tarafından, neşre verilmek üzere, mühimce bir bedel mukabilinde satın alınır ve bunların tedrisatta kullanılmaları mecburidir. Diğer mektep kitapları, ancak yardımcı olarak kullanılabilirler.

II. — Telif Hakkı Kanununun (12) inci maddesi mucibince telif hukukunca himaye edilen bir eserin bazı parçaları müellifin hususî bir müsaadesi olmaksızın mektep kitaplarına alınabilirler. Yalnız müellifin isminin zikredilmesi, nakil ve iktibas keyfiyetinin de gayenin zarurî kıldığı vüs'at ve şümülü aşmaması şarttır.

Mektep temsilleri:

Her hangi bir kazanç maksadı takip edilmeksizin mektepler tarafından tertip edilen müsamerelerde tiyatro piyeslerinin ve operaların temsili, telif hakkına vâki bir tecavüz teşkil etmez. (Telif Hak. Kan. Mad. 11).

Mektuplar:

Mektuplar hususî evsafı haiz bir fikir mahsulü teşkil ettikleri takdirde, tıpkı diğer yazı eserleri gibi telif hakkı himayesinden istifade edebilirler. Bu ise, ancak nadiren vukubulan ahvaldendir. Çünkü mektubu yazan şahıs, umumiyetle, mektubun bir fikir mahsulü olarak teksiri veyahut sair şekilde kullanılması gayesini gütmeyip sadece malûmat verme, anlatma gayesini takip eder. Telif Hakkı Kanununun (13) üncü maddesi mucibince mektup şeklindeki eserler, müellifinin hayatında, kendisinin, ölümünden sonra da ailesinin izin ve müsaadesi olmaksızın neşredilemezler. Bu hükümden, mektubu alan şahsın mektup kâğıdı üzerindeki mülkiyet hakkının, ona mektubun muhtevası üzerindeki telif hakkının da intikalini intaç etmediği anlaşılır. Bilâkis mektubun muhtevası, umuma karşı, eskisi gibi, mektubu yazanın mahremiyet sahasından bir parça olarak kalır.

Telif Hakkı Kanununun (13) üncü maddesinin bahsettiği himayeden başka, mektup (muhabere) mahremiyetinin muhafazası, Medenî Kanunun (24) üncü maddesinin bahsettiği himayeye de tâbidir. Bir mektubun telif hukukunun tazammün ettiği mânâda bir

fikir mahsulü olarak tavsif edilip edilmemesi lâzım geldiği keyfiyetinden sarfınazar, hiç kimse, mektubu yazanın izin ve müsaadesini almaksızın, kendisine hitaben yazılmış bir mektubu aleniye arz etmek hakkını haiz değildir. Bu cihet bilhassa, muhabere sırrını (mahremiyetini) muhafaza etmekle mükellef bulunan, Banka, Avukat, Noter ve emsali eşhasa hitaben yazılmış bulunan mektuplar hakkında câridir. Ceza Kanununun (197) inci maddesi mucibince, her kim kendisine gönderilen bir mektubu, gönderenin arzusu hilâfına neşreder ve bu suretle bir zarara sebebiyet verirse, (30) liradan (100) liraya kadar ağır para cezasile tecziye edilir.

Melodi : bak «Nagamât».

Melodram:

Melodram mahiyetindeki eserler, telif hakkı kanununda sarihaten zikredilmemişlerdir. Fakat bu kabil eserler, telif hakkı kanununun 10, 11, 29 ve 32 inci maddelerinin tazammun ettiği mânâda «sahne eserleri ve operalar» mefhumu zımnına kolayca ithal edilebilirler. Buna binaen, müellifin izin ve müsaadesi almaksızın, melodram mahiyetinde bir eserin alenen mevkii temaşaya vaz'ı, temsili ve kiraati, telif hakkına karşı cezayı müstelzim bir tecavüzdür. Meğer ki, mevkii temaşaya vaz' keyfiyeti, bir mektebin veya hususî bir cemiyetin tertip ettiği müsamere dolayısıyla, ve bir kâr temini gayesi takip edilmeksizin, vukubula!

Meşru tecavüz:

Bu hususta ahkâmı mahsusa mevcut olmadığından ancak, yapılan bir tecavüzü meşru kılan esbaba müteallik hükümler kıyasen nazarı itibara alınabilirler. Yani hukukî bakımdan Borçlar Kanununun meşru müdafaa, ıztırar ve kendi hakkını vikaye için kuvvet kullanılmasına müteallik 52 inci maddesi, cezaî bakımdan, Ceza Kanununun müdafaaî meşruaya müteallik (nefsî müdafaa, ıztırarî vaziyet ve binefsihi yardım) (49) uncu ve (50) inci maddeleri tatbik edilir.

Metinler (Güfteler):

Musiki eser müelliflerinin, edebî bir eser, müellifinin müsaadesini almaksızın, bestelerile birlikte teksir hakkını haiz olup olmadığı ve ne dereceye kadar olduğu ciheti şüphelidir. Telif hakkı kanununun (12) inci maddesi mucibince, bir eserin münferit kısımları, takip edilen gayenin muktazi kıldığı nisbette, edebî veyahut ilmi

eserlerle mektep kitapları ve tenkitlere, müellifin ismini tasrih şartile, alınabilirler. Fakat burada sarahaten yalnız «4» muayyen eser tipinden bahsedilmiş olduğundan, bahusus hükmün taşıdığı istisnai karakter nazarı itibara alınır, mezkûr maddenin musiki eserleri hakkında kıyasen tatbiki muhik görülemez.

Mehazlarını göstermek şartile, kendi eserine bir başka eserden bazı cümleler ve fıkralar alan bir müellifin bu tarzı hareketi, telif hakkı kanununun (31) inci maddesine göre intihal sayılmaz. Bu hüküm, telif hakkı kanununun, cezayı mucip intihalin vakıâ unsurlarını tesbit eden 30 uncu maddesinin tefsirine yarar. Hükmün takip ettiği gaye nazarı itibara alınır, mezkûr hükümden, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın bestelenen metnin, musiki eserle birlikte teksirinin caiz olduğu prensibini istihraç etmek, kanaatimce, gayri mümkün görünmektedir. Binaenaleyh mer'i ahkâma göre, Telif Hakkı Kanununca himaye edilmiş edebî eserler, musiki eserleri için «güfte» olarak kullanılabilirse de müellifin izni olmaksızın mezkûr güftenin bestelerle birlikte teksiri caiz değildir.

Fakat yukarıdaki izahata göre güzel san'atlara müteallik eserlerin tahşiyesi ve tanzifi makamında olan edebî ve ilmi eserlerin teksirinin, Telif Hakkı Kanununun 12 ve 13 üncü maddeleri mucibince çizilen hudutlar aşılmadığı ve mehazlar gösterildiği takdirde, caiz olduğu anlaşılmaktadır.

Metodlar :

Usuller (metodlar) telif hakkına mevzu teşkil edemezler, bunlar olsa olsa İhtira Beratı Kanununun hükümlerine göre himaye edilirler.

Mevkut risaleler: bak «Gazeteler».

Mihaniki âletler:

I. — Gramofon plâkları

Fotograf negatifleri gibi gramofon plâkları da telif hakkı himayesinden istifade etmezler. Fotografla tesbit keyfiyeti gibi gramofon plâklarının söz ve şarkı ile doldurulmaları da kanunca yalnız bir tesbit ve teksir tekniği addedilmektedir. Telif Hakkı Kanununun (29) uncu maddesi mucibince, tekmil yazı (ilmi, edebî) ve musiki eserlerinin «her nevi vesaltî sınaie ile kalıplarını yapmak ve plâklarını yaptırmak taklid hükmündedir». Matbuat Kanununun

birinci maddesi mucibince Matbuat Kanunu ahkâmı aynı zamanda Matbuat Kanununun tazammun ettiği mânâda «matbua» addedilen gramofon plâklarına da taallük etmektedir. Bundan şu neticeler istihraç edilir:

a) Matbualar hakkında kabili tatbik olan bilcümle ahkâm aynı zamanda gramofon plâkları hakkında da kabili tatbiktir. (Hususile «müstehtecen eserler» ve «Sansür» başlıklarını taşıyan fıkralara mü-rac.).

b) Telif Hakkı Kanununca himaye edilen yazı eseri, ilmî, edebî eser veyahut musiki eserleri, müellifinin izin ve müsaadesi olmaksızın dahi gramofon plâklarına alınabilirler. Fakat bu kabil gramofon plâklarının teksiri, neşri veyahut yayımı, Telif Hakkı Kanununun 29 uncu maddesinin tazammun ettiği mânâda cezayı müstelzim bir taklittir. Gramofon plâklarının teksiri, ancak telif kanununca himaye edilmemiş musiki, yazı eserleri, ilmî, edebî eserler, meselâ sahipsiz eserlerde veya Parlamentoda yahut alenî bir toplantıda söylenen nutuklar mevzuubahs olduğu ahvalde caizdir. Buna mukabil bir ders takriri veyahut bir konferans mevzuubahs olduğu zaman caiz değildir.

c) Müellif, gramofon plâkları vücade getirmek zımındaki izin ve müsaadeyi muayyen bir şahsa ita ederse, mezkûr müsaadeyi aynı zamanda bir başka şahsa dahi vermeğe mecbur değildir. Kanun ne mecburî müsaade, ne de bir ruhsat mecburiyeti tanımaktadır.

d) Müellif, gramofon plâkları vücade getirmek zımındaki izin ve müsaadeyi muayyen bir şahsa ita ederse, müellifin, gramofon plâkları imal etmek hakkını diğer şahıslara da tevcih ve tahsis etmeye salâhiyettar olup olmadığı ciheti verilen izin ve müsaadenin muhtevasına tâbidir. Şüphe halinde bu gibi ahvalde neşir mukavelesi hakkında cari ahkâmın kıyas tarikile tatbiki mümkündür.

e) Muhtevası telif kanununca himaye edilmiş bir plâğın radyo ile neşri, telif hukukunca himaye edilmiş bir eserin yayımı demektir ve eserin bu şekilde neşri müellifin müsaadesi olmaksızın esas itibarile gayri caizdir. Maamafih müellif, gramofon plâkları imali zımındaki müsaadenin itasında radyo ile neşir hakkını plâk âmiline terk etmişse, plâk âmilinin müsaadesi muktazidir. Her iki halde de, hüsnü niyete mugayir olduğu takdirde, müsaadenin verilmemesi gayri caizdir. (Medenî Kan. Mad. 2). Binaenaleyh müellif, eserin radyo ile neşredilmesile, manevî menafii bakımından rencide edilmediği ve radyo müessesesi, mutad veyahut münasip bir ücret te-

diyesini taahhut ettiği takdirde müellifçe piyasaya çıkarılmış bir plâkın radyo ile neşrine mâni olmak, hakkın aşikâr surette suiistimali, mânâsını tazammun eder. Ve böyle bir tarzı hareket için herhangi bir hukukî himaye talep edilemez.

Yukarıdaki izahat, sadece güftesiz besteleri neşreden plâklar hakkında cari değildir. Operalar müstesna olmak üzere musiki eserlerinin alenen temsili, müelliflerinin izin ve müsaadesi olmaksızın caiz olduğundan, munhasıran müzik plâklarının müellifin sureti mahsusada izin ve müsaadesine lüzum olmaksızın radyo ile neşrine de caiz nazariyle bakılmalıdır.

f) Bir plâğın doldurulmasına iştirak eden sanatkâr herhangi bir telif hakkı himayesinden istifade etmez. Onun, icraî mahiyette olan başarısı verilecek ücretle tatmin edilir.

g) Plâk âmîlinin telif hakkı bakımından salâhiyetleri şüpheli ve müphemdir. Borçlar Kanununun, neşir mukavelesinin ifası için muktazi olan vüs'at ve müddet dahilinde olmak üzere müellifin hukunun naşire devredilmesini âmir 373 üncü maddesinin kıyas tarîkile tatbiki, menfaatler vaziyetindeki müşabehetten ötürü, muvafık olur. Herhalde plâk âmîli, plâklarını taklid eden, rakiplerine karşı, gayri kanunî rekabet bakımından harekete geçebilir.

II. — Sair mihanikî âletler

Bu hususta ahkâmı mahsusa yoktur. Maamafih kanunun ihtiva ettiği mânâdan, diğer mihanikî musiki âletlerinin dahi sadece tek-sir vasıtaları addedilmek icap ettiği neticesi istihraç edilmek lâzım gelir. Şöyle ki delikler açmak, başkî ile tazyik etmek, (bir üstüvane üzerine) muayyen bir tertip üzere küçük çiviler dizmek suretile veyahut buna benzer bir teknik vasıta ile ilmî, edebî bir eserin veyahut bir musiki eserinin nakil ve neşrini temin eden şahıs, herhangi bir telif hakkı ihraz etmez. Daha ziyade gramofon plâkları hakkında söylenen şeyler, kıyas tarîkile tatbik olunur.

Mimarî eserler:

a) Telif hakkı kanununca himaye edilen fikrî eserler sırasına «mimarî eserler» dahil değildir. Telif hakkı kanunu sadece «mimarî musattahat ve mücessemat» yani mimarî eserlere mütaallik plânları, maketleri, bina krokilerini ve emsalini himaye eder; fakat biz-zat mimarî eserler bu himayeden istifade etmezler. Bu telâkkiden, bir mimarî eserin fotoğrafla tesbit edilmesinin ve yahut tersim et-

mek suretile resminin yapılmasının ve bu gibi resimlerin teksirinin de, tıpkı bir mimarî eserin, plânlarından ve modellerinden suiistimal derecesinde istifade etmeksizin, örnek ittihaz edilmesi suretile bina yapılmasında olduğu gibi telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil etmediği neticesi istihraç edilir. Buna rağmen mimara, bizzat mimarî eser üzerinde de, medenî kanununun 24 cü maddesinin ifade ettiği manâda olmak üzere müellife ait bir şahsiyet hakkı, yâni müellifin ismini tasriha, telvis ve hakaret âmiz tecavüzlerden himayeye matuf bir hak, tanınmalıdır.

Mimar, eserinin suiistimal mahiyetinde olan takliden inşasına karşı kendini sadece borçlar kanununun 48 inci maddesine tevfikân gayrı kanunî rekabet bakımından koruyabilir.

b) Mimarî eserlere mütaallik plânlar, krokiler ve maketler bakımından, telif hakkı kanununun edebî ve ilmî eserler hakkındaki umumî hükümleri caridir. Şu farkla ki, burada himaye müddeti 30 sene olmayup sadece müellifin ölümünden itibaren 18 senedir. (Telif Hakkı Kanununun 17 inci maddesi). Hususiyle bu gibi plânların ve maketlerin fotoğrafla tesbiti veyahut başka suretle teksiri, telif hakkı kanununun 29 cu maddesinin ifade ettiği manâda olmak üzere telif hakkına vaki cezayı mucip bir tecavüz teşkil etmektedir.

c) Ecnebi mimarlar, Türkiyede hiç bir tahdide maruz kalmaksızın çalışmaya mezdurlar. Ve Türkiyede inşa edilen mimarî eserler bakımından, Türk mimarlarının istifade ettikleri himayeden daha geniş bir himayeye mazhar değildirlir. Yâni yaptıkları bina plânları, krokiler ve maketler için tam telif hakkı himayesinden ve bizzat mimarî eser hakkında ise ancak müellife ait şahsiyet hakları himayesinden istifade ederler. Ecnebi mimarların Türkiye haricinde bulunan mimarî eserleri için, Türkiye dahilinde ne dereceye kadar telif hakkı himayesi talep edebilecekleri ciheti, Türkiye (Bern) anlaşmasına hukukan muteber bir şekilde iştirak etmemiş olduğundan, Türkiyenin diğer Devletlerle akdetmiş olduğu anlaşmalar ahkâmına göre taayyün eder;

Miras hükümleri: bak «Müellifin ölümü»

Moda eserleri (Elbise modelleri):

Telif hakkı kanunu, moda eserleri üzerinde bir telif hakkı imkânına mütedair herhangi bir hükmü ihtiva etmemektedir. Mamefih moda resim ve nümuneleri hususî evsafı haiz bir fikir mahsulü

adedildikleri nispette, tıpkı telif hakkı kanununun ikinci maddesinde sarahaten himaye mevzuu olarak tavsif edilen plânlar ve haritalar gibi telif hakkı himayesi talep edebilirler. Türkiyede faydalı model ve nümune himayesi hali hazırda daha mevcut değildir. Sınai Mülkiyete mütaallik bir kanunun ön projesinde faydalı nümune ve modellerin himayesi sarahaten düşünülmüştür.

Muahedeler:

Türkiyenin Fransa ile akdetmiş olduğu 29/ Ağustos/1929 tarihli Ticaret muahedesi (1670 No. lu ve 31/Mayıs/1930 tarihli, mezkûr muahedenin tasdikine mütedair kanun) ve Türkiyenin Almanya ile akdetmiş olduğu 26/Mayıs/1930 tarihli ticaret muahedesi (1689 No. lu ve 7/Haziran/1930 tarihli, mezkûr muahedenin tasdikine dair kanun), âkit tarafların, edebî ve bediî eserler müelliflerinin haklarını ülkelerinde himaye için, mütekabil münasebetlerinde 9/Eylül/1886 tarihinde (BERN) de imzalanıp 15/teşrinisani/1908 tarihinde tâdil edilmiş bulunan beynelmilel anlaşma ile (BERN) de tanzim edilen 20/Mart/ 1914 tarihli munzam protokolu, tatbik etmeyi taahhüt ettikleri şeklinde sarahaten aynı meali taşıyan bir hükmü ihtiva etmektedirler. (Mad. 14 ve Mad. 6).

Bundan maada her iki ticaret muahedesine müteallik munzam protokolde, Fransa ve Almanyanın, Türkiyenin şimdilik (elân) daha kendi lehine mahfuz bulundurmakta olduğu «Türkçeye tercüme» hakkı bakımından, BERN anlaşmasının tatbikini iki senelik bir müddetle isteyemeyecekleri beyan edilmektedir. Bu iki senelik zaman, bundan bir müddet evvel munkazî olmuştur. Alman Hükûmeti, Almanca eserlerin Türkçeye tercümesine, müellifin, tercüme salâhiyetini bahşeden izni alınmak şartıyla, ivazsız olarak müsaade edildiğini beyan etmiştir.

Türkiye ve Almanya arasındaki ticaret muahedesinin müddeti 1939/Ağustosunda bitmiş olup bu güne kadar temdit edilmemiştir. Türk - Fransız ticaret muahedesi de müddetini doldurmuştu; fakat 6/Ağustos/1935 tarihli (Modus vivendi) mezkûr muahedenin yerine kaim olmuştur. Bu (Modus vivendi), telif hakkına mütaallik hükmün meriyetinin devamını sarahaten beyan etmektedir. Modus vivendi 1/Eylül/1940 tarihine kadar uzatılmıştır. (4329 No. lu ve 6/Teşrinievvel/1939 tarihli Resmî Gazeteye müracaat).

Musiki cemiyetleri:

Telif hakkı kanununun 11 inci maddesi mucibince, herhangi bir

kazanç gayesi takip etmeksizin, mektepler veyahut cemiyetler tarafından tertip edilen müsamerelerde tiyatro piyeslerinin ve operalarının temsili telif hakkına vaki bir tecavüz değildir. Sair neviden musiki eserlerinin çalınması da, kanuna göre, telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil etmez. («Besteler» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Musiki eserleri: bak «Besteler».

Musiki meşkleri:

Bu hususta ahkâmı mahsusa yoktur. Burada mektep kitapları hakkındaki ahkâmın aynı cârîdir. (Bu başlığı taşıyan fıkraya mürac.).

Mücbir sebepler:

İnsanların müessir olmadığı tabii hâdiselerin (mücbir sebeplerin) telif hakkına mütaallik mukaveleler üzerindeki tesiri sadece neşir mukavelesinde sarahaten tanzim edilmiştir. Borçlar Kanununun 384 cü maddesi mücibince, müellif eserin ikmalinden evvel ölür ve yahut eserin ikmal iktidarından veya sun'u taksiri olmaksızın, ikmal imkânından mahrum olursa, neşir mukavelesi muntafi olur. Yalnız hâkim, mümkün ve munsif olduğu takdirde, müstesna olarak neşir münasebetinin devamını tensip edebilir. Diğer cihetlerden borcun edasının ademi imkânı hakkındaki umumî hükümler cârîdir.

Mücevherat:

Mücevherat üzerinde yapılan san'atkârane işlemler, hususiyeti haiz eser (plâstik, yarım plâstik, şekil, gravür) addedildiği hallerde umumî hükümler caridir. Bu kabil işlemler yalnız küçük el san'atına mütaallik nümune teşkil ettikleri takdirde, halihazırda bir himaye mevcut değildir. Sinaî mülkiyet hakkında hazırlanmakta olan kanun, Parisde yapılan Ünyon mukavelesine uygun olarak nümune ve model himayesi hakkında hükümler ihtiva etmektedir.

Müdafaaname: bak «İddia ve müdafaaname».

Müellif:

«Müellif» mefhumu, kanunda vâzıhan izah edilmemiştir. Telif hakkı kanununun (1) inci maddesi sadece, her türlü fikir ve kalem mahsulleri üzerinde, müellifinin, «telif hakkı» diye anılan bir tasarruf hakkına sahip olduğunu tasrih etmektedir. Bundan, esas itibariyle bir fikrî eseri vücade getiren kimsenin, müellif vasfını haiz oldu-

ğu anlaşılır. Bir tercüme-yi vücade getiren kimse, kanun tarafından müellif olarak değil, mütercim olarak tevsim edilmiştir. (Telif. Hak. Kan. Mad. 14).

Bir eser, müteaddit kimseler tarafından müştereken vücade getirilirse, akdî bir anlaşmanın ademi mevcudiyeti halinde, telif hakkı, hepsine mütesaviyen aittir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 16).

Resmî daireler veyahut resmen tanınmış cemiyetler tarafından herhangi bir müellifin ismi zikredilmeksizin neşredilen eserler üzerindeki telif hakkı, resmî daireye veya cemiyete aittir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 15).

Bir veyahut müteaddit müellifler, bir üçüncü şahıs tarafından kendilerine gösterilen plân dairesinde, bir eser vücade getirmeği taahhüd ederlerse eser üzerindeki telif hakkı üçüncü şahsa aittir. (Borç. Kanununun (385) inci maddesinin neşir mukavelesi hakkında merî hükümlerinin geniş surette tefsiri). Temelli müstahdem kimseler tarafından Patronlarının nam ve hesabına vücade getirilen eserlerin mevzubahs olduğu ahvalde de hukukî vaziyet yukarıdakine müşabihtir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 27). (Son olarak zikredilen hallere müteallik hususiyetler hakkında «Anonim eserler» «Hük-mî şahıslar» ve «Müstahdem» başlıklarını taşıyan fıkralara müracaat.).

Müellifin ehliyeti. (Telif ehliyeti):

Herkes hukukî ehliyeti haizdir. Hakları istimal ehliyetini, reşit ve mümeyyiz olanlar haizdir. On sekiz yaşını bitirmiş olan herkes reşittir. Evlenme, kişiyi reşit kılar. On beş yaşını bitirmiş olan herkes, kendisinin muvafakati ve ebeveyninin rızasıyla mahkemece reşit kılınabilir.

Temyiz kudretinden mahrum olan kimseler veyahut gayri reşit olan veya hacr altına alınmış bulunan kimseler, hakları istimal ehliyetinden mahrumdurlar. Yaş küçüklüğü dolayısıyla veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı yahut sarhoşluk ve bunlara benzer sebeplerden birile makul surette hareket etmek iktidarından mahrum olmayan herkes mümeyyizdir. Hacır sebepleri; akıl hastalığı ve akıl zayıflığı, israf, ayyaşlık, sefihane bir hayat sürme, idare suiistimali (kötü idare), ve bir sene ve daha fazla müddetle hapse mahkûmiyet ten ibarettir.

Temyiz kudretini haiz gayri reşit olan veyahut hacr altına alınmış bulunan kimseler, ancak kanunî mümessillerinin rızasıyla taahhüt altına girebilirler. Mezkûr rıza ve muvafakate muhtaç olmak-

sızın, ancak ivazsız iktisapta ve münhasıran şahsa merbut hakları istimal etmek imkânına sahiptirler. Bu gibiler, haksız fiillerden dolayı zarar tazmini ile mükelleftirler. (Medenî Kanun Mad. 8 ilâ 16, 354 ilâ 357).

Temyiz kudretini haiz olan ve onbeş yaşını dolduran bir kimse, kanunî takyidat ve merasime riayet şartile, mameleki üzerinde ölüme bağlı tasarrufta bulunmaya salâhiyettardır. Fakat miras mukavelesi akti için miras bırakanın reşit olması muktazidir. (Medenî Kan. Mad. 449, 450).

Yukardaki izahattan, temyiz kudretine sahip olmayan kimselerin telif hakkına mütaallik hak ve salâhiyetleri istimal edemeyecekleri istidlâl edilir. Temyiz kudretini haiz olup gayri reşit veyahut mahcur şahıslar, şahsiyet hakkı karakterini taşıyan telif hakkına mütaallik salâhiyetleri istimal edebilirler. Buna mukabil bu gibi kimseler, malî mahiyette olan telif hak ve salâhiyetleri üzerindeki muamele ve tasarruflarında kanunî mümessillerinin izin ve müsaadelelerine muhtaçtırlar.

Müellifin ölümü:

1. — Telif Hakkı Kanununun 6 cı maddesi mucibince telif hakkı, müellifin ölümünden kanunî himaye müddetinin inkizasına kadar evvelâ fûruuna ve eşine, sonra ana ve babasına ve nihayet torunlarına, mütesaviyen aittir. Bu hükmün mânâ ve ehemmiyeti bilhassa İsviçre miras hukukunun 1926 senesinde vukubulan kabulü hâdisesi göz önünde tutulursa, pek şüphelidir:

a) Bu hüküm, mirasçılardan kanunî sırasını âmir bulunduğu nisbette, Medenî Kanunun 439 cu ilâ 448 inci maddelerince hükümden düşürülmüş bulunmaktadır. Aynı şey, «mütesavi» hisselerle müteallik hüküm hakkında caridir. Bu hususlar Medenî Kanunun hükümlerine tâbidir.

b) Eski miras hukuku sadece kanunî mirasçılığı tanıyordu. Mensup mirasçılık tanımıyordu. Yeni Miras Hukuku, miras bırakan, kendisine en yakın olan hısımlarının mahfuz hisselerine taallük eden talep hakları müstesna olmak üzere, tam bir tasarruf serbestisi bahşetmektedir. (Medenî Kan. Mad. 452 v. m.). Telif Hakkı Kanununun 6 cı maddesi ölüme bağlı tasarrufa müteallik bir memnuiyeti ihtiva ediyorsa bu memnuiyet de bertaraf edilmiş telâkki edilmelidir.

c) Buna nazaran bu gün telif hakkı kanununun 6 ıncı maddesinin mânası ancak şu olabilir: Telif hakkı üzerindeki ölüme bağlı

tasarruflar, kanunda tâdat edilmiş bulunan sınıfa (zümreye) mensup olan aile efradı lehine yapıldıkları takdirde muteberdir. Tasarruf serbestisinin bu şekilde tahdidi, yeni miras hukukunun esas prensipleriyle kabili telif addedilebilir, ve, telif hakkının ihtiva ettiği bariz şahsiyet haklarına müteallik unsurlar bakımından, muhik gösterilebilir. Fakat bu tarzı telâkkinin telif hakkı kanununun 6 cı maddesinde mezkûr şahıslardan hiç birinin mevcut olmaması veyahut tekml mirasa müstahik kimselerin mirası reddetmeleri halinde, telif hakkının hiç bir mirasçı bulamayacağı neticesine varması icabederdi. Telif hakkı kanununun 17 inci maddesince sarahaten düşünülmüş olan şu «varissiz tereke» meselesi, bu gün carî «umumî istihlâf» prensibine ve Kanunu Medenin 443 inci maddesine tevfikân Devletın kanunî miras hakkına muhaliftir. Bu sebepten dolayı telif hakkı kanununun 6 cı maddesinin, bu gün sadece telif hakkının kabili tevarüs oluşunu sarahaten tesbit ve tesis etmekten ve fakat miras hukukile alâkadar diğer hükümlerinin mülga addedilmekten başka bir mânası yoktur. Bundan başka telif hakkı kanununun 17 inci maddesinin miras hukukile alâkadar hükümlerine de lâğvedilmiş nazarile bakmak icabeder.

II. — Müsterek müelliflerden biri ölürse, telif hakkı kanununun 16 cı maddesine tevfikân eserin, ölümün vukubulduğu güne kadar intişar etmiş bulunan kısımları ve tab'a hazır manüskri üzerindeki istifade hakları terekeye intikal eder. (Teferruat hakkında «Müstereken vücude getirilen eserler» başlığını taşıyan fıkraya müracaat).

Mülâkatlar:

Bu hususta sarîh hükümler yoktur. Gazete makaleleri hakkındaki hükümlerin kıyas tarikiyle tatbiki muhik addedilemez.

Mülâkatı yapan kimse, kendisiyle mülâkat yapan kimsenin beyanatını müsaadesi olmaksızın veyahut arzusu hilâfına veya yanlış veyahut sui tefehhümü mucip olacak bir şekilde mevkii aleniyete vaz'ederse, kendisiyle, Medenî Kanunun 24 cü, Borçlar Kanununun 41 ve 49 uncu maddelerine tevfikân, mezkûr fiilin yapılmasını, teca-vüzün bertaraf edilmesini, maddi ve manevî zararın tazminini dava edebilir.

Müstakbel eserler:

Neşir mukaveleleri, gerek halen vücude getirilmiş ve ikmal edilmiş bulunan eserler, gerek ileride vücude getirilecek eserler hakkında

kanunen muteber olarak akte diledikleri. Bu keyfiyet, vazihan, Borçlar Kanununun (372) inci maddesinde verilen neşir mukavelesi tarifinden olduğu gibi, Borçlar Kanununun, müellifin eserin ikmalinden evvel ölmesi veyahut eseri ikmal etmek hususunda matlup iktidardan veyahut imkândan mahrum olması gibi ahval hakkında vaz'edilmiş bulunan (384) üncü maddesinden de istidlâl edilmektedir. İleride vücade getirilecek bir eserin filme alınması hakkının devrine, ileride telif edilecek bir tiyatro piyesinin ilk temsil hakkının bahşedilmesine ve emsaline dahi, kıyas tarikiyle, caiz nazarile bakmanın hiç bir mahzuru yoktur.

Mamafih tekmil ileride vücade getirilecek eserlerden veyahut bu kabil eserlerin muayyen bir nev'iden istifadeye ma'tuf imtiyaz haklarının devri hakkındaki mukavelelere, halin icabına göre müellifin şahsî hürriyetine karşı aykırı bir hareket teşkil ettikleri takdirde, Kanunu Medenin (23) üncü maddesi mucibince batıl nazarile bakmak icabeder. Mamafih bu kabil mukaveleler, müellifin diğer tarafın tamamen hüküm ve nüfuzu altına girmesine mâni olan feshi mukavele veya mukaveleden vaz geçme kayıtları sarahaten düşünülmüşse, muteber addedilebilirler. Bundan dolayı gazetelerde ve mecmualarda çalışan muharrirlerin ve san'atkârların ileride vücade getirilecek tekmil eserlerinin gazeteye devri hakkındaki mukavelelere de caiz nazarile bakmak icabeder. Çünkü bu kabil eşhasın hizmet mukaveleleri, kanunun âmir hükümüne göre, kabili fesihdir. (Borçlar Kanununun (340) inci maddesile 28.6.38 tarihli Basım Birliği kanununun (27) inci ve (28) inci maddelerine mürac.),

İleride vücade getirilecek eserlerden istifadeye ma'tuf imtiyaz haklarının devri hakkındaki mukavelelerin tevlit ettikleri tesirat *aynî* mahiyette olmayup sırf Borçlar Hukukunu alâkadar eder mahiyettedir. Bu keyfiyet, her türlü şüpheden âri olarak, Borçlar Kanununun (373) üncü maddesinin ikinci ve üçüncü kaziyelerinden sudur etmektedir. Buna göre eseri neşrettiren kimsenin, mukavelelenin akdi esnasında eseri neşre vermeye salâhiyettar olduğu ve, eser himayeye ehil olduğu takdirde, üzerinde telif hakkını haiz bulunduğu cihetlerinden dolayı nâşire karşı mütekeffildir. Eser, daha evvel tamamen veya kısmen bir üçüncü şahsa neşredilmek üzere terk ve devir edilmişse, eseri neşrettiren kimse, nâşire neşir mukavelesinin akdinden evvel keyfiyeti bildirmekle mükelleftir. Binaenaleyh ileride vücade getirilecek eserlerden istifadeye ma'tuf imtiyaz haklarının terk ve devri meselesi, âkit zamanında mevcup olmayup tes-

lim vaktinde tedarik ve ihzarı kabil olan eşyanın satışı hakkındaki mukavelelere kıyasen hal ve tesviye edilir.

Müstahdemler:

Telif hakkı kanununun 27 inci maddesi mucibince, bir başkasının nam ve hesabına çalışan muharrir ve san'atkârın, ayrıca mukavele edilmedikçe, telif hakkını patronuna devrettiği kabul edilir. Demek ki, vazı kanunun kabul ettiği kanaata göre, bu gibi ahvalde telif hakkı müstahdemin şahsında «aslı» bir şekilde teessüs ve badehu otomatik olarak patrona intikal eder. Bu intikalin tarihini (yani telif hakkının ne zaman intikal ettiği tarih) kanundan istihraç etmek mümkün değildir. Bundan başka, kimin, müellif olarak hakkı telif siciline kaydedilmesi icabettiği ciheti de kabili istidlâl değildir. Bu gibi hallerde, «telif hakkının bey'i» gibi kanunî bir farziye, pratik bakımdan, hiç nazarı itibare alınmamaktadır. Bilâkis daha ziyade, sanki telif hakkı daha bidayette aslen patronun şahsında teessüs etmiş gibi hareket edilmektedir. Yalnız Patron, müellif olarak, sicile kaydedilmektedir. Ve yalnız patrona göre himaye müddetinin devamı tayin ve tesbit edilmektedir.

Müstakil eserler:

Himaye edilmiş bir eserin yeni orijinal ve müstakil bir eserin vücade getirilmesinde kullanılması câiz olduğu hakkında kanunda sarahat yoktur. Mamafih tatbikatta, müellifinin izin ve müsaadesi olmaksızın himaye edilmiş bir eserin mutat haddi aşan işlenmesinin (adaptasyonun) bile câiz olduğu kabul ve buna tahammül edildiği nazarı itibare alınacak olursa, mevzubahs şekilde «yeni müstakil bir eser vücade getirmek» keyfiyeti hakkında (mehazir) dermeyanı da o nisbette azalır. («Adaptasyon» ve «Orijinal eserler» başlıklarını taşıyan fıkralara mürac.).

Müstehcen eserler:

I. — Telif hakkı kanununun üçüncü maddesi mucibince, eserin tab'ı, neşir, piyasada sürümünün temin, tercüme veyahut başka şekle ifrağ edilip edilmemesi hakkında bir hüküm vermek salâhiyeti müellife mahfuz bir iştir. Her kim müellifin rıza ve muvafakati olmaksızın yukarıda tadat edilen fiillerden birini işlerse, müellifin şahsiyet sahasına bir tecavüzde bulunmuş ve bu suretle müellife tanınmış olan vücade getirdiği eser üzerindeki telif hakkını ihlâl etmiş olur. Eser, müellifin şahsi sahasından dışarı çıkmadıkça, Hu-

kuk nizamı eserin muhtevasıle bir gûnâ alâkadar değildir. Gaye, şekil veya muhteva itibarile gayrı ahlâkî veya gayri kanunî olan eserler dahi müellifinin şahsî ve mahrem sahası dışına çıkmadıkça, yukarıda izah edilen manâda olmak üzere telif hakkından istifade ederler. Vazii kanun ancak, bu gibi eserler müellifin şahsî (mahremiyet) sahasını, kendi (müellifin) ihtiyarile terkedip aleniyete çıktıkları andan itibaren müdahale eder ve bu eserlerin, müelliflerinin mahremiyet sahası haricinde dahi telif hakkı himayesi talep edebilip edemeyecekleri ve ne dereceye kadar edebilecekleri cihetini tayin eder.

II. — Ceza Kanununun 426 ilâ 428 inci maddeleri müstehcen eserler hakkında atideki hükümleri ihtiva etmektedir:

a) 426 inci madde: — «müstehcen ve hayasızca yazılmış her nevi kitap, gazete, risale, mecmua, varaka, makale ve ilânları veya bu kabil resimleri, tasvirleri, fotoğrafları, sinema şeritlerini yahut diğer eşyayı teşhir veya bu kabil asâr ve mevzuatı tiyatro veya sinemalarda ve saire umumî mahallerde temsil veya gerek bunları, gerek bu kabil gramofon plâklarını bilerek tevzi veya furuht edenler ve ettirenler yahut ticaret veya tevzi yahut teşhir kasdiyle ter-sim, tasvir, hâk, imal ve tabı veya teksir ve gramofon plâklarını im-lâ eden veya ettirenler yahut idhal ve ihraç ve Türkiye dahilinde bir mahalden diğer mahalle nakleden ve ettirenler ve bunlar üzerinde her ne suretle olursa olsun muamelede bulunanlar veya bunların ticaretini kolaylaştırmak kasdiyle bu fiilleri icra edenler veya bu kabil evrak ve eşyanın gerek bilvasıta gerek bilâ vasıta ne suretle tedarik edilebileceğini herhangi şekilde olursa olsun ilân eden veya bildirenler, ve umumî mahallerde bu kabil hitabeleri irad edenler bir aydan iki seneye kadar hapsolunur ve on beş liradan beş yüz liraya kadar ağır cezayı nakdî ile cezalandırılır». Mezkûr evrak ve eşya musadere ve imha olunur. (Ceza Kan. Mad. 427 fıkra 2).

b) Madde 427, fıkra 1: (426) inci maddenin hükümleri, «neşir veya tevzi edilmek üzere müstehcen ve hayasızca kitap, makale, varaka ve ilân yapanlar ile bu kabil makale, yazı ve resimleri ihtiva eden gazete ve mecmua müdürü mes'ulleri hakında da» tatbik olunur. Mezkûr evrak ve eşya musadere ve imha olunur.

c) Madde 428 : Müstehcen ve hayasızca yapılmış şarkıları alenen teganni edenler ve bu kabil gramofon plâklarını çalanlar... bir aydan altı aya kadar hapsolunur ve kendilerinden otuz liradan elli liraya kadar ağır para cezası alınır.

III. — Ceza Kanununun yukarıda mezkûr hükümleri, matbuat kanununun 31 inci maddesile ehemmiyetli bir tesfire uğrarlar. Buna göre, (426) inci ve (427) inci maddelere tefhikan müstehcen olarak tavsif edilen maddeler halkın âr ve hayâ duygularını inciten ve ayıp sayılan şeylerdir. Bu tarifin şümulüne giren bir san'at ve ilim eseri, alâkadarlarının istifadesi için neşredilir ve bu keyfiyet ahvali zahiriyyeden, bilhassa eserin mevzu, şekil, neşir vasıta ve mahallinin nev'i ve cinsi arasındaki münasebet karinelerinden anlaşılırsa, müstehcen sayılmaz.

IV. — Matbuat kanunu mucibince aşağıdaki hususatı neşri menedilmiştir:

a) (35) inci maddenin (E) fıkrası mucibince «münderecatı âdâp ve ahlâka dokunabilen Tıbbî adli raporlarının neşri yasaktır.» Bu memnuiyete muhalif hareket edenlerden (20) liradan (200) liraya kadar hafif para cezası alınır.

b) 37 inci madde mucibince: «..... Halkın ahlâkî duygularına dokunabilen hakikî veya muhayyel surette haydutluk, hırsızlık veya diğer cinayetlerin icrasına veya bunları yapanların hayatı ve hareketlerine imtisale heves uyandırabilecek mahiyetteki matbualar neşri memnudur.» (Matbuat Kanununun tazammun ettiği manâda «matbua» ve «neşir» mefhumları hakkında «Sansür» başlığını taşıyan fıkra mürac.).

«Bu memnuiyete muhalif hareket edenler bir seneye kadar hapis ve (200) liraya kadar ağır para cezasile cezalandırılırlar». «Tekerrürü halinde bu cezalar iki misli olarak verilir». Fakat Türk ve Ecnebî müelliflerin ilmi, edebî ve felsefî eserleri yukarıda mezkûr memnuiyet ve ceza tehdidinin dairei şümuline girmez.

c) (41) inci madde mucibince: «Aile mevcudiyetini ve aile kurmak esasını sarsacak ve kadınlığı ana olmak hususundaki fikrî temayülünü zayıflatacak mahiyette her türlü neşriyat yasaktır. Hılâfına hareket edenlere bir aydan bir seneye kadar hapis cezası verilir».

V. — Adaba *münâfi* müstehcen resimleri havî neşriyat Cümhuriyet Müddeiumumilerinin emrile toplattırılabilir. (Matbuat Kanununun (52) inci maddesi).

VI. — Lâtince (II) den (V) şe kadar olan fıkralarda verilen izahattan şu netice istihraç edilir:

Müellfin mahremiyet sahasından dışarı çıktıktan sonra dahi:

a) Mündericatı cinayetlere, cânilere mûtaallik olsalar bile, ilmi, edebî kıymeti haiz ve felsefî eserler,

b) Mahdut bir alâkadarlar muhitine tahsis edildikleri takdirde, müstehcen ve hayasız şeylere mütaallik san'at ve ilim eserleri, tıpkı sair eserler gibi, tam bir telif hakkı himayesinden istifade ederler.

VII. — Her kim satılmak, dağıtılmak veyahut teşhir edilmek üzere müstehcen ve hayasız resimler, fotoğraflar ve gramofon plâkaları imâl, tabı veyahut teksir ederse veyahut bu gibi ef'ali yaptırırsa, bu kabil eserler bakımından, bunlar daha müellifin mahremiyet sahasını terketmemiş olsalar bile, herhangi bir telif hakkı himayesinden istifade etmezler. (Kayıt ve tescil hakkında «Formalitetler» başlığını taşıyan fıkraya mürac.)

VIII Vakiâ müstehcen addedilmemekle beraber (18)yaşından aşağı olan çocuklar üzerinde zararlı tesirler yapmaları melhuz olan kitaplar, mecmualar, resimler, cüz'ler ve mümasil neşriyat 1117 No. lu ve 21/Haziran/1927 tarihli kanun mucibince, satış ve tasarruf bakımından muayyen bir takım takyidata tâbidirler. Bu kabil eserler ecnebî memleketlerde vücade getirilip memlekete idhal edilmiş olsalar bile yine aynı takyidata tâbidirler. Fikrî, içtimâî, ilmî ve bedîî bir kıymeti haiz olan eserler kanunun hükümlerinden müstesnadır. Kanunda tadat edilen şeraitin herhangi bir esere tetabuk edip etmediği ciheti Maarif Vekâleti nezdinde teşekkül eden bir ehli vukuf komisyonu tarafından tesbit edilir. Bu heyet, ya re'sen veyahut resmî veya nim resmî makamların müracaat ve talebi üzerine faaliyete geçer. Gençlik için tehlikeli oldukları komisyonun ekseriyeti arâ ile verdiği karar neticesinde tebeyyün eden eserlerin isimleri salâhiyettar Müddeiumumiliklere ve müelliflere ihbarı keyfiyet zımında bildirilir. Bu karara karşı, bir ay zarfında Şurayı Devletin heyeti umumiyesi nezdinde, itiraz câizdir. İtiraz taliki bir hüküm ifade etmez. Gazeteler ve mecmualar, bir eserin muayeneye tâbi olup olmadığı veyahut gençlik için tehlikeli olduğuna karar verilmiş olup olmadığı hakkında haberler neşretmekten menedilmişlerdir. Gençlik için tehlikeli olduklarına karar verilen eserler açık satış yerlerinde ve seyyar satış suretiyle satılamazlar, vitrinlerde teşhir edilemezler, gazeteler, el ilânları veyahut radyo ilânları vasıtasıyla veyahut sair şekilde reklâmları yapılarak arzedilemezler; bundan başka küçüklere kitapçılar tarafından gösterilemedikleri gibi herhangi bir şekilde de mekteplere idhal edilemezler. Bu takyidat yevmî gazeteler ve mecmualar hakkında, bir gazetede çıkan yazının gençlik için tehlikeli addedildiği hakkındaki kararın tebliğinden itibaren altı aylık bir müddet için müteberdir. Mamafih bir ga-

zete ve yahut mecmuaya karşı bu kabil bir karar, ancak, gençlik için tehlikeli addedilen bir yazının neşrinden dolayı evvelce bir kerre Maarif Vekâletince ihtarda bulunulmuş olduğu takdirde,, ittihaz edilebilir. Maarif Vekâletinin mürakabesini kolaylaştırmak üzere, Türkiyede tabı veya neşredilen tekmil eserlerden, mecmualardan ve risalelerden ikişer nüsha, yirmi beş liraya kadar hafif bir para cezasından içtinap için, mahallî Maarif İdarelerine teslim edilmelidir. Bu teslim mecburiyeti, Matbuat Kanununa, Telif Hakkı Kanununa ve 2527 No. lu kanuna uygun olan teslim mecburiyetinin yanında ayrıca müstakillen mer'idir. («Formaliteler» başlığını taşıyan fıkraya müracaat).

Gençlik için tehlikeli olduklarına karar verilen eserlerin müellifleri halen ellerinde bulunan nüshalara «tahdidata tâbidir» damgasını vurmağa mecburdurlar. Bunu yapmamak, yani kanunun ihtiva ettiği bu mecburiyeti yerine getirmemek, 100 liraya kadar para cezası ile yahut üç aya kadar hapis cezası ile, tekerrür halinde de her iki ceza ile tecziyeyi intaç eder. Aynı ceza, bilerek bu kabil yazıları damgasız neşreden veyahut sair surette satışa çıkaran veyahut kanuna göre menedilmiş olan sair ef'ali icra eden kimseler, aynı cezaya çarpılırlar.

IX — Türkiye, gayri ahlâki ve müstehcen neşriyat üzerinde muamelelerin men'ine mütedair Beynelmilel anlaşmayı tasdik etmiştir. (886 No. lu ve 1/Haziran/1926 tarihli kanun).

Müsveddeler: bak «Manüskriler».

Müşterek eserler (muhtelif ve müteaddit yazıları muhtevi toplu eserler):

Müteaddit müelliflerin müstakil yazıları (makaleleri, etüdləri) müttehit bir eser halinde bir araya toplanıp neşredilirse, bir «müşterek eser» mevcuttur. Telif hakkı kanunu müşterek eserler hakkında ahkâmı mahsusayı ihtiva etmemektedir. Mamafih Borçlar Kanununun neşir mukavelesi hakkındaki ahkâmından mesnet ittihaz edebileceğimiz bazı noktalar istihraç edilebilir.

Borçlar Kanununun (374) üncü maddesinde, bir kül olarak müşterek eserle münferit yazılar (yani müşterek eserin ihtiva ettiği yazılar) arasında bir tefrik yapılmakta ve ne gibi şerait tahtında bir müşterek eserdeki yazının müellifi tarafından tekrar neşredilmesinin caiz olduğu tesbit edilmektedir. Bundan, vazı kanunun, gerek bir kül teşkil eden müşterek eseri, gerek mezkûr eseri teşkil eden

münferit yazıları ayrı ayrı telif hakkı himayesine mazhar addedeceği anlaşılır. Telif hakkı kanunu mucibince, müellif olarak gösterilen kimse, sahibi eser addedildiğinden bir müşterek eserin sadece nâşirin ismile mi intişar ettiği, yoksa her yazı ayrı ayrı müellifinin ismini mi taşıdığı cihetinden bir tefrik yapılmalıdır.

Eğer müteaddit müellifler, nâşirin tayin eylediği bir plâna göre, bir eser telif eylemeği taahhüt ederler ve yazılarının kendi isimleriyle gösterilmesinden feragat ederlerse, telif hakkı nâşire aittir. (Borçlar Kan. 385 inci, Telif Hakkı Kan. 15, 27 ve 41 inci maddelerine kıyasen). Bilâhare müellifin isminin Telif hakkı kanununun 41 inci maddesine tevfikân zikredilmesi imkân haricindedir. Eserin vücade gelmesinde çalışanlar sadece ücret talep etme hakkını haizdirler.

Şayet vaziyet bu merkezde olmayıp nâşirin yanı başında münferit yazıların müellifleri de ismen zikredilmişlerse, her yazı üzerindeki telif hakkı, müellifine, müşterek eser üzerindeki telif hakkı da nâşire aittir. Telif hakkı kanununun 36 cı maddesine kıyasen her müellife, sırf kendi yazısına taallûk etmek üzere telif hakkına tecavüz vukuunda yalnız başına harekete geçmek hakkı verilmelidir. Borçlar Kanununun 374 cü maddesi mucibince münferit yazının müellifi, başka bir anlaşmanın ademi mevcudiyeti halinde, yazının tamamen intişarını müteakip üç aylık bir müddetin inkizasından sonra yazısını başka yerde de neşretmek hakkını haizdir.

Mevkut bir mecmua «müşterek eser» addedildiği takdirde gazeteler hakkındaki ahkâmı mahsusa carîdir. Borçlar Kanununun 374 cü maddesi mucibince müellif, mecmualarda intişar eden oldukça kısa makaleleri hiç bir mühletin cereyanına bakılmaksızın daima başka bir yerde neşretmeğe mezundur. Takliden tabî keyfiyetine karşı müellif kendini, ancak, yazısına «her hakkı mahfuzdur» yahut «neşir ve tercümesi yasaktır» gibi bir kayıt ilâve ettiği takdirde, koruyabilir.

Müşterek müellifler (Müştereken vücade getirilen eserler):

Bir eser müteaddit kimselerin müşterek mesaisile vücade gelmişse ve müşterek müelliflerin taaddüdüne rağmen gayri kabili tecezzi bir kül teşkil ediyorsa, muhtelif müelliflerin yazılarını muhtevi toplu bir eserin («Müşterek eder») zıt ve mukabili olarak müştereken vücade getirilen bir eserden bahsedilebilir.

Telif hakkı kanunu müştereken vücade getirilen eserler hakkında sadece 16 inci ve 36 inci maddeler ahkâmını ihtiva etmektedir.

Herhangi bir eser müteaddit kimseler tarafından müştereken vücu-
de getirilmiş veyahut tercüme edilmiş bulunuyorsa, akdi anlaşma-
lar müstesna olmak şartıyla, eser veyahut tercüme üzerindeki telif
hakkı, mütesaviyen alâkadarlara aittir. Müşterek müelliflerden biri-
nin ölümü halinde eserin vefat tarihine kadar neşredilmiş bulunan
akşamile neşre hazır manüskriden istifade imtiyazı hakkı, müşterek
müellifin mirasçılara intikal eder. Himaye müddeti, en son müş-
terek müellifin ölümünden itibaren yürümeye başlar. Her müşterek
müellif telif hakkına vaki tecavüzlerde münferiden harekete geçe-
bilir.

Müşterek müellifler arasındaki münasebetlerin, müşterek mül-
kiyet prensiplerine göre mi, (Medenî Kan. Mad. 623 - 628) yoksa
iştirak halinde mülkiyet prensiplerine göre mi (Medenî Kan. Mad.
629 - 631) tanzim edilmeleri muvafık olacağı ciheti cayi sualdir. Yu-
karıda mezkûr ahkâmın mealine imtisalen müşterek mülkiyet pren-
siplerini kabul etmek icabeder. Fakat bu halde, müşterek müellif-
ler arasında bir şirket mukavelesi veyahut şirkete benzer bir huku-
kî münasebet tesis edilmiş bulunmaması ve bu suretle iştirak ha-
linde bir vaziyetin tahaddüs etmiş olmaması şarttır..

Müşterek müellifler arasındaki münasebet, müşterek mülkiyet
vasfını haiz bulunduğu takdirde bile Medenî Kanunun maddî eşya
üzerindeki müşterek mülkiyete mütaallik ahkâmı, ancak kıyasen ve
telif hakkının hususî karakterine ittibaen tatbik edilebilir.

Müşterek müellifler, kaideten müsavat dairesinde hisselenirler.
(Telif Hak. Kan. Mad. 16, Medenî Kan. Mad. 623). Fakat müşterek
müelliflerden her biri hissesi üzerinde ancak, telif hakkı üzerinden
herhangi bir tasarruf mümkün olduğu nisbette, tasarrufta buluna-
bilir. Telif Hakkı Kanununun 16 ıncı maddesinin, bir müşterek mü-
ellifin telif hakkının mirasçılara intikali keyfiyetinin derecesi şü-
mulünü vâzihan tesbit etmesi ehemmiyeti haizdir: ancak neşredil-
miş veyahut neşre hazır bulunan eser ve manüskrilerden istifade
imtiyazı hakları kabili tevarüstür. Binaenaleyh ölüme bağlı olmayan
bir tasarruf salâhiyeti de daha şümüllü olamaz. Bu suretle bir müş-
terek müellifin hissesinin haczı veyahut terhini ancak yine bu şü-
mul ve vüs'at dairesinde mümkündür. Müşterek müelliflerden hiç
biri, müşterek hakkın taksimini talep edemez, çünkü bu, telif hak-
kının taşıdığı karakter dolayısıyla imkân haricindedir. (Mad. 627
Medenî Kan.). Her müşterek müellif, müştereken vücu-
de getirilen eser üzerindeki telif hakkını, ancak diğer müşterek müelliflerin hak-

lariyle kabili telif olduğu nisbette, temsil, istimal ve ondan istifade edebilir. Bundan maada şu keyfiyetten, bir müşterek müellifin, müştereken vücade getirilen eserin kendisi tarafından vücade getirilen kısmı üzerinde, ayrı ayrı olarak ancak, diğerleri rıza ve muvafakat ettikleri takdirde tasarruf edebileceği ciheti de istihraç edilmek icabeder. Eser üzerinde bir tasarruf veya herhangi bir tadilat ancak tekmiil müşterek müelliflerin kararile mümkündür. (Mad. 625 Medeni Kan.). Bu karar ittifakla ittihaz edilmelidir. Mamafih, her müşterek müellif, kendisine ait «Veto» hakkını ancak Kanunu Medeni'nin (2) inci maddesinin çizdiği hududlar dahilinde istimal edebilir. İstimal edilen «Veto», bir hakkın suiistimali şeklinde tavsif edilmek icabettiği takdirde, şayanı itibar değildir. Üçüncü şahıslar tarafından vaki müdahale ve tecavüzlerde, her müşterek müellif münferiden dahi mahkemeye müracaat ve tazminat davası ikame edebilir. (Telif Hak. Kan. Mad. 36). Vaki müdahale ve tecavüzün bertaraf edilmesine ve yapılmasına ma'tuf davanın mevzuu *tekmiil* eserin himayesi olduğu halde, her müşterek müellif, tazminat olarak, ancak kendi hissesine tekabül eden meblâğı isteyebilir.

Akdî anlaşmalar mevcut olduğu ve bu anlaşmalardan, bir eserin müşterek mesaf ve vasıtalarla, müştereken vücade getirilmesi gayesine matuf adı bir şirketin veyahut şirkete benzer bir hukukî münasebetin mevcudiyeti istidlâl edildiği takdirde, akdî anlaşmaların itmamı zımında, Borçlar Kanununun (520) inci ve müteakip maddelerinin adı şirket hakkındaki ahkâmile Medeni Kanunun 629 ilâ 631 inci maddelerinin iştirak halinde mülkiyet hakkındaki hükümleri kıyas tarikiyle tatbik olunur.

Gerçi müteaddit kimseler, bir eseri müştereken vücade getirdikleri halde, bunların her birinin vücade getirdiği kısımlar, hariçi şeklinin tezahürü itibariyle, yekdiğerinden tefrik edilebilir ve ayrılabilir bir mahiyet arzettikleri ahvalde müşterek telif hakkına müteallik kavaid kabili tatbik değildir. İlmî, edebî bir eser, resimlerle tezyin ve tavzih edilirse, bir tiyatro piyesi bestelenirse, bir opera filme alınır, umumiyetle, telif hakkı kanununun 16 inci ve 36 inci maddelerinin tazammun ettiği manâda müştereken vücade getirilmiş bir eser mevcut değildir. İllüstrasyonların ilmî ve edebî eserler müvacehesindeki vaziyeti (yani bunların yekdiğeri arasındaki münasebetler) hakkında «İllüstrasyon» başlığını taşıyan fıkrada verilmiş bulunan izahat, bu kabil eserler hakkında kıyasen mer'idir.

Müteaddit işlemler:

Müellifin, evvelce bir defa muayyen şekilde işlemiş ve bir fikri eser haline getirmiş olduğu bir mevzuu, bir defa daha veyahut müteaddit defalar yeni bir şekil ve tarzda işlemesi ve bu suretle aynı mevzu hakkında yeni eserler vücuda getirmesi hususunda hiç bir mâni yoktur.

Eserin yeni şekli sadece eskisinin işlenmesinden ibaretse (meselâ Tiyatro piyesi haline getirme, başka dile veya lehceye bir çevirme) müellif, eserin bu yeni şeklinden istifade bakımından, sadece asıl eser üzerindeki tiyatro piyesi haline getirme veyahut tercüme hakkını bir üçüncü şahsa devretmiş olduğu nisbette takyidata tâbidir.

İlmî, edebi bir eserin yeni şekli, sadece orijinal eserin bir tasahhuhini (tekemmülünü, daha mükemmel bir hale getirilmesini) teşkil ettiği takdirde müellif, orijinal eserin tabirlerinin mevcudu tükenmemiş olduğu müddetçe, eserin yeni şekli hakkında hiç bir yeni neşir mukavelesi akdine mezun değildir. (Medeni Kanunun ikinci maddesiyle merbut olarak Borçlar Kanununun (374) üçüncü maddesine mürac.),

Mamafih eserin yeni şekli, gerçi, orijinal esere istinat eden ve fakat böyle olmakla beraber yeni ve hususiyeti haiz bir fikri ibda teşkil ettiği ve bunun yanında orijinal eser yine eskisi gibi müstakil hususiyet ve ehemmiyetini muhafaza ettiği takdirde, mezkûr yeni esere, orijinal eser üzerindeki telif hakkına müteallik hukukî muameleler ve tasarruflardan müteessir olmayan yeni ve hususiyeti haiz bir fikri eser nazariyle bakmak icabeder.

Müteselsil mes'uliyet (tecavüzden dolayı):

Telif hakkına karşı müteaddit kimseler tarafından tecavüz vukuunda, telif hakkı kanununun bu hususta ahkâmı mahsusası mevcut olmadığından, haksız fiile iştirak eden şahısların mesuliyeti hakkındaki umumî hükümler, yani Borçlar Kanununun 50, 51, 55 inci maddelerile Medeni Kanunun 48 inci maddesi câridir.

Mezkûr ahkâm mucibince birden ziyade kimseler birlikte müşterek kusurla bir zarar ika ettikleri takdirde müşevvik ile asıl fail ve fer'an methali olanlar, tefrik edilmeksizin müteselsilen mes'ul olurlar. Yataklık eden kimse, ancak vaki olan kârdan hisse almış yahut iştirakile bir zarara sebebiyet vermiş olduğu takdirde mes'ul olur. Bu kimselerin birbirine karşı rücu hakkı olup olmadığını ve rücuun şümulünü hâkim serbest takdirine göre

re tayin eder. Müteaddit kimseler mutazarrıra karşı muhtelif hukukî sebeplerden (haksız fiil, âkid veya kanun hükmünden) dolayı *aynı zarardan* mes'ul oldukları takdirde kaideten, haksız fiil ile zarara sebebiyet vermiş olan kimse ilkönce ve kendi kusuru ve akdî bir mükellefiyeti olmaksızın kanun hükmüne göre mes'ul olan kimse en sonra tazminatla mükellef olur. Hâkim bu kaideye bağlı olmaksızın halin icaplarına göre mes'uliyetin taksimini değiştirebilir.

Başkalarını istihdam eden kimse, müstahdem ve işçilerinin kendi vazife ve hizmetlerine müteallik işleri görürken sebebiyet verdikleri zarardan mes'uldür. Şu kadar ki, böyle bir zararın önüne geçmek için halin icap ettirdiği bütün dikkat ve itina sarfettiğini ve yahut zararın, bu dikkat ve itinanın sarfedilmesi halinde dahi zararın vukuuna mâni olamayacağını ispat ederse mes'ul olmaz. İstihdam eden kimse, zararı ika edenin bizzat mükellef olduğu tazminat nisbetinde, ona karşı rücu edebilir.

Hükmi şahıslar, uzuvlarının haksız fiillerinden mes'uldürler. Uzuvların irtikâp ettiği hususlar şahsan kendilerini dahi mes'ul kılar.

Müzik albümleri:

a) Borçlar Kanununun 374 üncü maddesi mucibince müellif, nâşirin çıkarmağa salâhiyettar olduğu tabı'ları mevcut oldukça, eserin münferit aksamı üzerinde nâşirin zararına olarak başkaca tasarrufta bulunmamalıdır. Binaenaleyh nâşirin rıza ve muvafakati olmaksızın müellif bir bestenin esas nağmelerini ayrı ayrı olarak bir albüm halinde toplamağa ve ayrı olarak neşretmeğe mezun değildir.

b) Fakat berakis nâşir dahi, böyle bir albümü müellifin veya eseri neşrettiren kimsenin rıza ve muvafakati olmaksızın satışa çıkarmak hakkını haiz değildir. Bu cihet Borçlar Kanununun 378 inci maddesinin ihtiva ettiği manâdan müstebandır. Buna göre bir müellifin külliyatını veya müellifin eserlerinden bir nev'ini neşreylemek hakkı nâşire külliyatın muhtevi olduğu eserleri ayrı ayrı tabetmek hakkını vermez. Bu telâkkiyi telif hakkı kanununun 34 cü maddesi de teyid etmektedir. Bu madde ahkâmına tevfikân, nâşir müellifle aktedilmiş olan mukaveleden ziyade miktarda kitap tabetmeğe mezun değildir.

c) Mamafih gerek müellif, gerek nâşir, telif hakkı kanununun 12 ve 31 inci maddelerine tevfikân lâalettayin üçüncü şahıslara seçme eserler çıkarmaları müsaade edildiği nispette, musiki bestelerini

muhtevi bir albüm vücade getirebilirler. («Seçme eserler» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Nağamat :

Bir melodi, melodi olarak, telif hakkı mevzuu olamaz. Ancak bir eserin aksamından olarak himayeye ehildir. Bu keyfiyet, telif hakkı kanununun (30) uncu maddesinden sarahaten sudur etmektedir. Buna göre «bir musiki bestesinin nağmelerini takdim ve tehir ile veyahut aslı serapâ hiss olunur derecede tahrif ile kendi namını veren» intihal maddesinden tecziye edilir. Yeni bir eser vücade getirmek zımında bir melodiden istifade (bir melodinin istimali) müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın dahi, vücade gelen yeni eser, nağmelerin alındığı eser muvacehesinde müstakil fikrî bir ibda teşkil edip alelâde bir adaptasyon addedilmeyeceği takdirde, câizdir.

(«Adaptasyon», «Müstakil eser», «Orijinal eser» başlıklarını taşıyan fıkralara müracaat).

Nakiller ve iktibaslar :

Telif Hakkı Kanununun (12) inci maddesi mucibince bir eserin münferit kısımları («parçaları») edebî, ilmî eserlere, mektep kitaplarına ve tenkitlere alınabilirler. Mamafih müellifin zikredilmesi ve bu iktibas keyfiyetinin takip edilen gayenin çizdiği hududları aşamaması şarttır. Telif Hakkı Kanununun 31 inci maddesinin ikinci kaziyesi mucibince bir müellifin, mehazını göstermek suretiyle, başka bir eserden bazı cümleler ve fıkralar alması cezayı mucip intihal sayılmaz.

Kanunun lafzı, bir eserden parçalar alıp nakletme serbestisinin yalnız mevkii aleniyete vaz'edilmiş ve intişar etmiş eserler hakkında mı, yoksa aynı zamanda mevkii aleniyete vaz'edilmemiş eserler hakkında da mı carî olup olmadığı cihetinden herhangi bir tefrik yapmamaktadır. Bir eserin neşri hakkında karar vermek salâhiyeti şahsiyet hakkının bir neticesi olarak müellife mahfuz bulunduğu müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın daha neşredilmemiş eserlerden alınan parçalar, yapılan iktibaslar, naklen cümle ve fıkralar zikretme gibi şeyler, müellifin şahsiyet hakkına vaki bir tecavüzdür ve tecavüze uğrayan Medenî Kanunun (24) üncü maddesile Borçlar Kanununun (41, ve 49) uncu maddelerindeki hukukî vasıtalarından istifade eder. (Vaki tecavüzün bertaraf edilmesine ma'tuf dava, tecavüzün men'ine ma'tuf dava, sun'u taksir halinde tazminat davası, ağır sun'u taksir halinde ve ağır neticelerin tevellüt ettiği

ahvalde manevi tazminat davası). Fakat müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın daha neşredilmemiş bir eserden alınan parçalar ve yapılan iktibaslar cezayı müstelzim değildir. Çünkü bir eserden cümleler ve fıkralar zikretmek serbestisi telif hakkı kanununun tarzı ifadesine göre neşredilmiş eserlere inhisar etmemektedir ve Ceza Kanununun birinci maddesi mucibince, «kanunda yeri olmadıkça ceza verilmez» prensibi ihlâl edilmek câiz değildir.

Bir eserden şayanı tecviz olarak yapılan iktibasların, alınan parçaların ve zikredilen cümle ve fıkraların vüs'at ve şümulü kanunda iki katlı bir şekilde izah ve tesbit edilmektedir: Alınması caiz olan kısımlar, ancak münferit küçük parçalar, cümleler veyahut fıkralardan ibaret olmalıdır; ve bundan başka alınan parçalar ve yapılan iktibaslarla takip edilen gayeye vâsıl olmak için zarurî olan fazla cümleler, fıkralar iktibas ve nakletmek caiz değildir. Bu nisbeti aşan her tarzı hareket, müellifin ismi veyahut alınan parçanın mehazı sarahaten zikredilse de, cezayı mucip bir intihaldir. Binaenaleyh, meselâ, munhasıran başkalarının eserlerinden toplamak suretiyle vücade getirilen eser gayri caizdir. Meğerki böyle bir eser tedris maksat ve ihtiyaçlarına tahsis edilmiş ola! musiki tarihine veyahut musiki estetiğine müteallik bir eser veyahut bir tenkide bir müzik parçasının alınması caizdir. Halbuki aynı parçanın yeni bir musiki eserine alınması gayri caizdir; çünkü kanun yalnız edebî ve ilmi eserlere, mektep kitaplarına ve tenkitlere diğer eserlerden parçalar almayı tecviz etmektedir. Hattâ bir Varyasyon'a mevzu teşkil etmek üzere, himaye edilmiş bir müzik parçasının istimali ancak müellifin izin ve müsaadesiyle caizdir.

Kanunen himaye edilen resimlerin mevzubahs olduğu ahvalde iktibas hakkı şüphelidir. Bunlar kanunda zikredilmemişlerdir. Buna rağmen, bir resim kolleksiyonundan, ilmi veyahut edebî bir esere, bir tenkide veyahut bir mektep kitabına münferit resimler veyahut şekiller (tersimler) almayı caiz addetmek icabetmektedir; çünkü bu gibi ahvalde hakikaten sadece bir eserin küçük bir kısmının iktibası mevzubahistir. Fakat berakis münferit bir şekle, münferit bir resme, münferit bir klişeye kanunun tazammun ettiği mânâda olmak üzere «eser» nazariyle bakmak icabettiği ahvalde, gerçi, takip edilen gaye meşru kıldığı nisbette, ilmi bir eserde, mezkûr şekil, resim veyahut klişenin mahdut bir parçası neşredilebilirse de tamamı edilemez. Coğrafi haritalar ve emsali hakkında da aynı hüküm caridir.

Gazetelerin ve mecmuaların münderecatı bakımından atideki hususiyetler carîdir: Umumî mahiyetteki havadis ve günlük şun, mehaz zikretmek suretiyle, tamamen veyahut kısmen ıktibas edilebilirler. (Telif Hak. Kan. Mad. 4, kaziye 2). Bir gazete veyahut mecmuanın hususî masraf ve emeklerle elde ettiği haberlerin (meselâ hususî muhabirler vasıtasıyla), ancak mezkûr haberlerin ilk intişarından yirmi dört saat sonra mehaz zikretmek suretiyle tamamen veyahut kısmen ıktibas edilmeleri caizdir. (Matbuat Kan. Mad. 25). Sarıh bir kayıtla (tekrar tab'ı memnudur, her hakkı mahfuzdur ve saire) mücehhez olmayan makaleler ve resimlerin, mehaz zikretmek şartıyla, tamamen veya kısmen ıktibas edilmeleri caizdir. (Telif Hak. Kan. Mad. 4, kaziye 2). Şayet mezkûr makale ve resimler sarıh bir *kaydi ihtirazi* ile mücehhez ise nakil ve ıktibas etme serbestisi ancak diğer ilmi ve edebî eserler hakkında çizilen hudutlar dahilinde olarak carîdir.

Namı müstearlar :

a) Namı müstaar, medenî isimler gibi aynı şekilde himayeye mazhardırlar. Yalnız sahibinin, namı müstaar üzerinde himayeye lâyük olduğu müsellemler bir menfaate mâlik olması şarttır. Bu keyfiyet şahsiyetin himayesi prensibinden istidlâl edilir. (Medenî Kan. Mad. 23 ve 24).

b) Bir başkasının ismi ancak, ne isim sahibine karşı bir tecavüz (ismin benimsenmesi), teşkil etmediği, ne de efkârı umumiyyeyi aldatmak (ahlâk kaidelerine karşı aykırı bir hareket) maksadiyle yapılmadığı takdirde, namı müstaar olarak kullanılabilir.

c) Namı müstaara istinaden ne dereceye kadar, haklar ıktisap edilebileceği ve vecibeler deruhde edilebileceği ciheti şüphelidir. Soy adı hakkındaki kanun ve bunun tatbikine mütedair nizamname mucibince herkes şahsî ismile birlikte bir de soy adı taşımaya, gerek şifahî, gerek tahrirî muamelâtta ve imza hususunda evvelâ şahıs adını ondan sonra soy adını istimal etmeğe mecburdur. Bu keyfiyetten namı müstaar istimalinin yasak olduğunu istihraç etmek muhik değildir. Çünkü kanun, bir kimsenin âdi muamelâtta soy adı yerine namı müstaar kullandığı ahval için herhangi bir müeyyide vaz'etmemektedir. Bilhassa, telif hakkı kanununun 41 inci maddesi mucibince, bir namı müstaarla neşredilen eserler üzerindeki telif hakkının, müellifin ismi zikredilinceye kadar nâşire ait olduğu keyfiyetinden, müellifin, tescili yapan makama karşı bile soy adını kullanmakla mükellef olmadığı anlaşılır. Bundan dolayı

da tahriri mükavelelerde namı müstaarın kullanılmasına caiz ve muteber nazariye bakmanın herhangi bir mahzuru yoktur.

Namı müstearlı eserler :

Namı müstearlı eserler hakkında, telif hakkı kanununun (41) inci maddesine tevfikeyan anonim eserler hakkındaki ahkâmın aynı caridir. («Anonim eserler» «Namı müstaar» ve «Re-mizli imzalar» serlevhalarını taşıyan fıkralara mürac).

Neşir :

I) Telif hakkı kanunu «neşir» mefhumunu tarif etmemektedir. Telif hakkı kanununda, neşir keyfiyetinin hukukî neticeler tevhit ettiği ahvalde, vazı kanun daima teksir edilmiş nüshaların «intişarını» kasdetmektedir. (Meselâ Telif hakkı kanununun 9 uncu ve 15 inci ve 41 inci maddelerine müracaat). Bunun böyle olması anlaşılmayacak bir şey değildir; çünkü kanun yalnız malî istifade haklarına mütedair hükümleri ihtiva edip müellifin manevî haklarıyla meşgul olmamaktadır. Manevî haklara gelince, Medenî Kanunun şahsiyetin himayesine mütedair umumî hükümleri kabili tatbiktir.

Bir eserin ilk defa olarak umuma arz etmek selâhiyeti, şahsiyet hakkı olarak, münhasıran müellife aittir. («Mahdut tabı», «Neşirden menetme», «Neşredilmeyen eserler», «Sır ifşası», «Şifahî eserler» ve «Teşhir» başlıklarını taşıyan fıkralara da müracaat). «Neşir» tâbiriyle, eserin, müellifin mahremiyet sahasını terkedip aleniyete çıkmasını intaç eden hâdise kasdedildiğinden, bu manada neşir, müellifin, eseri herhangi bir şekilde aleniyete, isteyerek, arzettiği keyfiyetini teşkil eden ve yalnız bir defaya mahsus olmak üzere mümkün olan fiildir. Bundan dolayı bir eserin, bir konferansta, ilk defa aleniyete arzedilmesi; bir musiki veyahut sahne eserinin manüskriye müsteniden ilk defa mevkiî temaşaya vaz'ı; bir tablonun bir resim sergisinde ilk defa teşhiri ve saire dahi, bu manâda «neşir» dir. Daha neşredilmemiş bir sahne eserinin temsil edilmek üzere bir tiyatroya temlik, daha neşredilmemiş bir manüskrinin teksir edilmek üzere nâşire bırakması ile «neşir vakıası» daha tahakkuk etmez. Bu fiiller ancak, muayyen bir şekilde neşir müsaadesi itasını tazammun eder.

Bir eserin ilk defa neşri müellifin arzusuna tâbi olduğundan ve onun şahsiyet hakkının bir neticesini teşkil ettiğinden, müellifin arzusu hilâfına icra edilen ve onun tarafından, hakka karşı tecavüz

olarak, takip edilen «neşir», himaye müddetinin yürümesi üzerinde müessir olamaz. Bu mesele Türk Hukukunda yalnız, miras olarak terkedilmiş bulunan eserlerin neşri, Anonim veyahut namı müstaar taşıyan müelliflerin eserleri veyahut hükmi şahıslar veya resmî daireler tarafından neşredilen eserler bakımından ehemmiyeti hâizdir. (Mezkûr başlıkları taşıyan fıkralara müracaat).

II) Matbuat Kanununun tatbiki bakımından, her nevi âsarı matbuatın, herkesin görebileceği veyahut para ile veya parasız girebileceği yerlerde teşhiri, tâliki, tevzii, furuhtu, satılmak üzere rekâmının yapılması, mevkii fûruhta arzı, satılmak veya dağıtılmak üzere teşhiri, «neşir» addedilmektedir. (Mat. Kan. Mad. 2).

Neşirden men'etme :

Eserinin neşredilip edilmemesi, ne şekilde, ne vüs'atte, ne vakit, nerede neşredildiği hakkında yegâne karar vermek salâhiyetini, fikrî eseslerin müellifi haizdir. Binaenaleyh müellife aynı zamanda eserinin müsaadesiz neşrini menetmek hakkı da aittir. Bu memnuiyet, mirasçılara karşı ancak; müellif ölüme bağlı bir tasarrufta tasrih edilmiş olması halinde hukukî bir hüküm ifade eder, Bir vasiyeti tenfiz memuru tayin edilmemişse alâkadarlardan her biri murisin koyduğu mezkûr şartına riayet edilmesini talep edebilir. (Medenî Kan. Mad. 462). Yani murisin ölüme bağlı tasarrufunun tahakkuku lehine olan hukukî çarelere baş vurabilir. Bu kanunî hükmün tazammun ettiği mânada olmak üzere kime «alâkadar» nazariyle bakmak icabettiği ciheti müphem kalmaktadır. Herhalde müellifin aile efradı mirasa istihkak kesbetmiş olmasa da veyahut mirastan mahrum bırakılmış olsa da bu hükmün tazammun ettiği mânada olmak üzere «alâkadar» dır. Fakat bunlardan başka müellifin en yakın dostlarını da «alâkadarlar» dan saymak icabeder..

Neşredilmeyen eserler :

Bir eserin neşredilip edilmeyeceği hakkında karar vermek, münhasıran müellifine mahfuz bir iştir. Bu keyfiyet kanunî ahkâmdan vazıhan sudur etmektedir. Telif hakkı kanununun üçüncü maddesinde, telif hakkının, tabı ve neşir salâhiyetini şâmil olduğu, ve yine aynı kanunun (29) uncu maddesinde sahibi salâhiyetin rıza ve muvafakati olmaksızın bir kitabın tabedilmesinin cezayı mucip bir taklit addedildiği keyfiyetinden, telif hakkının, şahsiyet hakkına müteallik unsurları bakımından, eserin vücade gelmesiyle birlikte teessüs ettiği istidlâl edilir. Telif hakkı kanununun (9) uncu mad-

desi mucibince, müellifin hayatında neşredilmemiş bulunan eserlerin himaye müddeti neşir tarihiyle beraber başladığından, neşredilmemiş bulunan eserler, esas itibariyle, herkesin istifadesine açık (sahipsiz eser mahiyetinde) değildir. Meğerki bu kabil eserler, terk ve feragat suretiyle sahipsiz bir hale gelmiş olalar! Bir müellif, vasiyetnamesinde, eserlerinden birinin, ölümünden ancak (50) sene sonra neşredilmesini tensip ederse, otuz senelik himaye müddeti, bu suretle ancak eserin fiilen intişarı tarihinden itibaren yürümeye başlar. Ve böylece neşredilmemiş eserlerin himaye müddeti nazari olarak ebediyyen devam edebilir. Bundan, müellifin veyahut haleflerinin izin ve müsaadesi olmaksızın, halihazıra kadar neşredilmemiş bir eserin tercümesi dahi telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil ettiği anlaşılır. Mamafih bu tecavüz, cezayı müstelzim olmayup sadece hukukî vasıtalarla takip edilebilir. Mektup şeklindeki eserler, sahibinin hali hayatında kendisinden ve vefatından sonra ailesinden istihsali ruhsat olunmadıkça neşredilemez. (Telif Hak. Kan. Mad. 13).

Bir müellifin daha tabedilmemiş bulunan eserleri, alacaklıları tarafından hazcedilemezler. (Telif Hak. Kan. Mad. 37).

Neşir mukavelesi :

I) Neşir mukavelesinin akdi şekle tâbi değildir. Mezkûr mukavele Ticaret Kanununun 20 inci maddesinin 2 No. lu fıkrası mucibince, ticarî bir neşriyat müessesesiyle akteildiği takdirde ticarî bir muamele olup her nevi isbat vasıtasıyla de kabili isbattır. (Tic. Kan. Mad. 680 ve müteakıp). Neşredilmek üzere eseri iktisap eden nâşir, neşir mukavelesine müsteniden kendisine intikal etmiş bulunan telif hakkı mucibince mütalebat dermeyan etmek istediği takdirde, hakkı telif siciline kayıt lâzımdır. Tescilin yapılmaması, mukaveleyi hükümden düşürmez, bilâkis bir inzibatî ceza tevhit eder. (Tel. Hakkı Kan. Mad. 25, 26).

II) Neşredilen eserin nev'ine veyahut müelliflerin adedine ve saireye göre neşir mukavelesinin hususî nevileri kanunca meçhuldür. Borçlar Kanununun 372 inci maddesinde kullanılan «edebî ve sınaî eserler» tâbirile, telif hakkı kanununda «âsarî fikriye ve kalemiye» olarak tavsif edilmiş bulunan eserlerin aynı kastedilmektedir. Bu suretle mezkûr tâbir musiki eserlerine de şâmildir. (İsviçre Borçlar Kanununun aslının Türkçeye tercümesinde «Künstlerisch, Artistique» kelimesi, «Sınaî» kelimesine mâna itibariyle müşabih şekilde ifade edilmiştir ki, bu âşikâr bir dikkatsizliktir. Kanunda açık bir yazı veya tercüme hatası mevcutsa, hâkim, hük-

mün lâfzına ve lûgavi mânasına bağlı olmıyarak, maddeyi, hata edilmiş olmasaydı ne şekilde olacak idiye o şekle göre tatbik ve tefsir etmek mecburiyetindedir. Aksi halde, memleketin ihtiyaçları ve kanunun diğer hükümlerile hem ahenk olmıyan neticelere varılmış olur.). Bir veyahut müteaddit müellifler kendilerine gösterilen bir plân dairesinde bir eser telif eylemeği deruhde ederlerse, böyle bir mukavele neşir mukavelesi değildir. Eser üzerindeki telif hakkı bu kabil hallerde nâşire aittir. (Borç. Kan. Mad. 385).

III) Neşir mukavelesi, kanunun yaptığı tarife göre, bir akit-tir, onunla bir edebî veyahut güzel san'atlara müteallik eserin müellifi veyahut halefleri («neşrettiren kimse»), o eseri neşredilmek üzere bir nâşire terketmeyi taahhüd ve nâşir de o eseri az çok teksir ile halk arasında neşretmeyi iltizam eder.

Neşir mükavelesiyle, neşredilmek üzere eseri terkeden kimse-nin telif hakkına müteallik salâhiyetleri, akdin ifası için lüzumlu olduğu nisbet ve müddet dahilinde nâşire terk ve nakil edilir. Bundan, müellifin, kendisine ait bulunan teksir ve neşir hakkını, neşir mukavelesinin şekline, teksirin ve teksir vasıtalarının mevzuuna göre lüzumlu ve zarurî olduğu nisbette, nâşire terk ve nakil etmeye mecbur olduğu istidlâl edilir. Eser himayeye ehil olmadığı veyahut himaye müddeti bitmiş olduğu takdirde, bu kabil bir taahhüt mev-zubahs olmaz. Fakat neşrettiren kimse, akdin yapıldığı esnada bu keyfiyete, nâşirin nazarı dikkatini celbetmeye mecburdur. Bundan maada, eser evvelden tamamen veya kısmen bir üçüncü şahsa neşredilmek üzere terkedilmiş veyahut müellifin haberi olduğu halde neşredilmiş olduğu hallerde de, akidden evvel mezkûr hususlardan malûmat verme vecibesi mevcuttur. Bu malûmat verme vecibesi, eser evvelce, neşredilmek üzere bir başkasına terkedildiği takdirde neşrettiren kimse, bazı ahvalde teksir ve neşir hakkı üzerinde tasarruf edemeyeceği için, ehemmiyeti hâizdir. Çünkü bu takdirde nâşir telif hakkını matlup vüs'at ve şümul dairesinde iktisap edemez ve hakikî hak sahibinin men'i davalarına maruz kalır.

Mukavelede aksi sarahat olmadıkça, telif hakkına müteallik salâhiyetler, akdin ifası için lüzumlu ve muktazi olan nisbetten fazla terk ve nakiledilmezler. Borçlar Kanununun 373 cü maddesinin bu hükmünden, telif hakkından neş'et eden ve fakat neşir mukavelesinin ifası için lüzumlu olmıyan tekmil diğer selâhiyetlerin (meselâ mevkii temaşaya vaz hakkı, Radyo ile yayma hakkı, tercüme hakkı v. s.), esas itibariyle neşrettiren kimsede kaldığı istidlâl edi-

lir. (Borçlar Kanununun 379 uncu maddesine de müracaat). Musiki notaları yayan bir neşriyat evine (musiki neşriyat evi), bir musiki eserinin teksiri ve satışa çıkarılması hakkı terk ve nakiledilirse, nâşir, musiki eserini Gramofon plâklarına doldurmak ve bunları teksir ve mevkii furuhta vazetmek hakkını da iktisap etmez. Daha ziyade müellif, gramofon plâkları imal eden bir fabrika ile yeni bir neşir mukavelesi aktedebilir; çünkü telif hakkı üzerindeki bu tasarruf musiki notaları neşreden kimsenin zararını mucip olmaz. (Borçlar Kanununun 374 üncü maddesine de bak.).

Eser sahibinin bir bedele istihkak hakkını haiz olup olmadığı keyfiyeti, neşir mukavelesinin tarifi bakımından ehemmiyeti haiz değildir. Maamafih, müellifin bedelden feragat eylediği hal icabından anlaşılmalıdır; çünkü telif hakkı üzerindeki bu tasarruf musiki notaları neşreden kimsenin zararını mucip olmaz. (Borçlar Kanununun 374 üncü maddesine de bak.).

Eser sahibinin bir bedele istihkak hakkını haiz olup olmadığı keyfiyeti, neşir mukavelesinin tarifi bakımından ehemmiyeti haiz değildir. Maamafih, müellifin bedelden feragat eylediği hal icabından anlaşılmalıdır; çünkü telif hakkı üzerindeki bu tasarruf musiki notaları neşreden kimsenin zararını mucip olmaz. (Borçlar Kanununun 374 üncü maddesine de bak.).

Eser sahibinin bir bedele istihkak hakkını haiz olup olmadığı keyfiyeti, neşir mukavelesinin tarifi bakımından ehemmiyeti haiz değildir. Maamafih, müellifin bedelden feragat eylediği hal icabından anlaşılmalıdır; çünkü telif hakkı üzerindeki bu tasarruf musiki notaları neşreden kimsenin zararını mucip olmaz. (Borçlar Kanununun 374 üncü maddesine de bak.).

Eser sahibinin bir bedele istihkak hakkını haiz olup olmadığı keyfiyeti, neşir mukavelesinin tarifi bakımından ehemmiyeti haiz değildir. Maamafih, müellifin bedelden feragat eylediği hal icabından anlaşılmalıdır; çünkü telif hakkı üzerindeki bu tasarruf musiki notaları neşreden kimsenin zararını mucip olmaz. (Borçlar Kanununun 374 üncü maddesine de bak.).

Kaideten nâşir, eseri mukavele edilen şekilde teksir ve neşretmek gibi mutlak bir salâhiyete sahiptir. Borçlar Kanununun 374 cü maddesi mucibince, eserin tabılarının mevcudu tükenmediği müddetçe, neşrettiren kimse eser üzerinde ne tamamen, ne de mezkûr eserin aksamı üzerinde, nâşirin zararına olarak başkaca tasarruf etmeğe mezun değildir. Maamafih gazete makaleleri ve mecmualarda intişar eden küçük makaleler, neşrettiren kimse tarafından her zaman başka yerde de neşredilebilirler. Fakat toplu eserlerdeki yazılar veyahut mecmualarda intişar eden daha büyük makaleler, tamamen intişar keyfiyetinden itibaren üç ay geçmedikçe başka yerde neşredilemezler.

Nâşir, müellifin haklarını, neşir mukavelesinin ifası için lüzumlu olduğu nisbette, iktisap ettiğinden, ve telif hakkı kanununun 25 ci maddesi mucibince, hakkı iktisap eden kimse, ihraz edilen salâhiyetlerin çerçevesi dahilinde olarak müellifin yerine kaim olduğundan, nâşir, aksi mukavele edilmedikçe, kendisine intikal etmiş bu-

lunan telif hakkından neş'et eden münferit selâhiyetlerin ihlâline karşı müstakillen harekete geçmek hususiyle dava açmak selâhiyetini hâizdir. Bu salâhiyeti müellife karşı da kullanır.

Neşir mukavelesi, neşrettiren kimse ile nâşir arasında sıkı bir itimat esasına dayanmaktadır. Maddî ve manevî mahiyette bulunan selâhiyetlerin sıkı bir surette yekdiğerine bağlanması keyfiyeti, neşir mukavelesinden neş'et eden bir çok hakların ve vecibelerin azamî derecede şahsa merbut olduğu neticesini tevhit eder. Öyle ki, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın bu hakların bir başkasına tekrar nakli gayri câizdir. Bu keyfiyet ise, nâşirin, meselâ satış hakkını bir başkasına devredebilmesine mâni değildir; fakat bu gibi hallerde nâşir müellife karşı şahsan daima mes'ul olarak kalır. Neşir mukavelesinin azamî derecede şahsa merbut oluşu bilhassa âkit taraflarından birinin ölümü veyahut iflâsı hallerinde vâzihan tezahür eder. Müellif, eserin ikmalinden evvel ölür veyahut onu ikmal iktidarından veya, sun'u taksiri olmaksızın, imkânından mahrum olursa, neşir mukavelesi muntafi olur. Müstesna olarak hâkim, nasfet kaidelerine müsteniden neşir mukavelesinin tamamen veya kısmen devamını tensip edebilir. Buna mukabil nâşirin ölümü mukavelenin nihayete ermesini intaç etmez. Nâşir iflâsa maruz kalırsa, neşrettiren kimse, eseri bir başka nâşire terkedebilir. Fakat iflâs masasının, neşir mukavelesine müstenit vecibelerin ifası zımında bilâtaahhür teminat gösterememesi şarttır. Yukarıda mezkûr hallerden maada, neşir mukavelesi, nâşirin neşrine salâhiyettar olduğu tabıların mevcudu kalmadığı veyahut neşir mukavelesinin müddeti nihayete erdiği veyahut eser, nâşire tesliminden sonra ve fakat taksir edilen nüshaların vücade getirilmesinden evvel, mahvolduğu takdirde de muntafi olur. Fakat bu takdirde mahvolan eserin yeniden vücade getirilmesinin az zahmetle mümkün olmaması şarttır.

Diğer cihetten mukavelenin nihayete ermesi veyahut vaktinden evvel infisahı hakkında, borcun edasının teahhuru veyahut ademi imkânı dolayısıyla, mütekebil taahhütleri muhtevi olan âkidler hakkında câri umumî hükümler tatbik olunur.

IV) Neşir mukavelesine müsteniden, neşrettiren kimseye ait hususî haklar ve vecibelerden olarak, kanun, evvelemirde eser üzerinde yapılan ıslâhat ve tashihat hakkından bahsetmektedir. Nâşir, müellife vaktinde, eser üzerinde tashihat yapmak imkânını vermeden evvel eserin yeni bir tabını vücade getirmeye mezun değildir. Manüskrinin ne vakit ve ne vaziyette teslim edilmesi icabettiği, mü-

ellifin tashihleri okumaya mecbur olup olmadığı, neşrettiren kimsenin eserin intişarını, sonradan, tehir ve menedebilip edemiyeceği hakkındaki meselelere dair kanun herhangi bir hükmü ihtiva etmemektedir. Hilâfı şartedilmedikçe, neşrettiren kimsenin, eserden örfün tayin eylediği miktarda bedava nüsha almıya hakkını haizdir ve bedelin tediyesi satışın neticesine tâbi kılınmışsa, bermutat, satış hakkında malûmat ve kendisine düşen hisselerin tediyelerini isteyebilir. Müellifin, eserin tehsir edilen nüshalarını hususi bir fiyatla iktisabı, telif hakkı kanunu tarafından tanınmamıştır.

V) Nâşirin hususî hak ve vecibelerinden şunlar hususî bir ehemmiyeti haizdir. Eseri ihtisarsız, ilâvesiz ve tâdilâtsiz olarak münasip bir şekilde tehsir etmek vecibesi; icabeden reklâmları yapmak ve satış için mutata vasıtaları istimal vecibesi. Fiyatın tayini hakkı kendisine aittir. Mamafih haddenden fazla fiyat istemekle satış güçleştiremez. Aynı müellifin müteaddit münferit eserlerinin ayrı ayrı tab'ı nâşire terk edilmişse, nâşir aynı eserleri bir arada vücude getirmek hakkını hâiz değildir. Aynı şekilde bir arada neşir salâhiyetini hâiz olan nâşir, münferit eserlerden ayrı ayrı tab'lar vücude getirmek hakkını hâiz değildir. Başka bir sureti tesviye mukavele edilmedikçe tab'ın miktarı nâşir tarafından tesbit edilir. Mamafih nâşir, neşrettiren kimsenin talebi üzerine hiç olmazsa münasip bir satış için lüzumlu olan miktarda olmak üzere nüshalar tabettirmekle mükelleftir. Birinci tabı bitmezden evvel nâşir yeni nüshalar vücude getirmez. Nâşir müteaddit tab'lar vücude getirmek hakkını hâizse ve en son çıkan tab'ın mevcudu tükendikten sonra yeni bir tab'ın neşri vecibesini yerine getirmezse, neşrettiren kimse, nâşire mahkeme marifetiyle, yeni bir tabı vücude getirmek için, bir mühlet tayin ettirir. Bu müddetin boş yere hitamından sonra nâşir, hak ve selâhiyetlerini kaybeder.

VI) Neşir mukavelesine müstenit davaların müruru zamana uğraması hakkında 10 senelik mutata müruru zaman müddeti câridir.

Nükteli sözler ve sunuhat :

Nükteli sözler ve sunuhat üzerinde bir telif hakkı ancak, telif hakkı kanununca himaye edilmiş bir fikrî eserin aksamından oldukları ahvalde, mevcuttur. Mücerret nazarı itibare alındıkları zaman herhangi bir hukukî himayeden istifade etmezler. Çünkü «eser» vasfını hâiz değildirler.

Operalar: (Dramatik «müzik eserleri»):

Telif hakkı kanunu yalnız «Opera» lardan bahsediyor. Mamefi bu tâbir geniş mânada anlaşılacak icabeder; çünkü daima «Tiyatro piyesi» tâbiriyle aynı münasebet dahilinde kullanılmaktadır. Bu suretle şarkılı oyunlar ve Operetler dahi kanunun tazammun ettiği mânada opera addedilebilirler. (Melodram hakkında bu başlığa mürac.),.

Opera eserleri hakkında esas itibariyle dramatik eserler hakkındaki hükümler câridir. (bu başlığa mürac.); musiki eserleri hakkındaki hükümler câri değildir. Bu keyfiyet, musiki eserlerinin çalınmasının serbest olduğu, fakat dramatik eserlerin temsilinin ise esas itibariyle müellifin iznine bağlı olduğu ve müsaadesiz bir temsilin, telif hakkına vaki cezayı mucip bir tecavüz teşkil ettiği cihetinden mühimdir. Fakat bu, yalnız, Operaların tamamen veyahut kısmen sahnede oynandığı temsiller hakkında câridir. Operanın yalnız musiki kısmı, metinsiz olarak, çalınırsa, bestekârın müsaadesini almak matlup değildir. Çünkü musiki eserlerinde müzik ve metin birbirinden ayrılabilir bir halde buldukları hallerde, kanunun 16 ve 36 cı maddelerinin tazammun ettiği mânada müştereken vücade getirilen bir eser mevcut değildir. («Müşterek müellifler» başlığını taşıyan fıkraya mürac.). Metin ve musiki daha ziyade birbirinden ayrı eserlerdir. Bu suretle her müellif, diğer tarafın hak ve salâhiyetleri ihlâl edilmediği nisbette, onun izin ve müsaadesi olmaksızın, eseri üzerinde tasarruf edebilir. Opera metnini yazan müellif, metnin tercümesine müsaade etmekle, mütercim aynı zamanda, tercüme edilen metin musikisiyle bir arada neşir ve temsil etmek salâhiyetini de iktisap etmez. Operanın bestekârı, eserinden bir «musiki icmalının» neşrine müsaade ederse, nâşir, metin müellifinin izni olmaksızın metni de birlikte tab'edemez.

Orijinal eserler:

Telif hakkı kanunu, gayrı müstakil eserlerin adaptasyon ve işlemler zıt ve mukabili olmak üzere orijinal eser mefhumu diye bir şey tanımamaktadır. Mamefi bazı münferit hükümlerden, vazii kanunun orijinal eserle gayrı müstakil eser arasındaki tezdâ müdrik olduğu anlaşılır:

Telif hakkı kanununun (3) cü maddesi mucibince müellifin telif hakkı, eseri başka bir lisana tercüme ve tiyatro piyesi haline ifrağ cihetlerini de şâmindir. Her kim orijinal eserin müellifinin izin ve müsaadesine müsteniden, mezkûr eseri başka bir lisana tercüme

ederse, yaptığı tercüme üzerinde, telif hakkı kanununun 14 cü maddesine tevfikân telif hakkına müşâbih hususî mahiyette bir himaye hakkına sahiptir. Şu farkla ki, mütercimın ölümünden itibaren yürümeye başlayan himaye müddeti 30 sene olmayup ancak 15 senedir.

Telif hakkı kanununun 8 inci maddesi mucibince, kanunlar, nizamnameler ve emsali üzerinde herhangi bir telif hakkı yoktur. Mamafih bu kanunları izah ve şerh edip ondan sonra da tab'ettiren kimselerin mezkûr izahat ve şerhler üzerindeki hakları telif hakkı kanununca himaye edilmiştir.

Telif hakkı kanununun 12 inci maddesi mucibince bir eserin münferit parçalarının edebî ve ilmî eserlere, mektep kitaplarına ve tenkitlere, bazı muayyen takyidat ve şerait tahtında, alınmaları caizdir. Telif hakkı kanununun 18 inci maddesi mucibince herkesin istifadesine açık olup fakat daha tab'edilmemiş bulunan bir eserin naşirine, ilk tabı için, muvakkat bir tabı imtiyazı verilebilir.

Bu misallerden, gayrı müstakil eserlere (işlemelere) bir tezat teşkil eden «orijinal eser» mefhumunun da Türk hukuku için ehemmiyeti haiz olduğu anlaşılır.

Kanun, ancak, «eser» diye tavsif edilebilen fikir ve diğer yazı mahsullerini telif hakkı himayesine mazhar kıldığından, haricî şekil ve fikrî muhteva itibariyle bir vahdet teşkil eden, evsafı mahsusayı haiz bir fikir mahsulüne orijinal eser nazariyle bakmak icabeder. Diğer ifade ile: Yeni bir hal veya şekle ifrağ edilen işleminin zıt ve mukabili olarak evsafı mahsusayı haiz her fikir mahsulü «orijinal» eserdir. Bu suretle «orijinal» eser, gerek derunî — fikrî bünye (bağlanış ve kaynayış), — gerek esere verilen haricî şekil bakımından, müellifin şahsına hâs bir başarı addedilmesi icabeden hususiyetler arzeden her fikir mahsulüdür.

Oyuncaklar :

Bir oyuncak ancak, telif hakkı kanununun tazammun ettiği mânâda âsarî fikriye ve kalemiye olarak tavsif edilmek icabettiği halde, telif hakkı himayesinden istifade edebilir. Bu ise, ancak bazı ender ahvalde mümkündür. Bu suretle taklit tehlikesine karşı bir himaye ancak, gayri kanunî rekabet bakımından mevzubahs olabilir. Türkiyede, halihazırda, bir model ve nümune himayesi daha mevcut değildir. Bu vadide, Pariste aktedilen ünyon mukavelesine istinat eden bir kanun hazırlanmaktadır.

Oyun kâğıtları :

Oyun kâğıtları üzerindeki şekiller (tersimat) ancak, mezkûr şekil kanununun tazammun ettiği mânada eser olarak tavsif edilmek mümkün olduğu takdirde, telif hakkı himayesinden istifade ederler. Bu ise ancak pek nadir hallerde variddir. Halihazırda Türkiyede nümune ve model himayesi daha mevcut değildir. Mamafih Pariste aktedilen «ünyon mukavelesi» ahkâmına göre, bu hususta bir kanun hazırlanmaktadır.

Plânlar ve şekiller (tersimat) :

Şekiller (tersimat) ve plânlar, telif hakkı kanununun ikinci maddesinde, muhteviyat, mevzu ve cins (nevi) nazarı itibare alınmaksızın, sarahaten, himayeye ehil fikri eserler olarak tevsim edilmektedirler. Demek oluyor ki, teknik, ilmi ve sınai tersimat ve plânlar dahi, eser addedilmeleri icabettiği hallerde kanunun himayesinden istifade ederler.

Tersimat ve plânlar hakkında müellifin ölümünden itibaren on sekiz senelik kısa himaye müddeti câridir. (Mad. 7). Bu keyfiyet, mezkûr tersimat ve plânlar, metni tavih etmek veya canlandırmak zımında bir kitaba ilâve edilmiş olsalar dahi, «İllüstrasyon» başlığını taşıyan fıkrada izah edilen sebeplere istinaden yine câridir. Gazetelerde ve mecmualarda intişar eden plânlar ve şekiller, ancak gazete makaleleri gibi, yani ancak, hakların mahfuziyetine dair bir kayıtla mücehhez oldukları takdirde, telif hakkı himayesinden istifade ederler. (Tel. Hak. Kan. Mad. 4).

Gerek şekillerin ve plânların izinsiz kopye edilmesi, fotoğrafla tesbiti veya sair şekilde teksiri, gerek kalıp ve klişelerin imali telif hakkına vaki cezayı mucip bir tecavüzdür. (Tel. Kan. Mad. 29).

Portreler :

I. — Telif hakkı mevzuu olarak portreler hakkında resimler ve şekillere (tersimata) mütedair umumî hükümler câridir.

II. — Telif Hakkı Kanunu zâti portre üzerinde hakka dair herhangi bir hükmü ihtiva etmemektedir. Binaenaleyh bununla münasebettar meselelere ancak şahsiyetin himayesi zaviyesinden cevap verilebilir. Her kim; şahsiyetini alâkadar hal, vaziyet ve menfaatler bakımından haksız yere tecavüze uğrarsa, vaki tecavüzün men'ini ve sun'u taksir halinde, tecavüz dolayısıyla uğranılan zararını tazminini dava tarikiyle isteyebilir. Vaki tecavüzün ve sun'u taksirin fevkalâde ağırlığı, muhik gösterdiği ahvalde, Hâkim mânevî tazminat olarak muayyen bir meblâğın tediyesine veyahut mezkûr

meblâğın tediyesi yerine veyahut bundan maada, başka neviden bir manevî tazminata da hükmedebilir. (Medenî Kan. 24; Borç. Kan. Mad. 41 ve 49).

Umuma karşı himaye keyifiyeti, her insana tahsis edilmiş olan şahsiyet sahasının kanunen tanınmasından sudur eden hukukî neticelerin en mühimlerinden biridir. Bu sahaya, bir insanın haricî tezahürü tavır ve hareketile evzâ ve etvarı ve onu muayyen bir şahsiyet haline getiren ve hemcinslerinden tefrik edilmesini mümkün kılan cismânî ve ruhanî mahiyeti (karakteri) dahildir. Bu suretle ferdin kendi şahsiyetinin nazarı itibare alınması (yani ona riayet edilmesi), cemiyetin olduğu kadar ferdin de menfaati icabıdır. Yalnız, bu hususta, hudutların nerelerden geçtiği cihetinin tayini, yani ne gibi şerait tahtında, bir şahsın portresinin yapılmasına ve resminin neşir veyahut yayımına caiz ve meşru nazariyle bakılabileceği, müphem bir mahiyet arzedebilir:

a) Yukarıda zikredilen mânada olmak üzere, «Portre» deyince, sadece tablolar olmayıp, bu kelimenin tazammun ettiği hususî mânada olarak portre, aynı zamanda, tersim usulü veyahut resmi ihtiva eden madde veya şey nazarı itibare alınmaksızın, her nevi resimler; bundan başka Büst, Kabartma ve emsali plâstik veya yarı plâstik eserler de dahil olmak üzere, muayyen bir şahsı, maddî ve manevî bir endividüalite (şahsiyet) olarak aksettiren tekmil müsattah ve mücessem eserler anlaşılır Portrenin hakikatle olan az veya çok müşabiheti, hattâ karikatürize edilmiş olması; Portreden tersim edilen şahıs istidlâl edilebildiği müddetçe, portre mefhumu bakımından, haizi ehemmiyet değildir. Portrede gösterilen şahsın (yani «Model» in), portrenin yapılması hususunda sarahaten ve yahut tarzı hareketiyle zımnen izin ve müsaadesini beyan ettiği ahvalin kâffesinde portrenin yapılması muhik ve caizdir. Gayri reşit veyahut mahcur bir şahsın izin ve müsaadesi, ancak mümeyyiz olduğu takdirde, bir hüküm ifade eder. (Mad. 16 Medenî Kan.) Karı kocadan biri, izin ve müsaadenin verilmesi hususunda, diğerrinin rıza ve muvafakatine muhtaç değildir. Mamafih karı kocadan biri, diğerr tarafın tarzı hareketi kendisini tehlikeye, hacaletе veya zarara maruz bırakıyorsa, hâkimin müdahalesini talep edebilir. (Mad. 163. Medenî Kan. meselâ çıplak model vazifesi görmek). Aleniyette vukubulmuş olan hâdiselerin resimle tesbiti dolayısıyla «model» in sarıh veyahut zımnî izin ve müsaadesi olmaksızın dahi portre çıkarmak caiz ve meşrudur.

b) Portre çıkarmak salâhiyeti, esas itibariyle portrenin neşri (teşhiri) salâhiyetini şâmil değildir. Meşru bir surette vücade getirilen portrenin neşri (teşhiri) ve yayımı ancak aşağıdaki ahvalde muhik ve caizdir:

aa) «Model» sarahaten veyahut zımnen izin ve müsaadesini beyan etmişse, portrenin neşir ve yayımı caizdir. Zımnî izin ve müsaadeye gelince: meselâ herhangi bir kimse, bir profesyonel fotoğrafçı tarafından, onun arzusu üzerine, fotoğrafını çektirirse, portrenin teşhir ve yayımı selâhiyeti zımnen bahşedilmiş demektir. Buna mukabil herhangi bir kimse kendi hesabına profesyonel bir fotoğrafçıda resmini aldırırca, mezkûr zımnî izin ve müsaade mevcut değildir.

bb) Eğer portre, aleniyette vukubulmuş olan hâdiselere müteallik resimle ifade edilen bir haberde (Gazete veyahut filmde intişar eden resimli haberler) bulunuyorsa, portrenin neşir ve yayımı caizdir. Mamafih bu gibi ahvalde portrenin neşri ve yayımı, şayet «model» in mezkûr resimli haber dolayısıyla gülünç veyahut zelil bir hale gelmesi veyahut şerefının muhtel olması mümkünse, şahsiyet hakkının gayri caiz ve gayri muhik bir ihlâli addedilir. Tahkikat zımında tevkif edilen bir kimse, tevkifinin sureti cereyanına müteallik bir fotoğrafın gazetelerde intişarına tahammül etmeğe mecbur değildir. Fakat müddeiumumilikçe tevkif müzekkeresiyle, (tevkif edilmek üzere) aranan bir şahsın resminin neşri caizdir; çünkü bu gibi hallerde Devlet Adliyesinin menfaatleri bir ferдин hususî menafiinden daha yüksektir;

c) Portre çıkarmak ve neşretmek salâhiyeti, esas itibariyle, meydana gelen resmin bilâhara başka cihetten sınaî bir şekilde, bilhassa sınaî nümune veya model veyahut alâmeti farika olarak, kullanılması keyfiyetini şâmil değildir. («El işleri» serlevhasını taşıyan fikraya mürac.).

Programlar :

a) Programlar, telif hakkı kanununun tazammun ettiği mânada olmak üzere hususî evsafı haiz bir fikrî eser addedilemediklerinden ötürü, ancak gayri kanunî rekabete karşı vazedilmiş olan ahkâma istinaden, bir programın taklidi dolayısıyla hukukî himayeden istifade edilebilir.

b) Himaye edilmiş bir eserin münferit parçalarının, bilhassa bir şarkının güftesinin bir programa alınması imkânı hakkında telif hakkı kanunu sarîh bir hükmü ihtiva etmemektedir. Mamafih, bu hu-

sus hakkında, müellifin ismi zikredilmek şartıyla, telif hakkı kanununun (12) inci maddesinin (iktibas ve nakil hakkı) kıyasen tatbiki bakımından herhangi bir mahzur mevcut değildir.

Prospektler :

Sınaî maksatlara hâdim ilânlar halinde tecelli ettikleri nisbette, bunlar üzerinde bir telif hakkı himayesi imkân haricindedir. (Telif Hak. Kan. Mad. 8). Bu gibi ahvalde ancak gayrı kanunî rekabete mütedair ahkâm mucibince hukukî himaye talep edilebilir. Prospekt, tavsiye edilen eserden alınmış parçaları (icmaları) ihtiva ediyorsa, eser gibi bu icmallere de himaye edilmiştir.

Radyo :

I) 9/Haziran/1937 tarihli Telsiz Kanunu sadece, hukuku âmmeğe müteallik ahkâmı ihtiva etmektedir. Buna nazaran elektro magnetik dalgalar vasıtasıyla her nevi resim, işaret ve ses irsaline veyahut ahzına yarayan tekmil telsiz cihazların tesisi ve işletmesi hükümetin inhisarı altındadır. Türkiye topraklarında, Türkiye Deniz ve hava nakil vasıtalarında her nevi telsiz cihazlarının tesisi ve bu kabil cihazların tâdili Nafia Vekâletinin mukaddem izin ve müsaadesine bağlıdır. Görünmez ziyâle çalışan ve uzak ile irtibata yarayan telsiz cihazın istimali, bilâ istisna orduya aittir. Milli Müdafaa menafii icabı, radio tesisatı ve cihazı (aleti) Heyeti Vekile kararile, mezkûr tesisatın istimalini tatil veya tesisat ve cihazı makbuz mukabilinde muayyen bir müddet için makamı aidine teslim etmeye icbar edilebilirler. Verici Radio cihazı tesisine mütedair müsaade, hususî şahıslara ve hususî teşebbüslere verilemez. Alıcı cihaz tesisine mütedair müsaade, Posta, Telgraf ve Telefon İdaresinden verilir. Askerî mıntakalarda ikamet eden ecnebilerin salâhiyet-tar askerî makamdan müsaade almaları icabeder.

II) — Radio işleri, Devlete ait bir iştir ve tedviri, matbuat umum müdürlüğünün vazife ve salâhiyetindedir. Mezkûr müdüriyet aynı zamanda Radyo programlarını tertip, ve tatbiki nezaret etmekle mükelleftir. (2444 No. lu ve 25/Mayıs/1934 tarihli kanun).

III) Türk mevzuatı şimdiye kadar Radio işlerinin telif hakkına müteallik problemlerile iştigal etmemiş olmakla beraber, kıyas tarikiyle aşağıdaki esas kaideler temsil edilebilir:

A) Operalar müstesna olmak üzere musiki besteleri müelliflerinin izni olmaksızın Radyo ile neşir ve nakledilebilirler; çünkü,

Operalar müstesna olmak üzere musiki eserlerinin alenen çalınması müellif lehine mahfuz mutlak mahiyette bir salâhiyet değildir.

B) Bir tiyatro piyesinin veyahut operanın radyoda müellifin izni olmaksızın temsili telif hakkına vaki bir tecavüzdür; çünkü bu kabil bir eserin temsili, müellif lehine mahfuz bir imtiyaz salâhiyetidir.

C) Başka bir kalem eserinin, müellifinin izni olmaksızın, Radioda neşri gayri câizdir; çünkü «Radioda neşir», «bir kitabın temsili» mefhumuna gibi geniş bir mefhuma idhal edilebilir. (Telif Hak. Kan. Mad. 20).

D) İlmî veyahut edebî konferanslarda veyahut kritiklerde «muktebes parçalar» halinde, telif hakkı kanununca himaye edilmiş eserlerden münferit kısımların, fıkraların veyahut cümlelerin Radioda neşri caizdir, (Telif Hak. Kan. Mad. 12). Bundan başka, tekrar tab'î tecviz edildiği nisbette, gazete ve mecmua münderecatının Radioda neşri caizdir.

E) Gramofon plâklarının Radioda neşri hakkında «Mihaniki aletler» başlığını taşıyan fıkraya müracaat.

Rakslar, pantomimalar:

Telif Hakkı Kanunu, Koreografik (artistik danslara müteallik) eserler hakkında ahkâmı mahsusayı ihtiva etmemektedir. Bu gibi eserler ancak, yazı veyahut resim eseri olarak tesbit edilmek suretile kabili teksir bir hale geldikleri takdirde, telif hakkı himayesi talebine mazhar olurlar. Bundan sarfınazar bu gibi eserlerin taklid edilmesine karşı bir himaye, ancak Borçlar Kanununun 48 inci maddesine istinaden gayri kanunî rekabet bakımından veyahut Medeni Kanunun 24 cü ve Borçlar Kanununun 41 inci ve 49 cu maddelerine tevfikân şahsiyet hakkına vaki tecavüz bakımından istidlâl edilebilir.

Rehberler:

Müze, Şehir, Sergi rehberleri ve emsali, münhasıran bir katalog olmaktan çıktıkları ve bundan dolayı kendilerine ne resmî bir talimatname, ne de ticarî veya sınaî bir katalog vasfı verilemediği takdirde, hususî mahiyeti haiz bir fikir mahsulü olarak telif hakkı himayesinden istifade ederler. («Himaye edilen eserler» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.).

Reklâm yapma mükellefiyeti:

Borçlar Kanununun (376) ıncı maddesi mucibince nâşir, neşir mukavelesi dolayısıyla icabeden ilânat ve reklâmları temin etmekle ve sürüm için mutata tedbirleri itihaz etmekle mükelleftir. Binaenaleyh nâşir, umumî örf ve teamüle uygun olarak, eseri, meslekî Ceridelerde ve umumî alâkadar ettiği nisbette de yevmî gazetelerde ilân etmekle; muktazi reklâm nüshalarını ve prospektleri dağıtmakla mükelleftir. Aynı esas kaideler, müellifin, eserden istifadeye matuf bir imtiyaz hakkını bir başkasına terketmiş olduğu ve temettu hisseleriyle eserin satışında, neşir ve yayımında ve sairede maddeten menfaattar olduğu hallerde de kıyasen tatbik edilmelidir.

İşte yaramayan ve zararlı (uygun olmayan) reklâmlara karşı, müellif neşir mükavelesine istinaden harekete geçebilir ve borçun ademi ifasından veyahut nâşire terettüp eden vecibelerin lâyiki veçhile ifa edilmemesinden mütevellit talepler dermeyan edebilir. Nâşirin reklâmlarıyla müellifin şahsiyet hakkı haleldar olduğu takdirde, müellif, bu noktâ nazardan da, işlenen fiilin bertaraf edilmesine ve yapılmamasına, sun'u taksir halinde, tazminat itasına matuf dava ikame edebilir.

Remizli imzalar:

I. — Marka şeklindeki harflerin (yani ilk harflerin), remizli imzaların ve emsalinin, bir eserin müellifinin tevsimi hususunda istimal edilmelerinin haddi zatında caiz olup olmadığı meselesi ilk nazarda şüpheli görünür; çünkü (1934) tarihli Soy adı Kanunu ve bu kanunun tatbiki hakkında çıkan nizamname mucibince herkes, şifahî ve tahrirî muamelâta ve imza hususunda esas itibarile soy adını, resmen tescil edilmiş şeklile, kullanmalıdır. Sadece şahıs ismi (öz ismi) muhtasar şekilde kullanılabilir. Fakat Matbuat Kanununun ilga edilmemiş bulunan muhtelif ahkâmından, isimlerin ilk harflerinin, monogramların ve emsalinin matbualarda, ve buna kıyasen, diğer bütün ilmî, edebî ve sair fikrî eserlerde istimali caiz addedildiği, bilvasıta; istihraç edilir. (Meselâ; matbuat kanununun 7 inci maddesinin 4 üncü fıkrasıyla 27 inci maddesini mukayese et!) Tatbikatta, buna uygun olarak, monogramlar, san'atkârların kendilerine mahsus işaretleri ve emsali eskisi gibi kullanılmalıdır.

II. — Her kim, kendi isminin başkası tarafından benimsenmesiyle mutazzar olursa, Medenî Kanunun (25) inci maddesine tevfi kan gaspın men'ini ve sun'u taksir halinde tazminat, ve fiilin cins ve nev'inin muhik gösterdiği ahvalde, manevî tazminat zımında

muayyen bir meblâğın verilmesini dava edebilir. Carî telâkkiye göre, namı müstaarlar dahi, Medenî Kanununun (25) inci maddesinin tazammun ettiği mânada olmak üzere «isim» mefhumunun şumulüne dahildir. Fakat herhalde namı müstaarlar, san'atkârlara mahsus remizli imzalar ve işaretler ve emsali Medenî Kanunun (24) üncü maddesinin bahsettiği himayeden istifade ederler. Buna göre her kim, şahsî sahasında haksız yere tecavüze uğrarsa, bu tecavüzün bertaraf edilmesini dava edebilir. Sun'u taksir halinde maddî tazminat ve daha ağır hallerde manevî zarar da istenebilir. (Mad. 41, 49 B. K.).

III. — Bir namı müstaar tahtında neşredilen eserler anonim eser addedilir. (Telif Hak. Kan. 41 inci Mad.). Aynı şey, kıyas tarikiyle, bir monogram ile veyahut remizli imzalarla çıkan eserlerin neşri hakkında mer'i olmak icabeder.

Risaleler:

Risaleler dahi, telif hakkı kanununun ifade ettiği manada olmak üzere hususî evsafı haiz fikir mahsulü eserler olarak telâkki edilmek icabettikleri takdirde, telif hakkı himayesinden istifade ederler. («Himaye edilen eserler» ve «Telif Hakkı» serlevhalarını taşıyan fıkraları mukayese et!) Bunların, toplantılarda ve emsali yerlerde dağıtılmaları, kanunun kastedtiği mânada olarak neşir addedilir. (Matbuat kanununun 2 ci maddesi).

Ruhsatîyeler:

Telif hakkından neş'et eden münferit imtiyaz hakları, ruhsatîyelere mevzu olabilir. Bir ruhsatîyenin itası, umumiyetle hasılât icarına müteallik ahkâm mantukunca takdir edilmek icabeder.

Formaliteler hakkında, imtiyaz haklarının devrine mütedair hükümlerin aynı caridir.

İntifaı terk ve nakil edilen hasılatların şumulü mukavelenin muhteviyatına göre taayyün eder. Tefsir hakkında, mezkûr hak ve salâhiyetlerin terk ve naklisinde carî olan prensiplerin aynı mer'idir.

Hâsılât icarı mukavelesinin mahiyetine uygun olarak ruhsat muayyen bir müddet için verilir. Muayyen bir müddet, mukavele edilmediği ve intifanın bırakılmasıyla takip edilen gayeden mahdut bir müddetin kabulü imkân istidlâl edilmediği takdirde, taraflardan her biri, asgarî altı aylık muayyen bir fesih müddetine riayet şartıyla, hukukî münasebeti feshedebilir. (Bcrç. Kan. Mad. 285).

Muayyen bir müddet mukavele edildiği takdirde, taraflardan her biri, mezkûr müddetin hitamından evvel, ruhsatiyenin tevlit ettiği hukukî münasebetin devamını tahammül edilmez bir hale getiren muhik sebeplere müsteniden diğer tarafa, altı aylık kanunî fesih müddetine riayet şartıyla, mukaveleyi feshettiğini bildirebilir. Fakat diğer tarafın, kendisine belâğan mabelâğ tazminat göstermesi şarttır. Ruhsatiyeyi veren kimse, ruhsatiyeyi alan kimseye, istifade edilmek üzere ba mukavele terk ve devir edilen imtiyaz hakkını, mukavele ahkâmına uygun bir intifaa yarayacak bir halde nakil etmekle mükelleftir. Aksi takdirde, ruhsatiyeyi alan kimse, mukaveleden vazgeçebilir veyahut mukavele edilen bedelin tenzilini talep edebilir. Eğer müsaadeyi alan kimse, kendi sun'u taksiri veyahut menşei kendi şahsında bulunan bir hâdise dolayısıyla ruhsatiyeden istifade edemez veyahut ancak mahdut bir şekilde istifade edebilirse de, ruhsatiye ücretini tediye etmekle mükelleftir. Ruhsatiyeyi alan kimse, müsaadeyi verenin izni olmaksızın ruhsatiyeyi bir üçüncü şahsa ita etmek hakkını haiz değildir. Müsaadeyi alan kimse iflâs ederse, müsaadenin itasından mütevellit hukukî münasebet, iflâsın açılmasıyla muntafi olur. Müsaadeyi alan şahıs ölürse, gerek mirasçılarını gerek müsaadeyi veren kimse, altı aylık kanunî fesih müddetine riayet şartıyla, mukaveleyi feshetmek hakkını hâizdir.

Ruhsat mukavelesi, aynı bir hak tevlit etmez, bilâkis sadece akde müstenit mütalebeler (alacaklar) doğurur. Buna göre, müsaadeyi alan kimse, hakkının istimalini ihlâl eden telif hakkına vaki tecavüzlere karşı doğrudan doğruya dava hakkına sahip değildir. Kendisi, daha ziyade müsaadeyi veren kimseyi bilâteahhur vaziyetten haberdar etmeye mecburdur, ve badehu, tecavüzün ref'inin temini ciheti, müsaadeyi veren kimseye ait bir iştir. Müsaadeyi veren bunu yapmazsa, tazminat itasıle mükellef olur ve müsaadeyi alan kimsenin, semenin tenziline matuf davasına veyahut mukaveleden vazgeçmesine intizar etmelidir.

Alelâde ruhsatiyeler, ruhsatiyeyi alan kimseye, mutlak ve kendine mahfuz bir intifa, ve istifade salâhiyeti vermez. Müellif, bu suretle, istediği miktarda ruhsatiyeler itasına salâhiyettardır. Fakat mutlak mahiyetteki ruhsatiyelerde bu, gayrı caizdir.

Ruhsat verme mecburiyeti:

Telif hakkı kanununca himaye edilmiş eserler hakkında, mecburî ruhsat usulü, telif hakkı kanununun 19. cu maddesinde sadece, umumun menfaatine hâdim addedilen bir eserin, müellifin ölü-

münden sonra, tabedilen nüshaların tükendiği ve mirasçılarının fakr-ü zarureti, ihmal ve teseyyübü veyahut uyuşmamazlıkları yüzünden veyahut buna benzer sebeplerden tekrar tabedilmediği ahval için, düşünülmüştür. Böyle bir vaziyet karşısında Maarif Vekâleti, eseri, mirasçılarının hukukuna riayet şartile, tabetmek ve neşretmek hakkını haizdir. Demek oluyor ki, Maarif Vekâleti, evvel emirde eserin usulüne uygun bir şekilde tabı ve neşrini temin etmekle; fakat bundan başka masarifat çıktıktan sonra melhuz (muhtemel) bir varidat fazlasını da tıpkı bir vekil gibi mirasçılara vermekle mükelleftir.

Sahiplik:

Telif hakkı sicili, Medenî Kanununun tazammun ettiği manada resmî bir sicildir. Bu sicilin muhteviyatı, aksi isabat edilinceye kadar doğru addedilir. Müellif olarak kaydedilen ve buna uygun olarak bir hakkı telif «ilmühaberi» almış bulunan şahıs, aksi mahkemece tesbit edilinceye kadar, eser üzerinde tasarrufa salâhiyettar müellif olarak addedilir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 22). Bundan, muayyen bir eser üzerindeki telif hakkının tanınmasına matuf bir tesbit davası caiz olduğu neticesi sudur eder. Kararın kat'iyet kesbetmesiyle, telif hakkı ilmühaberi hükümden sakıt olur ve sicildeki kaydın tas-
hihi lâzım gelir.

Eser üzerindeki telif hakkını kendine mal etme, şahsiyet haklarının haksız surette ihlâli olduğundan, tecavüze maruz kalan kimse, Medenî Kanununun 24 üncü maddesine tevfikân tecavüzün ref'ini ve başkasının ismini kendine nisbet etme keyfiyetine kıyasen, Medenî Kanununun 25 inci maddesine tevfikân bu «gasp» fiilinin men'ini ve aynı zamanda, sun'u taksir halinde, zararın tazminini ve tecavüzün ağırlığı muhik gösterdiği ahvalde manevî tazminat olarak muayyen bir meblâğ itasını dava edebilir. Kalem, musiki ve san'at eserlerinin mevzubahs olduğu ahvalde bir başkasının eserini kendine nisbet eden kimse, Tel. Hak. Kan. Mad. 30 a göre, ehemmiyetsiz tadilât icra etmiş olsa bile, cezayı müstelzim bir intihal yapmış olur.

Sahipsiz eserler: bak «Umumun malı» olan eserler..

Sahneye koyma:

Mer'î ahkâm, artiste, başarısı üzerinde herhangi bir telif hakkı tahşetmemektedir. Artistin başarısının (mesaisinin) tam veya bozuk bir taklidi ancak gayri kanunî rekabet veyahut şahsiyet hakkına vekî tecavüz bakımından, kanunen takip edilebilir. Onun için bir

tiyatro piyesinin sahneye koyması, yani dekorlarının ve sahneye hâs tesisat ve tefrişatının hususiyeti, telif hakkı kanunumuzca himaye edilmemiştir.

Sahnede temsil (mevkii temaşaya vaz') :

«Mevkii temaşaya vaz» mefhumu telif hakkı kanununda izah edilmemiştir. Kanunun bazı yerlerinde sahne eserleri « oynamak » dan bahsedilmektedir. (Mad. 10, 29, 32.). Telif hakkı kanununun 11 inci maddesi, mektepler ve hususî cemiyetler tarafından... Tiyatro piyeslerinin « mevkii temaşaya vaz'ını » tetkik etmektedir. Aynı kanunun 29 cu maddesince, bir kitabın müsaade edilmeyen « temsili » tecziye edilmiştir. Bu suretle vazın kanun, lisandaki umumî sureti istimali nazarı itibare almaktadır. Lisanda ise, « mevkii temaşaya vaz » tâbiriyle sadece bir tiyatro eserini, sahnede, sahneye uygun (hâs) vesaitle, ve sahneye uygun şekil ve teçhizatta olarak, temsili anlaşılmaktadır. Binaenaleyh Konser salonunda, konser programının aksamından olarak, bir opera parçasının temsili; « mevkii temaşaya vaz » değildir. Buna mukabil melodram mahiyetinde bir eserin okunması veyahut bir kalem eserinin kiraati, bu fiiller bir sahnede vukubulmasalar bile, yine kanunun tazammun ettiği mânada bir mevkii temaşa vaz » keyfiyetidir. Çünkü bu kabil eserlerin, sahnede mevkii temaşaya vaz suretiyle temsillerine ihtiyaç yoktur.

Telif Hakkı Kanununun 29 ve 32 inci maddeleri mücibince müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın tiyatro piyeslerini ve operaları mevkii temaşaya vazeden kimseler cezalandırılırlar. Buna binaen ikame edilen dava, ancak, cezayı mucip fiilde fâili müşterek, cürmün icrasını kolaylaştıran veyahut cürmün icrasına yardım eden kimseler rolünü oynadıkları takdirde, tiyatroyu tertip edenlere, temsil edenlere karşı müteveccihdir.

Gayri caiz bir « mevkii temaşaya vaz » fiili kararın verilmesinden evvel ancak ihtiyatî tedbirle bertaraf edilebilir. Yalnız sinematografik temsiller hakkında, zabitanın, tetkik komisyonu tarafından daha müsaade edilmemiş bir filmin gösterilmesine, hâkimin kararı olmaksızın dahi, mâni olabileceği şeklinde hususî bir hüküm mer'îdir. (« Sansür » başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Sahte eserler:

Her kim bir başkasının eserini, kendi eseri olarak gösterir veyahut bir kitabın metnini veyahut bir musiki bestesinin melodisini, kelimelerin ve notaların yerlerini değiştirmek suretile tadil

eder ve bu suretle vücade gelen bu esere kendi ismini verirse, veyahut her kim, bir kitabın veyahut bir melodinin tarzı ifadesini, orijinal aşikâr surette belli olacak derecede tahrif eder ve böyle bir esere kendi işmini verirse, bu tarzı hareket cezayı mucip bir intihal telâkki edilir. (Telif Hak. Kan. Mad. 30) Böyle bir intihal, telif hakkı himayesine matuf bir talep hakkına mazhar olamaz. Çünkü vücade gelen fikri mahsul cezayı mucip bir fiil teşkil etmektedir. (Gayri kanunî adaptasyonların telif hakkı himayesi meselesi hakkında «Adaptasyon» ve «Tadilât» başlıklarını taşıyan fıkraya mürac.).

San'at eserleri:

Telif hakkı kanununca, hususi mahiyette bir «san'at eseri» mefhumu meçhuldür. Kanunun tazammun ettiği mânada fikir ve kalem eseri addedilmesi icabeden şeylerin tadadına resimler, elvah hutut, mahkûkât heykel mücessemat ve saire sarahaten ayrı ayrı zikredilmişlerdir. (Telif. Hak. Kan. Mad.2). Mezkûr eserler hakkında, umumî himaye müddetinden farklı olarak, müellifin ölümünden itibaren «18» senelik kısaltılmış bir himaye müddetini tesbit ve tensip eden, telif hakkı kanununun yedinci maddesinde de vaziyet aynı şekildedir. Telif hakkı kanununun (20) inci maddesi mucibince, yalnız bir sureti olan yani tek olarak vücade getirilmiş bulunan «elvah ve temasil ve madalyeler» gibi eserler tescil ve teslim mecburiyetinden müstesnadırlar. Telif hakkı kanununun (29) uncu maddesi, her nevi resim levhaları ve hututu fotoğraf veya sair vesait ile istinsah eylemesi keyfiyetini cezayı mucip bir taklit addetmektedir.

Bunun neticesi ise, san'at eserlerinin, telif hakkına vaki tecavüzlere karşı Ceza Hukuku bakımından himayesinin, müstakil bir kategori olarak telâkki edilen kalem ve musiki eserlerinininkinden daha zayıf ve daha gayri kâfi olduğu cihettir. Yalnız, intihalin cezai vakiâ unsurlarında «fünunu nefise» (yani «sanat eseri») mefhumu kullanılmaktadır. (Telif Hak. Kan. Mad. 30). San'at eserleri mevzubahs olduğu ahvalde bir başkasının eserini kendine nisbet eden kimse, «müntahil» dir. Kanunda «san'at eseri» mefhumu tesbit edilmemiş bulunduğundan, telif Hakkı Kanununun üçüncü ve yedinci maddelerinde tadat edilmiş olup yukarıda gösterilmiş bulunan mahsullere san'at eseri nazariyle bakmak icabetmektedir. Bu keyfiyetten, yalnız güzel san'atlara (heykeltraşlık, resim ve saire) mahsus eserlerin değil, aynı zamanda sınaata mütaallik mamulâtın da san'at eserleri addedilmeleri icabettiği neticesi sudur eder. Fa-

kat mimari eserlerle fotoğrafik eserler buraya dahil değildirler. («Mimari eserler» ve «fotoğraf» başlıklarını taşıyan fıkralara da bak!).

Sansür:

I — Teşkilâtı Esasiye Kanununun 77 ci maddesi mucibince «matbuat, kanunu dairesinde serbesttir, ve nesredilmeden evvel teftiş, muayeneye tâbi değildir». Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki bu prensibin tatbiki zımında çıkarılmış olan 25/Temmuz/1931 tarihli ve 1881 No. lu matbuat Kanunu, (— bu kanunu muaddil kanunlar No. larile şunlardır: 1959 No. lu, 2001 No. lu, 2271 No.lu, 2657 No. lu, 3518 No. lu ve 3812 No. lu kanunlar —) Matbuatın ve sair matbuaların hangi hudutlar dahilinde serbest olduğunu tesbit etmektedir. Gerek matbaa gerek başka türlü mihaniki ve kimyevi vasıtalarla veya el ile çoğaltılarak neşredilen yazı resim, güfteli, güftesiz musiki eserleri ve gramofon plâkları gibi eserler, Matbuat Kanununun tazammun ettiği manada olmak üzere, «matbua» hükmündedir. (Matbuat Kanununun 1 ci mad). Herkesin görebileceği veya paralı, parasız girebileceği yerlerde her türlü matbuaların teşhiri, taliki, tevzii, satılması veyahut tevzi veya satış maksadile alenen arzedilmesi «nesir» addedilir.

Matbuat Kanununun, 2657 No. lu ve 1934 tarihli matbuat kanununun muaddil kanunun tarzı ifadesi esas olarak, 51 inci maddesi mucibince Heyeti Vekile, Türkiyede veyahut ecnebi memleketlerde intişar etmiş bulunan matbuaların tevziini veya bunların Türkiyeye idhalini menedebilir. Hey'eti Vekile kararı olmaksızın dahi halen dağıtılmış bulunan nüshalar da Dahiliye Vekâletinin emrile toplatılabilir. Mamafih menetme kararının bilâhara derhal alınması şarttır. Vaziyetin bu merkezde oluşundan, gerçi bir taraftan «kablettabi muayene» mevcut olmadığı; fakat diğer taraftan da Türkiyede veyahut ecnebi memleketlerde intişar eden matbuaların —Hey'eti Vekile, vazife ve salâhiyetine uygun taktir hakkına istinaden lüzumlu ve zarurî addettiği takdirde —, Türkiyede neşir ve yayımdan men'edilebilecekleri istihraç edilir. Bu gibi ahvalde taktire müstenit bir karar mevzubahis olduğundan İdarî Mahakime müracaat suretile itiraz imkânı mevcut değildir.

Sansür işlerine, Başvekâlete merbut olan Matbuat Umum Müdürlüğü bakar. Yapılacak kontrolün fiiliyat sahasında iyice tatbiki için, Matbaacılığa müteallik müesseseler (matbaalar) beyanname vermek ve müsaade istihsal etmekle mükelleftirler. Bundan başka

her matbaacı, bulunduğu yerin en yüksek mülki makamına ve Müddeiumumiliğe her tabedilen eserden mecburi olarak ikişer nüsha teslim etmekle mükelleftir. (Matbuat Kanununun 3 cü ilâ 8 ci maddeleri).

II — Tiyatroculuk dahi, Matbuat Umum Müdürlüğünün mürakabesi altındadır. Umum müdürlük bu hususta Maarif Vekâletinin direktifleri dairesinde hareket etmek ve bilhassa memleketteki tiyatroların repertuvarlarını (oyun plânı) tetkik etmekle mükellehtir. Bu hususa dair şimdiye kadar bir nizamname neşredilmemiştir.

III — Film sansürü, matbuat kanunu ahkâmına göre değil, bilâkis 19/ Temmuz/1939 tarihli (Resmî Gazete 1939, No. 4272 31/ Temmuz/1939) sinema filimleri ve film senaryoları hakkındaki bir nizamnamenin hükümlerine göre tatbik edilir. Bu nizamname, Matbuat Umum Müdürlüğünün teşkilât ve salâhiyetine mütedair (2444) No. lu kanunla Polis vazife ve salâhiyeti hakkındaki (2559) No. lu kanunun ahkâmına istinaden isdar edilmiştir.

a) Her nevi sinematografik filmler peşin muayeneye tâbidirler. Peşin muayene işlerine İstanbulda icrayı vazife eden bir komisyon bakar. Bu komisyon Dahiliye ve Maarif Vekâleti memurlarından teşekkül etmiş olup kararlarını ekseriyeti âra ile verir. Şayet Komisyon lüzumlu addederse veyahut alâksdar Vekâletlerden biri teklif ederse veyahut müracaat eden kimse; Dahiliye Vekâleti nezdinde komisyonun kararına karşı itiraz ederse, Ankarada icrayı vazife eden bir komisyonca ikinci bir teftiş ve muayene yapılır. Bu komisyonun kararı, müttefikane verilmemiş olsa bile, kat'i mahiyettedir. Eğer İstanbuldaki komisyon irae müsaadesi kararını, bir Vekâletin mümessilinin itirazına karşı, ekseriyeti ârâ ile vermişse, böyle bir filmin ancak ya mevzubahis Vekâlet, filmın Ankaradaki komisyon huzurunda tekrar tetkikini teklif etmediği veyahut böyle bir teklif yapıldığı halde Ankaradaki komisyonun İstanbuldaki komisyon kararına iştirak ettiği takdirde, iraesine müsaade edilir.

Bir filmin tetkik ve muayenesi için İstanbul Vilâyetine müracaat edilir. Yapılacak istidada, filmin ismi, uzunluğu, enliliği, hangi dilde olduğu, mellifi ve âmili bildirilmelidir. Şayet film bir opera, sair bir temaşa eserine, bir romana ve emsaline istinat ediyorsa, orijinal eserin isim ve müellifi de bildirilmelidir. Bundan başka filmin senaryosu, filmdeki mükâlemeler ve teganni parçaları ve, filmde ne şekilde tezahür ederlerse etsinler, diğer bütün yazılar Türkçe tercümeleriyle birlikte tetkik komisyonuna verilmelidir. Ec-

nebi memleketlerden gelen filmler ancak tetkik ve iraelerine müsaade edildikten sonra gümrük muamelesine tâbidirler.

Herhangi bir devletin siyasi propagandasını yapan veya herhangi bir ırkı veyahut milleti tezyif eden veya dost devlet ve milletlerin hissiyatını rencide eden veyahut din propagandası yapan veya milli rejime aykırı olan siyasi, iktisadi ve içtimai ideolojiler lehine propaganda yapan veyahut âdap ve ahlâka ve milli duygularımıza mugayir olan, askerlik şerefini muhil veyahut askerlik aleyhine propaganda mahiyetinde olan veyahut memleketin nizam ve asayiş noktasından zararlı olan veyahut cezayı müstelzim fiiller işlemeğe tahrik mahiyetinde bulunan veyahut Türkiyeye karşı bir propaganda olan sahneleri ihtiva eden filmler hakkında müsaade verilmez. Zaman geçmesile yıpranmış ve perde üzerinde gözleri yoracak derecede eskimiş olan filmlerin gösterilmelerine hakeza müsaade edilmez. Türk dilinde olmıyan filmlerin, muhakkak surette, vâzih ve temiz Türkçe mealli izahatı ihtiva etmeleri lâzımdır.

Filmin gösterilmesine müsaade edildikten sonra, zabıta film sahibine, mühür ve imza taşıyan bir izin vesikası verir. Bunun üzerine film, tekrar bir kontrole tâbi olmaksızın, Türkiyenin her yerinde gösterilebilir. Mamafih, bilâhare lüzum hissedildiği takdirde, filmin gösterilmesine müsaade eden ruhsatname Dahiliye Vekâletince her zaman hükümden düşürülebilir. Polis vazife ve salâhiyeti kanununun 9 cu maddesi mucibince, zabıta, izinsiz gösterilmiş bulunan veya elde edilen filmleri, muvakkaten musadere ve makamı aidine teslim etmek hakkını haizdir.

Kontrol Komisyonunun talebi üzerine filmin bazı kısımları kesilip çıkarıldığı veyahut filmin ismini değiştirmek lâzımgeldiği takdirde, bu gibi tedbirler, ancak film sahibinin rıza ve muvafakati ile caizdir.

Terbiyevi ve emsali filmlere teftiş ve muayene komisyonunun kararile 6 yaşından yukarı çocuklar için, ancak matinelerde («gündüz») gösterilmek üzere, müsaade edilebilir.

b) Öğretici ve teknik filmler dahi, aynen umumî peşin muayeneye tâbidir. Bu kabil filmlerin gösterilmelerine müsaade edildiği takdirde, tekrar hususî bir komisyon tarafından, mahza öğretici gayelere mi hâdim oldukları, yoksa teknik bir mahiyet mi arzettikleri ciheti tetkik edilir. (29/ Temmuz/1939 tarihli nizamnameye müracaat; Resmî Gazete 1939, No. 4279 ve 8/Ağustos/1939) Yapılan tetkik neticesinde filmin öğretici veya teknik mahiyette olduğu te-

beyyün ettiği takdirde, bu kabil filmler gümrük, vergi ve sair rüsumdan muaftır. (3122) sayı ve 10/Şubat/1937 tarihli kanun).

c) Türkiye dahilinde sinema filmi çekmek isteyen yerli ve yabancı teşebbüsler veyahut münferit şahıslar, evvelâ buldukları yerin en yüksek mülki makamına bir istida vermeğe mecburdur. Bu istidada filmin gayesi, çevrileceği yer ve zaman, filmin mevzuu, filmin çevrilmesine nezaret eden mes'ul şahısla (rejisörle) film müessesesinin sahibi zikredilmeli ve aynı zamanda senaryodan altışar nüsha verilmelidir. Herhangi bir aktüalite filmi mevzubahis olmadıkça, film imali müsaadesine matuf istida Vilâyetçe Dahiliye Vekâletine gönderilir. Dahiliye Vekâleti ise filmin tetkikini Ankara'daki film tetkik komisyonununa havale eder. Mezkûr komisyon, yukarıda (a) fıkrası tahtında tadat edilen cihetleri nazarı itibare alarak, filmlerin teklif edilen şekilde mi, yoksa ancak bazı tadilâtla mi çevrilebileceği caiz olup olmadığı hakkında bir karar verir. Komisyon, bir filmin imaline müsaade ettiği takdirde Vilâyet, bir izin vesikası tanzim eder. Bu vesika dahi film âmiline hüviyetini, filmin çevrileceği zamanı ve yeri, film âmiline musaddak bir vesika resmini ihtiva eder. Aynı zamanda buna senaryonun musaddak bir nüshası ilişiktir. Diğer taraftan mahalli salâhiyettar makamlar dahi müsaadenin ita edildiğinden haberdar edilir.

Filmin çevrilmesi bitince, izin vesikasının derhal geri verilmesi lâzımdır. Çevrilen film kabul edilmek üzere tekrar Ankaradaki komisyona arz olunur.

Aktüalite filmleri hakkında şöyle bir hususiyet caridir: Bu gibi filmleri çevirmek için Vilâyetten, Türkiye tabiiyetini haiz olanlar daimi mahiyette, ecnebiler ise mevzu ve zaman itibarile mahdut bir müsaade alabilirler. Yalnız zabıta tahkikatı neticesinde, müracaat eden kimsenin şahsına karşı herhangi bir şüphe mevcut olmamak şarttır. Aktüalite filmleri imal edildikten sonra, İstanbuldaki film tetkik komisyonuna gösterilmelidir.

Her nevi filmlerin çevrilmesi esnasında Hükûmetin kontrol etmek üzere gönderdiği memurlar bilâ fasıla film operatörünün yanı başında bulunabilirler.

Her nevi filmin, banyo için ecnebi memleketlere gönderilmesi ciheti Hükûmetin müsaadesine bağlıdır. Türkiyede yapılan filmlerden ancak hariçte gösterilmesine müsaade edilenler memleket haricine çıkarılabilir.

Türkiye dahilinde herhangi bir film çevrilmesi için verilen mü-

saade bilâhare, şüpheli ve mahzurlu görüldüğü takdirde, Dahiliye Vekâletince her zaman geri alınabilir.

IV) 3222 No. lu ve 9/Haziran/1937 tarihli Telsiz Kanunu mucibince hususî şahıslara ve hususî teşebbüslere verici Radio cihazı tesisi hususunda müsaade verilmez. Radio işleri Devlete ait bir iş-tir. Bu hususta sahibi salâhiyet makam, Matbuat Umum Müdürlü-ğüdür. Bu müdüriyet Radio programlarını tesbit etmek ve bunların tatbikine nezaret etmek vazifesile mükelleftir. (2444 No. lu ve 26/Mayıs/1934 tarihli kanun). Bu kanunun tatbikine mütedair bir ni-zamname daha bu güne kadar neşredilmemiş bulunmaktadır.

Secme eserler:

a) Sahipsiz, umumun serbestçe istifade edebildiği eserler mev-zubahs oldukta, «kolleksiyon» halindeki eserler ve emsalinin neşri gayri mahdut bir şekilde caizdir. Bu gibi seçme eserler üzerinde müstakil bir telif hakkı, ancak yapılan seçme, toplama, bağlama ve emsali, nev'ine göre, hususî mahiyeti haiz müstakil bir fikir mah-sulü teşkil ettiği takdirde mevcuttur. Fakat bu takdirde himayeye ancak, yine mevzubahs eser bir küll olarak mazhar olabilip münferit kısımları bu himayeden istifade edemezler. Bu kısımlar, kemafissa-bık herkesin istifadesine açık kalıp herkes tarafından istenildiği gi-bi kullanılabilir.

b) Telif Hakkı Kanununun 12 inci maddesi mucibince, telif hakkı kanununca himaye edilen bir eserin münferit kısımları, mü-ellifin ismi zikredilmek şartile, edebî veya ilmî eserleri, mektep ki-taplarına ve tenkitlere, takip edilen gaye ve maksadın icabettirdiği nisbette, alınabilirler. Bundan, müntahap eserleri muhtevi bir kol-leksiyonun, mekteplerde tedris edilmek üzere vücade getirilen bir mecmuai eşarın tabı ve neşri, sanat tarihine ait bir eserdeki izaha-tın tavzihi zımında resim ve fotoğraflardan mürekkep bir albüm ve emsalinin tabı ve neşri şayanı tecviz olduğu anlaşılır. Fakat mez-kûr münferit parçaların, başka bir eserden bu şekilde alınmaları, takip edilen maksadın çizdiği hududları aşmamalı ve aynı zamanda müellifin ismile tevsim edilmelidirler. Aksi takdirde Ceza Hukuku bakımından bir intihal mevcuttur. (Telif Hakkı Kanununun 31 inci maddesi).

Seri halinde çıkan eserler:

a) Türk hukukunda seri halinde (kısım kısım) çıkan eserlere mütedair mevcut olan yegâne hususî hüküm, neşir mukavelesinde-

ki bedel tediyesi vecibesidir. Borçlar Kanununun (381) inci maddesi, mucibince, kısım kısım neşredilen eserler mevzubahs olduğu ahvalde her kısım (cilt, cüz, forma) tabedilip satışa hazır bir hale gelince, müellifin bedelden mütevellit alacağı tediye edilmek lâzımdır. Vazı kanun, bu sureti tesviyeyi tercih ederken, herhalde, her kısım için aynı zamanda ayrı bir satış fiyatının düşünüldüğü noktasından hareket etmiştir.

b) Bir eserin himaye müddetinin, neşir ile yürümeye başladığı ahvalde («Anonim eserler», Hükmi şahıslar», «Müşterek eserler», ve «Terekeye dahil neşredilmemiş eserler» serlevhalarını taşıyan fıkralara mürac.) her ayrı kısmın neşri tarihini (cilt, cüz, forma), esas ittihaz ederek, nazarı itibare almak icabeder. Neşir tarihi olarak, matbuat Kanununun ikinci maddesinde tadat edilen, neşre müteallik fiillerden herhangi birinin ilk defa olarak vuku bulduğu gün nazarı itibare alınabilir. (Binaenaleyh meselâ mevzubahs kısmın yakında intişarına müteallik olmak üzere gazetede çıkan ilân bile dahi neşir tarihi addedilebilir.).

Sinematografik eserler:

I — Türk mevzuatı bu güne kadar film işlerine müteallik telif hakkı meseleleriyle iştigal etmemiştir. Film sansürüne mütedair ahkâm «Sansür» başlığını taşıyan fıkroda izah edilmiştir. Film işleri hakkında, telif hakkına müteallik hususi ahkâmın istarına kadar, kıyas tarikiyle telif hakkı kanunu esasına istinat edilerek maksada uygun bir sureti tasviye bulmaya teşebbüs etmek lâzımdır. Bu zaviyeden hareket ederken, telif hakkının, fotoğrafı, haricî alemdeki (tezahürat ve hadisat alemindeki) bir vaziyetin sadece aksi (kopyesi) addedip buna hususiyeti haiz fikir mahsulü nazariyle bakmadığı ve bundan dolayı himaye etmediği, bilâkis fotoğrafla tesbit usulünde yalnız istinsahın bir nev'i mahsusunu müşahede ettiği ciheti nazarı itibare alınmalıdır. («Fotoğraflar» başlığını taşıyan fıkroya mürac.).

Telif hakkı aynı zamanda bir eserin tab'ı, neşri ve tiyatro piyesi haline ifrağı keyfiyetini ihtiva eder. (Telif Hak. Kan. Mad. 3). Telif Hakkı Kanununun 29 uncu maddesi mucibince müellifin izni alınmaksızın bir kitabın tab'ı ve temsili cezayı müstelzim bir taklittir. Aynı şey, teknil kalem ve musiki eserlerinin kalıplarının mihaniki vesaikle imal edilmesi, plâklar imal ettirilmesi hakkında câridir.

Bu ahkâma istinaden, telif hakkı kanununca himaye edilmiş bir kalem veya musiki eserinin, gerek filmi almak maksadiyle temsili-

nin, gerek bizzat film şeridinin imalinin telif hakkı kanununun mezkûr ahkâmının lâfız ve tefsirine göre, telif hakkına gayrı kanunî ve cezayı mucip bir müdahale manasını tazammun ettiği söylenebilir.

II — Telif hakkı kanununca himaye edilmiş bir eserin müellifinin, mezkûr eserin filme alınması zımındaki müsaadesi, iki katlı bir salâhiyeti, yani evvelâ eserinin «tiyatro piyesi» haline ifrağı hakkını, ondan sonra da eseri bu şekilde teksir etmek ve satışa çıkarmak hakkını ihtiva etmektedir.

Müellifin, eserin tiyatro piyesi haline ifrağı zımındaki müsaadesi, film âmiline, orijinal eseri, filme hâs vesaitle temsil etme salâhiyetini verir. Bu suretle film âmili, filmin teknik karakteri bakımından zarurî olduğu nisbette orijinal eserden inhiraf edebilir. Hadden aşırı inhiraflar ve tâdiller için film âmili, müellifin şahsiyet hakkının ihlâli ihtimalini kabule mahal olduğu takdirde, onun müsaadesine muhtaçtır. («Adaptasyon» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Sahne eseri haline ifrağ zımındaki müsaade, film âmiline, film eserinin bir defaya mahsus olmak üzere imali hakkını verir. Bu ise, film âmilinin provalarda alınan fotoğrafların ve nümunelik filmlerin adedi bakımından tahdidata tâbi olduğu manasını tazammun etmez. Binaenaleyh film âmili istediği kadar filmler çevirebilir ve fotoğraflar alabilir. Fakat bir filmi, tetkik edilmek üzere tetkik ve muayeneye salâhiyettar makama ibraz ettiği ve mezkûr makam filmi kabul ettiği andan itibaren, kendisine nakil edilen sahne eseri haline ifrağ salâhiyeti de nihayete erer ve müellifin yeniden izni olmaksızın bilâhare tekrar film çekmek veyahut eserin filmini vücade getirmek gibi ef'ali icra edemez.

Bir eserin filmini vücade getirmek hakkının terk ve nakli umumiyetle, bu münferit hakkın, mukavelenin ifası için matlup nisbet ve müddet dahilinde olarak film âmiline devrini intaç ettiğinden, orijinal eserin müellifi, bu müddet zarfında, telif hakkına müteallik bu münferit hak üzerinde ikinci bir defa tasarrufta bulunamaz. Bundan dolayı, bir eserin filmini vücade getirmek hakkının terk ve naklinin film âmiline umumiyetle mutlak mahiyette (mümtaz) bir hak bahsettiği kabul edilmek icabeder.

III — Orijinal esere istinat etmesine rağmen senaryo, hususiyeti haiz bir eser addedilmek icabettiği nisbette bir kalem eseri olarak telif hakkı himayesinden istifade eder. («Adaptasyon» başlığını taşıyan fıkraya mürac.). Aynı şey, musiki eseri sıfatiyle, film için yazılmış musiki besteleri hakkında câridir.

IV — Kimin, film müellifi addedilebileceği suali; fotoğrafik bir mahsul olmak itibariyle film üzerinde acaba bir telif hakkının mümkün olup olmadığı gibi mükaddem bir suale verilecek cevaba bağlıdır. Yukarıda da işaret edildiği gibi fotoğraf, telif hakkı kanununca sadece bir teksir mahsulü addedilmektedir, fakat hususiyeti hâiz bir fikir mahsulü addedilmemektedir. Bundan başka mer'î ahkâm, sanatçıların telif hakkı himayesini tanımamaktadır. Bu şerait tahtında film, mer'î hukuka göre bir telif hakkı mevzuu değildir. Öyleki filmin imaline iştirak eden münferit şahıslar telif hakkı himayesi talep edemezler. Ancak kendisinin plânları dairesinde, telif hakkı kanununca himaye edilen bir eserin film halinde bir adaptasyonu vücade getirilmiş olan film âmili, Telif Hakkı Kanununun 25 inci ve 27 inci maddeleriyle Borçlar Kanununun 373, 385 inci maddelerinin kıyasen tatbiki suretiyle, orijinal eser üzerinde film vücade getirme hakkını iktisap eden şahıs olmak haysiyetiyle, film manuskrişi üzerinde ferî (gayri aslî) mahiyette telif hakkı himayesine sahiptir. Ve yalnız bu nisbet dahilinde olarak aynı eserin filminin tekrar vücade getirilmesini me'edebilir. Kendisi tarafından imal edilmiş bulunan film şeridinin suiistimal mahiyetinde kullanılmasına karşı ancak gayri kanunî rekabete mütedair ahkâma göre harekete geçebilir.

V — İlmî filmlerle aktüalite filmleri hakkında ahkâmı mahsus mevzuat değildir, Bir film telif hakkı kanununca himaye edilmiş resimler, plânlar, haritalar ve saireyi istinsah ettiği nisbette, mezkûr film aksamının tekrar tab'ı veyahut başka şekilde teksiri, istinsah edilen orijinal eser üzerindeki telif hakkına vaki bir tecavüzdür. Ve bu sebeple, müellifi müsaade etmediği halde gayri câizdir. Film ruhsatılarına ve mümasil mukavelelere; filmle ilgili bey ve icar akitlerine mütedair hususî ahkâm mevcut değildir.

Sipariş üzerine vücade getirilen eserler:

Fikir ve san'at eserleri, bir semen vaadi mukabilinde sipariş üzerine vücade getirilirse, Borçlar Kanununun 355 ve müteakip maddelerinin tazammun ettiği manada bir istisna akdi mevcuttur.

Müellif eseri bizzat vücade getirmekle veya şahsî nazareti altında imal ettirmekle mükelleftir. Çünkü akdin taşıdığı karaktere göre müellifin şahsî mehareti haizi ehemmiyettir. Müellif, eserin yapılması için zarurî olan muavin vasıtaları, aletleri ve edevatı hilâfî mukavele edilmedikçe masrafı kendine ait olmak üzere tedarik etmekle mükelleftir. (Borç. Kan. Mad. 356).

Eser tamamlanmamış olduğu müddetçe siparişi veren kimse yapılmış olan kısmın bedelini vermek ve diğer tarafın zarar ve ziyanını belâğan mabelâğ tazmin etmek şartıyla her zaman mukaveleden vazgeçebilir. (Borç. Kan. Mad. 369). Bedel vermeksizin ve diğer tarafın (yani müellifin) zararı ve ziyanını belâğan mâbelâğ tazmin etmeksizin siparişi veren kimse, esere vaktinde başlamadığı veyahut eserin yapılmasını akde muhalif bir şekilde geçiktirdiği ve yahut siparişi verenin sun'u taksiri olmaksızın eserin vaktinde bitmesine intizar edilemeyecek surette geçikmiş olduğu takdirde, — eserin ikmalinden evvel akitten vazgeçebilir. Aynı şey, eserin icrası esnasında, müellifin sun'u taksiri dolayısıyla, eserin hatalı ve yahut başka şekilde akde muhalif olarak vücade getirilmesi muhakkak surette melhuz olduğu ve yapılacak işin mahiyetine göre bir üçüncü şahsı müellifin yerine ikame etmek mümkün olmadığı takdirde, câridir. Eserin ikmalî, sipariş veren kimsenin şahsında vukubulan bir hâdise neticesinde imkânsız bir hale gelirse, müellif, yapılan işin ve bedele dahil olmayan masrafların tazminini talep eder. Siparişi veren kimse, işin icrasının imkânsız bir hale gelmesine sun'u taksiri ile sebebiyet verirse, müellif, bundan maada tazminat talep edebilir. (Borç. Kan. Mad. 370). Müellif ölür veyahut sun'u taksiri olmaksızın eserin ikmalî iktidarından mahrum kalırsa, istisna akdi muntafi olur. Çünkü mezkûr akit, müellifin şahsî mehareti nazarı itibare alınarak yapılmıştı. Mamafih siparişi veren kimse, eserin halen icra edilmiş bulunan kısmını, işine yarayacak bir halde bulunduğu nisbette, kabul etmek ve bedelini vermekle mükelleftir. Eser, teslimden evvel kazaen mahvolursa, müellif tazminat talep edemez. Meğer ki, siparişi veren kimse, kendisine arzolunan borcu (edayı) kabulde temerrüt ede!

Eser, siparişi veren kimse için işe yaramaz bir halde olacak ve yahut eserin kabulü, nasfet prensibine göre, kendisinden istenemeyecek şekilde mühim ayıplarla malûl olduğu veyahut mukaveleye ehemmiyetli surette uymadığı takdirde, siparişi veren kimse, eserin kabulünü red ve müellifin sun'u taksiri halinde tazminat talep edebilir. Daha az mühim hatalarda siparişi veren kimse, işin kıymetinin noksanı nisbetinde fiyatın tenzilini isteyebilir. (Mad. 360 Borç. Kan.). Fakat âkidlerden her biri, teslimden sonra, masrafı kendine ait olmak üzere, eserin ehli vukuf tarafından tetkikini ve yapılan tetkik ve muayenenin neticesinin tevsikini isteyebilir. Bu suretle hâkim, ehli vukuf raporuna istinaden, teslim edilen eserin kıymetsiz veyahut siparişi veren kimse için işe yaramaz bir halde

olup olmadığı veyahut takip edilen gaye için kabili istimal olup olmadığı veyahut başka sebeplerden, siparişi veren kimseden, nasfet prensibine göre, eseri kabul etmesi istenebilip istenemeyeceği hakkında bir karar verecektir. Eğer siparişi veren kimse, müellifin, işin sureti icrası hakkındaki sarih mütaleâsına rağmen, verdiği direktiflerle veyahut başka şekilde, yapılan şeyin ayıplı olmasına, kendi sun'u taksiri ile sebebiyet vermişse, eserin ayıplı olması halinde siparişi veren kimseye bahşedilen haklar munkazi olur. (Borç. Kan. Mad. 361). Siparişi veren kimse, kanunun tasrih ettiği muayeneyi yaptırmaz ve ayıplardan mütevellit şikâyette bulunmazsa, eserin zımnen kabulü karinesi mevcuttur.

İstisna akdinde, telif hakkı esas itibariyle müellifde kalır. Mafih bir veya müteaddit müellifler, nâşir tarafından tayin edilen bir plân dairesinde bir eseri telif eylemeyi taahhüt ederlerse, eser üzerindeki telif hakkı, kaideten nâşire aittir. (Borç. Kan. Mad. 385).

Sınaat eserleri: bak El işleri :

Sır ifşası:

Mektup şeklindeki eserlerin, müellifin hayatında kendisinin, ölümünden sonra da ailesinin izin ve müsaadesi olmaksızın neşredilmeleri caiz değildir. (Telif Hakkı Kan. Mad. 13). Talim ve tedris, hasbehal ve terbiye gayesile verilen takrirler, dersler, nutuklar konferanslar, mevzalar, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın neşredilmek veyahut başka şekilde neşir edilmek caiz değildir. (Telif Hakkı Kan. Mad. 3). Her kim, kendisine, emaneten tevdi edilen bir manüskriyi kendi ismi altında neşrederse, cezayı mucip bir intihal yapmış olur. Bir müellifin daha tabedilmemiş eserleri, alacaklıları tarafından haczedilmezler. (Telif Hakkı Kan. Mad. 37).

Telif hakkı Kanununun bu müteferrik ahkâmından, bir eserin neşir ve yayım hakkında, bir şahsiyet hakkı olarak, münhasıran müellife ait olduğu neticesi istihraç edilebilir. Bu suretle bu hakka aykırı bir hareket, aynı zamanda, şahsiyet hakkına vaki bir tecavüzün doğurduğu hukukî neticelerin husulünü mucip olur. (Medeni Kan. Mad. 24, Borçlar Kan. Mad. 41 ve 49).

Telif hakkının himaye mevzuu olarak «fikir» veya «ide» nazarı itibare alınmayıp ancak bir şekil (hüviyet, mevcudiyet) iktisap etmiş olan ve kabili teksir bulunan «eser» mevzubahs olabileceğinden, başkasının idelerinin (fikirlerinin) suiistimal mahiyetinde kul-

lanılmaları ancak gayri kanunî rekabet veyahut «sır ifşası» bakımından kanunî takibatı mucip olabilir. (Ceza Kan. Mad. 198, 199).

Şahsî maksatlarda kullanma:

Mer'î kanun, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın, telif hakkı kanununca himaye edilmiş bir eserin herkes tarafından şahsî maksatlarda kullanılmasının hangi şartlar altında ve ne vüs'atte (şümül) caiz olduğu hakkında sarîh ahkâmı ihtiva etmemektedir. Bu suretle ancak, kanunun gayesine ve hükümlerinin ihtiva ettiği manaya uygun tefsirine müsteniden, bu suale bilvasıta bir cevap verilebilir.

I — Telif Hakkı Kanununun 3 cü maddesi mucibince, telif hakkı, talim ve terbiye veya hasbahal maksadiyle verilen takrirler, mevizalar, nutuklar ve konferanslara dahi şâmildir. «Mamafih herkes, Millet Meclisinde, mahkeme huzurunda veyahut alenî toplantılarda irat edilen nutukları zabt ve neşredebilir». Müfrit bir lâfzî tefsirin diğer nutukların, umumî konferansların, takrirlerin ve mevizaların zabt ve neşrinin câiz olmadığı neticesine varması icabederdi. Fakat bu keyfiyet, kanunun mânasına herhalde uygun olmasa gerektir. Ahkâmı cezaiyeden istidlâl edildiğine göre, müellifin izni olmaksızın matbaa makinesiyle veya başka bir usulle teksir edilen nüshaların fûruhtuna mâni olmak gerektir. Bundan dolayı, telif hakkı kanununun 3 cü maddesi şu tarzda tefsir edilmek icabeder: «Vakîâ her dinleyici bir takriri, mevizayı, nutku veyahut konferansı kendisi için zabt ve kayıt ve kendi şahsî maksatları için kullanabilir, fakat tuttuğu notları, satmak suretile veya sair iktisadî şekilde, kullanmaya mezun değildir».

II — Telif Hakkı Kanununun 29 uncu ve 32 inci maddeleri âti-deki fiilleri tecziye etmektedir:

Kitap ve notların tabı; her nevi harita, plân, tersimat, (şekil) ve tezyinî yazıların fotoğraf veya sair vesait ile istinsah eylemesi; tekmil kalem ve musiki eserlerinin kalıplarının mihanikî bir surette imali; gramofon plâkları imali ve bu kabil mahsulât ve mamulâtın furuhtu veya mevkii furuhta arzedilmesi cezayı müstelzimidir. Meğer ki müellif izni vermiş veya himaye müddeti bitmiş ola. Kanunun tazammun ettiği mânâ aşikâr surette her halde şudur ki gerek ticaret maksadile vukubulan her teksir ameliyesi ve teksir işini kolaylaştıran ve ihzarî mahiyette olan her fiil, gerek gayri kanunî bir şekilde vücade getirilen teksir edilmiş nüshaların fûruhtu gayri caizdir. Bu keyfiyetten, şahsî maksatlar için kitaplardan ve notlardan el ile yapılan istinsahların ve harita ve saireden yapılan kop-

yelerin câiz olduğu istidlâl edilebilir. Çünkü «teksir» ne tabî' suretile, ne de sair sınaî, teknik veyahut mihaniki vesaitle vukubulmamıştır.

Bu kabil fiiller, bir başkasının şahsî maksatları için ivaz mukabilinde ve yahut ivazsız icra edildikleri halde dahi, yine câiz olsalar gerektir. Buna mukabil, şayanı tecviz bir şekilde vücade getirilen bir kopyenin, bir sahne eserinin mânen mevkii temaşaya vaz'ı zımında kullanılması gayrı câizdir.

III — Şahsî maksatlara tahsis edilmek üzere bir tablonun ve yahut plâstiğin münferit kopyelerinin çıkarılması meselesinin halli hususî zorluklar arz etmektedir. Bu gibi ahvalde eserin kıymeti bir defaya mahsus olmasından (yani tek, eşsiz olmasında) mündemiçtir. Bir tabloyu ve yahut bir plâstiği, isterse yalnız kendi şahsî için olsun, kopye eden kimse, bu fiilile müellifin menafii ve hukukunu ihlâl etmiş olur. Mamafih bu tecavüz (ihlâl) mer'î kanuna göre cezayı müstelzim değildir. Hukuku Medenî bakımından ise, bu kabil san'at eserlerine sarahaten tanınmış olan himaye, ancak, mezkûr eserler, müellif tarafından kabul edilmeyen her türlü taklide karşı korunmuş oldukları takdirde, bir mana ifade eder. Bundan dolayı, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın bu kabil san'at eserlerinin taklitlerini, kopyeyi yapan kimse, bunu sadece kendi şahsî için ve herhangi bir intifa maksadı takip etmeksizin vücade getirmiş veya yaptırmış olsa bile, yine tazminat itasına mecbur kılan haksız bir fiil addediyorum.

IV — «Mimarî eserlerin» mevzubahs olduğu hallerdeki hukuki vaziyet hakkında bu başlığı taşıyan fıkraya mürac.

Şehadet (Mahkemede):

Müstesna olarak telif hakkının tazammun ettiği mânada eser olarak addedilmeleri icabettiği hallerde, şahitlerin mahkeme huzurundaki ifadelerinin, telif hakkı kanununun üçüncü maddesinde kullanılan «mahkeme huzurunda irad edilen nutuklar» mefhumuna dahil olup olmadıkları, ve bundan dolayı herkes tarafından za-bit ve neşir edilmeleri câiz olup olmadığı ciheti şüphelidir.

Matbuat Kanununun (35) inci maddesi mucibince, şahitlerin ifadelerinin neşri ancak, mahdut, müstesna hallerde, bilhassa hakaret ve boşanma davaları ve hafi cereyan eden celseler mevzubahs olduğu ahvalde, tahdit veya menedilmiştir.

Sifahi eserler;

Telif Hakkı Kanununun (3) üncü maddesi mucibince, hakkı telif; terbiye, tedris ve hasbahal maksadiyle verilen takrirler, vazalar, nutuklar ve konferanslara da şâmindir. Buna nazaran Radio-da verilen konferanslar da telif hakkı kanununca himaye edilmiştir. Herkes telif hakkı kanununca himaye edilmiş bu nevi eserleri herhangi bir şekilde kendi şahsî ihtiyaçları için zapt etmeğe salâhiyettardır. Meselâ Üniversitede tutulan takrirleri muhtevi defterler, bir nutkun söylenirken not edilmesi, bir konferansın plâğa alınması caizdir. Mamafih bu şekilde zaptedilen veya yazılan eserlerin, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın teksiri veya neşri telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil eder. Bu hüküm, Büyük Millet Meclisinde, mahkemede ve umumî toplantılarda söylenen nutuklar hakkında cari değildir. Bu gibi nutukların herkes tarafından teksiri ve neşri caizdir. Mamafih yalnız nutukların münferiden neşrine cevaz vardır. Bir şahsın Büyük Millet Meclisindeki nutuklariyle mahkeme huzurundaki iddianameleri veyahut toplantılarda söylediği nutuklarının bir araya toplanması (Kolleksiyonu) ve bunun neşri, müellif lehine mahfuz bir haktır. (Telif Hak. Kan. Mad. 3 son kaizyesi).

Bir müellifin bir konferans, bir takrir veyahut bir nutuk üzerindeki telif hakkı, tahriren tesbit edilmiş bu neviden ilmî ve edebî eserlerde manüskrinin tesbitiyle, irticalen söylenmiş nutuklarda, nutkun verilmesiyle başlar.

Şirket tasfiyesi:

Feshedilmekle, bir Ticaret Şirketi tasfiye safhasına girer, fakat muallâkta kalmış bulunan muamelâtın tamamen hal ve bitirilmesine kadar mevcudiyetini muhafaza eder. Şirketin feshinden evvel ıktedilmiş bulunan bir neşir mukavelesi, müellifin menfaatlerini mutazarrır etmeyecek bir şekilde edâ edilmek icabeder. Müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın bakiye kalan tabıların hep, birden (kitle halinde) satılması gayri caizdir; çünkü bu tarzı hareket müellifin ve eserin namına zarar iras edecek mahiyettedir. Mecburî tasfiye halinde, iflâs hali için mer'î ahkâm kıyas tarikiyle tatbik edilebilir.

Tabı:

«Tabı» tâbiriyle, nâşirin, neşir mukavelesine istinaden defaten (bir defada) vücade getirip neşir ve yayıma mezun olduğu, teksir

edilen nüshaların adedi anlaşılır. Bir «tabı» vücade getirilmişse, neşrettiren kimsenin izni olmaksızın nâşir tekrar tabedemez. (Borçlar Kan. Mad. 375).

Hilâfı şartedilmemişse, her tabı için basılacak nüsha adedi nâşir tarafından tesbit edilir. Mamafih nâşir, neşrettiren kimsenin talebi üzerine, hiç olmazsa münasip bir satış için matlup miktarda nüshalar vücade getirmekle mükelleftir. Nâşir tarafından tamamen imâl edilmiş olan tabı kaza neticesi tamamen veyahut kısmen zayı olursa, nâşir, zayı olan nüshaları, kendi hesabına, yeniden vücade getirmek hakkını hâizdir. Nâşir, yeni nüshaların tabı fâhiş masraf ihtiyarına mecburiyet hâsıl olmaksızın mümkünse, buna mecburdur. (Borç. Kan. Mad. 383). Her tabı için basılacak nüsha adedinin tesbitinde, müellife verilecek bedava nüshalarla resmi makam ve dairelere verilmesi mecburî olan nüshaların mutat miktarının «tab'a» dahil olup olmaması meselesi kanunda halledilmemiştir.

Mukavelede tabı adedi tasrih edilmemişse nâşirin hakkı ancak bir tab'a maksurdur. Bundan ziyade miktarda nüsha basan nâşirler hakkında emniyeti suiistimal edenler misillü muamele olunur ve fazla bastıkları nüshalar zabt ve fûruht olunanların da bedelleri ahzolunarak müellife ita olunur. (Hakkı Telif Kan. Mad. 34).

Nâşire, müteaddit veyahut tekmil tabıların vücade getirilmesi hususu terkedilmişse, son tabın mevcudu tükenince yeni bir tabı vücade getirmekle mükelleftir. Nâşir, bunu yapmazsa, neşrettiren kimse, kendisine, mahkeme marifetiyle, yeni bir tabı vücade getirmek zımında bir mühlet tayin ettirir. Bu mühletin boş yere geçmesinden sonra nâşir, hakkını kaybetmiştir, ve neşrettiren kimse, nâşir hakkını bir başkasına devredebilir. (Borç. Kan. Mad. 375).

Nâşir yeni bir tabı vücade getirmeğe salâhiyettar ve buna aynı zamanda mecbursa, evvelâ müellife eserini ıslah edebilmek imkânını vermelidir. (Borç. Kan. Mad. 377).

Nâşir müteaddit tabıların vücade getirmek hakkını haizse, vücade getirdiği her mütaakip tabı hakkında, ilk tabı için tayin edilen bedel ve mukavele şartlarının cari olduğu karine ile kabul edilir.

Himaye müddetinin başlaması hakkında neşir keyfiyeti haizi ehemmiyetse, ilk tabın intişarı, neşir tarihi addedilir. Yalnız, müteakip tabıların, yeni bir eser telâkki edilmeleri icabedecek derecede değiştiği takdirde, bu kabil yeni bir tabı hakkında himaye müddeti, mevki aleniyyete vazedilmekle başlar.

Tablolar:

Telif hakkı kanununca, tablolar dahi telif hakkı himayesi mevzuu olarak sarahaten tanınmıştır. Himaye müddeti, sahibi eserin vefatından itibaren (18) senedir.

Ressamın tablonun mâlikine karşı olan vaziyeti muvacehesinde, sahibi esere ancak, Medenî Kanununun (24) üncü maddesinin dairesi şümulünde olarak, telif şahsiyet hakkı kalır; (yani «müellifin kim olduğunu tasrih etme», ve «eseri telvis tahkirden vikaye» hakkı). Mamafih ressam, tablonun kopyesi çıkarıldığı, fotoğrafı vücade getirildiği veyahut tablo başka şekilde teksir edildiği takdirde, üçüncü şahıslara karşı, telif hakkı kanununun 1, 2, 6 ve 7inci maddelerine tevfikân tanınmış olan telif hakkına vaki tecavüzden dolayı, telif hakkı kanununun 29 uncu ve Borçlar Kanununun 41 inci maddeleri mucibince, haksız fiil bakımından tazminat talep edebilir ve bilâ ruhsat taklit maddesinden de cezaî takibat talebinde bulunabilir.

Tadilât:

I — Bir eser üzerinde tadilât yapmanın caiz olduğu hakkında kanunî hükümler, ancak neşir mukavelesi için mevcuttur. Telif Hakkı Kanununun (28) inci maddesi mucibince, nâşir (tâbi) müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın eser üzerinde tadilât yapmaya mezun değildir. Aksi takdirde eserin neşir ve yayımı mahkemece men ve karar gazetelerle ilân edilebilir. Aynı zamanda Borçlar Kanununun (376) inci maddesinde de nâşirin, eserde hiç bir suretle ihtisar, ilâve ve tadil yapmaksızın münasip bir şekilde teksir etmekle mükellef olduğu zikredilmektedir.

Bu kat'î mahiyetteki hükümlere rağmen, eserde tadilât yapma memnuiyeti de umumî hüsnü niyet kaidei hukukiyesine tâbidir. (Medenî Kan. Mad. 2). Kalem ve musiki eserlerinde, umumiyetle, manüskrinin haricî şeklinin tam olarak istinsahı (kopye edilmesi) haizi ehemmiyet değildir. Teksir amelîyesinde kullanılan işaret, tersimat ve sairenin ifade ettiği mananın manüskriye tetabuk etmesi kâfidir. San'at eserlerinin, hususiyle tabloların ve plâstiklerin kopyesi mevzubahs olduğu ahvalde her mihanikî kopye, aynı zamanda orijinalin tadili mahiyetindedir. Mukavele edilen kopye tekniğinin zarurî netayıcı mevzubahs olduğu nisbette, bu kabil tâdilât dahi caizdir. Neşrettiren kimse çoğaltma işine başlanmazdan evvel, nümune mahiyetinde bir kopyesini, muhtemel mahzurları zamanında dermeyeran edebilmek için, isteyebilir.

Şayet toplu eserlerde (müteaddit kimselerin muhtelif yazılarını muhtevi eser), münferit yazıların (makalelerin) müelliflerinin isimleri sarahaten zikredilmişse ve mezkûr müellifler, makalelerinden dolayı «tam mes'uliyet» deruhde etmişlerse, bunlar, makaleleri üzerinde ancak toplu eserin vahdeti bakımından muktazi olan ve makalenin fikri muhteviyatını haleldar etmeyen tâdilâta tahammül etmeğe mecburdurlar. Mamafih bir veyahut müteaddit müellifler, nâşirin tayin ettiği plân dairesinde bir eser telif eylemeği deruhde ederlerse, bu takdirde, telif hakkı, Borçlar Kanununun (385) inci maddesine tevfikân sarahaten nâşire tahsis edilmiş bulunduğundan, nâşir, makaleler üzerinde muktazi addettiği tadilâtı icra etmek hakkını haizdir. Temelli müstahdem muharrirler veya ressam, patronlarının nam ve hesabına fikri eserler vücade getirirlerse, Borçlar Kanununun (385) inci maddesini kıyas tarikiyle tatbik ederek, patrona hakezâ, hizmet akdi muhalif hüküm ve şartları ihtiva etmediği nisbette, matlup vüs'atte bir tâdil salâhiyeti tanımak icap eder.

Kalem ve musiki eserlerinin temsilinde, yalnız temsilin nev'i dolayısıyla muktazi olan ve örf ve istimale uygun bulunan tadilât caizdir. Eserin herhangi bir şekilde bozulması veya sakat bir hale getirilmesi (tahrifi) caiz değildir.

II — Bir eseri adapte edenin (işleyenin), orijinale karşı ne dereceye kadar tadilât icrasına salâhiyettar olduğu meselesi hakkında kanunda herhangi bir hüküm mevcut değildir.

A) Müellifin izin ve müsaadesiyle ilmi ve edebî bir eserin tercüme eden kimse, ancak, bir lisandan diğer bir lisana yapılan tercüme ile bizzarure münasebettar olan tâdilâtı icraya, salâhiyettardır. Mütercim, mümkün mertebe, tercüme edilen eserin mealini (lâfzını) esas ittihaz etmek şartıyla, her şeyden evvel orijinalin ihtiva ettiği fikir ve mânayı, münasip bir şekilde aksettirmeye mecburdur. Serbest tercüme ancak, lûkavî tercümenin, fikri ifade etmediği veyahut lisan estetiğine müstenit mülâhazalara mebni şayanı kabul addedilemeyeceği ahvalde caizdir. Orijinal eserin müellifi yanlış veyahut ifade edilen fikri bozan bir tercüme, şahsiyet hakkına istinaden, tahammül etmeye mecbur değildir.

B) Bir san'at nev'inden diğer bir san'at nev'ine ifrağ bahsinde, bizzat ifrağın zarurî neticesi olan ve her san'at nev'ine hâs kaidelerin zarurî kıldığı her nevi tâdilât caizdir. Bu cihet bilhassa, bir romanın tiyatro piyesi haline ifrağı, bir sahne eserinin bestelenmesi,

bir plâstiğin tablo haline getirilmesi veyahut bir tablonun plâstik hale ifrağı bahsinde haizi ehemmiyettir. Bütün bu değiştirmelerde, müellif, eserinin deruni fikri cevheri bozulmadığı veyahut tahrif edilmediğı nisbette, orijinal üzerinde yapılan tadilâta tahammüle mecburdur.

III — Operalar müstesna olmak şartıyla, telif hakkı kanununca himaye edilen musiki eserlerinin temsili, herkese müsaade edilmiştir. Mamafih müellif, şahsiyet hakkına istinaden, gayri kâfi ve-sait veyahut eşhas ile yapılan ve bu suretle fikri eserin sakatlanması veyahut bozulması addedilmek icabeden bir temsili menedebilir. Fakat müellif, büyük (mufassal) eserler mevzubahs olduğı ahvalde tekerrür edilecek kısımların çalınmamasına, müstakil, yani diğer kısımlarla alâkası olmayup başlı başına ayrı olan kısımların hazfe-dilmesine veyahut münferit sedaların, evvelce tesbit edilen aletlerden başka aletlerle çalınmasına tahammül etmeye mecburdur.

Tahrik âmiz eserler:

a) Matbuat Kanununun (40) ıncı maddesi mucibince, padişahlık ve hilâfetçilik yolunda ve komünistliğe veyahut anarşistliğe teşvik ve tahrik mahiyetinde olan neşriyat yasaktır. Hilâfında hareket, altı aydan üç seneye kadar ağır hapis cezasıyla tecziye edilir.

b) İsyana teşvik mahiyetinde olan her nevi yazıların matbuat vasıtasıyla veya sair propaganda vasıtalarıyla neşri veya yayımı ceza kanununun 146 ıncı ilâ 163 üncü maddelerinde Devlet kuvvetleri aleyhinde bir cürmü olarak tecziye edilir.

c) Müellifin neşredilmemiş müstehcen eserler üzerindeki telif hakkına mütedair verilen umumî izahat, aynı zamanda münderecatı isyana teşvik mahiyetinde olan ve neşredilmemiş eserler üzerindeki telif hakkı hakkında da, kıyasen, cairidir. («Müstehcen eserler» başlığını taşıyan fıkraya mürac.). Kayıt ve tescil işlerine bakan makamın münderecatı isyana teşvik mahiyetinde olan bir eserin tescilini reddedebilip edemeyeceğı veyahut buna mecbur olup olmadığı meselesi hakkında «Formaliteler» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.

Tahrip edilen eserler :

I — Tahrip edilmiş fikir mahsulü bir eserin tahripten masun kalan kısımları üzerinde, ancak mezkûr kısımlara, hâlâ hususiyeti

haiz fikrî bir ibda nazarile bakmak mümkün olduğu takdirde, bir telif hakkı mevcuttur. Telif hakkı ancak, müellif, yırtılan manuskriyi, hasara uğrayan heykeli ve emsalini attığı ve bu suretle onu terketmek istediğini izhar ettiği takdirde, muntafi olur. («Feragat» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.).

II — Medenî Kanununun 618 inci maddesi mucibince bir şeyin maliki olan kimse, hukuk nizamının vazettiği takyidat dairesinde, o şey üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilir. Bu hakkın takip ve tahakkuku da hüsnü niyet kaidelerinin takyidatına tâbidir ve suiistimali caiz değildir. San'at eserinin malikinin menfaati; san'atkârın, şahsiyetinin himayesi üzerindeki menfaati; ve umumun, san'at eserinin himayesindeki menfaati arasındaki hudutları karşılıklı bir şekilde tesbit etmek fevkalâde güç bir meseledir. Yalnız şu kadar söylenebilirki malik, şayanı kabul bir sebep olmadığı ve san'at eserinin tahribi veya hasara uğramasıyla, onu vücade getiren kimşenin şahsiyeti veyahut umumun menfaatleri ihlâl edilmiş olduğu takdirde, san'at eserinin tahrip edilmemesi ve hasara uğramaması esbabını temin etmekle mükelleftir.

Tahşiyeler:

Herkesin istifadesine açık (sahipsiz) bir eseri şerhlendiren veyahut haşiyeye ve izahatla teşhiz eden kimse, diğer herhangi bir fikrî eser üzerinde olduğu gibi, mezkûr hâşiyeler ve izahat üzerinde bir telif hakkına sahiptir. (Telif Hak. Kan. Mad. 8).

Telif hakkı kanununca himaye edilen bir eserin tavzih ve tahşiyasi, yani izahat ve haşiyelerle teşhizi cezayı mucip bir intihal değildir. (Telif Hak. Kan. Mad. 31). Fakat haşiyelerin müellifi, mezkûr haşiyeleri, şerhlendirilen eserin müellifinin bu kabil bir tabı vücade getirmek hususundaki izin ve müsaadesini almaksızın, himaye edilen eserle bir arada tabettirdiği takdirde, bu tarzı hareket telif hakkı kanununun (29) uncu maddesi mucibince telif hakkına vaki cezayı müstelzim bir taklit olur.

Taklitler :

Himaye müddeti esnasında, hak sahibinin izin ve müsaadesini almaksızın, icra edilen, âtide mezkûr her fiil, Telif Hakkı Kanununun 29 cu maddesinin tazammun ettiği mânada cezayı mucip bir taklittir: Bir kitabın tab ve temsili; musiki eserlerindeki notaların tab'ı; her nevi haritaların, plânların, resim levhalarının ve hututun fotoğraf veya sair vesait ile istinsahı; kalem ve musiki eserlerinin

her nevi kalıplarının (klişelerinin) vücade getirilmesi ve gramofon plâkları imâl ettirilmesi; tiyatro piyesleri ve operaların mevkii te- maşaya vaz'ı. Taklidin diğer neveleri, bilhassa fotoğrafların ve film eserlerinin teksiriyle musiki ve film eserlerinin temsili cezayı müs- telzim değildir.

Tamamlanmamış eserler:

a) Borçlar Kanununun 372 inci maddesi mucibince, bir ese- rin, neşredilmek üzere nâşire bırakılması neşir mukavelesinin mev- zuunu teşkil eder. Eser, neşir mukavelesinin akdi esnasında, henüz hazırlanma safhada bulunuyorsa veyahut esere daha hiç başlanma- mışsa, eseri neşrettiren kimse, eseri istisna aktinin istinat ettiği prensiplere göre vücade getirmekle mükelleftir. Umumiyetle fik- ri bir eserin vücade getirilmesi bizzat borçlu tarafından ifade edi- lecek bir başarıdır. Onun için müellif, eserin ikmalinden evvel, ik- mal kabiliyetini zayi eder, yahut kendi sun'u taksiri olmaksızın eseri ikmal imkânından mahrum olursa, borcunu eda külfetinden kurtulur. (Borçlar Kan. Mad. 384). Burada, borcun edasının ademi imkânı gibi hususî bir vaziyet mevzubahs demektir. (Borçlar Kan. Mad. 117). Bu gibi ahvalde, müellifin başlanmış bir esere devam et- mek gibi bir mükellefiyeti mevcut değildir.

Eser (yani müsvedde) nâşire teslim edildikten sonra tesadüfi olarak mahvolursa, müellifin esere devam etmek mükellefiyeti gibi hususî bir vaziyet mevcuttur. Şayet müellif, mahvolan müsvedde- nin ikinci bir nüshasına malik bulunmayorsa, eserin tekrar vücade getirilmesine, ancak az bir mesai sarfile mümkün olduğu takdirde, mecburdur. (Borçlar Kan. 382 Mad.).

Müellifin esere devam mükellifiyetini mucip bir başka bir va- ziyet de yeni bir tabı vücade getirildiği zaman hâsıl olur. Kanunda bu hususa dair sarih bir hüküm mevcut değildir. Mamafih yeni bir tabı münasebetiyle eseri tekrar gözden geçirip pürüzlerini düzelt- mek ve eksiklerini tamamlamak mükellefiyeti şeklinde tezahür eden eseri devam ettirmek mükellefiyeti, neşir mukavelesinin kanunda maruz kaldığı hal tarzından istidlâl edilebilir. Neşir mukavelesi, nâşire sadece eserin tabı ve neşir hakkını vermez, aynı zamanda ona bilhassa eseri teksir ve sürümünü temin etmek mükellefiyetini de tahmil eder. (Borç. Kan. Mad. 372 ve 376). Eğer nâşire, eserin müteaddit tabılarını vücade getirmek hakkı terkedilmişse, nâşir, diğer tab'ın mevcudu kalmamışsa yeni bir tabı vücade getirmekle de mükelleftir. Nâşir bu vecibesini yerine getirmezse müellif, nâşi-

re, mahkeme marifetiyle, yeni tab'ın vücade getirilmesi için bir mühlet tayin eder. Ve bu mühletin inkizasından sonra neşir mukavelesi hükümden sakıt olur. (Borç. Kan. Mad. 375). Bir eserin satışı ancak, yeni ahval ve vaziyete uydurulduğu takdirde tahtı temine alınmış olacağından, eseri tekrar gözden geçirip eksiklerini tamamlamak keyfiyeti müellife terettüp eden ihzarî mahiyette bir vecibedir. Bu yapılmadan nâşir, yeni bir tabı vücade getirmek vecibesini ifa edemez. Müellif bu ihzarî mahiyetteki fiili ifadan, muhik bir sebep göstermeksizin, çekinirse, Borçlar Kanununun 90 ıncı maddesi mucibince alacaklının temerrüdü haline düşer ve bu suretle nâşire, borçlunun temerrüdü hakkındaki hükümler mucibince akitten vazgeçmek (Borç. Kan. Mad. 94). veyahut müellifin, sunu taksiri olmadan, esere devam etmek imkânına sahip olamadığı ahvalde, kendisine (nâşire) tahsis edilmiş bulunan hukukî vasitalardan (çarelerden) istifade etmek hakkı verilmiş olur. Eserin yeniden işlenmesinin zarurî olup olmadığı ve ne dereceye kadar zarurî olduğu cihetini, ihtilâf halinde Hâkim tayin eder.

b) Bir esere bir üçüncü şahıs tarafından devam etmek keyfiyeti, kanunda yalnız, müellifin, eserin ikmalinden evvel, eseri ikmal için matlup iktidar ve melekeden veyahut sun'u taksiri olmaksızın eseri ikmal imkânından mahrum bir hale geldiği ahval için düşünülmüştür. Bu takdirde hâkim müstesna olarak âkit münasebetinin tamamen veya kısmen devamı mümkün ve munsif görüldüğü takdirde, esere devamı tasvip ve icabedenin yapılmasını emreder. (Borç. Kan. Mad. 384). Fikir mahsulü bir eserin vücade getirilmesi hakkındaki taahhüt esas itibarile bizzat borçlu tarafından ifa edilecek bir eda olduğundan, bir üçüncü şahıs tarafından esere devam keyfiyeti, ancak, muayyen bir müellifin hususiyeti haiz bir ibdâî olmak haysiyeti ile mevzubahs eserin karakteri, bir üçüncü şahıs tarafından esere devam edilmekle değişmeyeceği takdirde, yani eser, üçüncü şahsın mesaisinin yalnız ehemmiyetsiz redaksiyon mesaisinden, fihristlerin (endekslerin) tesbit ve tahririnden, literatür (mehazler) ilâvesinden, ve saireden ibaret bazı cihetlerin hallinden ileri gidemeyecek şekilde itmam edilmiş bulunduğu, yahut üçüncü şahıs müellifin talebesi veya meslekdaşı olmak itibarile kendisinin fikir ve idelerine tamamen âşina bulunduğu; veyahut eser daha ziyade muhtelif eserlerden toplanarak vücade getirilmiş kısımlardan mürekkep bir mahiyet arzettiği ve hususiyeti yalnız, ihtiva ettiği münferit tafsilâttan ziyade şeklinde mündemiç oldu-

ğu takdirde mevzubahs olur. İhtilâf halinde, bütün bu noktalar hakkında hüküm vermek hâkime terettüp eder.

Aynı prensipler, müellif, yeni bir tabı vücade getirilirken, eserinin tekrar gözren geçirilip pürüzlerinin düzeltilmesini ve daha ziyade mükemmelleştirilmesini reddettiği veyahut bunu yapacak vaziyette olmadığı, veya müellif ölmüş bulunup naşir, neşir mukavelesi mucibince yeni bir tabı vücade getirmek hakkını haiz bulunduğu takdirde de caridir. Bu gibi ahvalde naşir, mirasçılara karşı esere devamı istihdaf eden bir dava açabilir ve onlardan eserin, yeni bir tabı için, ehil bir üçüncü şahıs tarafından gözden geçirilip ıslah edilmesi cihetine rıza ve muvafakat etmelerini talep edebilir.

Tatbiki san'at eserler: bak «El işleri».

Tayyetme: (Hazfetme):

Her tayyetme keyfiyeti, «eserin tamamıyetine dokunulamaz» prensibine aykırı harekettir. Müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın ne nâşir, ne de tâbi bu kabil tadilâta salâhiyettar değildir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 28), (Borç. Kan. Mad. 376). Müellif, hüsnüniyet kaidesine aykırı olduğu takdirde, muktazî hazflere müsaade etmeyi reddedemez. (Medenî Kan. Mad. 2). Yani müellif, kendisinin ne manevî ne de maddî menfaatleri ihlâl edilmediği; ne de eserin hususiyetine hâlel gelmediği ahvalde mezkûr müsaadeyi reddedemez. Sahne ve musiki eserlerinin mevkii temaşaya vaz'ında ve Radioda neşrinde, hazflerin caiz addedilmek icabedip etmediği ve ne dereceye kadar icabettiği ciheti hakkında kanuni hükümler yoktur. Bir eserin hazf neticesinde yanlış, bozuk (sakat) ve sui tefehhümü mucip bir şekilde intişarı, şahsiyet hakkına vaki bir tecavüz teşkil edebilir. («Tadilât» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Tedavül:

Bir eserin mevkii ticarete (satışa) vaz edilmesi, müellif lehine mahfuz imtiyaz haklarındanadır. (Telif Hak. Kan. Mad. 3). Bir neşir mukavelesi akdiyle bu münferit hak, tab'ın mevcudu tükeninceye kadar nâşire intikal eder.

Eserinin teksir edilmiş nüshalarını müellif bizzat mevkii ticarete vaz ediyorsa, bu takdirde bir ticarî muamele mevcut değildir. (Ticaret Kan. Mad. 19) Binaenaleyh müellif, bu nisbet dahilinde olarak tüccar değildir ve bu sebeple ne, muamelâtı gösteren bir defter tutmaya mecbur, ne de, iflâs usulüne tâbidir.

Matbuat Kanununun ahkâmı mucibince mevkii ticarete vazet-

me vakıası, eseri tedarik etmeye (satın almaya) davet eden aleni ilân ile başlar.

Teknik problem:

Teknik meselelerin halli üzerinde herhangi bir telif hakkı yoktur. Sadece ihtira hakkına müteallik ahkâm mucibince, bir himaye mevzubahs olabilir.

Teksir:

Matbuat Kanununun birinci maddesi mucibince, teksir amelîyesinin matbaa veyahut sair mihaniki veya kimyevî vesaitle veya elle icra edilip edilmediği ciheti ehemmiyeti haiz değildir. Telif Hakkı Kanununun (29) uncu maddesi, «tab'ı» başlıca teksir vasıtası addetmektedir. Fakat bundan başka diğer teknik teksir vasıtaları, hususiyle fotoğraf, mihaniki vesaitle kalıp ve klişeler imali ve gramofon plâkları imal ettirmek dahî sarahaten zikredilmektedir. Elle veyahut yazı makinesiyle istinsah etmek veyahut eşkâlin kopyesini çıkarmak keyfiyetinin dahi, telif hakkının tazammun ettiği manada âsarı kalemiye ve musikiyenin teksiri addedilmek icabedip etmediği ciheti şüpheli görünmektedir. («Şahsî maksatlarda kullanma» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Televizion:

Türk mevzuatı bu güne kadar televiziyona müteallik telif hakkı problemleriyle işğal etmemiştir.

Yalnız 9/Haziran/1937 tarihli Telsiz kanunu, televiziyona da mahsus olmak üzere Amme Hukukuna ait ahkâmı ihtiva etmektedir. Elektrikî —miknatisî mevcelerin yardımıyla her nevi resim işaret ve savt (ses) vermeğe veyahut almaya yarayan teknil telsiz cihazının tesisi ve işletmesi Devletin inhisarı altındadır. Türkiye Devleti arazisinde her nevi telsiz tesisatı vücade getirmek ve bu kabil tesisatı değiştirmek Nafia Vekâletinin mukaddem rıza ve muvafakatine bağlıdır. Alıcı cihaz tesisi hususundaki müsaade Posta, Telgraf ve Telefon İdaresi tarafından verilir. Verici cihaz (Radio İstasyonu cihazı) tesisi hususunda hususî şahıslara ve hususî teşebbüslere herhangi bir müsaade ita edilmez.

Telif hakkı:

Her nevi fikir ve kalem mahsulleri üzerinde, müellif, telif hakkı diye anılan bir tasarruf hakkına sahiptir. «Telif Hakkı» mefhumunun, kanunun (1) inci maddesinde gösterilen şu kanunî izah şekli,

diğer bir çok kanunî hükümlerle bertafsil tahdidata maruz bulunmaktadır. Mezkûr kanunî hükümler, bir taraftan, neyin fikir ve kalem eseri addedilmek icabettiğini, diğer taraftan da, müellife bahşedilen tasarruf hakkında hangi salâhiyetlerin mündemiç olduğunu tavzih etmektedirler. Bu nevi salâhiyetlerden olarak telif hakkı kanununun üçüncü maddesinde şunlar zikredilmektedir: Tabı, neşir, mevkiî furuhta vazetmek, başka bir lisana tercüme, tiyatro piyasi haline ifrağ etmek hakları, münhasıran müellif lehine mahfuz tasarruf haklarının şu tadadı, mahduttur. (Muayyen bir sayıya inhisar etmektedir). Mamafih, kanunun diğer hükümlerinden, üçüncü maddede kullanılan tabirlerin dar değil, bilâkis geniş bir tefsire tâbi tutulmak icabettikleri istidlâl edilir. Bu suretle meselâ, sahne eserlerinin ve operaların alenen temsili, her nevi haritaların, resimlerin (şekillerin) ve hututun fotoğrafla veya sair vesait ile istinsahı gramofon plâkları imali, takrirler, nutuklar ve saire kıraati gibi şeyler dahi telif hakkında mündemiç olan selâhiyetlerdir. Binaenaleyh kanunun, bilhassa, 28 inci ilâ 30 cu maddelerin, cezaî hükümlerinden vâzihan istihraç edilecek gayesinin tahakkuku için, üçüncü maddenin geniş bir tefsire tâbi tutulması icabeder. «Tab'ı» tabiri tahtında, her nevi teknik ve kimyevî teksir, «neşir» tâbiri ile de her nevi alenî neşir ve yayım; «mevkiî furuhta vazetme» tâbiri ile de ticarî maksatlar yapılan her türlü satış; «Tiyatro piyesi haline ifrağ» tabirile her nevi işleme, adaptasyon ve nakil anlaşılır.

Müellifin «telif hakkı» diye anılan tasarruf hakkının hukukî karakteri şüphelidir. Kanunun istimal ettiği, ve kanunun vücade getirildiği zaman cârî telâkkiye göre «tasarruf hakkı» nın taşıdığı mananın aynını tazammun etmiş bulunan, «hakkı temellük» bu günkü Medenî Kanunca meçhuldür. Kanunun, müellife, yukarıda gösterilen hudutlar dahilinde olmak üzere, vücade getirdiği eser üzerinde bir «tasarruf hakkı» bahşetmesi keyfiyetinden, «telif hakkı» nın üzerinde hukukî tasarrufların mümkün olduğu hukukî mallardan madut bulunduğu; yani mutat hukuku hususiye istilâhlarıyla tavsif edilemeyen, devri kabil bir mamelek hakkı teşkil ettiği tebeyyün eder. 1926 tarihli Medenî Kanunun eşya üzerindeki mülkiyete müteallik ahkâmı telif hakkına doğrudan doğruya tatbik edilemezlerse de, bu mamelek hakkının taşıdığı mutlak karakter, aynı hakların bazı muayyen hükümlerinden, açık kalan yerlerin doldurulması zımında, istifade edilmesini muhik gösterebilir. Çünkü telif hakkı, Medenî Kanunun 632 inci ve 686 cı maddeleri mucibince

gayri menkul veyahut menkul mülkiyetine mevzu teşkil edebilen şeyler ve haklar meyanında tâdat edilmemiştir. Modern Türk Hukukundan, telif hakkının hukukî karakterine dair herhangi bir nazari telâkki daha bu güne kadar teessüs etmemiştir. Bununla beraber telif hakkının, kanunda tadat edilmiş olan mamelek hukukuna müteallik unsurlardan (malî imtiyaz hakları) maada, şahsiyetin tabii neticesi olmak haysiyyetiyle Medenî Kanununun 23 üncü ve 24 üncü maddeleriyle Borçlar Kanununun 49 uncu maddesinin hukukî himayesi tahtında bulunan şahsiyet hukukuna müteallik anasır ve menafii (manevî haklar) ihtiva eden mutlak bir hak telâkki edildiği söylenebilir.

Malî imtiyaz hakları, heyeti umumiyesiyle veya münferiden, zaman bakımından sürekli veya süreksiz, teksir vasıta ve nevileri bakımından mahdut veya gayri mahdut olarak, hukukî muamelelerle ölüme bağlı tasarruflarla ivaz mukabilinde veyahut parasız kabili devirdirler. İktisap eden kimse, devrin vüs'atine göre müellifin yerine kaim olur. Şahsiyet hakkına müteallik unsurlar devredilemezler. («terk ve devir» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Malî imtiyaz hakları heyeti umumiyesiyle, yani müellifin, eseri üzerindeki «telif hakkı» diye anılan tasarruf hakkı zaman itibariyle mahduttur. Himaye müddeti, hakkın mevzuuna göre muhteliftir. Ve eserin intişarını müteakip 10 sene ile müellifin ölümünü müteakip 30 sene arasında tahallüf eder. («Himaye müddeti» başlığını taşıyan fıkraya müracaat).

Fikrî eser, tesbit edilip kabili teksir bir hale gelir gelmez, telif hakkı teessüs eder. Bu keyfiyet, telif hakkı kanununun üçüncü ve altıncı maddelerinden sudur eder. Mezkûr maddelerin ahkâmı mucibince, tabii ve neşir hakkı, intişar hâdisesi nazarı itibare alınmaksızın, mutlak bir salâhiyet olarak müellife bahşedilmektedir. Aynı zamanda şahsiyetin himayesi noktai nazarından, eserin aleniyete arzedilip edilmemesine karar vermek cihetinin, ancak müellifin tayin etmeye salâhiyettar olduğu istidlâl edilir. Bu sebepten, telif hakkı kanununun 37 inci maddesi mucibince, müellifin daha tabedilmemiş eserlerine karşı cebri icra gayri caizdir. Bundan, yalnız intişar etmiş veyahut başka şekilde aleniyete arzedilmiş eserlerin değil, aynı zamanda neşredilmemiş eserlerin dahi telif hakkı himayesi tahtında buldukları anlaşılır. Telif Hakkı Kanununun 20 inci ve müteakip maddelerinin tescile mütedair ahkâm, sarahaten, yalnız neşredilmiş matbualara taallük etmektedir. («Formalitelere» başlığını

taşıyan fıkraya mürac.). Başka neviden eserlerle daha tabedilmemiş âsârı kalemiye hakkında bu formaliteler cari değildir.

Diğer bütün teferrüat, ayrı ayrı başlıklar taşıyan münferit bahislerden istidlâl edilir. Oradaki izahat, burada gösterilmiş olan esas telâkkilere istinat etmektedir. Bu prensipler ise, modern Medeni Hukuk esas ittihaz edilmek suretiyle, çok eskimiş bulunan 1910 tarihli telif hakkı kanununun gayeye uygun bir şekilde tefsirinden mülhemdir.

Telif hukukuna mütealîk mer'î ahkâm, 1910 tarihli Hakkı Telif Kanunıyla Borçlar Kanununun 372 ilâ 385 inci maddelerinden ibarettir.

Telif ve Matbuat hukukuna mütedair halen mer'î tekmil ahkâmı kanuniyenin tam bir kolleksiyonu 1939 senesinde, SERVER R. İSKİT'in «Türkiyede matbuat rejimleri» namıyla çıkan eserinde ((906 + 257 sahife) bulunmaktadır. Bu eser mufassal tarihi bir mukaddmeden maada mer'î ahkâm (hukuk) hakkında ehemmiyeti haiz tekmil kanunları, kanun lâyhalarını, meclis müzakerelerini, nizamâtı ve Beynelmîlel anlaşmaları ihtiva etmektedir.

Telif hakkına karşı tecavüz:

I — Atideki fiiller, telif hakkı kanununca, sarahaten, telif hakkına karşı cezayı mucip tecavüz mahiyetinde addedilmektedir:

A) *Taklit*. Telif hakkı kanununun 29 cu maddesi mucibince bu mefhuma, bir eserin gayri kanunî şekilde (takliden) tekrar tab'ı, bir kalem eserinin temsili, sahne eserleri ve operaların mevkii temaşaya vaz'ı, musiki notalarının takliden tab'ı, her nevi haritaların, şekillerin (tersimat) ve hututun fotoğraf ve diğer vesait ile istinsahı veyahut diğer her nevi teknik vesait, her nevi «asârı kalemiye ve musikiye» için mihanikî vesaitle kalıplar (klişeler) imali ve gramofon plâkları imali dahildir. Bittabi bu fiillerin, müellifin izni olmaksızın himaye müddeti esnasında icra edilmeleri şarttır.

B) *intiha*. Telif Hakkı Kanununun 30 cu maddesi mucibince, gerek telifatta ve gerek fûnunu nefisede bir başkasının eserini kendine nisbet eden veyahut bir kitabın metnini veya bir musiki besatesinin nağmelerini takdim ve tehir veyahut orijinalle olan münasebet hissölunur derecede tarzı ifadeyi tâdil suretiyle tarif eden ve eserin bu tahrif edilmiş şekline kendi ismini veren kimse, «intiha» fiilini işlemiş olur.

C) Teksir edilen nüshaların, mukavelede kabul edilen miktardan fazla olarak vücade getirilmesi. (Tel. Hak. Kan. Mad. 34).

II — Bundan başka, taklit veya intihal vakıasına tekabül etmedikleri takdirde, bilhassa, müellif tarafından müsaade edilmeyen tercüme veyahut bir eserin tiyatro piyesi haline veyahut başka bir san'at şekline ifrağı ile sair adaptasyonlar; nihayet, musiki eserleri müstesna, müellif tarafından müsaade edilmeyen Radioda neşir keyfiyeti ve bir eserin alenen teşhiri; telif hakkının yalnız hukukî bakımından kabili takip hallerindedir.

Telif hakkına vaki tecavüze karşı hukukî tedbirler:

Telif hakkı kanununun istinat ettiği telâkkiye göre telif hakkına vaki tecavüze karşı en mühim müeyyede mücrimin cezalandırılmasıdır. Tazminat talebi sadece teferruat kabilinden zikredilmektedir: Telif Hakkı Kanununun (36) cı maddesi mucibince, bir eser, müteaddit kimseler tarafından müştereken telif edilmiş bulunuyorsa her müşterek müellif müstakillen vaki tecavüzlere karşı harekete geçebilir ve tazminat talep edebilir. Telif Hak. Kan. Mad. (33) mucibince zarara uğrıyan kimse tarafından ayrıca tazminat davası ikame edilmişse, aynı mahkeme tarafından bu dava asıl dava ile yani ceza davasıyla birlikte görülebilir. Vaki tecavüzün bertaraf edilmesine, müstakbel tecavüzlerin men'ine veya gayri maddî zarar dolayısıyla manevî tazminat itasına matuf dava ikamesi imkânı hakkında telif hakkı kanunu hiç bir hükmü ihtiva etmemektedir.

Telif hakkına vaki her tecavüz kanuna vaki bir tecavüzdür. Bu tecavüz ya kusurlu veyahut kusursuz işlenebilir. Kusurlu işlendiği takdirde Borçlar Kanununun 41 inci ve müteakip maddelerinin tazammun ettiği manada bir haksız fiil teşkil ve tazminat itası vecibesini tevhit eder. Telif hakkına vaki tecavüzde aynı zamanda müellifin şahsiyet sahasına bir müdahale mündemiç olduğu takdirde zarar tazmininden maada tecavüzün ve sun'u taksirin arzettiği hususî ehemmiyetin muhik gösterdiği ahvalde gayri maddî zarar dolayısıyla manevî zarar itasına hükmedilebilir. Hâkim bu tazminatın yerine veyahut yanında manevî tazminatın başka bir nev'ine de, meselâ kararın gazetelerle alenen ilânına ve emsaline hükmedebilir (Borç. Kan. Mad. 49).

Telif hakkına vaki tecavüz kusursuz işlenmişse tecavüze uğrayan kimse vaki tecavüzün bertaraf edilmesine matuf bir davayı ancak işlenen fiil kendisinin şahsiyet hakkını ihlâl ettiği takdirde ikame edebilir. (Medenî Kan. Mad. 24). Bu takdirde müstakbel tecavüzlerin yapılmamasına matuf davalar dahi tekerrür tehlikesi mevcut olduğu takdirde ikame edilebilir.

Müellif, vaki tecavüz, kendisinin şahsiyet hakkını müteessir ettiği ahvalde, daima dava ikame etmek hakkını haizdir. Buna mukabil malî imtiyaz haklarına vaki tecavüz dolayısıyla dava ikame etmek lâzım geldiği takdirde, ancak, fiilin işlendiği zaman tecavüze uğrayan hakka sahip olan kimse dava ikamesine salâhiyettardır. «Terk ve devir» başlığını taşıyan fıkraya mürac.).

Dava faile müteveccihdir. Hükmi şahısların mevzubahs olduğu ahvalde, gerek bunlar, gerek fiili işleyen uzuvlar şahsen mes'ul olurlar. (Med. Kan. Mad. 48). Müstahdemlerin fiillerinden dolayı patron, böyle bir zarardan sakınmak için hal ve maslahatın icabettiği bütün dikkat ve itinada bulunduğunu veyahut mezkûr dikkat ve itinaya riayet halinde dahi zararın vukubulacağını isbat edemediği takdirde mes'uldür. (Borç. Kan. Mad. 55).

Telif hakkına vaki tecavüzdən dolayı tazminat:

Telif hakkına vaki tecavüz veyahut telif hakkına müteallik bir mukavelenin ademi edası veyahut lâyıki veçhile eda edilmemesi dolayısıyla bir zarar tazmini vecibesi, ancak faile veyahut borçluya bir «sun'u taksir» terettüp ettiği takdirde, mevzubahs olur. (Borç. Kan. Mad. 41 ve 96). Sun'u taksiri olmaksızın telif hakkını ihlâl eden kimse, sadece tecavüzün men'ine ve müstakbel tecavüzlerin yapılmamasına matuf olmak üzere dava edilebilir. Fakat bu da ancak, işlenen fiile, şahsiyet hakkına mugayir bir hareket nazariyle bakmak icabettiği ahvalde mümkündür.

Kusuru veyahut ademi kusuru, temyiz kudretini veyahut temyiz kudretinden mahrumiyeti takdir hususunda, hâkim, cezaî temyiz kudretine (cezaî ehemmiyete) müteallik hükümlere veyahut ceza mahkemesince verilen beraet kararlarına bağlı değildir. Aynı zamanda, kusurun takdirine ve zararın tesbitine müteallik cezaî bir karar, hukuk mahkemesi hâkimi hakkında bağlayıcı mahiyette değildir. (Borç. Kan. Mad. 53).

Zararı, kendi kusurlarıyla müştereken iras etmiş olan kimse-ler, müteselsilen mes'uldürler. Alâkadarların (yani zararı iras edenlerin) bir birlerine karşı rücu hakları olup olmadığı ve ne dereceye kadar olduğu ciheti, hâkimin takdiriyle tayin edilir. Mutazarri- ra karşı, muhtelif hukukî sebeplere müsteniden, aynı zarardan mes'ul olan kimseler hakkında da aynı şey câridir. Mamafih bu hususta, zarardan, en evvel mezkûr zararı haksız bir fiille iras etmiş olan kimse mes'uldür. (Borç. Kan. Mad. 50, 51). «Müteselsil mes'uliyet» başlığını taşıyan fıkraya müracaat.

Zarar, tazminat isteyen kimse tarafından isbat edilmelidir. Rakkamla isbat edilemeyen zarar, hadiselerin mutat seyri ve mutazarrır tarafından ittihaz edilen tedbirler nazarı itibare alınmak suretiyle, Hâkimin takdirine göre tahmin ve tesbit edilmelidir.

Tazminatın nev'i ve miktarı da keza hâkim tarafından, hal ve mevkiin icabı ve kusurun ağırlığı nazarı itibare alınmak suretiyle, tayin edilir.

Mütazarrır, zarara sebebiyet veren fiile razı olmuşsa, veyahut kendisinin ihdas ettiği vaziyetler zararın doğmasında veya artmasında müessir olmuşsa, veyahut zararın tazmini ile mükellef olan kimsenin vaziyetini herhangi bir surette müşkülleştirmişlerse, hükim tazminat mükellefiyetini tenkis veya buna hükmetmekten tamamen sarfınazar edebilir. Aynı şey, zarar tazmini ile mükellef olan kimsenin, tazminatın ödemesinin onu muzayakaya düşüreceğini kabule mahal olduğu takdirde câridir. Meğer ki, zararı kasden yahut ağır ihmâl neticesinde ihdas etmiş ola.

Tazminat davası, mutazarrırın, «zarara ve failine ittilâi tarihinden itibaren bir sene ve her halde zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren on sene mürurundan sonra istima edilemez». «Şu kadar ki, zarar ve ziyan davası, Ceza Kanunları mucibince müddeti daha uzun müruru zamana tâbi cezayı müstelzim bir fiilden neş'et etmiş olursa, şahsi davaya da o müruru zaman tatbik olunur.» (Borç. Kan. Mad. 60).

Gayri maddî zarar dolayısıyla manevî tazminat davası imkânı hakkında «Manevî tazminat» başlığını taşıyan fıkraya mürac.)

Telmihli romanlar:

Telmihli romanlar hakkında, «Portreler» başlığını taşıyan fıkrada izah edilmiş bulunan «portre» üzerindeki haklara mütedair prensiplerin aynı caridir. Bir şahsın başından geçen hâdiselerle şahsına ait hal ve vaziyetlerin bir romanda temsili, kanunda tanınmış olan şahsiyet hakkına karşı bir tecavüzdür. Meğerki mevzuun san'atkârane bir şekilde işlenerek tâdil edilmesi neticesinde, muayyen bir şahsa taallük ettiği bertaraf edilmiş ola! Yani muharrir, geçen vak'aları ve şahsî hal ve vaziyetleri, eserinde, o şekilde değiştirmiştir ki, eser, «hayatı hakikiye» sahasında cereyan etmiş bulunan hâdiselerden tamamen tecrit edilmiş müstakil bir «fikrî ibda» olarak vücade gelmiştir.

Tenkid: bak «Hülâsa».

Tercümeler :

Telif Hakkı Kanununun üçüncü maddesine tevfikân, telif hakkı, ecnebî lisanlara tercüme salâhiyetini de şâmildir. Bu sebeple himaye müddeti esnasında müellif ve mirasçıları veyahut bunlar tarafından salâhiye t verilen şahıslardan başka hiç kimse, bir yazı eserini (ilmî, edebî eseri) tercümeğe mezun değildir. (Telif Hak. Kan. Mad. 7 ve 25). Bu sarîh hükme rağmen telif hakkına vaki bir böyle tecavüz kabili tecziye değildir; zira bir ceza tehdidi mevcut değildir. (Nulla poena sine lege = kanunda yeri olmadıkça ceza verilemez). Binaenaleyh müellif, eserinin gayrı meşru tercümesi dolayısıyla ancak tecavüzün ref'ini, müstakbel tecavüzlerin men'ini, sun'u taksir halinde tazminat ve ağır sun'u taksir ve ciddi neticelerin tevellüdü halinde, şahsiyet hakkının ihlâli dolayısıyla, manevî tazminat dahi isteyebilir. (Telif Hak. Kanununun üçüncü ve yedinci maddeleri, Medenî Kanunun 24 üncü maddesi, Borçlar Kanununun 41 inci ve 49 uncu maddesi).

Tercüme, orijinal eserin müellifinin izin ve müsaadesi ile vücade getirilmiş bulunuyorsa, mütercim, yaptığı tercüme üzerinde telif hakkına müşabih hususî mahiyette bir himaye hakkı iktisap eder. Mamafih himaye müddeti, mütercimin ölümünden itibaren ancak (15) senedir. (Telif Ha. Kan. Mad. 14). Tercüme üzerindeki hususî mahiyette olan telif hakkı, sadece tercümeğe tallûk edip mütercimin tercümede tezahür eden fikrî mesaisini himaye eder. Fakat bu himayenin orijinal eserle alâkası yoktur. Mezkûr eser hakkında umumî himaye ahkâmı câridir. Binaenaleyh orijinal eser üzerindeki telif hakkile tercüme üzerindeki telif hakkı ayrı ayrı yollar takip edebilirler. Meselâ müellifin mirasçıları, himaye müddetinin inkizasına on sene kala eserin tercümesi salâhiyetini bir üçüncü şahsa verirlerse, tercüme üzerinde, mütercimin ölümünden sonra (15) sene devam eden ayrı bir telif hakkı teessüs eder. Bu hak, mütercimi ve mirasçılarını, orijinal esere müteallik himaye müddeti çoktan munkazi olmuş bulunsa da, tercümenin taklidi, intihali ve gayri kanunî tekrar tab'ı gibi fiillere karşı korur. Fakat berakis orijinal eserin himaye müddeti daha devam ettiği halde tercüme üzerindeki telif hakkına müteallik himaye müddetinin munkazi olması da mümkündür. Bu kabil bir vaziyette, serbest bir hale gelen tercümenin tekrar tab'ı tercüme üzerindeki telif hakkına muhalif

bir hareket teşkil etmez, fakat orijinal eser üzerindeki telif hakkına vaki bir tecavüz mahiyetinde olabilir. Aradaki fark nihayet Ceza Hukuku bakımından da büyük ehemmiyeti haizdir: Her kim, orijinal eserin müellifinin izin ve müsaadesi olmaksızın bir tercüme vücade getirirse, cezalandırılmaz. Fakat ruhsatlı bir tercüme-yi mütercimim izin ve müsaadesi olmaksızın sonradan tekrar tabeden kimse, telif hakkı kanununun 29 ve 32 inci maddelerine tevfi-kan, «taklit» dolayısıyla cezalandırılabilir. Fakat cezai takibat talebinde ve şahsi dava ikamesi hususunda orijinal eserin müellifi değil, bilâkis ancak tercüme hakkına sahip mütercim salûhiyettardır. Nihayet bu telâkkiden, müellif tarafından ruhsatlı olmayan bir tercümenin «bir başkası tarafından» tekrar tab'ı, tercüme üzerindeki telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil etmediği anlaşılır, çünkü böyle bir telif hakkı esasen teessüs etmemiştir; fakat bu tarzı hareket, bittabi, orijinal üzerinde müellife ait bulunan telif hakkına vaki bir tecavüz mahiyetindedir.

Herkesin istifadesine açık eserler, herkes tarafından tercüme edilebilirler, İlk mütercim, bir başkasını, bu kabil bir eserin yeniden tercümesinden menetmek imkânına sahip değildir. Meğerki yeni tercüme hakikat halde sadece eskisinin bir intihali ola!

Herhangi bir kimse, telif hakkı kanununca himaye edilmiş bir eser üzerindeki tercüme hakkını müelliften veyahut onun hukukî haleflerinden iktisap etmişse, salâhiyet ancak mukavele edilen lisana tercümeye inhisar eder. Geri tercüme veyahut başka lisanlara tercüme hakkı, tercüme hakkının itasiyle alâkadar değildir. («Tercümenin tercümesi» serlevhasını taşıyan fıkraya müracaat). Fakat diğer taraftan eserin muayyen bir lisana tercümesine müsaade etmiş bulunan orijinal eserin müellifi üçüncü bir sah-sa tekrar aynı lisan için tercüme hakkı bahşedemez. Meğerki bu salâhiyeti, aslî tercüme salâhiyetini ita ederken, sarahaten kendine ayırmış ola! Bu keyfiyet Telif Hakkı Kanununun (25) inci maddesinden sudur eder.

Orijinal eser, müellifi tarafından, neşredilmek üzere, bir naşire verilmişse, naşirle aksi mukavele edilmediği takdirde, bir tercüme vücade getirmek hakkı münhasıran müellife ayrılmıştır. (Borç. Kan. Mad. 379)

Türkiye, Bern anlaşmasına, ecnebi eserlerin Türk diline tercüme hakkı mahfuz kalmak şartile iştirak etmek istemiştir. Bu şartla anlaşmaya iştirak etmek Bern anlaşmasının tarzı ifadesine aykırı

bulduğundan, bundan maada bazı devletler de Türkiyenin arzunu sarahaten reddetmiş olduklarından, Türkiye azâ olmamıştır. Hattâ Türkiyenin Bern anlaşmasına dahil Devletler Grupuna girmesi keyfiyeti Devletler hukuku bakımından bir hüküm ifade etseydi bile, bu iştirak keyfiyeti, dahili hukuk bakımından herhangi bir hukukî hüküm ifade etmezdi. Çünkü Teşkilâtı Esasiye Kanununun (26) ıncı maddesi mucibince teşkilâtı esasiye bakımından yegâne salâhiyettar uzuv olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Bern anlaşmasını daha bugüne kadar bir kanunla tasdik etmemiştir. Bu suretle ecnebî, yani Türkiye haricinde intişar eden eserlerin müellifleri, anlaşmaya dahil devletlerin tebaasından olsalar bile, yapılan tercümelere karşı yine himayesiz bir vaziyette bulunmaktadır. Bu müellifler, kendilerini ancak, Türkiye haricinde intişar eden eserlerini Türkiyede tescil ettirmek suretile koruyabilirler. («Formalitelere» serlevhasını taşıyan fıkra) ve böylece Türk kanunlarının himeyasını elde edebilirler. Türkiye ile Almanya ve Fransa arasındaki münasebatta, 1929 - 1930 tarihli ticaret muahedelerinin (bunlara ait nihai protokollar dahil olmak üzere) 14 üncü ve 6 ıncı maddeleri mucibince, Berlinde tesbit ve tadil edilen şekilde olmak üzere Bern anlaşmasının ahkâmı caridir. Fakat bu taahhüde bugüne kadar tatbikat sahasında riayet edilmemiştir. («Muahedeler» başlığını taşıyan fıkraya da müracaat.)

Tercümenin tercümesi:

Telif hakkı kanununun 14 üncü maddesi mucibince mütercim, yaptığı tercüme üzerinde telif hakkına müşabih ve himaye müddeti mütercimin ölümünden itibaren (15) sene olmak üzere takdir edilen bir tasarruf hakkına sahip olduğundan, ve telif hakkı kanununca himaye edilmiş bir eserin tercümesi ve buna uygun olarak ta bir tercümenin tercümesi yalnız müellife ve mütercime ve yahut bunların hukukî haleflerine ait olduğundan, ilk mütercimin izin ve müsaadesi olmaksızın, bir tercümenin orijinal lisana geri tercümesi ve yahut başka lisanlara tercümesi telif hakkına vaki bir tecavüzdür. Fakat, bu tecavüz, ceza ile tehdit edilmediği için ancak hukuku medeniyeden sudur eden müeyyedeler tevlit eder. Mütercimin müsaadesile yapılan orijinal lisana geri tercümenin ve yahut başka lisanlara tercümenin, orijinal eserin müellifine karşı telif hakkına vaki bir tecavüz teşkil edip etmediği şüpheli ise de bu suale müsbet cevap vermek icabetmektedir. Çünkü, orijinal eserin müellifinin müsaadesile bir tercüme vücade getiren mütercim yap-

tığı tercüme üzerinde telif hakkına müşabih bir hakka sahip olmakla beraber diğer taraftan orijinal eserin müellifinin tercüme hususundaki müsaadesinin mütercime ancak eseri muayyen bir lisana tercüme etmek hakkını bahşettiği ciheti de yine nazardan uzak tutulmamalıdır. Bunun haricinde telif hakkı, orijinal eserin müellifine ait olduğu cihetle, orijinal eserin müellifinin rıza ve muvafakati olmaksızın mütercimin, orijinal lisana geri tercüme ve yahut başka lisanlara tercüme müsaade etmesi, salâhiyet sahibi olmıyan bir kimsenin hüküm ifade etmiyen bir tasarrufunu teşkil eder ve bundan dolayı orijinal eserin müellifini bağlamaz.

Şu mülâhazalardan, bir tercümenin geri tercümesinin ve yahut başka lisana tercümesinin ancak, gerek mütercimin, gerek orijinal eserin müellifinin rıza ve muvafakatlerini beyan ettikleri takdirde câiz olduğu anlaşılır: Orijinal eserin müellifinin müsaadesi kâfi değildir, çünkü geri tercüme veya başka lisanlara tercüme, mütercimin telif hakkı kanununca himaye edilen tercümesinden neş'et etmektedir. Diğer taraftan yalnız mütercimin müsaadesi de kâfi değildir; çünkü mütercim, orijinal esere müteallik telif hakkı üzerinde, bu nispet dahilinde, herhangi bir tasarruf salâhiyetine sahip değildir.

Terekeye dahil neşredilmemiş eserler

a) — Müellifin hayatında neşredilmemiş bulunan eserlere müteallik himaye müddeti, neşir tarihinden itibaren yürümeye başlar. (Telif Hak. Kan. Mad. 9) Buna mukabil müteaddit kimseler tarafından birlikte telif ve müşterek müelliflerden birinin ölümünden sonra neşredilen eserler mevzuubahs oldukta himaye müddeti ancak en son hayatta kalan müşterek müellifin ölümüyle yürümeye başlar. (Mad. 16 Telif Hak. K.)

b) — Ölmüş bir müellifin daha neşredilmemiş bulunan eserleri tereke alacaklıları tarafından haczedilemezler. (Telif Hakkı Kanununun 37 inci maddesi).

Terhîn edilen telif hakkı:

Telif hakkının şahsiyeti alâkadar eden unsurları üzerinde hukuki tasarruflarda bulunulamaz. Ve bundan dolayı da haczedilemez. Mamelek hukukuna müteallik unsurlar, hususile eserden istifade imtiyaz hakları, ancak cebri satış usulile nakde tahvilleri mümkün olduğu nisbette, kabili terhindirler (Kanunu Medenî Mad. 866). Binaenaleyh imtiyaz haklarının rehni, ancak haciz mümkün olduğu nis-

bette, imkân dahilindedir. («Cebri icra» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.)

Terhin için, tahriri bir terhin mukavelesinden başka devir için kanunun tesbit ettiği şekillere de riayet lâzımdır. (Medenî Kan. 869). Bu gibi hakların devrine müteallik teferrüat hakkında («Formaliteler» ve «Terk ve devir» serlevhalarını taşıyan fıkralara mürac.) Rehin mevzuunun paraya çevrilmesi, İcra ve İflâs Kanununun 121 inci maddesine göre vukubulur. (Teferrüat hakkında «Cebri icra» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.)

Terk ve devir:

Telif hakkı kanununun (25) inci maddesi mucibince müellif ve yahut varisleri kanunî himaye müddeti esnasında telif hakkını tamamen veya muvakkaten ve yahut muayyen miktarda nüshalara inhisar etmek şartile bir başkasına ivaz mukabilinde ve yahut meccanen terk edebilir, ve alan kimse, yapılan akdî anlaşmalar mantukunca hak sahibinin yerine kaim olur. Telif hakkını alan kimse, himaye müddetinin hitamından evvel ölürse, varisleri, daha munkazi olmamış bulunan mukavele müddeti için hak sahibi addedilirler. Bu hüküm, şu noktaları tazammun etmektedir:

I) — Telif hakkı kanununun tazammun ettiği mânâda telif hakkı, kalem ve fikir eserlerine taallük etmek üzere imtiyaz haklarının bir heyeti mecmuası olup, hususile tabı, neşir, piyasada sürüm, başka bir lisana tercüme ve başka bir nev'e ifrağ salâhiyetlerini ihtiva eder. Bu imtiyaz haklarının istimali, müellifin eserile olan münasebetini karakterize ve himaye eden «şahsiyet hakkı unsurları» nın tesiri altındadır. Medenî Kanunun (23) üncü maddesi mucibince, hiç kimse hürriyetinden ferağat edemediği gibi, hürriyetinin istimalinde, kanunu ve yahut ahlâkı rencide edecek derecede, kendini takyit edemez. Bir eserin, müellifinin şahsî sahasını terkedip umuma arzedilip edilmeyeceği, edilecekse: ne vakit, hangi şekilde ve hangi vasıta ile neşredileceği hakkında bir karar vermek, münhasıran müellife ait bir iş olduğundan, müellifin bu hususta irade serbestisini ahlâka ve yahut hukuka mugayir şekilde bağlayan mukaveleler Borçlar Kanununun (19) uncu maddesi mucibince bâtıldır. Bundan, telif hakkının tamamen veya kısmen devir ve terkinin, ancak, müellifin bu husustaki takyidat derecesinin hukuk ve ahlâk ile kabili telif olduğu nisbette, mer'i ve muteber olduğu neticesi sudur eder.

A) — Binaenaleyh tekmil müstakbel eserler üzerindeki telif

hakkının terk ve devrine mütedair mukaveleler kaideten hükümsüzdür. Bu mukaveleler ancak, feshedilebilir ve yahut ilga edilebilir mahiyette oldukları ve yahut münasip bir müddet için akdedilmiş buldukları takdirde muteberdirler. («Müstakbel eserler» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.)

B) — Bir eserin müellifine, mezkûr eseri katiyen neşretmemek ve yahut eser üzerindeki telif hakkını devir ve terketmemek gibi bir taahhüdü tahmil eden bir mukavele hükümsüzdür. Zaman, mekân bakımından ve yahut neşir tarzı bakımından tahdit edilmiş bu kabil bir taahhüt, bundan dolayı müellifin iktisadi (malî) vaziyeti gayri munsifane güçleşmediği ve diğer tarafın, bu kabil (bir şeyin yapılmamasına matuf bir taahhüt) üzerinde himayeye lâyık bir menfaati olduğu nisbette, muteberdir.

C) — Şahsiyet haklarına müteallik unsurlardan, meselâ müellif isminin zikredilmesinden; eserin bozulması (tahrif edilmesi) ve yahut telvis edilmesi keyfiyetinden mütevellit itirazdan vazgeçme misillü feragati ihtiva eden, telif hakkının terk ve devrine müteallik bir akit ancak, memur ve yahut müstahdemlerin, memurluk münasebet ve vazifesi ve yahut hizmet akdi çerçevesi dahilinde olmak üzere, patronlarının nam ve hesabına çalıştıkları, ve yahut bir veya müteaddit müelliflerin nâşir tarafından tayin edilen bir plân dairesinde, bedel mukabilinde bir eser telif eylemeği deruhte ettikleri ahvalde, hüküm ifade eder. («Hükmi şahıslar», «Müstahdemler» ve «Neşir mukavelesi» başlıklarını taşıyan fıkralara mürac.)

II) — Fikri bir eser üzerindeki telif hakkı, akdi bir tasarrufla bir başkasına terk ve devredilirse, «telif hakkı» tâbirile, kanunda tadat edilen imtiyaz haklarının heyeti umumiyesini mi, yoksa sadece telif hakkından neşet eden münferit bir hakkın mı terk ve devir kastedilip edilmediği ciheti, akdin tefsiri yolile tahkik ve tesbit edilmek icabeder.

A) — Mukaveleden, bir eser üzerindeki telif hakkının terk ve devrinin, muayyen bir istimal imkânından istifade maksadile vukubulduğu istidlâl edilirse, telif hakkı bir kül olarak değil, bilâkis sadece mevzuubahs istimal tarzını temine matuf münferit salâhiyet, takip edilen gayenin icabettirdiği vüsat ve müddet dahilinde olarak, hakkı iktisap eden kimseye intikal etmiş demektir. Bu prensip muhtelif kanunî hükümlerden kabili istihraçtır:

Telif hakkı kanununun (10) uncu maddesi mucibince, bir sah-

ne eseri üzerindeki tabı ve neşir hakkının terk ve devri, mevkii te-
maşaya vazı hakkını tazammun etmez. Borçlar Kanununun (379)
uncu maddesi mucibince, nâşirle başka bir sureti tesviye mukavele
edilmediği takdirde, tercüme hakkı, müellifte mahfuz kalır. Borç-
lar Kanununun (373) üncü maddesi mucibince, müellifin hakları,
ancak neşir mukavelesinin ifası için muktazi nisbet ve müddet da-
hilinde olarak, naşire devredilir. Bundan dolayı, naşir, esas itibari-
le yalnız bir tabı vücuda getirmek hakkını haizdir. Mezkûr tab'ın
mevcudu kalmayınca, müellif eserin tamamı ve yahut münferit kı-
sımları üzerinde, dilediği gibi, başka şekilde tasarruf etmeğe me-
zundur. (Borçlar Kanunu, Mad. 374, 375.)

B) — (A) harfi tahtında tâdat edilen münferit hükümlerden,
vazii kanunun, münferit hak ve salâhiyetlerin devrini kaideten,
telif hakkının tamamının devrini müstesniyattan addettiği neticesi
istihraç edilebilir. Bu müstesniyata istinaden bir takım haklar is-
tidlâl ve iddia eden kimse, müddeasını, Medenî Kanunun (6) ıncı
maddesine tevfikân, isbat etmekle mükelleftir. Bu, isbat edilmediği
takdirde, müellifin hakları, diğer tarafa ancak, mukavele ile takip
edilen maksadın tahakkuku için muktazi nisbet ve müddet dahilinde
olarak devredilmiştir. Meselâ, tercüme hakkını iktisap eden kim-
se, orijinal lisana geri tercüme ve yahut başka lisana tercüme hak-
kını da kazanamaz. Bir operanın temsili salâhiyetini elde eden kim-
se, operanın temsilini, «resim» ve yahut «ses» tesbit eden âletlere
alıp teksir etmek hakkını haiz değildir. Bir kalem eseri üzerindeki
telif hakkını iktisap eden nâşir, sadece bir tabı vücuda getirmek
hakkını ihraz eder.

C) — Telif hakkı, müstesna olarak tamamen devredilmişse,
mezkûr hakkı iktisap eden kimse, mukavelenin aktedildiği esnada
müellifin sahip olduğu salâhiyetlerden istifade hakkını ihraz eder.
Mer'î hukuka göre, bir operanın temsili, münhasıran müellife ait,
yani yalnız müellifin sahip olduğu bir salâhiyettir, fakat diğer mu-
siki eserlerinin çalınması, aynı mahiyette bir hak ve salâhiyet de-
ğildir. Notaları usulü dairesinde iktisap etmiş olan kimse, musiki
eserini, bestekârın izin ve müsaadesi olmaksızın, alenen çalmaya
mezundur. Binaenaleyh, operalar müstesna olarak, musiki eserle-
rinin çalınması, müellifin sahip olduğu bir imtiyaz değil, bilâkis
herkesin sahip olduğu bir salâhiyettir. Telif hakkını iktisap eden
kimsenin, bu salâhiyeti, mezkûr hakla birlikte iktisap etmesi mev-
zuubahs olamaz; zira mezkûr salâhiyete, herkes gibi esasen evvel-

den sahip bulunmaktadır. Şayet yeni bir kanunla musiki eserlerinin çalınması keyfiyeti dahi, müellif lehine mahfuz bir imtiyaz hakkı addedilecek olursa, aslen herkesin sahip olduğu bir salâhiyet, müellif lehine olarak, yalnız ona ait bir imtiyaz hakkına tahvil edilmiş olur. Yeni kanun aksini emreden bir hüküm vazetmiyecek olursa, muahharan bahsedilen bu yeni imtiyaz salâhiyeti aslı müellife ait olmuş olur; fakat telif hakkını bir kül olarak bamukavele iktisap etmiş bulunan kimseye, ait olmaz. Terk ve devir mukavelesinde, telif hakkını iktisap eden kimsenin, mevzuatın tadili neticesinde teessüs eden tekmil müstakbel imtiyaz haklarını da iktisap etmesi zikredilmiş olsaydı bile, yine başka bir hükme varılamazdı. Zira müellif, mukavelenin akdi esnasında, eser hakkındaki müstakbel istimal ve istifade imkânlarını evvelden sezemez ve bundan dolayı müstakbel bir kullanma imkânının, eseri için münasip olup olmadığını takdir edemez.

III) — Telif hakkının ve yahut münferit hakların devri, muayyen bir müddet için ve yahut tekmil himaye müddetince vukubulabilir. Mukavelede bu hususa dair sarahat yoksa, müellifin hakları, mukavele ile takip edilen gayenin tahakkuku için muktazi müddet dahilinde olarak, hakkı iktisap eden kimseye devredilirler. Bir neşir mukavelesinde, telif hakkının terki, zaman itibarile, bir tab'ın satılmasına kadar takdir edilmiştir. Tercüme hakkının terki, mütercimın bizzat kendi tercümesi için istifade ettiği himayeden, yani ölümünden itibaren on beş seneden fazla sürmez. Mukavelece tesbit edilen ve yahut ahval ve şeraitten istihraç edilen müddet münkazi olmuşsa, telif hakkı ve yahut devredilen münferit hak, otomatik surette tekrar müellife ve yahut varislerine rücu eder. Telif hakkı, kanunî himaye müddetinin bütün devamınca devredilmişse, ve bu müddet kanunen temdit edilirse, lâtincede (II C) tahtında, kanunen müellif lehine mahfuz imtiyaz haklarının tevsi meselesi hakkında izah edilmiş bulunan mülâhazalar burada da câridir.

IV) — Telif hakkına müteallik bir salâhiyetin devri, sayı itibarile de mahdut olabilir, meselâ muayyen miktarda tabı, muayyen miktarda temsiller ve emsali gibi mukavelede sarahaten zikredilmemişse, bir neşir mukavelesi aktedilmiş olduğu hallerde, nâşir sadece bir tabı vücude getirmek hakkını haizdir. Kaideten tab'ın adedi, nâşir tarafından tesbit edilir. Maamafih, nâşir müellifin talebi üzerine, hiç olmazsa münasip bir satışı temin için matlup miktarda nüshalar tabettirmekle mükelleftir; fakat ilk tab'ın ikmalin-

den sonra yeni nüshalar vücade getirmeğe mezun değildir. (Borç. Kan. Mad. 375). Başka mukaveleler hakkında mümasil tefsiri hükümler yoktur.

V) — Telif hakkının ve yahut münferit hakların devri ile hakkı iktisap eden kimse, müellifin ve yahut varislerinin yerine kaim olur.

A) — Telif hakkının iktisabı, *mevzu* itibarile mukavelenin takip ettiği gayeye tâbidir. Yalnız, tarafların sarıh maksatlarına ve yahut tefsir suretile tesbit edilecek maksatlarına göre devredilmesi icadeben münferit hak, iktisap edilir. (Lâtince II rakkamına bak!)

B) — Telif hakkının iktisabı, *zaman* itibarile mukavelenin takip ettiği gaye ile tayin edilir. Mezkûr hak, ancak, sarahaten mukavele edildiği, ve yahut mukavelenin takip ettiği gayeye göre matlup görünen müddetçe devredilir. (Lâtince III rakkamına bak!)

C) — Telif hakkını iktisap eden, mevzu ve zaman itibarile mahdud çerçeve dahilinde, müellifin yerine kaim olur. Bu, devrin aynı bir hüküm ifade ettiği mânâsını tazammun eder. Mevzuubahs hak ve salâhiyet, muvakkaten müellifin mamelekenden ayrılır ve hakkı iktisap eden kimsenin mameleki aksamından olur. Hakkı iktisap eden kimse ölürse, ve hakkın devredildiği müddet daha münkazi olmamışsa, mezkûr hak ve salâhiyet, müddetin hitamına kadar varislerine aittir. (Telif Hak. Kan. (25) inci maddesinin son kaziyesi). Müellif, mukavelenin hitamından evvel ölürse, mevzuubahs hak ve salâhiyet mukavelenin hitamında varislerine rücu eder.

D) — Terk ve devrin ifade ettiği aynı hüküm, bundan başka, müellifin, mevzuubahs hak ve salâhiyetin iktisap eden kimseye ait bulunduğu müddet zarfında, bu nisbet dahilinde olmak üzere, herhangi bir tasarrufta bulunamayacağı neticesini tevlit eder. Şayet müellif, bir eseri, bir tek tabı için, nâşire terketmişse, tab'ın mevcudu tükenmemiş olduğu müddetçe, eseri, ne bizzat tabetmeye, ne de bir başkasına, neşredilmek üzere, terketmeye mezun değildir. Aksi takdirde telif hakkına vaki cezayı mucip bir tecavüzde bulunmuş olur.

E) — Bundan maada, terk ve devrin ifade ettiği aynı hüküm, hakkı iktisap eden kimsenin, kendisine terk ve devredilen hak ve salâhiyete vâki tecavüzlere karşı, bizzat kendi hakkına istinaden, vaki tecavüz ve ihlâlin ref'ine, men'ine ve zarar tazminine matuf, tecavüzü yapan aleyhine dava ikame edebileceği neticesini tevlit eder.

F) — İktisap edilen hak ve salâhiyetlerin istimali zımında bir taahhüt, hakkı iktisap eden kimseye, ancak, kendisi bu taahhüdü, mukavele ile sarahaten ve yahut zımnen deruhte etmiş olduğu takdirde, terettüp eder. Böyle bir vecibe meselâ, bir sahne eseri üzerinde, ilk temsil hakkını iktisap eden kimseye veya neşir mukavelesinden dolayı her nâşire terettüp eder. Buna mukabil istenilmeden kendisine gönderilen yazılar dolayısıyla, bir gazete veya mecmuanın sahibine terettüp etmez.

G) — Hak iktisap edenin, mezkûr hak ve salâhiyetleri yine devire ne dereceye kadar mezun olduğu ciheti, münferit hakların istimalinin, taşıdıkları hususî mahiyeti dolayısıyla, hakkı iktisap eden kimsenin şahsına merbut olup olmadığı keyfiyetine mütevakıftır. («Adaptasyon», «Cebri icra» ve «Tercüme» ve «Terhin» başlıklarını taşıyan fıkralara mürac.)

VI) — Yukarıdaki izahattan, Türk hukukuna göre, bir imtiyaz hakkını terk ve devrinin telif hakkının aynı bir külfetle tahmili değil, bilâkis bir münferit hakkın muvakkaten terk ve devri addedilmek icabettiği neticesi sudur eder. Devir, ivaz mukabilinde ve yahut meccanen vukubulabilir. Birinci şıkta bey' akdi hakkındaki kaideler, ikinci şıkta hibe hakkındaki kaideler tatbik edilir. Bu fark, müellifin zamân mükellefiyeti bakımından mühimdir.

A) — Borçlar Kanununun (184) üncü maddesi mucibince, mevzuu bir gayri menkul ve yahut tapu sicilline gayri menkul olarak kaydedilmiş bir hak olmayan her türlü şeyin bey'i, menkul bey'i addedilir. Bundan, telif hakkının ve yahut telif hakkına müteallik bir münferit salâhiyetin bey'inin, bey'in taallük ettiği mevzuun hususiyeti ve yahut devir ve terkin gayesi kaideden inhirafı mukatazi kılmadığı hallerde, menkul bey'i hakkındaki kaidelere tâbi olabileceği neticesi sudur eder. Borç mevzuu bakımından bir alacağın temliki hakkındaki hükümlerin; gaye bakımından neşir mukavelesi hakkındaki hükümlerin nazarı itibara alınması icabeder.

Borçlar Kanununun (189) uncu maddesi mucibince, bayi, bir üçüncü şahsın, daha mukavelenin akdedildiği esnada mevcut bulunmuş olan hukukî sebeplerden dolayı, bey' mevzuunu müşteriden tamamen ve yahut kısmen nez'etmemesini tekeffül etmekle mükelleftir. Müşteri bey' akdinin yapıldığı esnada bey' mevzuunun nez'i tehlikesinden haberdar bulunmuş olduğu takdirde, bayi ancak, sarahaten taahhüt etmiş olduğu nisbette, üçüncü şahsın bey' mevzuunu müşteriden nez'etmemesini tekeffül etmekle mükelleftir. Şayet ba-

yi, üçüncü şahsın sahip olduğu hakkı, bilerek gizlemişse, zamân ve mesuliyetini ref veya tahdit yolunda kararlaşmış olan şart muteber değildir. Borçlar Kanununun (189) uncu maddesinin bu hükmü, aynı kanunun (373) üncü maddesile neşir mukavelesi hakkında sarahaten teyit edilmektedir. Müellif, nâşire karşı, taksir ve satış (sürüm) hakkını tekeffül etmekle mükelleftir. Meğerki sahipsiz ve yahut himayeye ehil olmayan bir eser mevzuubahs ola yahut müellif, mukavelenin akdinden evvel nâşiri, eserin mukadde-me tamamen veya kısmen, neşredilmek üzere bir üçüncü şahsa terk edilmiş bulunduğu ve yahut bundan maada kendi malûmatı tahtında neşredilmiş olduğu hakkında haberdar etmiş ola! Bu müstesna hallerde müellif ancak, sarahaten taahhüt etmiş olduğu takdirde nâşire karşı mütekeffildir. Borçlar Kan. (373) cü maddesinin bu hususî hükmü, kıyasen, telif hakkına müteallik münferit salâhiyetlerin terk ve devrine mütedair sair mukaveleler hakkında da tatbik edilebilir.

Akit mevzuu olan eserin tamamen nez'i halinde mukaveleye mefsuh nazariyle bakmak icabeder. Hakkı iktisap eden kimse, maruz kaldığı bütün bilvasıta zararların tazminini de, müellif herhanğı bir sun'u taksiri olmadığını isbat etmediği takdirde, talep edebilir. (Borçlar Kan. Mad. 192). Kısmen nez'edildiği takdirde, hakkı iktisap eden kimse, mukavelenin feshini değil, bilâkis sadece, nezi keyfiyetinden dolayı maruz kaldığı zararın tazminini isteyebilir (Borç. Kan. Mad. 193).

B) — Telif hakkının ve yahut bir münferit hakkın terk ve temlikî ivazsız vukubulduğu takdirde, hakkı iktisap eden kimse, ancak, kendisine zamân vaat edilmiş olduğu takdirde, tekeffülden mütevellit talepler dermeyeran edebilir (Borç. Kan. Mad. 243).

VII) — Telif hakkının ve yahut bir münferit hakkın temlikî aynı bir hüküm ifade etse bile, eserin yaratıcısı olmak haysiyetiyle müellife ait bulunan şahsiyet hakkı, yine müellifte kalır. Müellif, şahsiyet hakkının himayesi zımında, kendisine bahşedilmiş olan ve herkese, hatta hakkı iktisap eden şahsa karşı dermeyeran edebildiği tekmil hukukî vasıtaları muhafaza eder. (Bundan başka «Manevî hak» başlığını taşıyan fıkraya da müracaat).

VIII) — Telif hakkına müteallik münferit bir hakkın temlikîyle bir müsaadenin (ruhsatiyenin) temlikî arasındaki fark hakkında «Ruhsatîyeler» başlığına, tescil edilmiş bir eser üzerindeki telif

hakkının terk ve devrinde gözetilmesi lâzım gelen merasim hakkında «Formaliteler» başlığına müracaat.

Tesbit davası:

Tesbit davası, hukukî himaye vasıtası olarak, telif hakkı kanununda sarahaten zikredilmemiştir. Fakat telif hakkı kanununun 22 nci maddesi mucibince, tescil dolayısıyla verilen hakkı telif il-mühaberi, aksi mahkemece tesbit edilinceye kadar, muteber olduğundan, herhalde eser üzerindeki telif hakkı bakımından, bir tesbit davasının câiz olduğu kabul edilmek lâzımdır. Kaldı ki merî olan Medenî Hukukla usul hukukuna göre bir hakkın mevcudiyeti ve yahut ademi mevcudiyetinin tesbitine matuf dava dahi tanınmıştır. [Medenî Kanunun 25 inci maddesine bak!].

Teşhir:

a) — Matbuat Kanununun birinci maddesi mucibince her nevi matbu eserlerin, herkesin görebileceği ve yahut para ile veya parasız girebileceği yerlerde teşhir ve taliki bir matbu eserin «neşri» addedilir. Matbaa makinesile veya sair mihanikî ve yahut kimyevî vesaitle ve yahut el ile teksir edilerek vücade getirilen tekmil ilmi ve edebî eserler, resimler, musiki eserleri ve gramofon plâkları, matbuat kanununun tazammun ettiği manada matbu eserlerdir. Buna mukabil filmler bu gruba dahil değildirler. Matbuat kanununda kullanılan «neşir» mefhumunun tarzı izahını, tekmil telif hakkı için istimal etmekte ve güzel san'atlara ve resme müteallik eserlerin, herkesin girebileceği yerlerde talik ve teşhirini matbuat kanununun tazammun ettiği mânada bir «neşir» addetmekte herhangibir mahzur yoktur.

b) — Telif hakkı kanununun üçüncü maddesi mucibince, müellif lehine mahfuz imtiyaz haklarına «neşir» dahi dahil olduğundan, hak sahibinin izin ve müsaadesi olmaksızın bir eserin teşhiri telif hakkına vaki bir tecavüzdür. Maamafih bunun Ceza Hukuku bakımından her hangi bir müeyyedesi yoktur. Hakkı tecavüze uğrayan şahıs, sadece şahsiyet hakkına vaki tecavüzdendir dolayı, mezkûr tecavüzün refini, atiyen men'ini ve sun'u taksir halinde tazminat gibi Medenî Hukuka müteallik talepler dermeyeran edebilir. (Medenî Kan. Mad. 24, Borç. Kan. Mad. 41 ve 49).

c) — Bir başkasının telif hakkı ihlâl edilmek suretile vücade getirilen bir eserin alenen teşhiri, telif hakkına vaki hususî mahiyette bir tecavüzdür. Çünkü kanunun ihtiva ettiği «neşir» unsuru ile

(vücade getirme) unsuru arasında doğrudan doğruya bir münasebet mevcut değildir. Çünkü bizzat asıl eserin müellifinin, bir kopye vücade getirmeye matuf izin ve müsaadesi, mezkûr kopyenin alenen teşhiri cihetini de öyle kolay kolay şamil olamaz. («Müteadit işlemler» serlevhasını taşıyan fıkraya mürac.).

Tiyatro piyesi haline ifrağ:

I. — Telif hakkı kanununun 3 üncü maddesi mucibince, telif hakkı aynı zamanda bir eserin, bir tiyatro piyesi haline ifrağı keyfiyetini de şamildir. Her kim, bir eserin mazhar olduğu himaye müddeti zarfında müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın bir edebî eseri, tarzı ifadenin, eşhasın ve emsalinin değişmesine ve metinde yapılan bazı yer değiştirmelerine rağmen asıl eser aşikâr surette belli olacak şekilde dramatize eder ve buna kendi ismini verirse, telif hakkı kanununun 30 uncu maddesinin tazammun ettiği manada cezayı mucip bir intihal yapmış olur. Bu suretle de aynı zamanda bir eserin şekil ve hüviyeti üzerinde yapılan ve gayri caiz bir mahiyette bulunan tadilât ile o eserin caiz olan serbest işlenmesi arasındaki hudutlar taayyün etmiş olur. Her kim, bir şiir, bir hikâye, bir roman ve saireden mülhem olarak bir sahne eseri (tiyatro piyesi) yazmağa teşebbüs eder ve fakat piyesteki muhavereyi, hâdiseyi, tarzı cereyan ve tahakkukunu, tarzı ifadeyi ve emsalini müstakil bir şekilde yaratırsa, bir intihal yapmış olmaz ve asıl eser bakımından (orijinal eser) telif hakkına bir tecavüz vukubulmuş sayılmaz; bilâkis, üzerinde, kendisine ait bulunan, her cihetçe müstakil bir telif hakkı teessüs eden yeni bir eser yaratmış olur. Bilhassa bu gibi ahvalde tiyatro piyesini telif etme fikrini ilham eden eser, telif hakkınca himayeden mahrum bulunsa da, müstakil eser telâkki edilen tiyatro piyesi üzerinde yine bir telif hakkı teessüs eder.

II. — Telif hakkı kanununca himaye edilen eserlerin mevzuu-bahs olduğu ahvalde, edebî bir eserin müellifi, diğer bir şahsa eserin Tiyatro piyesi halinde işlenmesine müsaade ederse, mukavelenin muhtevasının ve tarafların takip ettikleri gayenin yardımıyle:

a) — Eserin tiyatro piyesi halinde işlenmesi için verilen müsaadenin, hak sahibine münhasır ve mutlak bir imtiyaz hakkı bahşedip etmediği;

b) — Eseri tiyatro piyesi halinde işlenmeğe hakkı olan kimse-
nin, ne dereceye kadar mevzudan uzaklaşmaya, ilâveler ve ihtisar-

lar yapmaya, ne dereceye kadar mevzuun ihtiva ettiği hâdiseye yeni şahıslar ilâve etmeğe ve saireye salâhiyettar olduğu;

c) — Eseri tiyatro piyesi halinde işlemeğe hakkı olan kimse- nin, telif hakkı kanununun (25) inci maddesine istinaden, üçüncü şahıslar ve yahut bizzat asıl eserin müellifi tarafından, salâhiyetleri olmadığı halde, aynı eserin ikinci defa tiyatro piyesi halinde işlen- mesi keyfiyetine karşı ne dereceye kadar harekete geçebileceği; cihetleri tayin ve tesbit edilir.

Transit:

Türk mevzuatına mugayir olarak ecnebi memleketlerde tabe- dilen eser nüshalarının ithali, gerçi, Telif Hakkı Kanununun 32 inci maddesi mucibince tecziye edilmiştir. Bu hüküm, taşıdığı mâ- na bakımından, «transit eşya» hakkında da merî olamaz. Çünkü Türk Telif Hakkı Kanununun tatbik sahası, Türkiye erazisine in- hisar etmektedir ve ecnebi memleketlerde işlenen telif hakkına karşı tecavüzlere şümulü yoktur.

Umuma arz:

Bir eserin muhteviyatının ilk defa mevkii aleniyete vazı hu- susunda, Telif Hakkı Kanunu ahkâmı mahsusayı ihtiva etmemek- tedir. Eser, fikri bir ibda olarak, yalnız temamiyeti bakımından himaye edilmiş olup muhteviyatı bakımından himayeye mazhar olmadığından, müellifin, eserinin muhtevasını ilk olarak kendisi- nin mevkii aleniyete vaz'etmesi gibi mutlak bir hakkı, ancak, ka- nunu medenide sarahaten tanınmış olan şahsiyet hakkından istid- lâl edilebilir. Eserin neşri tarihini tayin etmek hakkı yalnız müel- life ait olduğundan, kendisine, eserinin muhtevasının, ilk defa mev- kii aleniyete vazedilip edilmemesi ve ne şekilde edilmesi hakkında bizzat bir karar vermek hakkı sarihi de tanınmalıdır. Bu hakkın ihlâli dolayısıyla Medenî Kanunun 24 üncü maddesine tevfiakan mü- ellife, tecavüzün ref'ini ve men'ini dava salâhiyeti, ve zararı ika eden kimsenin sun'u taksiri dolayısıyla zarar tazmini talebi ve bilhassa ağır hallerde manevi tazminat talebi dahi tanınmalıdır.

Umumun malı olan eserler (Sahipsiz eserler):

Herkesin istifadesine açık (sahipsiz) eserler üzerinde telif hak- kı himayesi mevcut değildir. Mamafih aşağıdaki hususiyetlere na- zarı dikkati celbetmek icabeder:

A) — Her kim, herkesin istifadesine açık olup fakat o ana ka-

dar tabedilmemiş bulunan bir eseri tabettirmek isterse, Maarif Ve kâletinden 10 ilâ 15 seneye münhasır olmak üzere bir «tabı ve neşir imtiyazı» alabilir. İmtiyaz müddeti zarfında, mevzuubahs eserin, ancak imtiyaz sahibi tarafından ve yahut kendisinin ölümünden sonra mirasçıları ve yahut halefleri tarafından tab'ı caizdir. Başkaları tarafından gayri kanuni olarak (takliden) tab'ı, cezayı müstelzimidir. (Telif Hakkı Kanununun 18 inci, 25 inci ve 29 uncu maddeleri). Mamafih tab'ı imtiyazı, imtiyazın verildiği tarihten itibaren bir sene zarfında «tabı ve neşir» işine daha başlanmamış bulunuyorsa ve yahut başladığı halde esere devam edilmemişse, vaktinden evvel muntafi olur (Telif Hakkı Kanunu mad. 18).

b) — Herkesin istifadesine açık eserlerin işlenmesi, mezkûr eserler, Telif Hakkı Kanununun umumî ahkâmının tazammun ettiği mânada hususiyeti haiz bir fikrî ve edebî ilâh... eser teşkil ettikleri taktirde; telif hakkı himayesine mazhardırlar. Bu gibi ahvalde himaye yalnız eserin işlenmesi keyfiyetine tallûk edip herkesin istifadesine açık münferit aksama sarî değildir.

Üniversite: bak «İlmi müessese ve teşekküller».

Vasiyetler (Telif hakkına müteallik):

Telif Hakkı Kanunu, telif haklarına müteallik vasiyetler hakkında herhangi sarîh bir hükmü ihtiva etmemektedir. Fakat mezkûr kanunun 25 inci maddesi mucibince, sahibi eser ve varisleri, himaye müddeti zarfında telif hakkının tamamen veya kısmen, muayyen bir müddet için ve bilâ müddet, mahdut ve gayri mahdut, ivazlı ve ivazsız, bir başkasına terk edebildiklerinden, ve bundan başka Medenî Kanunun 464 üncü maddesi mucibince herhangi bir şeyin bir başkasına tevcih ve tahsisi, bir vasiyetnamenin muhtevasını teşkil edebildiğinden, telif hakkı kanununca himayeye mazhar bir eserden istifade imtiyazına matuf hakların dahi vasiyet edilmelerinin kabili tecviz olduğu kabul edilir.

Medenî Kanunun 464 üncü maddesi mucibince, vasiyet bir «varis ikamesi» değildir. Aynı kanunun 541 inci maddesine göre, musaleh, vasiyet ahkâmını yerine getirmekle mükellef olan kimseye, dolayısıyla mirasçılara karşı ancak şahsî bir talep hakkına sahiptir. Bu hak, mirasın kabul ile ve yahut mirasın reddi müddetinin munkazi olmasıyla kabili dermeyandır. Musaleh, kendisine vasiyet edilen eserden istifade imtiyazına matuf hakların, usulüne uygun bir şekilde, devrini isteyebilir. Daha neşredilmemiş bir manüskri

üzerindeki telif hakkının vasiyeti takdirinde, musaleh manüskrinin teslimini dava edebilir. Vasiyet, halen neşredilmiş bulunan bir esere taallük ettiği takdirde varisler - vasiyetname çerçevesi dahilinde olmak üzere - miras dolayısıyla kendilerine intikal eden telif hakkını devretmekle mükelleftirler. Bu devir keyfiyeti, matlûp şekilde bir irade izharile tahakkuk eder. Diğer taraftan musalehin, matlûp iradenin izhar edilmesini istiyebilip istiyemeyeceği, ve muhtemel bir mahkeme kararının, irade izharının yerine kaim olabileceği olamayacağı cayı sualdir. Mamafih kanaatimee bu suale müsbet cevap vermek lâzım gelir: Çünkü eserden istifade imtiyazına matuf hakların devri hakkında diğer hakların temlikini tanzim eden Borçlar Kanununun 164 üncü, 172 inci; Medenî Kanununun 922 inci maddelerinin ahkâmı, kıyas tarikiyle, tatbik olunurlar. Her halde musaleh vasiyetin sun'u taksir neticesi yerine getirilmemesi halinde tazminat isteyebilir (Med. Kan. Mad. 541).

Vaz'ı yed ve müsadere:

Mukavelece tecviz edilen nüshalardan fazla miktarda nüsha tabeden naşir (tab'ı), emniyeti suiistimal hakkındaki ahkâma göre cezalandırılır. Gayrı câiz bir şekilde vücade getirilen nüshalar müellifin lehine olarak zaptedilip ona verilir (Tel. Hak. Kan. Mad. 34). Aynı şey, müellifin izin ve müsaadesi olmaksızın, himaye müddeti esnasında gayrı kanunî bir şekilde eserler tabeden veya ettiren veya bu kabil eserleri ecnebi memleketlerden Türkiyeye ithal eden ve bundan dolayı telif hakkı kanununun 32 inci maddesine tevfikân cezalandırılan kimseler hakkında carîdir. Bundan maada bu hükümler, telif hakkı kanununun tazammun ettiği manada tek-mil intihallerle musiki notalarının gayrı kanunî bir şekilde tekrar tab'ı, haritaların, eşkâlin ve tezyini lavhaların gayri kanunî bir şekilde teksiri, fotoğraf, kalıp (klişe) ve emsal gibi teksir vasıtalarının imali ve sairenin mevzuubahs olduğu ahvalde de carîdir. (Tel. Hak. Kan. Mad. 29). Bütün bu hallerde cezaî bir karar lâzımdır, çünkü, kanunun lâfız ve mânasına göre, tecavüze uğrayan kimse lehine yapılan vaz'ı yed, ancak cezaî mahkûmiyetin bir neticesidir. Vaz'ı yed, halen mücrimin tasarruf iktidarı dahilinde bulunan tek-mil teksir edilmiş nüshalarla teksir vasıtalarına tallük etmektedir. Bu keyfiyet, telif hakkı kanununun (34) üncü maddesi ahkâmından sudur etmektedir. Buna göre, gayrı kanunî bir şekilde vücade getirilmiş olup evvelce satılmış bulunan nüshalardan dolayı, tecavüze uğrayan şahsa, nüshaların kıymetine matuf bir ta-

lep hakkı tanınmaktadır. Sair hususî hükümler yoktur. (Ceza Kanununun 36 ve 37 inci maddeleriyle Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 392 - 394 üncü maddelerine müracaat.)

Yazılar (Yazı neveleri):

Telif Hakkı Kanununun ikinci maddesinin sarih hükmü mucibince tezyini yazılar tam telif hakkı himayesinden istifade ederler. Yazı lâvhalarının ve tezyini yazıların fotoğrafla ve yahut başka vesait ile istinsahı telif hakkı kanununun (29) uncu maddesi mucibince sarahaten «taklit» addedilerek tecziye edilmiştir. Bu keyfiyet, eskiden Türkiyede arap harflerinin cari olduğu devirde, tezyini yazının haiz olduğu hususî ehemmiyete ve artistik (san'atkârane) kıymete istinaden izah edilir. Lâtin harflerinin kabulünden ve arap harflerinin kullanılmasının yasak edilmesinden sonra yazı lâvhaları ve tezyini yazıların himayesine müteallik bu hükümler pratik ehemmiyetlerini kaybetmişlerdir. Menfaatler vaziyetinin tamamen başka manzaralar arzemesi dolayısıyla, aynı ahkâmın, kıyas tarikiyle, lâtin harfleri tipleri hakkında tatbiki, caiz değildir.

Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch

Tercüme eden:

Dr. Orhan Münir Çağıl